

Wahlner Aladár tanulmányai

Tartalomjegyzék

A kutatási jogosítványok megszűnéséről	1
A köszénbányászat jogi szabályozásának reformja	22
A köszén a mai bányajogrend keretében (részlet)	49
A bányarendészet köre a bányajogalkotás feladatai szempontjából	63
A bányarendészet feladatai (De lege ferenda)	86
A bányarendészet szervei a bányajogalkotás feladatai szempontjából	109
Wahlner Aladár műveinek bibliográfiája	152

A kutatási jogosítványok megszűnéséről¹

A kutatás és kiváltképpen a kizárólagos kutatás (zártkutatmány), mely összes bányajogi intézményeink között kétségen kívül a legfontosabb, s jelenlegi bányajogrendszerünknek egyik sajátos alapvető intézményét képezi, méltán behatóbb tanulmány tárgyává tehető, nemcsak e jogintézmény fontosságánál és sajátosságainál fogva, hanem különösen azért, mert a negyven évet meghaladó gyakorlat ez intézmény egyes lényeges momentumainál nevezetes változtatásokat és értelmezéseket eredményezett, mik a különben egyszerűnek látszó jogintézményt komplikálttá téve és bonyolódott jogesetekre szolgáltatnak lehetőséget.

Elég ha most itt ama leglényegesebb és következményeiben messze kiható változtatásra utalok, mely a vágáspont és a kutatásjel álláshelyének elkülönítésében jelentkezett, továbbá azon értelmezésre, melyet a törvényes gyakorlat az ált. bányatörvény 31. §-ának alkalmazása tekintetében az általános jogfogalmaktól eltérőleg irányelveként megállapított, mely szerint mind ama zártkutatmányok, melyek annak következtében, hogy vágás-, illetve középpontjuk egy idősebb zártkutatmányba esik, fenn nem állhatnak, nem ipso jure érvénytelenek, hanem csak a régiek zártkutatmány tulajdonosának kérelmére törölhetők.

Értekezésem folyamán e kérdéshez vissza kell még majd térnem, habár - előre bocsátom - hogy jelen tanulmányomban nem az egész jogintézményt, hanem különösen csak a kutatási jogosítványoknak megszűnését akarom tüzetesen tárgyalni és pedig azért mert a gyakorlatban kifejtett irányelvek, leginkább ezen jogosítványok megszűnésénél érvényesülnek.

Előre kell továbbá bocsátanom, hogy e tanulmány megírására *dr. Fehér Manó* ügyvéd úrnak e lapok 1894. évfolyama 1-2. számában megjelent, s a kutatási jogosítványok megszűnését, különösen pedig az adományozás alapjául szolgált zártkutatmány törlését tárgyzó cikke ösztönzött, mert a kérdés nagyon fontos, s mert nevezett ügyvéd úr értekezése míg egyrészt célzatához képest nem meríthette azt ki tökéletesen, addig másrészt az általa tárgyalt kardinális tétel tekintetében kifejtett nézete, mai bányajogrendszerünkbe be nem illik, az érvényben lévő ált. bányatörvény intenciója és szellemével lényegesen ellenkezik.

Hogy a kutatási jogosítványok megszűnési eseteit kimerítően tárgyalhassuk, figyelembe kell vennünk:

1. hogy e jogosítványok érvényben tartása az illető jogalany szabad akaratára van bízva,
2. hogy jogérvényes fennállásuk egyes törvényes feltételekhez, kellékekhez és törvényes határozmányok betartásához van kötve,
3. végül, hogy fennállásuk az idő és a cél által is korlátozva van.

¹ Bányászati és Kohászati Lapok 30. évf. 1897. 8-11, 24-25, 46-48, 67-70, 82-85.

I. A kutatási jogosítványoknak a felek akarata folytán való megszűnése

A megszűnési esetek ezen első kategóriájára nézve azt mondja dr. F. M. ügyvéd úr, hogy a visszatett kutatási engedéllyel egyidejűleg elenyésznek, s törlendők mindazon zártkutatmányok is, melyek annak alapján bejelentettek.

E tétel ily értelemben meg nem állhat, mert a zártkutatmányok a bányatörvény 38. §-a szerint átruházható jogosítványok, melyek nemcsak a bejelentésnél alapul szolgált kutatási engedéllyel együtt, hanem az átruházás bejelentése alkalmával kérelmezendő új kutatási engedélyre történt átvezetés mellett is átruházhatók másra.

Az 1885. évi XIV. t.c.z. végrehajtására vonatkozó 58.069/1886. sz. miniszteri pótrendelet életbe léptetése óta a végrehajtási szabályok 33. §-ában kontemplált azon harmadik átírási eset, mely szerint a zártkutatmányok a közvetett jogszerzőnek egy azon területre vonatkozó általános kutatási engedélyére is átvezethetők, többé elő nem fordulhat.

Ha tehát a zártkutatmányok valamely új kutatási engedélyre íratnak át, a bejelentésnél alapul szolgált kutatási engedély törlésével elenyészni nem fognak, hanem az eredeti elsőbbséggel fennállanak mindaddig, míg az általános kutatási engedély, melyre feljegyezték, érvényben marad.

E megszűnés iránt való jogszabály tehát helyesebben úgy lesz szövegezendő, hogy a kutatási engedély visszaadása az akkor hozzá tartozó zártkutatmányoknak a megszűnését is maga után vonja. A tétel megfordítva nem áll; vagyis a zártkutatmányok kitörlése az illető kutatási engedély érvényességét nem érinti, mert a kutatási engedély érvényessége zártkutatmányok létezéséhez kötve nincsen.

Hasonlóképen szabatosabb szövegezést kíván a zártkutatmányok törlésével járó következmények meghatározása is (dr. F. M. szerint a zártkutatmánnyal elenyésznek mind ama jogosítványok, melyek vele jártak és szereztettek) nemcsak azért mert a zártkutatmány törlése a hozzá tartozó kutatási engedély érvényét nem érinti, hanem azért is, mert a zártkutatmányok alapján oly jogok is szerezhethők, melyek egyéb jogi akadály nem léteben az illető zártkutatmány megszűnése után is szabadon érvényesíthetők, minő pl. az ált. bányatörvény 52. §-án alapuló felkérvényi előjog. Ez az eset a dolog természete szerint nem annyira a zártkutatmányok visszatétele, mint inkább azoknak a reájuk vonatkozó kutatási engedély lejárta folytán hivatalból való törlésénél merülhet fel.

A zártkutatmány törlése tehát csak a vele nyert és vele szerzett járulékos jogok elenyészését vonja maga után, minő a telek használatára nézve a bányatörvény szerinti kisajátítás útján szerzett jog, vagy pedig a valamely zártkutatmányban termelt fenntartott ásványokra nézve az ált. bányatörvény 20. §-a alapján szerzett föltételes tulajdoni jog.

Ezen utóbbi jog ugyanis nem a zártkutatási jogosítvány alanyához, hanem mindig az illető zártkutatmányhoz van kötve, s ha a zártkutatmány bármi okból töröltetik, a még foganatba nem vett bányahatósági értékesítési engedély is hatályát veszti. S ha a zártkutatmány újabb bejelentés alapján bárki által — tehát habár a további zártkutató által is, — újból megszerzettetik, a korábbi zártkutatmányban nyert, de most már egy másik újabb zártkutatmányhoz tartozó fenntartott ásványok értékesítése csak új engedély alapján történhetik.

II. A kutatási jogosítványoknak jogerős határozatok alapján való törlése

A megszűnési esetek második kategóriájába a bányahatóság határozatai következtében, továbbá bírói ítéletek alapján történő *kitörlések* tartoznak.

A megszűnési esetek ezen második csoportjánál a dolog természete szerint inkább csak a zártkutatmányok vehetők számba, mert a pusztán csak az általános jogrend érdekében követelt kutatási engedélyeknek vagyoni értékük nincsen, s ezeknél a törlés a fennálló szabályok szerint a bányahatóság határozata folytán szintén az általános jogrend érdekében folyólag hivatalból csak azon egyetlen esetben következhetik be, ha az illető kutatási engedély a magyar korona országain kívül lakó egyén nevére van kiállítva, kinek az ált. bányatörvény 188. §-a szerinti meghatalmazottja időközben tisztéről lemondott, s ha ilyenkor az illető kutató a bányahatóság felhívására új meghatalmazottat bejelenteni vonakodik.

Hogy az e második megszűnési kategóriába tartozó eseteket kimerítően tárgyalhassuk, egyrészt a zártkutatmány lényeges kellékeiből kell kiindulnunk, másrészt pedig figyelembe kell vennünk azt, hogy a törvény kötelezettségeket ró a bányavállalkozóra, melyeknek nem teljesítése esetleg a zártkutatmányok törlését vonhatja maguk után.

A zártkutatmányok kellékeit vizsgálva különbséget kell tennünk a zártkutatmányi bejelentés kellékei, vagyis a bejelentett zártkutatmányok hatósági megerősítésének törvényes előfeltételei és a megerősített zártkutatmányok jogérvényes fennállásának lényeges kellékei között, mert a dolog természete szerint nem minden megerősített zártkutatmány jogérvényesen fennálló zártkutatmány is egyszersmind.

A zártkutatmányi bejelentéseknek a bányatörvényben gyökerező lényeges kellékei a jogalany tekintetében a szerzőképesség és egy ugyanazon területre vonatkozó általános kutatási engedély birtoka, mely azonban a zártkutatmányi bejelentés alkalmával is kérhető, — a jog-tárgy tekintetében pedig a vájáspont fekvésének és a kutatási jel álláshelyének határozott megjelölése.

Mindeme kellékek, melyek közül a jogszerző képesség mai napság tudvalevőleg már igen alárendelt jelentőséggel bír, a zártkutatmányok bejelentése alkalmával a bányahatóság által hivatalból lesznek megfigyelve és megvizsgálva, s a mennyiben ekkor valamely lényeges kellék hiánya tűnnék fel, a zártkutatmányi bejelentés hivatalból és föltétlenül visszautasítatik.

Az ily visszautasítás legtöbb esetben a vájás- és középpont helytelen, nem egészen határozott rögzítése folytán, s különösen azon okból történik, hogy a zártkutatmány középpontját a választott vezérlőpont nyomán nem lehet teljes praecisióssal megállapítani, illetve, hogy a bejelentett vezérlőpont, — mivel határozatlan, vagy mert a pontnak mértani jellegével nem bír — vezérlőpont gyanánt el nem fogadható.

Hogy vajon a bejelentett zártkutatmány az ált. bányatörvény 17. és 18. szakaszaiban említett kivett (tilalmas) helyen fekszik-e, s ily esetben a földbirtokos vagy az illető hatóság beleegyezése ki van-e mutatva, azt a bejelentés alkalmával a bányahatóság a végrehajtási szabályok 19. §-a d) pontjában foglalt rendelkezés daczára nem vizsgálja, de a dolog természete szerint nem is vizsgálhatja, mert az, hogy a zártkutatmány kivett helyre esik a legtöbb ily zártkutatmányi bejelentésből meg nem állapítható. Hasonlóképpen a köszénre irányuló kutatásoknál is az ideiglenes törvénykezési

szabályokban foglalt ide vonatkozó intézkedések daczára megadja a kutatási engedélyt, s megerősíti a bejelentett zártkutatómányt a nélkül, hogy a földbirtokos beleegyezésének előzetes beigazolását megkívánná, s csak figyelmezteti a jelentkezőt, hogy a köszönre való kutatáshoz vagy köszénbánya nyitáshoz az érdekelt földbirtokos beleegyezése szükséges.

A megerősített zártkutatómányok jogérvényes fennállásának lényeges kellékei pedig a jogalany tekintetében a zártkutatómányi bejelentés kellékeivel azonosak, t. i.

1. szerzőképesség,
2. alapul szolgáló általános kutatási engedély birtoka, mihez járul
3. a bányatórvény által a zártkutatómányosra rótt lényeges kellékek teljesítése, jelesen az ált. bányatórvény 174., 179., 180. szakaszai szerinti munkában tartás és a 178. §. szerinti félévi üzemi jelentés beterjesztése.

A jogérvényes fennállás kellékei a jogtárgy tekintetében:

4. hogy a zártkutatómány a természetben kijelölhető legyen,
5. hogy a bányatórvény 17. §-a szerinti kivett helyre ne essék feltéve, hogy a földbirtokosi beleegyezés ki nem nyerhető,
6. hogy a célba vett kutatásnak fensőbb közérdekek ne álljanak útjában (ált. bányatórvény 18. §.)
7. végül, hogy a zártkutatómány már szerzett idegen bányajogokat ne sértsen.

E lényeges kellékek bármelyikének hiánya a zártkutatómánnak határozatilag — esetleg bírói ítéletileg — történő érvénytelenítését és kitörlését vonhatja maga után.

A második főkategóriába tartozó megszűnési eseteket az alábbiakban a fennebbi kellékek szerint fogom tüzetesebben tárgyalni, s megjegyzem, hogy a 2-dik kellékre, mivel a zártkutatómánnak a kutatási engedélyhez való viszonya fennebb már tárgyalva lett, e helyt figyelemmel lennünk nem kell.

Jogszerző-képesség

Mióta a szerzés-tiltó törvények a jogszokás és törvényszéki gyakorlat által megszüntetvék, itt úgyszólván csak az ált. bányatórvény 8. §-ában az I. fokú bányahatóság alkalmazottaira vonatkozólag saját hatósági kerületükre nézve meghatározott, szerzési tilalom jöhet számba.

A bányakapitányság tisztviselői azok nejei s atyai hatalom alatt álló gyermekei tehát egy más bányahatóság kerületében jogszerző képesek. Ha már most egy ily tisztviselő oly bányahatósághoz helyeztetik át, melynek kerületében zártkutatómányai vannak, ezek a relatív jogszerző-képesség hiányánál fogva az ő nevében tovább fenn nem állhatnak. — Önként értetik azonban, hogy a zártkutatómányok kitörlésének ilyenkor elejét lehet venni az által, hogy a jogosult azokat, idejében másra ruházza át.

A zártkutatómányosok lényeges törvényes kötelezettségei

A bányatórvényben a zártkutatómányosokra rótt kötelezettségek részint lényegesek, melyeknek nem teljesítése esetleg a jogosítványok törlését vonhatja maga után, részint nem lényegesek, melyek a zártkutatómányok érvényes fennállását nem befolyásolják.

A lényeges kötelezettségek közé csak a munkában tartás és az erre vonatkozó jelentések félévenkénti beterjesztése sorozható.

Az első a zártkutatómáty jogintézményének lényegéből és céljából önként következik, mert egyes földterületeket bányászati tekintetben a komoly vállalkozás elöl semminemű magánérdekből elzárva tartani nem szabad, — mert a törvény a zártkutatómáty jogintézménye által csak a tényleg és komolyan kutatóknak költséges és fáradságos munkáját akarja jogvédelemben részesíteni. — A második pedig a bányahatóságok felügyeleti jogából folyólag az elsőnek természetszerű következménye.

A folytonos munka és az üzemi jelentés az osztrák törvényben megállapított módozatok mellett az eme törvény által kontemplált kizárólagos kutatósi intézménynek a gyakorlat szempontjából egyik legsötétebb árnyoldalát képezi, s a törvény ide vonatkozó intézkedései az eddig szerzett tapasztalatok szerint egyrészt a kitűzött cél elérésére nem alkalmasak, s végre nem hajthatók, másrészt pedig a bányászat érdekeinek sem egészen megfelelők.

Hiszen ha az a szigor, mely az üzemben tartást szabályozó törvényes intézkedésekben megnyilatkozik, a törvény végrehajtásánál, a törvényes gyakorlatban is — feltéve hogy az lehetséges volna — azon mértékben jelentkeznék, legnagyobb részét törölni kellene a zártkutatómátyoknak.

A munka-minimumának meghatározása, a teljesített munka ellenőrzése igen nehezen megoldható feladat, s különösen az utóbbi a szédelgő bányavállalkozás és a kizárólagos kutatósi jogosítványokkal való üzérkedés nagy mérvű elharapózása mellett mindegyre kivihetlenebbé válik.

Már pedig üzemi jelentéseket kívánni s azok tartalmának valódiságát nem ellenőrizni, a hatóság egyenes megtevesztésére vezet, s mivel az üzemi jelentések tartalma a zártkutatómátyi könyvekbe is feljegyeztetik, a könyvek a jövendő bányavállalkozókat, — ha ugyan akad közöttük olyan jámbor hívő, aki az azokban foglalt adatok hitelességében megbízik — ugyancsak tévútra vezethetik.

Meg aztán nem is lehet minden esetet egyformán mérlegelni. — Arról a bányavállalkozóról pl., aki máskülönben intenzív bányaművelést folytat, s bányaművei jövendőjét zártkutatómátyok által is biztosítja, midőn a művelés alatt álló telepek valószínű vonulata és terjedelme e zártkutatómátyokban is a mértéket adó geológiai jelenségek nyomán ismertnek tekinthető, nem állítható, hogy mivel a bányaművek fennállását biztosítani hivatott e zártkutatómátyokat nem művelteti, — hegyzárlatot csinál, feltéve természetesen, hogy a zártkutatómátyok mérték feletti sokasága által nem egy egész hegyvidéket ural s ott a bányászat fejlődését nem akadályozza.

Messze vezetne tárgyamtól, ha e kérdés részletes taglalásába bocsátkoznám; annyi tény, hogy jelenlegi bányászatunk képe nem az többé, s jövendő bányászatunk képe még kevésbé lesz az, mely az ált. bányatörvényben foglalt kizárólagos kutatósi rendszer felállításakor a törvényalkotók szemei előtt lebegett s így a Revisio szüksége ezen a téren nagyon is okadatolt; másrészt pedig elvitázhatatlan tény az is, hogy a maholnap szőnyegre kerülő bányajogi kodifikációnak sikere leginkább a kutatósi intézményének helyes megalkotásától az ide tartozó, alapot vető kérdések kielégítő megoldásától függ, minél szükséges, hogy elsősorban a gyakorlati követelmények legyenek irányadók.

Ugyan mit használhatna a bányáiparnak a köszén annyira óhajtott szabaddá tétele a mai zártkutatómátyi rendszer fennmaradása mellett? — Semmit, de sőt talán sok tekintetben még rosszabbra fordulna a helyzet, mert a szénnel való szabad rendelkezés

a konservatív szellemű földbirtokos osztály kezéből üzérkedő zártkutatómányosok kezeibe kerülne, akik azt túl-csigázott követeléseik által a komoly bányászkodás elől még inkább elzárva tartanák.

Manapság, midőn a zártkutatómányok üzemből tartására vonatkozó intézkedéseket a szükséges ellenőrzés hiánya miatt s a bányászat megváltozott viszonyainál fogva az ált. bányatörvény szellemében végrehajtani nem lehet, midőn ennek folytán a zártkutatómányosok nagy része a törvény eme rendelkezéseit figyelemre nem méltatja s az üzemből tartást csak papíron teljesíti: a zártkutatómányosokra rótt törvényes kötelezettségek teljesítésére különösen pedig az üzemi jelentések bekövetelésére nagy súlyt fektetni nem lehet, s tényleg a gyakorlatban ezen a címen ma már igen kevés zártkutatómány enyészik el.

A bányatörvény által a kutatók és különösen, a zártkutatómányosokra rótt nem lényeges kötelezettségek a következők:

1. a közigazgatási hatóságnál és
2. a földbirtokosnál a kutatás megkezdése előtt való jelentkezés,
3. a szükséges földterület használatának békés vagy kényszer-úton való kieszközölése,
4. a kutatási jegy felállítása stb.

E kötelezettségek nem teljesítése a zártkutatómányok érvényességét nem érintvén, azoknak további fejtegetése tárgyunkhoz nem tartozik.

A zártkutatómányoknak a természetben való kijelölése

Hogyha a zártkutatómány bejelentése mindenkor a törvény intenciójának megfelelően előzetes általános kutatásnak volna a folyamata, vagy helyszíni szemle vagy legalább jó térkép alapján történnék: a zártkutatómányoknak a természetben való ki nem jelölhetése címén való érvénytelenítése csak igen ritkán fordulhatna elő.

Csak hogy főleg újabb bányavidékeken gyakran minden közelebbi tájékozódás, előzetes utánanézés nélkül tisztán spekulációból is történnék bejelentések amidőn csak úgy találomra is, pl. X falu templomtornyának csúcsából fixírozzák a zártkutatómányokat, jöllehet ama faluban esetleg sem torony, sem templom nincsen.

A bányahatóság, minthogy a kutató vezérlőpontok megválasztásában korlátozva, illetve csak bizonyos vezérlőpontokra szorítva nincsen, a zártkutatómányi bejelentéseket az adatok valódisága tekintetében természetesen vizsgálata alá nem veszi, s a zártkutatómányt, ha bejelentése törvényes formában történt, mindenkor megerősíti; de ha utóbb a zártkutatómány érvényessége vizsgálata tárgyává tétetik, s ez alkalommal a bejelentett vezérlőpont hiánya vagy határozatlansága tűnik ki, s ennek folytán a zártkutatómány a természetben ki nem jelölhető: a bányahatóság az illető jogosítványnak, mint az ált. bányatörvény 23. §-a szerint kezdettől fogva érvénytelennek törlését fogja elrendelni.

E törlési címnél a törvény értelmezése és az ide vonatkozó törvényes gyakorlat jellemzésül a következőket tartom szükségesnek megjegyezni:

1. Minthogy a bejelentett vándorpontra és a kutatási jel álláshelyének, vagyis a zártkutatómányi kör középpontjának a törvény ide vonatkozó intézkedéseinek célzatától és szelleméből eltérő tényleges gyakorlat szerint — a földalatti

zártkutatmánytól eltekintve — nem kell éppen összeesniük, — s minthogy a zártkutatmányi jogvédelem góczpontja a középpontba (a kutatási jel álláshelye) esik: a zártkutatmány érvényesítése voltaképpen csak e pontnak a természetben való kitűzésének lehetőségétől függ. Minthogy továbbá az ált. bányatörvény 23. §-ában a zártkutatmányi bejelentés módozatai részletezve nincsenek, s csak annyi kívántatik meg, hogy a középpont természetbeni helyi fekvéséhez kétség ne férjen: a választott vezérlőpont leírásánál a bejelentésnek hibás, de láthatólag tévedésen alapuló adatai, ha azok mellett a zártkutatmány helyi fekvéséhez kétség nem férhet, érvénytelenséget nem eredményeznek. Pl. az ily bejelentés mellett »a zártkutatmány vájás- és középpont fekszik a Szvincza községben fekvő X. tulajdonát képező 23. összeírási számú ház északkeleti szögletétől stb.« a zártkutatmány nem lesz érvénytelen, dacára annak, hogy az a ház tényleg nem X. hanem Y. tulajdonát képezi, s amidőn X. ama községben mint háztulajdonos nem is szerepel.

Hasonlóképpen nem lesz érvénytelen a zártkutatmány akkor sem, ha az X. községben van bejelentve, a természetbeni kijelölésnél azonban az tűnik ki, hogy már a szomszéd J. községbe esik feltéve, hogy az alapul szolgáló kutatási engedély ama község területére is vonatkozik.

2. Minthogy a zártkutatmányi jog hatályossága a bejelentés időpontjában veszi kezdetét, a zártkutatmány érvényességéhez megkívántatik, hogy az már a bejelentés alkalmával is a természetben kijelölhető legyen. Gyakori az az eset, hogy főleg ember nem lakta távolabb eső vidékeken, hol épületek vagy egyéb kultárgyak a zártkutatmányok rögzítéséhez vezérlőpont gyanánt nem kínálóznak, a kutató mesterséges vezérlőpontot alkot, pl. cement falazatban egy kőtuskót állít fel, s attól fixirozza a zártkutatmány vájás- és középpontját. Ha utóbb bebizonyul, hogy a mesterséges vezérpont a bejelentés után helyeztetett el, a zártkutatmány, mint kezdettől fogva érvénytelen, törlendő,

3. Ha a zártkutatmány bejelentésénél alapul szolgáló általános kutatási engedély keretébe vont kutatási tér kisebb, mint a zártkutatmányi kör területe, érvényes-e a zártkutatmány vagy sem?

A szigorú jog illetve a törvény szigorú értelmezése szerint, minthogy a tényleges kutatásra való jogosultságot a zártkutatmányban is az alapul szolgáló általános kutatási engedély adja meg, mely nélkül kutatni föltétlenül tiltva van s a zártkutatmány ezen, az ált. kutatási engedély címén létező kutatási jognak csak a kizárólagosságot adja meg, — minthogy tehát ált. kutatási engedély nem léteben kizárólagossá tehető kutatási jog sem létezik, — s minthogy a zártkutatmány főmomentumát a bejelentett vájás — illetve középpont képezi s a zártkutatmányi jog voltaképpen ennek a védelmét czélozza: oly esetekben, midőn a bejelentett vájás és középpont az általános kutatási téren kívül esik, a zártkutatmány érvénytelennek tekintendő.

Ha pedig a zártkutatmányi kör a bele eső kutatási térnél nagyobb vagyis ha a vájás és középpont a kutató térbe esik és csak a széleken egyes körszeletek maradnak szabadon, ez esetben a zártkutatmány a vájásnak és középpontnak a kutató térbe való esésénél fogva érvényesnek tekintetik s a kutató tér kisebb voltának törvényes következménye csak abban fog nyilvánulni, hogy a zártkutatmányos a kutatási engedély keretébe vont terület határain kívül eső körszeletekben ha csak pótlólag arra nézve is kutatási engedélyt fennebb érintett jogi jelentőségénél fogva kutató vájásokat nem kezdhet.

4. A végrehajtási szabályok 28. §-a szerint ha a zártkutatómányaos a kutatási jelet áthelyezi, minthogy az ált. bányatörvény 32. §-a szerint a kutatási jelnek elmozdítása új kutatási tervezetnek tekintendő, az ily áthelyezés következtében a korábbi zártkutatómány elenyészik.

A végrehajtási szabályok ezen intézkedése a törvény rendelkezéseivel összhangban nincsen, azért gyakorlati alkalmazást nem is nyerhet, mert ez föltételezné annak szükségét, 1. hogy a jel minden zártkutatómányban szükségképen fel legyen állítva és 2. hogy épen a bejelentett helyen legyen felállítva. — Ámde a jel fel nem állításából folyólag a bányatörvény 24. §-a szerint a szabadkutatót mindössze csak az a joghátrány érheti, hogy köteles minden harmadik személynek, ki előtt a zártkutatómány létezése tudva nincsen, az ez által okozott kárt megtéríteni. — Az eme törvényes intézkedésen alapuló jogi analógia szerint a jel helytelen felállításának vagy áthelyezésének is nem a jog megszűnése, hanem csak e kártérítési kötelezettség, s esetleg hozzá még jogosulatlan bányaművelés címén, való bírságolás lehet a következménye.

Egészen más megítélés alá esik azon, a gyakorlatban nem épen ritkán előforduló eset, amidőn egyes szerencsevadász bányaüzérek, akik zártkutatómányokat mesterséges vezérlőponttól fixirozták, e mesterséges vezérlőpontot az áldásra jött szomszéd kutató vájása közelébe helyezik át, aztán elsőbbségi joron a feltárást sajátjuknak vindikálják. Ez esetre már minden kétséget kizárólag a végrehajtási szabályok idézett 28. §-a alkalmazandó és az illető zártkutatómány föltétlenül törlendő, mert az áthelyezés következtében hiányozván a bejelentésben megadott vezérlőpont, a zártkutatómány a természetben ki nem jelölhető s ennek következtében az ált. bányatörvény 23. §-a szerint érvénytelen; — az áthelyezett zártkutatómány pedig szintén semmis, mert bejelentve és megerősítve nem lett.

Kutatási tilalmi helyeken bejelentett zártkutatómányok

A bányaszabadság elvének folyománya, hogy miután a fenntartott ásványok a bányaiparhoz fűződő fensőbb közérdekek szempontjából a földbirtokos szabad rendelkezése alól elvonattak, a kutatást, ezen ásványoknak telepeikben való felkeresését, az illető földbirtokos beleegyezésétől függővé tenni nem lehetett.

Másrészt a földtulajdonnal való szabad rendelkezés bányászati tekintetekből, ha még oly közérdekűek is azok, a végtelenig nem korlátozható; — nem engedhető meg az, hogy a kutató csákánya a ház küszöbét is lerontsa, s a különös használati értékkel bíró ingatlanokban és tetszése szerint vájásokat kezdhessen.

Különösen a lakóházak, gazdasági és más épületek, a belső udvarok és kertek azon ingatlan javak, melyek a tulajdonosra nézve nagyobb használati értékkel bírnak, minélfogva az osztrák ált. bányatörvény szerint ezeken a helyeken és az épületek — s zárt udvarterektől 20 ölnyi távolságban a földbirtokos beleegyezése nélkül kutatni nem szabad.

Tárgyunkhoz az illetén tilalmi helyeken bejelentett zártkutatómányok jogérvényességének vizsgálata tartozik.

Már említettem, hogy az ily zártkutatómányi bejelentéseket más akadályok nem létében a bányahatóság meg fogja erősíteni már csak azért is, mert azt, hogy a zártkutatómány kivett helyre esik, a szokásos szűk szavú bejelentések nyomán megállapítani alig lehet.

A bányahatóság ezen kérdésben az érdekelt földbirtokosok kérelmére lesz hivatva dönteni.

Az ily zártkutatómunkák érvényességének vizsgálatánál a zártkutatómunkai jogintézmény lényege; jelentősége és célzatának tekintetbe vétele mellett a következő irányelvek tartandók szem előtt:

1. A 17. §-ban megállapított 20 öles védőterületen a törvény világos szavai s a földbirtokosnak nyújtani szándékolt jogvédelem célzata — és tartalmánál fogva csak a kutatás vagyis a külszíni talajbontással egybekötött bányászati munkálatok vannak tiltva;

2. a tulajdonképpeni földalatti bányaművelésre, melynél a föld felülete megrongálásnak kitéve nincsen, ezen tilalom ki nem terjed; mert a földbirtokosoknak nyújtott jogvédelem célja nem az, hogy az ily kivett helyeken előforduló fenntartott ásványok a bányászkodás elől elzárassanak, hanem csak az, hogy ezen kivett ingatlan javak sérthetlensége biztosíttassék. Hogy az épületek és egyéb kultúrgyak biztonsága a földalatti bányaműveléssel szemben mily intézkedéseket kíván, — ez nem az idézett 17. §. szerint, hanem a viszonyokhoz képest esetről-esetre külön ítélandó meg.

Ha a tilalmi helyre bejelentett zártkutatómunkák érvényességének megítélésénél ezen irányelveket tartjuk szem előtt, a következő eredményekhez jutunk:

A) Ha a zártkutatómunkai kör egész kiterjedésében tilalmi helyre esik, a jogosítvány a földbirtokos kérelmére mint kezdettől fogva érvénytelen kitörölendő, mert az ily zártkutatómunka céltalan, az illető földbirtokos negatívja következtében absolute nem érvényesülhet.

B) Másképp ítélandó meg a jogérvényesség akkor, ha a bejelentett zártkutatómunka, mely a bányatörvény 17. §-a szerinti tilalmi helyre esik nem közönséges, hanem földalatti zártkutatómunka.

A korábbi bányajogrendszerünkben szerepelt kiegészítő bányamező (Anhangsfeld) jogintézménye helyett, mely szerint a bányabirtokos kérelmére, ha műveleteivel adományozott bányatelke határai felé közeledett, s a művelés tárgyát képező értozódása valószínűnek mutatkozik, idegen jogok sérelme nélkül egy kiegészítő bányamérték volt adományozandó, az osztrák bányatörvénybe, mely efféle adományozásokat nem ismer, a földalatti zártkutatómunka intézménye vétetett fel (ált. bányatörv. 30. §.). Minthogy az ily zártkutatómunka vájár- és középpontja földalatti pont, s az ily zártkutatómunkák üzeme rendszerint csak földalatti műveletekre szorítkozik, s így ez esetben a zártkutatómunka a föld felszínét nem háborgatja; az ily jogosítvány érvényességének megítélésénél a 17. §. egyedül irányadó és döntő nem lehet, s az ezen §-ban foglalt intézkedés célját tartva szem előtt, mi sem áll útjában annak, hogy az ily jogosítvány — esetleg a külszín biztosítását célzó s esetről-esetre a viszonyokhoz mérten meghatározandó korlátozások mellett — a fentebb hangoztatott második irányelv alapján érvényesnek nyilváníttassék.

Itt fontolóra veendő még azon kérdés is, hogy vajon az ily zártkutatómunka érvényességét nem rontja-e le a végrehajtási szabályok 24. §-ának az ált. bányatörvény 104. §-ával való egybevetése?

A végrehajtási szabályok 24. §-a szerint ugyanis földalatti zártkutatómunkánál megkívántatik, hogy annak fekvése egy, a külön fölötté felállított kutatási jegy által kitüntetettessék; az ált. bányatörv. 104. §-a szerint azonban az épületeken, udvarokon és kerteken belül az illető birtokos a kutatási jel felállítását megengedni nem köteles,

illetve a kutatási jegy felállítása ily helyeken a törvény szerint meg nem engedtetik, mivel az ily elzárt s hozzáférhetetlen helyen való felállításnak semmi értelme sem volna.

A jogforrások természetéből, jelesen a rendeletnek a törvényhez való viszonyából következik, hogy mivel a bányatörvényben a földalatti zártkutatmánynál a jel felállítására nézve semminemű intézkedés sem foglaltatik, az ezen törvényhez tartozó végrehajtási szabályok idézett intézkedésének oly hatályt tulajdonítani, hogy a jel fel nem állíthatása, a zártkutatmányt érvényteleníti — nem lehet, hanem a jel fel nem állításának jogi következménye itt is csak ugyanaz lesz, mint a közönséges zártkutatmánynál, t. i. a törvény 24. §-ában meghatározott esetleges kártérítési kötelezettség.

De különben is úgy itt, mint a közutaknál stb., ha a kutatási jel álláshelye épp oda esnék a kitűzött cél tökéletesen el lesz érve, ha a jel a legközelebbi szabad ponton állíttatik fel és a táblán kitüntettetik, hogy a zártkutatmány középpontja ezen jeltől irányban méternyire fekszik.

A most előadottakból következik, hogy a fennebb tárgyalt A) alatti esetben is érvényes lesz a zártkutatmány akkor, ha a földalatti zártkutatmányok módjára tartatik üzemben. Ez az eset beállhat akkor, ha több egymással összefüggő zártkutatmányban az Ált. btörv. 174. §-ának értelmezése iránt 1862. évi szept. 22-én kibocsátott, s mai nap is alkalmazásban lévő helytartótanácsi intézmény alapján egy fővájás általi üzletben tartás (zártkutatmányi összesítés) engedélyeztetik, mely szabad területre eső zártkutatmányban indul meg s a kivett helyre a földalatti zártkutatmányhoz hasonlóan már mint a külszint nem bolygató földalatti vágat hatol be.

C) Ha a zártkutatmánynak csak egy része esik tilalmi helyre, a kör többi részével pedig szabad területet fed be, a zártkutatmány² érvényesnek tekintendő, s mint ilyen a földbirtokos kérelmére ki nem törölhető.

Itt különben két eset lehetséges ú. m.:

- a) a vájás- és középpont szabad térben fekszik, s csak a zártkutatmányi kör kerületénél fekvő körszeletek esnek tilalmi helyre;
- b) a jel, s a bejelentett vájáspont tilalmi helyre esik, a zártkutatmányi kör egy része szabad.

Hogy első esetben a zártkutatmány érvényességéhez kétség nem férhet, s hogy a tilalmi hely a zártkutatmányost csak annyiban fogja korlátozni, hogy ott kutató vájást nem kezdhet, a bányatelkét azonban arra is fektetheti, — az eddig elmondottak után nem szorul bővebb indoklásra.

A második esetben az érvényességre nézve már inkább merülhetnek fel kételyek. Mert igaz ugyan, hogy a létező szabad területen az ő kizárólagos kutatási joga meglesz, csak hogy ha műveleteit a kör peripheriájához közel folytatja, s a szomszédban idegen zártkutatmány létezik, esetleg voltaképpen nem magának, hanem a szomszédnak dolgozik, hacsak ezen vájását egy újabb zártkutatmánnyal nem biztosítja. Minthogy azonban a fennebbiek a zártkutatmányi körnek szabad területre eső részében a jogosult akadálytalanul kutathat s az esetleg létező szomszéd zártkutatmányos felkérvénye esetében fenntartott mezejét a tilalmi helyre is fektetheti, minthogy továbbá nagyobb mélységben hajtott és a felszint nem bolygató vágattal ama fennebb hangoztatott

² A földalatti zártkutatmányra itt már nem is történik hivatkozás, mert annak érvényességéhez a B) alatti fejtegetéseknél fogva ily esetben még kevésbé férhet kétség.

alapelveknél fogva, hogy a bányatörv. 17. §-ában megállapított tilalom a tulajdonképpeni földalatti bányamunkára ki nem terjed, a tilalmi térbe is behatolhat; a zártkutatmány ez esetben is érvényesnek tekintendő.

Mindezekből kitetszik, hogy az ált. bányatörvény 17. §-ában a), b), c), d) pont alatt foglalt esetek a zártkutatmányok törlését a legtöbb esetben a földbirtokosi beleegyezés hiánya mellett sem eredményezik, s hogy az ily zártkutatmányok érvényessége voltaképpen minden adott esetben a viszonyok- és körülményekhez képest külön-külön ítélendő meg.

Ilyen és ehhez hasonló esetek leginkább ott merülhetnek fel, hol a kutatás tárgyát értékes fenntartott ásványok képezik, s hol a szomszédban már létező bányászat jelenségei és a geológiai viszonyok alapján a legnagyobb valószínűséggel feltehető, hogy az ismert erek a kivett helyeken is eredményesen feltárhatók.

A kutatás közérdekű akadályai

Magához a bányaműveléshez is fontos közérdekek fűződnek ugyan, mindazonáltal a közérdekek sorozatában lehetnek és tényleg vannak is ennél fontosabb közérdekek, melyek a bányaműveléssel szemben kellő védelemben részesítendőek.

Innen származnak a kutatás közérdekből akadályai.

Erről szól az ált. bányatörvény 18. §-a, de az előző 17. §. utolsó bekezdése is, mely a közutakon, vaspályákon, vízi építmények, erődítmények és országos határok közelében a kutatást az illetékes hatóságok beleegyezésétől teszi függővé voltaképpen szintén ide tartozik.

Mellőzve, — mert igen messze vezetne — az itt felmerülhető különféle esetekben a zártkutatmányok érvényességének vizsgálatát ami különben is minden konkrét esetben más és más elbírálás alá fog esni, itt csak két modern jogintézményre akarok reflectálni, melyekkel a bányajogosítványok megadásánál kétség kívül számolni kell, s melyek a kutatási jogosítványok terjedelmét és érvényességét is közelről érintik.

Első ezek közül az 1885. évi XXIII. t. cz. 16. §-ában contemplált védőterület jogintézménye, második pedig az 1879. évi XXXI. t. cz. 2-dik és következő szakaszaiban tárgyalt véderdő.

Az ásványvíz és gyógyforrásokra az idézett 16. §. szerint a földművelésügyi miniszter a helyi viszonyoknak megfelelő védterületet állapít meg. A védő területen belül harmadik személyek ásásokat és fúrásokat csak hatósági engedély és ez esetben is csak oly feltétel mellett végezhetnek, hogy ezáltal a védterületen levő gyógyforrás se minőségében se mennyiségében veszélyeztetve ne legyen.

A védőterületi engedély tehát a földtulajdonnal való szabad rendelkezés tekintetében bizonyos határig menő megszorításokat tartalmaz, melyek tárgyuknál fogva a bányászt elsősorban érdeklik, mivel különösen a mélybe ható és brizáns repesztő szereket használó bányásmunka az, mely következményeiben a gyógy-és ásványvízforrások biztonságát és létét veszélyeztetheti.

Mindazonáltal messze túl lőnénk a célon, ha úgy fognók fel a dolgot, hogy a védőterületen belül a bányaművelés föltétlenül eltiltandó, mert a fenntartott ásványok települési, viszonyai nagyon is különbözők, s ehhez képest úgy a kutatási, mint a feltérési és lefejtési módok is mások és mások lesznek.

Ott van pl. a gyepvaskő vagy a tőzeg, mely úgy szólván a földszínen a humus viránya

alatt fekszik. Ezeknek külfejtés útján való termelése a források biztonságát nem fogja veszélyeztetni. És egyáltalán minden konkrét esetben a helyi geológiai és fűrásképződési viszonyok alapján lesz a védterület kérdése megoldandó, s a szükséges korlátozások meghatározandók.

A védőterület intézménye mellett tehát zártkutatmányok is létezhetnek, és csak az üzemben tartás módozatait lesz szükséges minden adott esetben a viszonyokhoz mérten a védőterületi engedélyben foglalt korlátozások és megszorításokkal kellő összhangzásba hozni, s az így megállapított üzemterv pontos betartását fokozottabb hatósági ellenőrzés alá helyezni.

Az 1879. évi XXXI. t. cz. 2. §-a szerint azon erdők, melyek magasabb hegyek kőgörgetegjein, havasok fennsíkjain, vagy hegytetőkön és gerinczeken, meredek hegyoldalakon és ezek lejtőin hegyomlások kő- vagy hógörgetegek és vízmosások támadásának és terjedésének megakadályozására szolgálnak, vagy amelyek elpusztulása folytán alantabb fekvő területek termőképessége vagy közlekedési utak biztonsága veszélyeztetnék, vagy szélvészek rombolásának vagy futóhomok terjedésének út nyitnatnék, a földmivélsügyi minisztérium által véderdőknek nyilváníttatnak. Ezen erdőben a fairtás és tarvágtat, a tuskó- és gyökérirtás, de sőt a legeltetés és alomszedés is, tehát minden külső talajbontás tiltva van.

Ezen közérdekű korlátozásokat természetesen a bányászati kutatásnak is figyelembe kell vennie, amennyiben ezen tilalomba ütköző munkálatot az erdőhatóság engedélye nélkül nem végezhet.

A gyógyforrások védőterületének és a véderdőnek intézménye különben a bányászathoz való vonatkozásában épp ellenkező megítélés alá esik.

Mert míg amott a mélyebbre nem ható, egyszerű külső talajbontás szabadon üzhető és csak a mélyebbre ható bányászati munkálatok tiltvák, addig itt megfordítva áll a dolog: a külső talajbontás van tiltva, a tulajdonképpen földalatti bányaművelésre nézve pedig a véderdő létezése teljesen közömbös.

A véderdő fogalma és az azzal járó korlátozásokból önként következik, hogy zártkutatmány a véderdőkben is jogérvényesen fennállhat, s hogy a véderdő intézménye itt is legfeljebb csak az üzem módját fogja korlátozni; továbbá, hogy ha a véderdőben folytatandó külszíni bányaműveléshez fontos közérdekek fűződnek, vagy ha a véderdő célját más, a bányavállalkozó által létesítendő alkotások mellett is el lehet érni: semminemű jogi akadály sem forog fenn arra nézve, hogy a főerdőhatóság a véderdővel járó megszorításoktól adott esetben részben vagy teljesen eltekintszen.

A zártkutatmányok törlése korábban szerzett bányajogosítványok alapján

Ezzel a zártkutatmány jogintézményénél előjövő egyik legbonyolódottabb kérdéshez jutottunk el, mely a gyakorlatban ezer változat mellett jelentkezik.

Az ezen cím alá tartozó törlések vagy az adminisztratív bányahatóság határozatain, vagy pedig bírói ítéleteken alapulnak.

Nem lehet célom, hogy az itt felmerülhető számtalan jogesetet részletesen tárgyaljam, ami máskülönben kivihetetlen is, mert a végtelenbe nyúlna, hanem csak a főbb irányelvekre, melyeket különösen a bányügyi adminisztráció terén a törvényes gyakorlat ide vonatkozólag meghonosított, akarok némi kritikával reflektálni.

Az ált. jogrend követelménye, hogy az újabban szerzett jogosítvány korábban szerzett

jogosítványok sérelmére nem válhat. Ezen általános jogelv nyer kifejezést a bányatörvény 31. §-ában is, mely meghatározza, hogy a zártkutatmányi körben idegen kutatóvájást elkezdni nem szabad.

Minthogy a fennálló gyakorlat a zártkutatmányi bejelentéseknél a vájáspont és a középpont elkülönítését is megengedi, a végrehajtási szabályoknak a bányatörvény 31. §-át értelmező 25. §-ában foglalt azon intézkedés, hogy ha az újabb kutató vájás egészen bele esik a régibb zártkutatmányi körbe, úgy az újabb jogosulatlanak nyilatkoztatandó ki, s mint ilyen törlendő, ily szövegezéssel most már meg nem állhat, hanem tekintetbe véve azt, hogy a zártkutatmánynál a középpont a lényeg, hogy a zártkutatmánnyal járó jogoknak és jogvédelemnek voltaképpen ez képezi a góczpontját, úgy értelmezendő, hogy ha valamely újabb zártkutatmány középpontja egy régibb zártkutatmányi körbe esik, akkor az újabb érvénytelennek nyilvánítandó.

Az újabb zártkutatmány középpontjával tehát elmehet egészen a régibb zártkutatmány kerületéig, vagyis 424,8 méternyire a régibb zártkutatmány középpontjától anélkül, hogy érvényességéhez kétség férhetne.

Ugyanez áll az adományozott bányatelkekhez való viszony tekintetében is, amidőn az idegen kutatási jel a bányatelek határvonalában is állhat, minthogy a határvonal, mivel a vonalak mértani sajátsága szerint azoknak szélességi kiterjedése nincsen, — az adományozott mező síkjához tartozónak nem tekinthető.

A második irányelvet, melyet az ide vonatkozó kérdések elbírálásánál figyelembe kell vennünk, közvetlenül nem a bányatörvény, nem is a végrehajtási szabályok írják elő, hanem az ált. btörv. 31. §-ának értelmezéseként a bányajogi gyakorlat honosította meg. Ezen irányelv lényege az, hogy valamely újabb zártkutatmány, melynek középpontja egy régibb zártkutatmányi körbe esik, nem »ipso jure« érvénytelen, hanem csak a régibb jogosultságú zártkutatmányos kérelmére törölhető.

Első tekintetre nyilvánvaló, hogy ezen szabadelvű irányelv a jogbiztonság előmozdítására irányuló törekvés megnyilatkozásának éppen nem tekinthető, s a jog fogalmával is merőben ellenkezik, hogy az egyszer föltétlenül érvénytelen, tehát nem létezőnek tekintendő jog valamikor érvényesülhessen.

A jog fogalma; az általános jogrend és jogbiztonság követelményeivel szemben nem nagy súllyal fog *bírni* az az állítás, hogy itt magánjogi viszonyról van szó, hogy a régibb jogosult a fiatalabbnak bármit is megengedhet, annál is inkább nem, mert itt nem csak két zártkutatmányos közti magánjogi viszonyról lehet szó, hanem ez által esetleg harmadik személyek egymásba folyó jogainak egész lánczolata bizonytalanná, kétségessé tétetik.

A zártkutatmány jogintézménye lényegének, s a jogbiztonság követelményének az az eljárás felelne meg a legjobban, ha a zártkutatmány jogérvényes fennállása már előzőleg szerzett jogokkal szemben a bányahatóság által a bejelentés alkalmával hivatalból vizsgálatná meg. Csakhogy ezen eljárás nemcsak pontos kerületi térképeket tételezne fel, hanem azon kötelezettség fennállását is, hogy a zártkutatmányok fixirozására csak a hatósági térképeken kitüntetett vezérpontok választhatók. Ez azonban a kizárólagos kutatási jogosítványok megszerzését szerfölött megnehezítené és a bányaművelés terén nagyon kívánatos versenyt és vállalkozási kedvet nagy mértékben csökkentené. — A szigorú jogi álláspont elhagyására ebben a körülményben mindenestre némi figyelemre méltó indokot találunk.

Az osztrák földművelésügyi minisztérium 1873. évi márczius 3-án 259. sz. alatt kelt

egyik arra vonatkozó határozatának, hogy mért nem hivatalból, hanem csak az idősebb zártkutatómányos szorgalmazására törölhető a fiatalabb zártkutatómány, mely a korábbi részben elfödi, indokolása lényegileg a következő:

A bányatörvény 22. §-a szerint egy bizonyos kutatási térre kizárólagos kutatási jogot akkor szerez a kutató, ha azon pontot, melyen a kutató vájást megkezdeni és a kutatási jelet felállítani akarja, a bányahatóságnak bejelenti. — Az ált. bányatörvény 31. §-a megmagyarázza továbbá, hogy miből áll ezen kizárólagos jog, meddig terjed az, s minden idegen zártkutatómány ellenében miként védelmezhető; azt a kötelezettséget azonban korántsem rója a zártkutatómányosra, hogy minden fiatalabb zártkutatómányost, kinek kutatási köre részben az ő régibb zártkutatómányába esik, zártkutatómányi köréből kitiltson. A zártkutatómányos törvény adta jogaiban szomszédjával osztozkodhatik, őt körében megtűrheti, szolgalmi jogban részesítheti, vagy társas viszonyba is léphet vele, s ez alapon engedheti meg neki, hogy zártkutatómányában vájásokat kezdessen. Egy ily törvényes alapokon nyugvó jogviszony a hatóság által nem háborgatható, s így a régibb zártkutatómányos akarata ellenére illetve kívánsága nélkül a fiatalabb zártkutatómány, melynek vájáspontja a régibb zártkutatómányba esik, érvénytelennek nem jelenthető ki. Hiszen még panasztevés esetében sem kell az érvénytelenítésnek eo ipso feltétlenül bekövetkeznie, mert előbb a végr. szab. 25. §-a értelmében a viszály békés úton való kiegyenlítése kísérlendő meg. — Továbbá, hogy a régibb zártkutatómány birtokosa a fiatalabb zártkutatómányost körében tetszése szerint megtűrheti következik a végrehajt. szabályok 26. §. Is, s még inkább az ált. bányatörvény 190-193. szakaszaiban foglalt intézkedésekből, melyek szerint egy bányavállalkozó egy másik bányavállalkozónak önszántából is szolgalmi jogokat engedélyezhet stb. — Tehát, hogy az ált. bányatörvény 31. §-a szerint az idősebb zártkutatómányos a fiatalabb zártkutatómányost kutatási köréből kitilthatja, de meg is tűrheti, és csak az idősebb zártkutatómányosnak van joga arra, hogy a körébe eső fiatalabb zártkutatómány törlését szorgalmazza, s ezen jogával csak addig élhet, amíg azon idősebb zártkutatómány birtokában van. Ha ez bármily jogcímen töröltetett, a bele eső fiatalabb zártkutatómány érvényessége kérdés tárgyává többé nem tehető.

Különben vannak határozatok, van pl. egy osztrák bírósági döntvény is, melyek még tovább mennek a 31. §. liberális értelmezésében.

Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha ezen a Schaidinger »Sammlung von Entscheidungen der k. k. Gerichts, und Verwaltungs-Behörde in Bergbau-Angelegenheiten« című könyve 37. lapján olvasható jogesetet részletesen felemlítem: A és B két zártkutatómányt birtokolnak, melyek egymást részben fedik. A mindkét zártkutatómány közös körszegvényében a fiatalabb zártkutatómányos B kutató vájásokat kezdett, mire A ellene birtokháborítási keresetet indított. Ezen keresetét arra alapította, hogy jogerős bányahatósági végzés szerint az ő zártkutatómánya az idősebb, — hogy a bányatörvény 81. §-a szerint az ő kutatási jelétől mért 224 öl sugárral vont körön belül idegen kutató vájás nem kezdhető, s hogy a megejtett mérés szerint B kutató vájása az ő zártkutatómányi jelétől csak 172 ölnyire fekszik, végül hogy az ő zártkutatómányi körén belül a kizárólagos kutatási jognak a bekövetkezett birtokháborító előtt részéről fennforgott békés birtoklása az említett bányakapitánysági határozat által B zártkutatómánya ellenében be van bizonyítva.

Az első folyamodású ker. bíróság felperest azon kérelmével, hogy B az említett

kutatásnak azonnali beszüntetésére, s jövőben minden ilyen birtokháborítástól való tartózkodásra köteleztessék, elutasította.

S minthogy ezen ítélet másodfokon megváltoztatva lőn, a per a legfelsőbb bíróság elé került, mely a következőleg ítelt: Tekintettel arra, hogy ezen perben voltaképen nem az a döntő momentum, hogy vajon az elsőbbségi jog felperes, vagy pedig alperes zártkutatmányát illeti-e meg, és hogy vajon felperes vagy alperes, avagy pedig mind a ketten vannak-e jogosítva a két zártkutatmány közös körszegvényében kutatási munkálatokat végezni, — hanem az, hogy vajon felperes azon a helyen, hol alperes a kifogásolt kutatási munkálatokat végezte, előzőleg a legutóbbi időben szintén hajtott-e kutató vágatokat, s így az alperes által eszközölt feltárás alkalmával azon helynek bányászati értelemben vett tényleges birtokában volt-e; — tekintettel továbbá arra, hogy ezen tényleges birtoklást felperes maga sem állítja s még kevésbé igazolta be, — tekintettel végül arra, hogy nem létező birtoknak a háborításáról szó sem lehet: a legfőbb bíróság a II. fokú ítélet megváltoztatásával az első folyamodású kerületi törvényszék ítéletét megerősítendőnek találta.

Felfogás dolga. Én részemről nem oszthatom ezen nézetet, mert eltekintve attól, hogy a panasz bírói perútra voltaképpen nem is tartozott, a zártkutatmány az ingó dolog jogi minőségével bírván, annak birtoklásához az azt jelképező bizonyítvány bírása elég, s ha az ítéletben hangoztatott bányászati tényleges birtoklást tartjuk is szem előtt, minthogy a zártkutatmányos a kör kerületén belül mindenütt nem kutathat, minthogy a zártkutatmány voltaképen egy fővájásnak biztosítását czélozza, s több vájás elkezdésére a zártkutatmányost a törvény sem kötelezi: ez a birtoklás egyetlen egy, s a körön belül bárhol fekvő kutatóvágat hajtása esetében is fennforog.

Összegezve az elmondottakat, a jelenlegi gyakorlat szerint a fiatalabb zártkutatmány az idősebb zártkutatmányos kérelmére az esetben lesz törölve, ha középpontja a régibb zártkutatmányi körbe esik; ha a körön kívül esnék a középpont, ez esetben a fiatalabb zártkutatmány is fennállónak tekintendő ugyan, de az ifjabb zártkutatmányost a kizárólagos kutatási jogosultság csak zártkutatmányi körének szabad térbe eső részében fogja megilletni, fenntartott mezeje, avagy adományra felkért telkével azonban a régibb zártkutatmányi körbe is behatolhat.

Egy további irányelv, mely a zártkutatmányok érvényes fennállásának megítélésénél azoknak más bányajogosítványokhoz való viszonyában figyelembe veendő, a következő: Azon körülmény, hogy valamely zártkutatmány egy bizonyos időben vagyis egy concret esetben nem érvényesülhet, az illető zártkutatmány törlésének indokául egymagában nem szolgálhat.

A zártkutatmány érvényesülése vagy telek adományozásban, vagy pedig fenntartott mező fektetésében nyilvánul.

Az ált. bányatörvény 60. §-a világosan kimondja, hogy az adományozási kérvény visszautasítása következtében a kérelmezőnek előbb szerzett kutatási jogai meg nem szűnnek. — A jogi analógiánál fogva még inkább kell ennek állania akkor, ha a zártkutatmányos valamely concret esetben fenntartott mértéket nem fektethet, feltéve hogy az új adományozás zártkutatmányi középpontját nem érinti.

Ezen igen érdekes és máskülönben is kontrovers kérdés bővebb tárgyalásába most nem bocsátkozom, ide vonatkozó nézeteimet majd később egy külön tanulmányban fogom fejtegetni.

És ezzel a törlési esetek második főcsoportjával is végeztem.

III. A kutatási jogosítványok megszűnése a törvény intézkedéseinél fogva

Ezen kategóriába két esetet sorozhatunk u. m.:

1. a bányatörvény 251. §-a értelmében a kutatási engedély önként elenyészik, ha az idő, melyre adatott, vagy meghosszabbított lejárt, — és
2. a törvény szellemében elenyészik a zártkutatómánya akkor, ha a kutató a zártkutatómányaiban eszközölt feltárást adományt nyert, s ha amellet zártkutatómányaának középpontja az adományozott bányatelekbe esik.

Ha a kutatási engedély lejárát folytán töröltetett, úgy a hozzá tartozó zártkutatómányaok is minden különös határozat nélkül elenyésznek.

A törvény ezen intézkedésének a gyakorlat tágabb értelmezést adott és pedig oly irányban, hogy ha valamely kutatási engedély lejárát folytán töröltetett és ha a félnek ugyanazon területre vonatkozólag még egy másik kutatási engedélye is van, akkor a lejárt kutatási engedély alapján bírt zártkutatómányaok ezen másik kutatási engedélyre átíráhatók, s ennek következtében az utóbbi kutatási engedély időtartamáig az eredeti elsőbbségi joggal továbbra is érvényben maradnak.

Ezen értelmezés, mely dr. Haberer és Zechner, »Handbuch des österreichischen Bergrechtes« című könyvében is kifejezést nyert, s melyet hazai bányahatóságaink is alkalmaznak, a bányatörvény szellemének, a kutatás és zártkutatómánya jogi jelentőségének s egymáshoz való viszonyának tökéletesen megfelel, mert a kutatásra való jogot mindenkor az általános kutatási engedély adja meg, a zártkutatómánya pedig csak ezen jogot kizárólagossá teszi, s egyszersmind köteleességgé deklarálja. — Ha tehát valamely kutatási engedély, melyre zártkutatómányaok jegyezték, lejárt, de a félnek ugyanazon területre nézve még egy másik kutatási engedélye is van, a jogok tárgya, terjedelme, jellege és előfeltételei tekintetében lényegileg semmi változtatás sem történik akkor, ha a lejárt kutatási engedély alapján bírt zártkutatómányaok a másik kutatási engedélyre íratnak át.

Elvileg tehát ezen eljárás indokolható ugyan, de hogy következményeiben mégis esetleg mások jóhiszeműleg szerzett jogainak sérelmére ne válják, a zártkutatómányaoknak már megtörtént kitörlése után többé nem eszközölhető.

Ezek után befejezésül áttérhetek a dr. Fehér Manó ügyvéd úr tanulmányában tárgyalt utolsó megszűnési esetre, az adományozás alapjául szolgált zártkutatómánya törlésére.

F. M. dr. úr ezen kérdés tárgyalásánál három esetet különböztet meg, u. m.:

1. ha az egész kutatási kör bányamértékekkel fedetik,
2. ha a kutatási kör egyik része fedetlen marad, és a bányahatóságnak bejelentett kutatóvájás ezen fedetlen részbe esik,
3. ha a kutatási kör egyik része fedetlen marad, de a bejelentett kutatóvájás adományozott részbe kerül.

Előre kell bocsátanom, hogy miután a gyakorlat szerint a zártkutatómányaik jelnek nem kell éppen a bejelentett bevájásnál állania, hanem a vájáspont az egész kutatási körön belül, bárhol választható, a bejelentett vájáspont, mint az már fennebb is említve van, a zártkutatómánya lényeges momentumának többé nem tekinthető, hanem csak is a jel

álláshelye, mint a zártkutatómávk középfontja. — A fenti osztályozást is tehát nem a bejelentett kutató vájár, hanem a kutatási jel bejelentett álláshelye alapján kell eszközölni.

Továbbá előrebocsátólag még egy, sokkal nagyobb tévedésére kell cikkíró urat figyelmeztetnem. Szerinte t. i. a gyakorlatban sem a bejelentett kutató vájár, sem a kutatási jegy sohasem nyerték el azt a szerepet és jelentőséget, melyet a törvény nekik tulajdonított.

Ezen állítás csakis a vájárpontra nézve fogadható el, mert a kutatási jel szerepe és törvényes jelentősége a gyakorlatban mindenkor egész teljességében érvényesült, s érvényesül mai napság is. — Hogy a kutatási jel fel van-e állítva, vagy nincsen, az igen mellékes körülmény; a kutatási jel hiánya csak a 24. §-ban említett esetleges következményeket vonhatja maga után; — de akár ott van a jel, akár nincsen, ezen körülmény annak jelentőségét, t. i. hogy a kutatási kör középfontját képezi (ált. bányatörv. 31. §.) s hogy a fenntartott vájárnamérték kimérésénél a kutatási jelnek (illetve ezen jel bejelentett álláshelyének, mert a jel vagy nincs ott vagy esetleg tévesen is lehet felállítva) a vájárnamérték közepére kell esnie, le nem szállítja s nem alterálja, absolute nem is érinti.

Tekintsük már most ezen megszűnési esetet közelebbről. Mi történik a zártkutatómánnyal akkor, ha az abban eszközölt feltárás adományozva lett?

Igaza van ugyan cikkíró úrnak, hogy erre nézve a törvényben határozott intézkedés nincsen, de ez a törvény fogatkozásának korántsem tekinthető, mert a felelet erre a kérdésre a zártkutatómávk célja, jogi jelentősége s az egész intézmény alapelveiből, s a törvény ide vonatkozó intézkedéseinek célzata és szelleméből minden kétséget kizárólag önként következnek még akkor is, ha arra a végrehajtási szabályok (50. §.) nem is reflektálnának.

Az általános kutatás, a kizárólagos kutatás és az adományozás bányajogrendszerünk értelmében a jogszerű bányászoklás terén egymást követő, egymásból folyó, egymással tehát szerves összefüggésben lévő stádiumok.

Mit sem változtat ezen azon körülmény, hogy minden zártkutatómávk nélkül pusztán leletne is történhetik adományozás, valamint az sem, hogy igen sok zártkutatómávk adományozás alá nem kerül; de ahol megvan a hármass stádium, ahol — mint a fejtegetés tárgyát képező esetben is — a zártkutatómávk adományozásra kerül ott a törvény szellemében gondolkozva, a szerves összefüggést kétségbe vonni nem lehet.

A bányavállalkozó ugyanis ha észszerűen, s a fennálló jogrend szellemében s annak védőszárnyai alatt akar eljárni, az ugyanazon területre többeknek is megadható általános kutatási engedély alapján legfeljebb csak általános geológiai felvételeket fog eszközölni, a kiválasztott terület bejárása, a kőzetek tanulmányozása ércnyomok, kibúvások stb. keresése által külső tájékozást fog igyekezni szerezni. — Ez a bányászati kutatás előkészítésének, az általános geológiai felvételeknek stádiuma.

Ha ezen vizsgálódásai közben reményt nyújtó jelenségekre, ércnyomokra, kibúvásra stb. bukkant, amidőn tehát a már költségesebb bányászmunkát, s befektetéseket igénylő feltárás indokoltnak tetszik: akkor a legalkalmasabb pontra zártkutatómánnyt fog bejelenteni, hogy az intézmény védelme alatt a célba vett feltárást zavartalanul eszközölhesse, s az részére minden más kutatóval szemben biztosítva legyen. — Ezzel beáll a kizárólagos bányászati kutatás stádiuma.

A zártkutatómány célja tehát ezen nagyobb költséggel járó bányászati kutatás háborgatásától bizonyos távolságig minden más kutatót távol tartani s még abban az esetben is, ha egy szomszéd kutató előbb adományt kérve, a zártkutatómányos részére bevájása körül bizonyos nagyságú s az irányok tekintetében tetszés szerint választható terület hozzáférhetőségét minden más ellenében biztosítani.

Abból, hogy egyrészt a zártkutatómány a törvény intentiója szerint a bejelentett vágás védelmét célozza, másrészt pedig, hogy a zártkutatómányi jegynek a fenntartott mező közepébe kell esnie, önként következik, miszerint a bejelentett vágáspont és a kutatási jel álláshelye (középpont) a törvény alkotásakor egy pontnak vélelmezett, hogy tehát ezen két pont elkülönítése a törvény intentiójának meg nem felel, s hogy ha már így áll a dolog, s minthogy a zártkutatómányos a bejelentett vágáshoz kötve nincsen, hanem a zártkutatómányi körön belül bárhol kutató vágást kezdhet, a vágáspont bejelentése merőben céltalan, egészen fölösleges.

Mellesleg megjegyezhetem, hogy a gyakorlatban lévő elkülönítés lehetőségének jogalapját annak idejében a bányatörvény végrehajtói a következőkben vélték feltalálhatni:

1. hogy a végrehajtási szabályokhoz mellékelt zártkutatómányi bizonyítvány-mintában példaképen az van mondva, hogy a zártkutatómányi jegy a bevájástól — ha jól emlékszem — 8 lábnyi távolságra áll; tehát hogy ezen minta is az elkülönítés lehetősége mellett bizonyít. Csakhogy 8 láb oly kis távolság, hogy azért az elkülönítés semmi tekintetben sem volna indokolt, illetve, hogy ez esetben elkülönítésről voltaképpen nem is beszélhetünk s a bizonyítvány-minta azért lett így szövegezve, hogy jelezze miszerint a jel közvetlenül a vágásponton, hol a vágás folyik nem lévén felállítható a vágás mellett lehető közelben állítandó fel.

2. Erre következtetnek továbbá a végrehajtási szabályok 24. §-ából is, mely szerint a földalatti zártkutatómánynál a jelnek a külön épen a vágás felett kell állania, tehát hogy a két pontnak csak a földalatti zártkutatómánynál kell egybe esnie. Ez az okoskodás sem alapos, mert a törvény a jel tekintetében a közönséges és a földalatti zártkutatómány között semmi különbséget sem tesz, a végrehajtási szabályokban pedig a földalatti zártkutatómánynál csak azért van a jelnek a vágáspont feletti felállítása hangsúlyozva, mert ott a vágás nem lévén látható, a zártkutatómány létezésének természetbeni jelképezésére inkább szükség van, s mert ott a dolog természete szerint nincs akadály arra nézve, hogy a jel épp a vágáspont felé helyeztessék.

Ezen kis kitérés után az elhagyott eszmemenethez visszatérve, hogy ha a kutató a pozitív bányászati kutatás tárgyát képező eret vagy telepet a bányatörv. 13. §-a szerinti terjedelemben feltárta volt, akkor arra adományozásért folyamodik, s ha a zártkutatómányával eszközölt feltárássra tulajdonjogot nyert, a zártkutatómányi jogosítvány, melynek végcélja nem más, minthogy a kutatónak a kutatók szabad versenyében egy bizonyos területre nézve az ott előforduló fenntartott ásványok tekintetében egyéb feltételek fennforgása mellett minden körülmények között elérhető tulajdonjogot biztosítson, tárgyalanná válik, önként megszűnik.

Ez lévén a zártkutatómány jogi jelentősége, a megszűnésnek ezen esetét fölösleges lett volna a törvénybe iktatni.

Igaz ugyan, hogy a gyakorlat sokban módosítá és kiterjeszté azon föltevéseket, melyekre a törvényalkotók a zártkutatómány jogintézményét állapíták, s hogy a

törvényalkotáskor az évszázados, lassú menetű fémbányászat lebegvén szem előtt, nem is gondolhattak arra, hogy a telepányászat (kőszén és vaskő) fellendülése, s a bányászat terén az egészséges fejlődés hátrányára nagy mértékben fellépő spekuláció következtében egész vidékek lesznek zártkutatmányokkal fedve, hogy a gyakorlati életben egyes zártkutatmányok helyett inkább zártkutatmányi összletekkel lesz dolgunk, melyek a zártkutatmány jogi jelentőségét sok tekintetben alterálják ugyan, de a lényegben nem változtatták meg, jelesül most is egészen a törvény szellemében jelentkezik s érvényesül a legfőbb momentum: a kutatási jel álláshelyének mint a zártkutatmány középpontjának jogi jelentősége, mi mellett azonban, — miként az az eddigiekben többször hangsúlyozva lett — a bejelentett kutató vájás, jóllehet a zártkutatmány a törvény intentiója szerint ennek a védelmére volna hivatva, egész háttérbe szorul nemcsak azért mert ez a zártkutatmányi körön belül bárhol, esetleg tehát a perifériához közel oly helyre is telepíthető, hol a szomszéd zártkutatmányosok felkérésével szemben semmiféle jogvédelemben sem részesül, hanem azért is, mert a bejelentett vájás legtöbb esetben csak papíron létezik.

Az eddig elmondottakból önként következik, hogy ha a zártkutatmány a törvény intentiójának minden tekintetben megfelelne, az adományozás alapjául szolgált zártkutatmány törlésének tárgyalásánál nem kellene több lehetséges esetre reflektálni, hanem csak az az egy eset volna ilyenkor lehetséges, hogy a zártkutatmány adományozási stádiumba jutott, célzott, tárgyalanná vált, tehát törölendő.

Csak hogy, mivel a zártkutatmányi körben bárhol vájás kezdhető, amely adományozás alá is kerülhet, s minthogy a gyakorlatban, kivált a távolabb fekvő vezérpontoktól fixírozott zártkutatmányoknál úgy áll a dolog, hogy a legtöbb kutató voltaképpen maga sem tudja egész praecisítással, hogy a zártkutatmányi kör mely pontján dolgozik, s ha a középpontban jelenti is be a vájást, a helytelen felmérés és az ezen alapuló bejelentés folytán a vájás esetleg valahol a kör perifériája közelében lehet: ennél fogva könnyen előfordulhat az az eset, hogy a zártkutatmány bejelentett középpontja nem fog az adományozott bányatelekbe esni.

Ilyenkor a zártkutatmányi középpontnak mint fő-momentumnak a fenntartott mező fektetésénél való jogi jelentőségénél fogva a zártkutatmányt az adományozás daczára is tovább fennállónak kell vélelmeznünk, s a dolgot úgy tekintenünk, mintha az adományozás nem is a zártkutatmányra történt volna.

Ellenben ha a középpont az adományozott bányatelekbe esik, a zártkutatmánynak, mely a szomszédok bányahatár fektetései ellenében semminemű pozitív jogvédelmet többé nem nyújt, létjoga nincsen, s ezen jogintézmény természeténél, sajátágainál fogva elenyészettnek tekintendő.

Az adományozás alapjául szolgált zártkutatmány törlésének kérdését a mai jogállapotnak megfelelően csakis a fenti irányelvek szerint lehet megoldani.

Dr. F. M. szerint ha a megtörtént adományozás után a zártkutatmány egy része még fedetlen marad, fekdjék ezen befedetlen rész akár a kör közepén, akár annak szélein, tehát akár beleesik a középpont az adományozott telekbe, akár nem, a zártkutatmány továbbra is érvényben lévőnek tekintendő.

Azt hiszem, hogy ezen nézetnek a bányatörvény és a mai tényleges jogállapot szerinti tarthatatlanságát eddigi fejtegetéseim során eléggé kimutattam.

Az a zártkutatómá, melyről a t. ügyvéd úr beszél, melynél sem a vájáspon, sem pedig a kutatási jel álláshelye jelentőséggel nem bír, melynél a bejelentett vájás és középpont akár adományozott telekbe is eshetik, sem az osztr. bányatörvényben, sem az ezen alapuló bányajogi gyakorlatban fel nem található, s be sem illik egy modern jogrendszerbe, mert tartalom nélküli jogok fenntartásának sanctionálását jelentené.

Mert ugyanis mi értelme volna annak, hogy ha a zártkutatómáyi körben a megtörtént adományozás folytán a periféria körüli területek fedetlenül maradnak, a zártkutatómáyi ezekre nézve is tovább érvényben tartatnék?

Csak az, hogy a kutató ott — teszem — nagyobb költséggel vájást érdemlő feltárást csináljon s midőn arra adományt kér, előjőjön a szomszéd kutató, aki zártkutatómáyi középpontjával egészen a régibb zártkutatómáyi periferiájáig elmehet, s fenntartott mezejét szépen ráfektesse a régibb zártkutatómáyi feltáráására s azt ránézve egyszerűen hozzáférhetetlenné tegye.

Hát ez volna az a legis vagy juris ratio, mely az adományozott zártkutatómáynak ily esetben való fenntartása mellett szól?!

Czikkiró úr — úgy látszik — a zártkutatómáyt az adományozás tekintetében teljesen homogén területnek tartja, mely minden részletében egyformán érvényesülhet. Pedig itt szó sincs ily területről, szó sincs arról, hogy a 424,8 m sugárral vont körben minden ott előjövő fenntartott ásványra minden körülmények között tulajdoni igényt formálhatok, hanem szó van csak egy vájás, illetve egy pont védelméről, mely körül egy meghatározott minimális területen (fenntartott mező) bányaadományt csak én nyerhetek. Hol ez a lehetőség ez a pozitív jogigény többé fenn nem forog, ott zártkutatómáyról szólni többé nem lehet.

Igaz ugyan, hogy az egész területre nézve még van a zártkutatómáynál a kutatási kizárólagosság, de a zártkutatómáyi jogintézménynek voltaképpen lényeges tartalma nem más mint a bányatulajdon-szerzés biztosítása. E tekintetben pedig az egész területre nézve a kizárólagosság fenn nem forog. A zártkutatómáynál tehát a jog korlátolt tartalmával a föltétlen és korlátlan, de nem lényeges kutatási kizárólagosságot szembe állítani nem lehet.

Az az okoskodás is, hogy nem a zártkutatómáyoknak, hanem a zártkutatómáyokban eszközölt feltáráásoknak végcélja az adományozás, az eddigi elmondottak szerint a mai zártkutatómáyi jogrendszerbe nem illik be, mert következményeiben ez által a zártkutatómáyi esetleg minden reális tartalom és végcél nélküli nem érvényesíthető jognak minősítenék.

Egészen más az, ha a középpont marad szabadon, mert akkor a zártkutatómáyi újabb adományozásra pozitív alapot nyújt, s ha a zártkutatómáyost az adománykérésben a szomszéd meg is előzné, — a fenntartott mező fektetésére mindenkor joga lesz.

Ezzel tanulmányomnak végére jutottam.

Az eddig elmondottakból is kitetszik, hogy az a néhány paragrafus, mely az ált. bányatörvényben a kizárólagos kutatás jogrendszerére vonatkozik, ezen törvénynek a legfontosabb és egyszersmind a legkomplikáltabb részét képezi, — továbbá, hogy ez a jogintézmény, mely a szerzett gyakorlati tapasztalatok szerint a legfőbb intézkedések tekintetében módosításra és fejlesztésre vár, az új magyar bányatörvénybe az osztrák

törvényből egyszerűen át nem vehető, s hogy bányajogi kodifikációknak a gyakorlati bányászatra való kihatása lényegesen fog függni attól: miként sikerült a kizárólagos kutatás jogintézményét úgy szabályozni, hogy az az általános jogfogalmaknak, s amellet a bányászat sajátos követelményei és fejlődése előfeltételeinek is megfeleljen.

A köszénbányászat jogi szabályozásának reformja¹

Közismereti tény miszerint a régtől vajúdo bányajogi kodifikálás sikeres véghezvitelének legutóbb minálunk úgyszólván csak a köszénkérdés helyes megoldásának nehézségei állottak útjában.

A bányajog, illetve a bányaművelési szabadság uralma alá vonassék-e a köszén, avagy pedig a földbirtok tartozékának tekintessék? S első esetben megváltandó-e, s mily módon a szabaddá tett köszén a földbirtokostól, avagy pedig ez utóbbi részére mindössze csak pár évi bányanyitási előjog biztosíttassék? Mind oly kérdések, melyek fölött kétségkívül lehet vitatkozni, s az utóbbi évek folyamán szaklapokban, külön monográfiákban, emlékiratokban és egyes kereskedelmi és iparkamarák jelentéseiben tényleg sokat foglalkoztak ezen kérdéssel és pedig úgy a felszabadítás, mint a röghözkötöttség álláspontjáról egyaránt.

Nincs szándékomban, hogy a köszénkérdéssel a bányajogi kodifikáció szempontjából e helyen teljes részletességgel foglalkozzam, mert az több oldalról, s több vonatkozásában eléggé meg van vitatva már, mire nézve a bányatörvény javaslat előzetes megvitatására 1884-ben összehívott értekezlet jegyzőkönyvein kívül különösen Szontagh Aladárnak »A köszén«, dr. Fehér Manónak: »Az évtizedek óta készülő magyar bányatörvény« és Lányi Bertalannak: »A bányajog alapelvei«* című legújabb munkájára hivatkozom.

Az sincsen szándékomban, hogy az ezen kardinális kérdésben vallott ellentétes nézetek, s a megoldás tekintetében kifejezésre hozott különféle javaslatok okfejtésének tüzetes bírálatába bocsátkozzam; hanem lényegileg csak annak a bebizonyítását választottam feladatom gyanánt, hogy a szénbányászati viszonyoknak, kiváltképpen az utolsó évtizedben szembetűnően jelentkező kedvező alakulása, az e téren feltartóztatatlanul érvényesülő örvendetes progressiv előhaladás, a köszén felszabadítását életkérdésnek, »conditio sine qua non«-nak hirdető álláspontját erősen megingatta, s hogy a szénbányászati viszonyok mai alakulása mellett élet veszíti, eltompul a legerősebb fegyver, mellyel a föltétlen bányaművelési szabadság hívei a köszén megkötöttségének békóit összetörni igyekeztek. Az ide vonatkozó fejtegetéseim során mintegy végkövetkeztetések gyanánt az ezen kardinális kérdés mikénti megoldására vonatkozó nézetemet is legfőbb vonásokban vázolni óhajtom.

Bányajogunk kodifikálása már száz év óta vajúdik, s a legutóbbi időkben az alkotmány helyreállítása óta a bányatörvény-alkotás kérdése úgyszólván állandóan napirenden van. Eddig az újabb alkotmányos aerában a kodifikálás legnagyobb akadályának a köszénkérdés megoldásának nehézségeit tartották, a mely kérdés már évtizedek óta foglalkoztatja az ügy iránt érdeklődő közvéleményt, különösen pedig a legközelebbiről érdekelt földbirtokos osztályt és a bányászattal foglalkozók társadalmi csoportját. De tapasztalás szerint újabb időben a magyar jogászvilág is mind jobban érdeklődni kezd a bányajogi reformmunkálatok iránt,

¹ BKL. 31. évf. 1898. 349-357, 367-374. („A Jog” 1898. évi 16. és köv. számai nyomán).

aminek tudata azon reménnyel kecsegtet engem, hogy jelen értekezésem nem hasztalanul foglalja el a tért e lapok hasábjain.

Nem hagyhatom mindenekelőtt említés nélkül, hogy a köszénkérdésnek a távoli évszázadokba visszamenő történelmi jogfejlődés alapján szándékolt megoldása célhoz nem vezethet, s az ily kísérlet lényegileg meddő munkának minősítendő, mert a köszenet, miután azt a társadalmi élet, a tudomány s közgazdasági viszonyaink fejlődése csak a múlt évszázad alkonyatán sorozta a bányászkodás tárgyát képező, hasznosítható ásványok közé, s miután számottevő közgazdasági jelentőségre ezen bányászati ág minálunk csak a jelen század második felében emelkedett, a rég letűnt századok történeti jogfejlődése természetesen nem érinthette. De máskülönben is egészen általánosságban szólva, valamely intézmény jogi szabályozásának reformjánál nem kell éppen, sokszor nem is lehet a történelmi jogfejlődés vágta úton haladni tovább.

A társadalmi és a közgazdasági élet fejlődésének irányát és alapeszméit minden téren évszázadokkal előre kijelölni nem lehet: az emberi társadalom a fejlődés processusában gyakran alig észrevehető átmenet mellett egészen és lényegesen megváltozott viszonyok és körülmények közé kerül, a mi új jogintézmények szervezésének, vagy pedig a meglevők újabb szabályozásának szükségességét vonja maga után.

Különösen áll ez a bányászati viszonyok jogi szabályozásánál.

Kétséget nem szenved, hogy a társadalom, az összesség érdeke adott esetben megkövetelheti az egyéni tulajdonnak bányászati szempontból való megfelelő korlátozását. A bányaszabadság alapelvének érvényre emeléséből tehát korántsem lehet az általános jogrend megzavarására s a jogállam retrográd irányú fejlődésére következtetni, még akkor sem, ha a bánya jogrend ezen elv alapján való szervezése nem is a történelmi jogfejlődés következményeként, hanem a közérdek, a közszükséglet nyomása alatt a történeti alap teljes elhagyása mellett állana is elő.

Arra nézve nincsen eltérő vélemény, hogy a megalkotandó magyar bányatörvény alapeszméjéül a bányaművelési szabadság választandó. Ezt a választást a legszigorúbb jogász-felfogás is elfogadhatónak, de sőt általán egyedül célra vezetőnek tartja. Mert hiszen mai bányajogrendünk is lényegileg a bányaművelési szabadság elvén épült fel, a mennyiben az osztrák általános bányatörvényben meghatározott bányaurjog (Bergregal) a modern alkotmányos államéletben nem jelenthet mást, mint a bányaművelési szabadságot. A bányajogosítványokat ma is a közakaratot képviselő államhatalom közérdekből osztogatja. A kérdés tehát lényegileg csak az, hogy a bányaszabadság által mely irányban s mily terjedelemben korlátoztassék az egyéni tulajdon, vagyis hogy mely ásványok ismertessenek el itt a szabad bányászati kutatás és bányaművelés tárgyai gyanánt, mert a bányaszabadság és az egyéni tulajdon ez úton való korlátozása csak addig indokolt, ameddig azt a fensőbb közgazdasági érdek, tehát az összesség érdeke így kívánja, vagyis ameddig a magántulajdon ez irányú korlátozása nélkül a bányászat föllendüléséhez méltán kétség férhet. Az a bányaszabadság, mely valamennyi ásványra, a föld szilárd rétegeiben előjövő minden köre és közetre egyaránt kiterjedne, a közgazdasági szempontból való szükségesség hiánya folytán a rideg

önkéntes bélyegét hordaná magán.

Hogy név szerint mely ásványokra nézve biztosíttassék a szabad bányaművelési jog, ezt a kérdést manapság az idők végtelenjére kellő tárgyilagossággal eldönteni nem lehet, mert idomukéval a fejlődő társadalom közgazdasági életében a változandó korszellem, a szaktudományok vívmányai, s kivált a gazdasági életben gyakorta gyökeres átalakulást eredményező nevezetes találmányok hatása alatt egészen új irányzatok honosulhatnak meg, s oly viszonyok és körülmények kerülhetnek fölszínre, melyek egyik-másik, a bányajogrend keretében eddig figyelemre nem méltatott ásvány bányászatának hathatós előmozdítását, jelesül a bányaszabadság kiterjesztését fogják megkövetelni.

A napirenden, illetve az előkészítésben lévő bányajogi kodifikáció szempontjából ide vonatkozólag ez idő szerint csak a köszén bányajogi minősége érdemel különös figyelmet, minek elbírálásánál a fentebbiek szerint a közgazdasági tekintetek lehetnek csak mérvadók.

Kétséget nem szenved, hogy az ipar föllendülésének napjainkban az olcsó szén egyik hathatós előmozdítója; az sem vonható kétségbe, miszerint általánosságban szólva a bányaszabadság elvének az ásványszénre való kiterjesztése a szénbányászat fejlődését semmiképpen sem hátráltathatja, de sőt egyenlő viszonyok között inkább csak elősegítheti, mert ennek folytán a bányavállalkozás körében azok az áldozatok, melyekbe a köszénjognak a földbirtokostól való előzetes megszerzése kerül, elesnek: mindazonáltal a bányaművelési szabadságnak a földtulajdonnal való összeütközésénél fogva a köszénbányászat jogi szabályozásánál, illetőleg a köszénkérdés megoldásánál a szükségesség vizsgálatának elejtésével egészen elvontan ilyenén czélszerűségi elméletek után nem indulhatunk, hanem a közgazdasági szempont határozott előtérbe helyezése mellett, a viszonyok és körülmények szigorúan tárgyilagos megbírálása után lehet csak ezen kérdésben megvédhető állást foglalnunk.

Akik az ásványszén földhözköötöttségét a szénbányászat nyugozó lánczainak tekintve, minden áron a szén szabaddá tételét követelik; akik a szén kedvezőbb áralakulásának, a széntermelés fokozásának, új szénbányavállalatok alakulása és prosperálásának leginkább a szén lekötöttségét találják útjában: azok a tényleges viszonyokkal nem számolnak, s nem a közgazdaság, a társadalom, hanem egyoldalú elmélet álláspontjáról beszélnek.

Ez az érvelés helyén lehetett, s kétségkívül némi nyomatékkal is bírhatott az alkotmány visszaállítása után újra fölszínre került bányajogi kodifikálási mozgalom kezdő időszakában, amidőn köszénbányászatunk még mindig úgyszólván bölcsőkorát élte, s amidőn megfelelő tapasztalati adatok hiányában sem a szén felszabadításának, sem pedig a földbirtokos szabad rendelkezése alatt való hagyásának közgazdasági jelentőségét, illetve a köszénbányászat fejlődésére gyakorolt befolyását a posteriori megállapítani nem lehetett; de sőt nem volt időszerűtlen ez az érvelés az 1884-iki javaslatot megvitató értekezet tanácskozmányainak idejében sem, mert közgazdasági életünk még ekkor is a korábbi válságos idők következményeit sínylette, iparunk, kereskedelmünk fejlődése a kedvezőtlen általános közgazdasági helyzet nyomása alatt feltartóztatva volt, s ily körülmények között köszénbányászatunk is a stagnálás szomorú

képét mutatta.

Ma azonban egészen másképpen állunk; a lefolyt utolsó 10 esztendő alatt a viszonyok lényegesen megváltoztak. Kőszénbányászatunk, amint a kedvezőtlen közgazdasági helyzet útvesztőjéből kijuthatott, a vasúti hálózat nagy arányú kiterjesztése, s az ország általános ipari tevékenységének intenzívebb fokozásával karöltve, s viszont iparunk fejlesztésére is jótékony hatást gyakorolva, rohamos fejlődésnek indult, de korántsem a magyar korona egész területén, hanem csak itt az anyaországban, hol a szénbányaművelés az országbírói értekezlet által létesített jogállapot folytán a földbirtokos beleegyezéséhez van kötve; míg ellenben Horvát-Szlavonországban, hol a szénbányaművelési szabadság nem ismer korlátokat, a több ezer számban bejelentett zártkutatmányokkal, s az óriási adományozott területekkel való szertelen üzérkedésről igen, de komoly kőszénbányászatról ezen ország minden ásványkincse, s az ottani korlátlan bányaművelési szabadság daczára sem beszélhetünk.

Kellő fényt vet a helyzetre, s az elmondottak valódiságát minden kétséget kizáró módon beigazolja a bányastatisztika, melynek néhány számadatát, azt hiszem, nem lesz érdektelen ide jegyezni.

Így pl. hogy a szorosabb értelemben vett Magyarországon (Erdélyt sem beleértve), tehát, az ásványszén lekötöttsége mellett a termelés terén nagyobb mérvű progressiv emelkedő irányzattal találkozunk, az a következő statisztikai adatokból eléggé kitűnik:

1873. évben termeltetett	14.683,000	mázsa szén.
1875. » »	12.813,000	
1880. » »	16.172,000	
1885. » »	22.476,000	
1889. » »	26.218,000	
1894. » »	34.418.000	
1895. » »	35.785,000	
1896. » »	42.128,000	

Horvát-Szlavonországban pedig ugyanezen évek kőszéntermelési adatai a következők:

1873-ban 292.000 métermázsa, 1875-ben 230.000, 1880-ban 369.000, 1885-ben 125.000, 1889-ben 167.000, 1894-ben 989.000, 1895-ben 1.076.000 és 1896-ban 946.000 métermázsa.

Erdélyben, ahol a kőszénbánya művelési szabadság szintén korlátlanul érvényesülhet, termeltek:

1873-ban 1.600.000, 1875-ben 1.467.000, 1880-ban 1,643.000, 1885-ben 2.700.000, 1889-ben 2.541.000. 1894-ben 4.423.000, 1895-ben 5.803.000 és 1896-ban 7.020.000 métermázsa szenet.

Továbbá az ásványszénre adományozott bányatelkek összes területe a magyar korona országaiban az 1896. év végével 43.319,2 hektárt tett ki, — miből Horvát-Szlavonországra 30%, Erdélyre 24% és Magyarországra 46% esik.

Mi ebből a tanulság?

Az, hogy a szén szabadsága megkönnyebbíti, s előmozdítja ugyan a bányatér-foglalást, de a szénbányászat föllendülését illetőleg még nem nyújt garanciát. Látjuk, hogy Horvát- és Szlavonország aránylag óriási adományozott bányaterülete dacára az ásványszéntermelésben az egymillió métermázsánál sem képes kitartani. De sőt tovább megyek; ha a volt Határőrvidéken fekvő Pongrátz-féle vrdniki (Szerém megye) kőszénbánya, amelynek évi termelése közel 700.000 métermázsát tesz ki, nem léteznék, akkor Horvátországban egyáltalán nem is lehetne kőszéntermelésről, kőszénbányászatról beszélni.

Az erdélyi szabad kőszénbányászat is lassú csigalépésekkel halad előre és fejlődésében távolról sem mutatja azon nagy arányokat, melyekkel a magyarországi megkötött kőszén bányászatánál találkozunk, s ez a kisebb mérvű emelkedés is ott Erdélyben korántsem új bányavállalatok, új bányanyitások létesítésének az eredménye, hanem a régóta létező bányaművek üzemének a bányabirtoklásban beállott változásokkal kapcsolatos kiterjesztésére vezethető vissza.

Ellenben Magyarországon ezen bányászati ág a szén lekötöttsége mellett is igen szépen, s nagy arányokban fejlődik. Évről-évre új szénterületek bányászati kikutatásával, új bányanyitásokkal s a régiek intenzív fejlesztésével találkozunk, mely jelenségek kétségkívül csak amellettt bizonyítanak, hogy a szén lekötöttsége ezen bányászati ág felvirágzásának nem áll útjában, — hogy a földbirtokos osztály felismerve mindama jelentős gazdasági és kulturális előnyöket, melyeket a föld mélyében rejlő ásványkincsek feltárása és forgalomba hozatala a társadalomnak s első sorban az illető vidék társadalmának, s ott különösen éppen magának a földbirtokos osztálynak nyújt, szívesen tért enged a bányavállalkozásnak, — hogy tehát általánosságban vizsgálva a helyzetet, az uralkodó közszellem s mai közgazdasági fejlettségünk mellett nem forog már fenn elég ok arra nézve, miszerint a kőszénbányászat fejlődését a szén lekötöttsége mellett a földbirtokos osztály makacs ellenzése vagy túlhajtott követelése káros következményeitől féltetnünk kellene.

S mivel a szoros értelemben vett Magyarországon a különféle ásványászén-nemek közül a barnaszén játssza a főszerepet, s a feketeszén-előjövétel aránylag jelentéktelenebb, ezen bányászati ágnak a szén lekötöttsége mellett való intenzív fejlődése még inkább szemünkbe fog tűnni, akkor ha csupán a magyarországi barnaszénbányászatot s itt is csak a besztercebányai és a budapesti bányakapitányságok termelési statisztikáját nézzük, amely bányahatósági kerületekbe tudvalevőleg a nevezetesebb szénmedenczék, s ennek természetesen folyományaként hazai barnaszénbányászatunknak gócpontjai esnek.

A besztercebányai bányakapitányság kerületének barnaszéntermelése volt:

1875-ben	4.070,000 métermázsá
1880-ban	4.604,000
1885-ben	7.867,000
1890-ben	9.735,000
1896-ban	14.630,000

Ugyanezen időszakra nézve a budapesti kapitányság quinquennalis termelési statisztikája a következő:

1875-ben	3.069,000 métermázs
1880-ban	3.560,000
1885-ben	5.157,000
1890-ben	9.480.000
1896-ban	14.556,000

Egy másik, a köszénkérdés objektív elbírálásánál szintén figyelembe veendő körülmény: a köszénjognak, a köszénterületeknek a földbirtokosokkal kötött adás-vételi és haszonbérleti szerződések alapján történt csaknem teljes lefoglalása.

Arra nézve, hogy részben komoly bányavállalkozók, részben egyes üzérkedők ez ideig hány községben s mely területeken szerezték meg a földbirtokosoktól a szénkiaknázási jogot, hiteles számszerű adataim nincsenek ugyan, annyit azonban szerzett tudomásom és tapasztalataim alapján általánosságban minden nagyobb tévedés kizárásával mondhatok, hogy a bányászati kutatás alapján eddigelé ismert szénmedenczék legnagyobb része ily módon le van már foglalva s hogy még oly vidékeken is, hol a szénelőjövétel terjedelme, minősége, megfelelő bányászati kutatás útján tüzetesen megállapítva nincsen, hanem a széntelepülés a geológiai jelenségek nyomán csak valószínűnek tetszik, — nagyobb mérvű illetén foglalások történtek s a polgári telekkönyvekben is többnyire kítüntetvék úgy, hogy valóban nem tévedhetünk nagyon, ha azt állítjuk, hogy maholnap a szén felszabadulását célzó minden törekvés végeredményében tárgytalanná válik, illetve ha szabaddá tétetik is a köszén, az eddig ismert medenczékben kevés oly terület lesz már található, hol a bányaművelési szabadságot a köszén kiaknázására vonatkozó korábban szerzett s egy tollvonással meg nem szüntethető, hanem ellenkezőleg föltétlenül respektálandó magánjogok nem alterálnák.

Ezek is kétségkívül mind oly jelenségek, melyek a köszén felszabadítását sürgetők abbéli aggodalmait, hogy a szén lekötöttsége részint a földbirtokosok elzárkózottsága, — részint túlhajtott igényeik folytán a szénbányászatot fejlődésében hátráltatni, az ide vonatkozó komoly törekvéseket száz és száz esetben megghiúsítani fogja, — nagymértékben kell, hogy csökkentsék.

Általános tapasztalati tényként említhetem, hogy a földbirtokos osztály általában kapva-kap az alkalmon, ha szénjoga tekintetében kivált komoly bányavállalkozókkal szerződésre léphet; s a köszénjog fejében a bányavállalkozók által nyújtott ellenszolgáltatás sehol sem oly magas, hogy annak alapján túlzott követelésekről beszélni lehetne. Az ellenszolgáltatás értéke szénvidékek szerint úgyszólván egészen egyforma; lehet mondani, hogy a köszén kiaknázási jognak máris egész határozott s az egyes vidékek szerint egyenlősülő ára van; az ily jogügyleteknél a korábban létrejött, illetve a szomszédságban már meglévő kötések után indulnak, s amennyiben az ellenszolgáltatást illetőleg nem fix pénzösszegben történik megállapodás, a bányavállalkozó a szokásban lévő szerződéses kötések szerint a termelés mennyisége után és pedig métermázsanként a legtöbb esetben s rendszerint $1\frac{1}{2}$ — 2 krajczárt tartozik a földbirtokosnak fizetni; de sőt helyenként ennél alacsonyabb kötések is előfordulnak, m.mázsanként 1 sőt $\frac{1}{2}$ kr., s általán a

köszénjog megváltása terén oly irányzat észlelhető, hogy a földbirtokos mostan a nagyobb kereslet daczára kisebb igényekkel lép fel a bányavállalkozókkal szemben, mint az ideiglenes törvénykezési szabályok uralmának első éveiben.

Kétséget nem szenved, hogy ezen haszonbér vagy másnemű ellenszolgáltatás is valamivel megdrágítja a szenet, de ne feledjük másrészt, hogy ha mi most a mai bánya-jogrend keretében a köszénre nézve a teljes bányaművelési szabadságot élveznők, a földbirtokosok helyett ott volnának az üzérkedő zártkutatmányosok, akik még jobban megsarczolják a bányavállalkozót.

A helyzet szemléltetőbbé tétele s az alább következők könnyebb megérthetése végett, tekintsük meg közelebbről mai bányajogunk egyik alapintézményét, ja zártkutatmányt.

A bányászati viszonyok tekintetében csak némileg is tájékozottak kivétel nélkül el kell, hogy ismerjék, miszerint az osztrák általános bányatörvényben kontemplált kizárólagos kutatás jogintézménye a mai bányászat szükségleteit nem képes kielégíteni, s a megváltozott viszonyok érvényesülése folytán már annyira elfajult, hogy a komoly kutatási vállalatoknak nyújtandó jogvédelem helyett sok esetben meddő hegyzárlatok létesítésére vezetett s lehetővé tette azt, hogy a bányavállalkozás atmoszférája a fékvesztett szédelgés és üzérkedés által az egész vonalon inficiáltassék.

Általában a nálunk ma is érvényben lévő osztrák ált. bányatörvény leglényegesebb fogyatékosága és mai időszerűtlensége azon körülményben keresendő s onnan származtatható le, hogy ezen törvény valamennyi intézményének szabályozásánál a kisbányászat lebegett szem előtt, holott az ily szűkebb körben mozgó kisipar jellegű bányaművelés a mai közgazdasági viszonyok között s a bányászati technika mai fejlődési fokán mindjobban háttérbe szorul, s helyét a nagyipar foglalja el. Csakis a nemesfém, jelesül az aranybányászatnál prosperálhat ma még különleges statútumok védelme alatt s oly vidékeken a kisipar, hol az érczelőjövétel geológiai viszonyai oly természetűek, hogy a bányaműveléshez ottan költségesebb beruházás nem szükséges, hol mint termelési tényező a tőkének kizárásával csak a munka szerepel. Ilyen pl. az erdélyi verespataki kis aranybányászat, hol az ércvezető hegység össze-vissza kuszált s szabad aranyat tartalmazó érhálózatot foglal magában, ahol tehát kisebbszerű táró-vájás is könnyen szép áldáshoz vezet, s hol az ércvezető kőzet egész tömege oly fejtményt ad, melynek értéke a vájó munkások mindennapi megélhetését biztosítja s egyeseknek e mellett nagyobb értékű aranyleleteket is juttat osztályrészül. Csakhogy a kisbányászat in infinitum még az ily vidékeken s az aranytartalmú kőzet ilyenén települési viszonyai mellett sem lesz folytatható, mert az egyszerű táró műveléssel is megközelíthető felsőbb hegyrészek lefejtése után a mélység növekedtével a bányászati technikai berendezések létesítésének s ezzel a tőke közreműködésének a szükségessége is hovatovább múlhatatlanul elő fog állani. De sőt közgazdasági szempontból ma is előnyösebb volna, ha ezen kis bányaművek megfelelő tőkével rendelkező nagy vállalat keretében egyesülnének, mert ezen egyesülés lehetővé tenné egyrészt, hogy a modern bányászati technika vívmányainak felhasználása mellett teljes mértékben kizsákmányoltassanak a nagyobb hozadékkal járó tömeges termelés kézzel fogható

előnyei, s amellet másrészt véget vetne ama rabló bányáskodásnak is, mely a széttagolt, kellőleg fel nem szerelt s rendszertelen kis bányaüzemek körében a dolog természeténél fogva mindenkor meghonosul s következményeiben az ásványkincsek egész tömegét teszi a magán- és közvagyon nyílt veszteségére teljesen hozzáférhetlenné. S ily körülmények között annak a kis bányaiparosnak a nagy vállalat szolgálatában munkabér címen előálló keresménye a mai keresményénél, mely munkadíj és vállalkozói nyereség is egyszersmind, átlag nagyobb, s amellet kevésbé ingadozó volna.

A többi bányászati ágazatoknál, különösen a közgazdasági jelentőség tekintetében határozottan felülkerekedett szén- és vashányászat terén manapság már csak a nagyipar jellegével bíró kiterjedtebb vállalkozás mondható okszerűnek és versenyképesnek, minélfogva a bányajog keretébe tartozó intézmények szabályozásánál is az 1854. évi osztrák bányatörvény álláspontjának elhagyásával első sorban a nagyipar keretében mozgó bányászat szükségleteiből kell kiindulnunk.

A kizárólagos kutatás, vagyis a zártkutatmány jogintézményének szabályozásánál is az osztrák ált. bányatörvényben a kisbányászat, jelesül a kisipar jellegű ércbányászat érdekei lebegtek szem előtt, de sőt az intézmény jogi szabályozása tökéletesen ezen érdekeket sem elégíti ki és pedig különösen azért nem, mert a zártkutatmánynak az adományozás stádiumában való érvényesülése az ezen rendszer mellett gyakorta szereplő váratlan esélyek következtében igen sokszor bizonytalan, illetőleg problematikusnak tekintendő.

De azon körülmény, hogy a zártkutatmány jogi szabályozásánál a kisbányászat lebegett szem előtt s hogy a zártkutatmánnyal járó jogvédelem itt sem egészen kielégítő, nem egymagában képezi ezen intézmény árnyoldalát; ehhez járul ugyanis másrészt s az egyes zártkutatmánnyal biztosított tér korlátolt voltával szemben az az ellenkező szélsőség, hogy a törvény a zártkutatmányokkal való térfoglalásnál nem ismer határt, nem ismer korlátokat.

Messze vezetne tárgyamtól, hogy az osztrák ált. bányatörvény szerinti kizárólagos kutatási jogintézmény tüzetes kritikai ismertetésébe bocsátkoznám; elég itten annak konstataciója, hogy jelenlegi bányászatunk képe nem az többé s jövőendő bányászatunk képe még kevésbé lesz az, mely az ált. bányatörvényben kontemplált kizárólagos kutatási rendszer szervezésekor a törvényalkotók szeméi előtt lebegett s így a revisió ezen a téren nagyon is indokolt; másrészt pedig az is elvitázhatatlan tény, hogy a maholnap talán csak már megvalósuló bányajogi kodifikálásnak sikere első sorban éppen a kizárólagos kutatás intézményének, mely az ásványleletre alapított szabad felkérési rendszerrel a bányaművelés érdekeinek sokkal inkább megfelelő, minélfogva ezen különben is mélyen meggyökösödött rendszert elvileg az új bányatörvénybe minden esetre átviendőnek tartom — helyes megalkotásától, az ide vonatkozó alapvető kérdések kielégítő megoldásától függ, minél a gyakorlati bányászat követelményeit kell irányadóknak tekintenünk.

Ugyan mit használt volna a bányaiparnak a köszén annyira óhajtott szabadabb tétele a mai elfajult és tarthatatlan zártkutatási rendszer mellett? — Semmit, — de sőt ellenkezőleg, amannál sokkal kedvezőtlenebb helyzetnek lett volna előidézője, mert ez esetben a szénrel való szabad rendelkezés, illetve a szénbányák nyitására vonatkozó kizárólagos jog a konservatív szellemű földbirtokos osztály kezéből

üzérkedő zártkutatómányosok kezeibe került volna, akik azt a komoly vállalkozás elől sokkal inkább elzárva tartanák.

Aki bányászati viszonyainkkal közelebbről ismerős, különösen pedig a minden komoly bányászkodási szándék nélkül tisztán spekulációra bejelentett zártkutatómányokkal üzőt szertelen szédelgésnek a bányászat fejlődését hátráltató természetszerű következményeit kellő figyelemre méltatja, s emellett fontolóra veszi még azt is, hogy a mai zártkutatómálynak a bányatulajdon-szerzés tekintetében való érvényesülése ezen kizárólagos kutatási jogrendszer bonyodalmak és ellentétek előidézésére alkalmas, s ezért több tekintetben méltán kifogásolható sajátságos szerkezete folytán gyakran előre nem is sejthető akadályokba ütközik, s hogy a komoly és költséges feltérési munkák minden eredménye vajmi csekély és vétlen, pl. a bejelentésnél elkövetett alaki hiba folytán, avagy pedig ezen, csak egy évig érvényes jogosítvány meghosszabbítása szorgalmazásának vétlen elmulasztása következtében esetleg egészen veszendőbe megyen s a költséges és fáradságos feltérési munkálatok minden gyümölcse esetleg olyanoknak hull az ölébe, akik az ügy érdekében a zártkutatómány egyszerű bejelentésén kívül semmiféle áldozatot sem hoztak: mondom, aki mindezt meggondolja és fontolóra veszi, az nem találhatja túlzottnak azon állításomat, hogy a köszén lekötöttsége a mai bányajogrendszer mellett köszénbányászatunknak határozottan csak javára szolgált.

Azt hiszem nem lesz érdektelen, ha az imént elmondottak beigazolása, különösen pedig a zártkutatómány érvényesülésénél egyes konkrét esetekben szereplő váratlan esélyek illusztrálása végett a különböző prioritású zártkutatómányok egymáshoz való viszonyát egy futó pillantásra méltatjuk.

Az általános jogrend egyik alapeszméje, miszerint a jogok találkozásánál az újabban szerzett jogosítvány a korábbi jogosítványokat nem sértheti.

Ezen általános jogelv nyert kifejezést az ált. bányatörvény 31. §-ában is, mely meghatározza, hogy a kutatási jel közül 425 méternyi sugárral vont zártkutatómányi körben idegen kutató vágás nem kezdhető, idegen nem eszközölhető: szóval, hogy valamely jogérvényesen fennálló idősb zártkutatómány körében egy idegen fiatalabb zártkutatómány jogérvényesen fenn nem állhat.

Minthogy a bányatörvény, jobban mondva a törvényes gyakorlat a zártkutatómányi bejelentéseknél a vágáspont és a zártkutatómányi középpont (a kutatási jel álláshelye) elkülönítését is megengedi: a bányatörvényhez tartozó végrehajtási szabályoknak a törvény 31. §-át értelmező 25. §-ában foglalt azon intézkedés, hogy ha az újabb kutatóvágás egészen beleesik a régibb zártkutatómányi körbe, úgy az újabb zártkutatómány jogosulatlannak nyilatkoztatandó ki s mint ilyen törlendő, ily szövegezéssel most már meg állhat, hanem, tekintetbe véve azt, hogy a zártkutatómálynál nem a vágás, hanem a bejelentett középpont a lényeg, hogy a zártkutatómánnal járó jogoknak és jogvédelemnek voltaképen ez képezi a góczpontját úgy értelmezendő, hogy ha valamely fiatalabb zártkutatómány középpontja egy idegen idősb zártkutatómány 425 m-nyi sugárral vont körének a területére esik. akkor a fiatalabb érvénytelennek nyilvánítandó. Az újabb zártkutatómány tehát a középpontjával elmehet egészen a régibb zártkutatómány kerületéig, vagyis 425 m-nyire bármely irányban a régibb zártkutatómány középpontjától a nélkül, hogy érvényességéhez kétség férhetne. Ugyanez áll adományozott

telkekhez való viszony tekintetében is, amidőn az idegen kutatási jel a bányatelek határvonalában is állhat.

A bányatörvény egyes intézményeitől, mivel a bányászat elsősorban a magánérdeknél fensőbb közérdeknek áll szolgálatában, illetőleg minthogy a bányászatnál a közcél, a társadalmi érdek emelkedik túlsúlyra, el nem vitatható a közjogi jelleg, a közjogi vonatkozás.

Az ált. bányatörvény 31. §-ának rendelkezése is, melyben, mint láttuk, a kutatási és bányanyitási kizárólagosság, az osztrák ált. bányatörvény szerinti kizárólagos kutatási rendszer egyik alapeszméje nyert kifejezést, inkább közjogi, mint magánjogi jellegű, vagyis a kutatási kizárólagosság határozott és föltétlen, melynek minden körülmények között érvényesülnie kell, mert csak ily módon részesíthető a bányászati kutatás a hozzá fűződő közérdeknek megfelelő hatályos jogvédelemben.

Ámde, úgy a közigazgatási, mint a bírói gyakorlat a 31. §. értelmezésénél egészen más álláspontra helyezkedett, irányelvül fogadván el, miszerint valamely fiatalabb zártkutatmány, melynek középpontja egy idegen régibb zártkutatmányi körbe esik, nem „ipso iure” érvénytelen, hanem mindenkor csak az illető régibb jogosultságú zártkutatmányos kérelmére törölhető.

És ezzel messzemenő bonyodalmak, többféle vitás jogesetek keletkezésére van megadva a lehetőség s első tekintetre nyilvánvaló, hogy ezen szabadelvű felfogás a jogbiztonság előmozdítását célzó törekvés megnyilatkozásának korántsem tekinthető. A szóban forgó törvényes rendelkezésnek az ügy természetéből folyó, s fennebb már hangsúlyozott közjogi jellege — s a bányaművelés terén az itt szereplő közcél s közérdeknél fogva, de a magánérdekek szempontjából is minél hatályosabb védelmet igénylő jogbiztonság parancsoló követelményei mellett meg nem állhat az az érvelés, hogy itt magánjogi viszonyról van szó, s hogy a régibb jogosult a fiatalabbnak bármit is megengedhet, éspedig már csak azért sem állhat meg, mert itt nem csak két zártkutatmányos közötti jogviszonyról lehet szó, hanem ily felfogás mellett harmadik személyek egymásba folyó jogainak egész láncolata bizonytalanná és kétségesse tétetik, amire a gyakorlat tényleg nem egy példát képes felmutatni.

Ezen magánjogi felfogás következményeként a bányászati kutatás terén olyatén gyakorlat honosodott meg, hogy bányászatilag érdekes területeken a különféle prioritású zártkutatmányok kétszeresen, háromszorosan, sőt néha többszörösen is fedik egymást. Valamely zártkutatmányos kutató munkálatának némi sikerére legott megjelennek zártkutatmányi bejelentéseikkel a spekuláló bányauzérek, akik mit sem dolgoznak, mit sem kockáztatnak s börze-játékosok módjára véletlen esélyektől várják a szerencsét, arra számítva: hátha az idősb kutató valamelyik zártkutatmánya idő folytán megszűnik, vagy pedig alaki hiányoknál fogva nem érvényesülhet, s ők ennek következtében valamikor reális jogokhoz s vagyoni értékekhez juthatnak?! Nem áll, mintha az idősb zártkutató ezen szerencsevadászokat önszántából túrné kutatási körében, hanem csak azért nem tiltakozik betolakodásuk ellen, mert jelenlétükről, minek szemlélhető nyoma nincsen, nem bír tudomással s mert számítva a törvényes jogvédelemre, kutatását, minden körülmények között kizárólagosnak és háboríthatatlannak tartja.

Gyakran pedig ezzel ellenkezőleg az az eset áll be, hogy az idősb

zártkutatmányos az, aki sem tényleges kutatási munkálatokat nem végez, sem zártkutatmányát meg nem jelöli: a fiatalabb kutató ellenben, aki akaratlanul idegen zártkutatmányi körbe lépett, komoly törekvéssel és áldozatkészséggel végzi munkáját, de midőn áldáshoz jut s annak alapján bányatulajdon adományozásáért folyomodik, előlép az idősb zártkutatmányos s a feltárást elsőbbségi joga alapján elfoglalja és az ifjabb kutató számára nem marad fenn más, mint legfeljebb a bányatörvény 24. §-ában gyökerező kártérítési jogigény érvényesítésének megkísérlése, ami a dolog természeténél fogva csakis a végzett munkálatok költségeinek megtérítéséig terjedhet, s az eszközölt ásványfeltárások vagyoni értéke ezen kár megállapításánál teljesen figyelmen kívül marad.

Elismerem, hogy azon esetben, ha a bányatörvénynek a zártkutatmányra vonatkozó minden lényeges intézkedése a gyakorlatban szigorúan végrehajthatnák, illetve végrehajtható volna, különösen ha a folytonos üzemben tartásra vonatkozó törvényes kötelezettség (174. §. ált. b.törv.) minden zártkutatmányban vagy legalább minden zártkutatmányi összletben teljesíttetnék. illetve a törvény ezen rendelkezésének betartása a bányahatóságok által eredményesen ellenőrizhető volna, ezen magánjogi felfogás kevesebb bonyodalmakra vezetne és kedvezőtlen kihatása a jogbiztonság tekintetében aligha volna érezhető, mert hiszen ez esetben a zártkutatmányok átfödése s a különböző prioritások kollíziója nyomban szembetűnnék s orvosolható volna; csak hogy sajnos, éppen az üzembentartás kötelezettségénél jelentkezik a zártkutatmány jogintézményeinek árnyoldala; a törvény idevonatkozó szigorú rendelkezése a bányaugyi administratio által kényszerűségből s részben opportunitásból tűrt közfelfogás által minden jelentőségétől megfosztatott, minek következtében az egész rendszer megingott, az intézmény tartalma és szerkezete eredeti mivoltából egészen kiforgattatott s lehetővé lőn, hogy a zártkutatmány a komoly, okszerű s közérdekű bányászati kutatások oltalmazása helyett szertelen szédelgések eszközévé váljon és a föld mélyében létező ásványkincsek felkutatása és új bányanyitások helyett a minden komoly bányászati vállalkozást megbénító hegyzárlatok keletkezésére vezessen.

Nem célom itten a mai zártkutatmányi jogintézménynek fogyatkozásait s a fölőtte kívánatos és szükséges reform irányelveit tüzetesen kifejteni, hanem visszatérve a 31. §. közjogi természetű rendelkezéséhez, csak annyit tartok még fölemlítendőnek, hogy a kizárólagos kutatási rendszer ésszerű alapelveinek s az e téren kiváló méltatást érdemlő jogbiztonság követelményeinek kielégítő mérvben csak az az eljárás felelne meg, ha a zártkutatmány jogérvényes fennállása már előzőleg szerzett hasonló jogosítványokkal szemben a bányahatóság által a bejelentés alkalmával hivatalból vizsgáltatnék meg s a korábban szerzett jogokkal kollidáló zártkutatmányi bejelentések a kutatási jog kizárólagosságára való utalással hivatalból utasítottának vissza. Igaz ugyan, hogy ezen eljárás nemcsak pontos kerületi térképek létezését tételezné fel a bányahatóságnál, hanem azon kötelezettség fennállását is, hogy a zártkutatmányok mértani fixirozására csak a hatósági térképekben kitüntetett vezérpontok legyenek választhatók: az is kétségtelen továbbá, hogy ez az eljárás a kizárólagos kutatási jogosítványok szerzését némileg megnehezítené: mindazonáltal ez a komoly kutatási vállalkozásra deprimáló hatást korántsem gyakorolna, mert azok, akik a máskülönben is költséges és nagyobb kockázattal járó bányászati kutatáshoz komolyan hozzálátni

szándékoznak, a jogbiztonság érdekében, tehát saját jól felfogott érdekükben is szívesen meghoznák még ezt az áldozatot, ami különben a hites bányamérnöki intézmény létezése esetében a mérési munkálatokban tájékozatlanoknak is nem sok költségébe kerülne. Másrészt pedig ezen némileg megnehezített és költségesebbé tett zártkutatómáni bejelentési eljárás a zártkutatómániákkal üzőtt szédelgést és üzőrkedést nem kis mértékben csökkentené.

De továbbá a mai kizárolagos kutatósi jogintézmény mellett, a bizonytalanság, a jogosítványok érvénytelenítésének esélye még más okoknál fogva is Damokles kardjaként lebeg a zártkutatómániások feje felett. Ennek igazolásául elég lesz itten a bányatörvény 23. §-ára utalnom, mely a zártkutatómániá bejelentések lényeges alaki kellékeit, következésképpen tehát a zártkutatómániák megerősítésének, illetve jogérvényes fennállásának föltételeit határozza meg. Ezen szakasz leglényegesebb és szigorúan értelmezendő közjogi jellegű rendelkezése az, hogy minden zártkutatómáni jogérvényes fennállásának »conditio sine qua non«-ja, miszerint az illető zártkutatómáni a természetben minden kétséget kizárol módon kijelölhető legyen.

A bányahatóság — minthogy a kutató a zártkutatómáni helyi fekvésének megjelölésére és rögzítésére szolgáló természetbeli vezérlőpontok megválasztásában korlátozva, illetve csak bizonyos vezérlőpontokra szorítva nincsen, — a zártkutatómáni bejelentéseket a helyi fekvésre vonatkozó adatok valódisága és kétségtelen volta tekintetében természetsszerűleg vizsgálat alá nem veszi s a zártkutatómániát, ha a bejelentés törvényes formában történt, mindenkor megerősíti: de ha utóbb a szomszéd kutatók között netalán keletkező határvillongás alkalmával a zártkutatómániák jogérvényes fennállása vizsgálat tárgyává tétetik s ekkor valamelyik bejelentett vezérlőpont határozatlannak tűnik fel (pl. a zártkutatómáni A. birtokosnak X. községben fekvő háza valamelyik szögletétől, vagy Y. réten létező forrástól van fixirozva, a helyszíni szemle alkalmával azonban az derült ki, hogy A-nak X. községben három háza is van, vagy pedig, hogy Y. réten három egymáshoz hasonló forrás is létezik) úgy, hogy ennél fogva az illető zártkutatómáni a természetben minden kétséget kizárol módon ki nem jelölhető: a bányahatóság az illető jogosítványnak, mint az ált. bányatörvény 23. §-a szerint kezdettől fogva érvénytelennek törlését fogja elrendelni, minek következtében az illető zártkutatómániás az ő kutató vájását az azon a területen időközben bejelentett s jogérvényesnek elismert zártkutatómáni tulajdonosának minden kárpótlás nélkül átengedni köteles. A zártkutatómániáknak illetén érvénytelenítése és komoly kutatósi munkálatok értékes eredményének elvesztése a gyakorlatban nem ismeretlen.

Ha a zártkutatómániára nézve eddig elmondottakon kívül figyelembe vesszük még, hogy a zártkutatómániának az adományozás stádiumában való mikénti érvényesülése is a szomszéd zártkutatómániákkal való kollízió esetében a kizárolagos kutatósi jogintézményének egyrészt a bányászati viszonyokban bekövetkezett lényeges változások, másrészt a törvény alkalmazásánál meghonosult s az eredeti intencziókkal össze nem egyeztethető irányzatnál fogva kontroversziák s jogi bonyodalmak előidézésére alkalmassá tett komplikált szerkezete, különösen pedig a kutatósi és az adományozási fenntartott tér különbözése következtében

egész pozitivitással előre meg nem állapítható s a bányaugyi administratio terén szerzett tapasztalás szerint gyakorta váratlan akadályokba ütközik; ha meggondoljuk továbbá, hogy az osztr. ált. bányatörvény szerinti, visszaélésekre alkalmas zártkutatmányi rendszernek elfajulása mily nagymérvű szédelgésekre, nagy területeknek tisztán üzérkedési célzattal való lekötésére vezetett; ha meggondoljuk másrészt, hogy a földbirtok tartozékát képező köszén bányászatánál, ha egyszer a vállalkozó a köszénjog iránt a földbirtokossal szerződésre lépett, a bányaadomány megszerzése, illetve a köszénjognak köszénbánya-jogosítvánnyá való átváltoztatása, kiváltképpen mióta a földbirtokos köszénjogának átruházása a polgári telekkönyvekben is feljegyeztetik, minden idegen befolyástól függetlenül s minden akadály nélkül könnyűszerrel eszközölhető, az ide vonatkozó bányajárás- és adományozási tárgyalásoknál a legtöbb esetben semminemű jogvita sem keletkezik, s a köszénbánya felkérőjének olyatén váratlan esélyek bekövetkezésétől, melyek a mai zártkutatmányi rendszer mellett a kizárólagos kutatási jog érvényesülését adott esetben lényegesen alterálják, nem kell tartania; ha mindezt fontolóra vesszük s nem feledjük emellett, hogy — miként fennebb már említettem, — tapasztalás szerint a földbirtokos osztály általán véve keresve keresi az alkalmat, hogy köszénjoga tekintetében a bányavállalkozókkal szerződést köthessen, s az ellenszolgáltatásra vonatkozó igényei sem mondhatók túlzottaknak: el kell ismernünk a fentebb kockáztatott azon állításom tárgyilagosságát, hogy a mai viszonyok között s a mai bányajogrendszer mellett csak előnyére vált a köszénbányászatnak, hogy az ásványszénre nézve a földbirtokos szabad rendelkezési joga visszaállítatott.

Az elmondottakból nem szabad olyasmit következtetni, mintha talán szerintem a köszén felszabadítása azért nem volna kívánatos, mert a mai kizárólagos kutatási jogintézmény a komoly és raczionális bányászat követelményeinek s a bányaműveléshez fűződő nemzetgazdasági érdekeknek meg nem felel, mert hiszen önként értetik, hogy a törvényhozás nincsen szorítva ezen kutatási rendszernek minden árnyoldala és fogyatkozásával való átvételére, s mert nincs föltétlenül kizárva annak a lehetősége, hogy a kutatási jogrend akként állapíttassék meg, miszerint annak keretébe a bányaművelési szabadság nem csak a bányavállalkozók egyéni érdekeit, hanem a bányaművelésnél előtérbe lépő köztekinteteket is a lehetőség szerint, s a mai viszonyokhoz mérten sokkal kedvezőbb módon kielégítve beilleszthető legyen.

Tehát annak a pusztá gondolata is távol van tőlem, hogy én a bányaművelési szabadságot már elvi szempontjából is megtámadjam; az elmondottaknak nem volt más célja, mint a mai tényleges kutatási rendszer árnyoldalainak feltüntetése annak a beigazolása végett, hogy a köszénnek felszabadulása a mai bányajogrend fenntartása mellett még a bányavállalkozók egyéni érdekeire is hátrányosabb volna a mai állapotnál. De eltekintve a bányajogrend elfajulása és kinövéseitől, elvileg kétségtelenül inkább a bányaművelési szabadságot, mint a földbirtokosoknak a tulajdonból folyó kizárólagos bányaművelési jogát lehet a bányászat érdekében állónak tartanunk; nem szabad azonban felednünk másrészt, hogy a bányaművelési szabadság a tulajdonnal kapcsolatos jogok nagymérvű megszorítását foglalja magában, ami jogállamban csak akkor lehet indokolt, ha a megszorítást a bányaműveléshez fűződő fensőbb közérdek követeli meg.

Ha kőszénbányászatunknak bölcsőkorában s a már közel 40 éves provisoriumnak, melyet az országbírói értekezlet megteremtett, még csak kezdetén volnánk, s ha kellő gyakorlati tapasztalatok hiányában még mindig osztanunk lehetne a rideg pesszimisták túlzó aggályait, hogy a kőszén lekötése ezen bányászati ág bilincsbe verésével s az e téren annyira kívánatos fejlődés és föllendülés szárnyszegésével, az olcsó kőszén forgalomba hozatalának kizárásával s következményképpen az általános iparfejlődés megakasztásával egyértelmű: ez esetben én is inkább a kőszén felszabadítását sürgetők táborába állnék, mert a priori vizsgálva a dolgot, a bányaművelési szabadságban több garancia foglaltatik arra nézve, hogy valamely új bányászati ág könnyebben ver gyökeret s könnyebben indul virágzásnak.

Ámde — mint láttuk — az e téren szerzett tapasztalatok a pesszimisták és theoretikusok aggodalmait el kellett, hogy oszlassák már; kőszénbányászatunk éppen a megkötött területeken rohamos fejlődésnek indult. Horvát- és Szlavonországban pedig a teljes bányaszabadság s nagyobbsszerű kőszéntelepülések daczára a legsivárabb pangás szomorú képét mutatja; továbbá barnaszenünk métermázsánkénti középára 1870-től 1896-ig átlag 41 kr-ról 32 kr-ra szállott le: ily körülmények között — azt hiszem — a helyzet tárgyilagos bírálója nem fog nagy súlyt fektetni azon, a rég elmúlt idők visszhangjaként szálló kijelentésekre, hogy a szén lekötöttsége mellett az olcsó kőszén s a kőszénbányászat felvirágzása minálunk az utópiák közé tartozik.

Lányi Bertalan a »Bányajog alapelvei« című könyvének 96. lapján olvashatjuk: „hogy kőszéntermelési képességünk az utóbbi időben tetemesen fokozódott, annak oka arra az általános föllendülésre vezethető vissza, mely a közgazdaság minden ágában észlelhető”. Ez a tétel kétséggkívül helyes; a közgazdasági viszonyok konszolidációja és a szénbányászat föllendülése közötti okozati összefüggés elvitázhatatlan: csak hogy ezt korántsem lehet a szén lekötöttsége ellen, illetve a kőszénbányaszabadság mellett érv gyanánt felhozni, mert válságos közgazdasági viszonyok közepette a bányászat föllendülése minden körülmények között, tehát bányaművelési szabadság mellett is egyaránt hátráltatva lesz, és így a fennebbi tételből nem szabad olyasmit következtetni, mintha talán kőszénbányászatunk a bányaművelési szabadság mellett még az esetben is ily szép fejlődésnek indult volna, ha a közgazdasági viszonyainkban észlelhető örvendetes föllendülés be sem következik.

Továbbá az országbírói értekezletnek a kőszénre vonatkozó határozmányai által teremtetett tényleges helyzet kritikai ismertetésénél azt mondja Lányi²: „Oly helyeken, hol a kőszéntelep fölött elterülő nagyobb földbirtok egy személynek a tulajdona, s hol a földbirtokosnak elég vállalkozási szelleme, üzleti érzéke s vagyoni képessége van arra, hogy a kőszén kiaknázását célzó munkálatokat nagyobb mérvű tőkebefektetéssel megindítsa, esetleg, a mint ez legtöbb esetben történni szokott, a kőszénkiaknázásának jogát megfelelő alakban más vállalkozónak átengedje, ott a kőszénbányászat bizonyára némi lendületet mutathat fel; de ott, hol a földbirtok nagyobb mértékben el van darabolva és a földtulajdonosi minőség tekintetében a viták gyakoriabbak: a kőszénbányászat terén a tengődés

² V. ö. Lányi B.: A bányajog alapelvei 96. l.

legsíralmasabb képe tárul elénk”.

E sorokban a helyzet túl sötéten van festve. Mert habár elvitathatatlan, hogy a kulturális fejlettség alacsonyabb fokán álló kisbirtokos osztály a szén lekötöttsége mellett már csak az érdekeltek nagyobb számánál s a birtokviszonyoknak itt inkább észlelhető rendezetlenségénél fogva általában véve inkább megnehezítheti a bányajogosítványok szerzését: s habár az is tény, hogy az ideiglenes törvénykezési szabályokhoz az 1862. évi szeptember hó 3-án 13. 622. sz. a. kelt udvari rendelettel kiadott függelék 4-dik szakasza nélkül, mely a kisbirtokosoknak a köszénre vonatkozó jogát bizonyos körülmények között lényegesen korlátozza, illetve a kisebb földterületüket a köszénbányaművelésre nézve a tulajdonos beleegyezésének hiánya mellett is hozzáférhetőkké tette, kivált a korábbi években több bányaadományozás vagy egyáltalán nem, vagy csak igen nagy nehézségekkel lett volna keresztülvihető: csak hogy újabb időben tapasztalás szerint a kisbirtokos osztály vajmi kevés akadályokat gördít a köszénbányászat elé, egyes községek kisebb birtokosai a köszén-kiaknázási jogot rendszerint egyetértelműleg ruházzák a bányavállalkozókra, s egyáltalán újabban mindinkább háttérbe szorul az idézett 4. §. alkalmazásának szüksége, s ha még itt-ott néha nehézségek merülnek fel, azok többnyire a birtokviszonyok rendezetlenségének a folyamánai, minélfogva a mai tényleges viszonyok közepette az ez idő szerinti nagyobb-mérvű közgazdasági fejlettség s a kisbirtokos-osztály ide vonatkozó nagyobb felvilágosodása és józanabb gondolkozása mellett a köszénjog megszerzésének nehézségei tekintetében a kisbirtokot a közép- és nagybirtokkal szembeállítani oly élesen, mint azt a fentebb idézett sorokban olvashatjuk, manapság már nem lehet és pedig annál is inkább nem, mert végszükség esetében egyesek makacsságának legyőzésére ott van az 1862. évi udvari rendelet intézkedése, melyet úgy az adminisztratív bányahatóságok, mint bíróságaink is, a hazai alkotmány visszaállítása utáni joghatály tekintetében keletkezésénél fogva méltán hozzáfűződő közjogi aggályok dacára az egész vonalon tételes jogszabályként alkalmaznak. És valóban nem volna nehéz statisztikailag kimutatni, hogy az adományozásilag lefoglalt köszénterület jelentékeny része kisebb parcellákra esik s hogy általán a köszénjog iránt kötött szerződésekkel a kisbirtokos-osztály aránylag nem kisebb területet bocsátott már a bányavállalkozás céljaira, mint a közép- és nagybirtokosok, akiket az önálló bányaművelés lehetősége néha talán inkább tartózkodókká tesz. Magam is hivatkozhatom csaknem 12 évi bányahatósági gyakorlatra, melynek nagyobb részét oly kerületben végeztem, hová az ország egyik legnagyobb szénvidéke s a legintenzívebb barnaszén bányászat tartozik, s mely idő alatt talán, kisbirtokokat is érintő adományozási ügyet tárgyaltam le anélkül, hogy az adományozási eljárás során csak egy esetben is ki nem egyenlíthető jogviták vagy más a kisbirtokból folyó nehézségek merültek volna fel: az adományozás mindenkor simán folyt le; nem emlékszem, hogy akár az 1862. évi udvari rendelet 4. §-ának alkalmazására, akár pedig az ált. bányatörvény 62. §-a alapján perre utasító határozatra csak egyetlen egy esetben is szükség lett volna.

Összegezve az eddig elmondottakat, jelen tanulmányom vezéreszméje abban

nyerhet kifejezést, hogy a magyar bányajog kodifikálásánál a köszénkérdés mikénti megoldására nézve nem a rég elmúlt idők homályába visszamenő történeti jogfejlődést kell minden áron alapul választani, hanem a megoldást elsősorban a jelenlegi közgazdasági tekintetek és követelményekhez mérten kell eszközölni, s hogy a köszénbányaművelési szabadság meghonosítása a jogeszmé szempontjából csak annyiban indokolt, amennyiben fensőbb közgazdasági érdekek követelik meg, hogy a magántulajdon itten a társadalom érdekében bizonyos mértékig korlátoztassék.

S mivel köszénbányászatunk éppen a földbirtokos jogán megkötött területeken vett újabb időben hatalmas lendületet s így a köszén felszabadításáért harcolók azon legfőbb érve, hogy „hazánk köszénbányászata a röghöz kötöttség mellett virágzásnak nem indulhat”, a gyakorlatban nem nyer támogatást: mivel továbbá a bányászatilag ismert szénmedenczék területének legnagyobb részére, de sőt oly területekre nézve is, melyek bányászatilag még át nem kutatvák, a köszénkiaknázási jogot a földbirtokosok már el-, illetve haszonbérbe adták; mivel a földbirtokos osztály e téren való viselkedésének objectiv bírálata nem jogosít fel olyan állításra, hogy a földbirtokos szabad rendelkezési joga egyrészt a birtokos osztály törhetetlen makacssága, másrészt pedig teljesíthetetlen túlkövetelései folytán a köszénbánya nyitásokat szerfölött megnehezíti, sok esetben pedig absolute lehetetlenné teszi: mindezeknél fogva a mai viszonyok között nem oszthatom azoknak a nézetét, a kik a köszén fensőbb közgazdasági érdekből multhatatlanul felszabadítandónak tartják, hanem ellenkezőleg azon nézetben vagyok, hogy a köszénbányászat terén a teljes bányászabadság meghonosítása közgazdasági szempontból szigorú tárgyilagossággal ma már meg nem okolható, s hogy a mai tényleges viszonyok közepette a köszén teljes felszabadítása nem csak szükségtelen, de többé már meg sem valósítható.

A köszénkérdésben elfoglalt ezen álláspontom védelme és ezen kardinális bányajogi kérdés mikénti megoldásának részletesebb kifejtése végett még a következőket is szükségesnek tartom kifejezésre hozni.

I.

Említettem már, hogy a kizárólagos kutatás intézménye a jogfolytonosság kedvéért s el nem vitatható czélszerűségi tekintetknél fogva az új bányatörvénybe is felveendő, csak hogy a világért sem az osztrák ált. bányatörvényben kontemplált s a mai bányászati viszonyokhoz nem illő czélszerűtlen alakjában, hanem a raczionális bányászkodás kívánalmaihoz mérten kifejlesztve s átalakítva.

Kétséget nem szenved, hogy a mai zártkutatmány az alapelvek fenntartása mellett is tökéletesíthető; az intézménynél mutatkozó szélsőségek, kinövések, elfajulások és időszerűtlenségek többé-kevésbé eltüntethetők: de bármennyire sikerülend is ezen nehéz problémának a megoldása, a zártkutatmánnyal üzhető visszaélések, különösen pedig egyes területeknek komoly bányászati szándék nélkül tisztán spekulációra való lefoglalása s a komoly vállalkozást megnehezítő szédelgés és üzérkedés ez intézmény keretéből tökéletesen sohasem lesz kiküszöbölhető.

Ha tehát a köszén felszabadítása elmarad, a zártkutatmánnyal való szédelgés sem fogja ezen, idő szerint kétségkívül legfontosabb bányászati ág nál kártékony hatását

éreztetni.

Erre a másik oldalról az jegyezhető meg, hogy hiszen az esetben is, ha a kőszén a földbirtokos szabad rendelkezése alatt hagyatik, sokan lesznek, akik a kőszén-kiaknázási jogot minden komoly bányászati szándék nélkül csakis nyereszkeségi célzattal szerzik meg s hogy így is létre fognak jönni hegyzáratok, s a komoly vállalkozó végeredményben nemcsak a földbirtokosnak, hanem az első foglalnak is fizetni lesz kénytelen, a mi a szénbányászat helyzetét nagy mértékben súlyosbítani fogja.

Ezen észrevétel kétségkívül nem egészen alaptalan. Manapság is bizonyára fogunk találni a földbirtokost illető kőszénjog gyakorlása iránt kötött szerződéseket, melyeket korántsem komoly kutatási és bányanyitási szándékkal, hanem csak azért kötötte a vállalkozó, hogy szerzett jogát minden kockázat nélkül értékesítse vagyis alkalomadtán másra ruházza. Csakhogy úgy jogilag, mint phisikailag meg van a lehetőség arra nézve, miszerint az államhatalom a komoly bányavállalkozás illetően megnehezítését és akadályozását a kőszénjog átruházása esetében közérdekből történő beavatkozás által jelentősen mérsékelheti anélkül, hogy a földbirtokost a kőszénbánya-mívelési szabadság megvalósítása következtében a kőszénre vonatkozó szabad rendelkezési jogától megfosztani kellene.

Minélfogva a kérdés olyatén megoldása, hogy a kőszénre vonatkozó bányamívelési jog gyakorlása a földbirtokost illető ezen jog átruházása esetében is mindenkor az illető vállalkozó szabad tetszésére legyen bízva, hogy tehát egyesek ily módon bárhol, bármeddig s bármilyen területeket elzárva tarthassanak a komoly és közgazdasági szempontból kívánatos bányavállalkozás elől s hogy az államhatalom csakis a tényleges bányamívelés körében az élet- és vagyonbiztonság oltalmazása s a közgazdasági érdekeket is sértő irracionális rabló-bányászkodás megakadályozása végett a bányarendészet gyakorlására szorítkozzék, vagyis a mai állapotnak a földbirtokosi kőszénjog még praegnansabb módon való meghatározása melletti egyszerű fenntartása nézetem szerint a kőszénbányászat terén így is észlelhető nagyobb mérvű föllendülés dacára sem volna egészen kielégítő, hanem a kérdés mikénti megoldásánál vezéreszme gyanánt szolgáljon: hogy a kőszénre a bányamívelési szabadság ki nem terjed, — hogy a kőszén, mint a földbirtok tartozéka, a földbirtokos szabad rendelkezése alatt áll — de a telepek felkutatása, feltárása és lefejtése, vagyis a földbirtokost illető bányamívelési jog tényleges gyakorlásához neki is hatósági engedélyre van szüksége; továbbá, hogy a kőszén-kiaknázási jog a földbirtoktól elválasztható, s hogy habár a földbirtokos sem a tényleges bányaművelésre sem pedig ezen jogának átruházására nem szorítható, de ha már egyszer a kőszénre vonatkozó kutatási és bányanyitási jogát másra átruházta, vagyis ha a kőszénjog a földtulajdontól elválasztatik, ez esetben olyatén új, már bányajogi jellegű viszony jön létre, amelybe az államhatalom a szénbányászathoz fűződő közgazdasági tekintetnél fogva tehát fensőbb közérdekből beleavatkozhatik.

Az államhatalmi beavatkozás irányát és terjedelmét a kőszénjognak a földbirtoktól való elválasztásánál annak célja határozza meg, ami lényegileg nem más mint lehető megakadályozása annak, hogy a szénterületek egyes bányauzerek tisztán nyereszkeségi célzatú foglalásai által a komoly

bányavállalkozás elől el ne zárassanak s hogy e térről minden szédelgés és spekuláció lehetőleg kiszoríttassék. Az illetén államhatalmi beavatkozás úgy a földbirtokos érdekeinek, mint kőszénbányászathoz fűződő közgazdasági érdekeknek védelmét foglalja magában.

Megjegyzendő továbbá, hogy a külön bányatulajdon eszméje, mely a kőszénbányamíveléshez a földbirtokos szabad rendelkezési joga daczára is megkívánható államhatalmi engedélyezésben nyer külső alakot, de lényegileg nem ezen hatósági engedélyen, hanem a földbirtokosnak a tulajdonból folyó kizárólagos kőszén-kiaknázási jogán, illetve ezen jog átruházásán alapul, s mely a bányászatnál életkérdést képező hitel jogi alapjának megteremtése végett okvetlenül jövőben is az ingatlan dologi jogi minőségével ruházandó fel, — a kőszénre vonatkozó bányamívelési jognak a földtulajdonnal való szoros kapcsolata daczára is fenntartandó leszen.

Továbbá meghatározandó a kőszénre vonatkozó bányabirtok minimum is; értve ez alatt azon legkisebb területet, a melyre egy különálló bányamű ésszerűen még létesíthető.

Ezzel kapcsolatban áll a földbirtokosok kőszénjogának megszorítása olyatén különálló kisebb földrészletekre nézve, melyeken külön bányaművek úgy bányatechnikai, mint gazdasági okoknál fogva nem létesíthetők. — Az ily területekre nézve a szomszéd bányavállalkozókat békés egyezség sikertelensége esetében megváltási jog illeti meg.

A megváltást megfelelő, s mondjuk a bányászati kisajátításhoz hasonló és pedig vagy egészen különálló, vagy pedig a bánya engedélyezésével kapcsolatos hatósági eljárás útján csak bányavállalkozó, s csak az esetben szorgalmazhatja, ha nyilvánvaló, hogy az illető kisebb földterületen előjövő széntelep-rész feltárását és lefejtését ésszerűen és gazdaságosan csak ő eszközölheti.

A bányavállalkozó által, a földbirtokosnak nyújtandó ellenszolgáltatásra nézve ilyenkor a legközelebbi szomszéd területekre vonatkozó kötések irányadók.

Az önálló bányamű létesítésére nem elegendő területen előjövő ásványszéntelepre vonatkozó földbirtokosi jog ezen megszorítását a közérdek követeli. Az a kis földrészlet, ha már egyszer körülötte a széntelep lefejtetett s az illető szomszédos bányaművek elhagyatnak, bányászatiilag többé művelés alá nem vehető: az illető szénteleprész tehát ilyenkor örökre odavész, ami nemcsak a magán gazdaság szempontjából, hanem közgazdasági szempontból is nyilvánvaló veszteséget jelentene. Fensőbb közérdek, a társadalom érdeke is követeli tehát, hogy az ily terület a bányavállalkozóra nézve a földbirtokos akarata ellenére is hozzáférhetővé tétessék.

Azon nézetben vagyok, hogy ezen kényszerű megváltási eljárás, mely a kisajátítással analóg, az általános jogrend keretébe is inkább beillik, mint az 1862. évi szeptember hó 3-án 13.622. sz. a kelt udvari rendelet 4. szakaszának fennebb már érintett azon rendelkezése, mely szerint oly földrészletekre nézve, melyek mindegyike különvéve kisebb, hogysem a bányatörvény 42. és 46. §§-ai értelmében törvényes vájnamértéket befedhessen, az országbírói értekezlet határozmányai VII. része 1-ső fejezetében, és pedig annak 1. §-a e) pontja alatt említett földbirtokosi beleegyezés megadottnak tekintendő, mihelyt az illető város vagy községek törvényes előljárásságai által írásban nyilváníttatott, és pedig

különösen azért, mert — hogy Lányi Bertalan szavait idézzem — ez a rendelkezés a tulajdoni jog tartalmához tartozó egyik lényeges jogosítvány gyakorlását oly közegre ruházza, amelynek hatáskörébe az egyesek magánjogi érdekeinek képviselője megnyugvással nem utalható³; a minek kiegészítésül megjegyezhető még, hogy oly esetben, midőn a földbirtokosi beleegyezést pótló hatósági nyilatkozatért több vállalkozó folyamodik, ezen közegek elhatárolása arra nézve sem nyújt garanciát, hogy az a bányaműveléshez fűződő közgazdasági érdekeket is kellőleg méltányolja.

A további részletekre nézve, különösen hogy a kőszénbányaművelési jognak a földtulajdontól való s magánjogi szerződésen alapuló, de már a bányajogrendet is érintő különválasztása esetében miként s mely irányban történjék és meddig menjen az államhatalmi beavatkozás, jelesül hogy az illető vállalkozó a szerződés keretében vont terület bányászati felkutatására, az ásványászó-telepek feltárására és a termelő bányaművelés megindítására miként és mennyiben szoríttassék: ezen kérdés részletes fejtegetésébe, mely máskülönben is a bányajogi kodifikáció több fontos problémájával, kiváltképpen pedig a kizárólagos kutatási jog tartalma és terjedelmével, a bányatulajdon területiális kiterjedésének kérdésével, a zártkutatmányok és bányaművek folytonos üzemben tartására vonatkozó kötelezettség méltányos és a közgazdasági követelményekhez mért jogi szabályozásával stb. áll tárgyi összefüggésben, most nem bocsátkozhatok, csak annyit jegyzek meg, hogy viszonyaink jogi szabályozása a dolog természeténél és ezen bányászati ág sajátosságainál fogva a többi bányászati ágakétól több tekintetben lényegesen elütő módon lesz eszközendő.

Az államhatalmi beavatkozásnak a célja, mint említettem nem lehet más, mint lehető megakadályozása annak, hogy a szénterületek a minden bányaművelési szándék nélkül pusztán nyereszkeskedésből eszközölt foglalások által a komoly bányavállalkozás elől el ne zárassanak, s e térről minden szédelés lehetőleg kiszoríttassék. Meg kell azonban jegyezni, hogy olyatén hegyzárlatok, mint aminők a mai elfajult zártkutatmányi rendszer mellett előfordulnak, a földbirtokos kőszénbányaművelési joga mellett ezen államhatalmi beavatkozás nélkül is alig fordulhatnak elő, mert hiszen a földbirtokosok általán nem fix pénzösszegért, hanem a tényleges széntertermelés után fizetendő tehát már csak az effectív termelő bányauzem stádiumában esedékes ellenszolgáltatás fejében ruházzák át másra a kőszénkiaknázási jogot: tehát el sem képzelhető, hogy a földbirtokos a feltárás és bányanyitásnak »ad graecas calendas« való elhalasztgatásába beleegyezzen. Minél fogva magának a földbirtokosnak az érdeke a természetes szabályozója annak, hogy kőszén-medenczékben hosszabb tartamú meddő foglalkozások a komoly vállalkozás előtt helyt ne találjanak.

S ezen államhatalmi beavatkozás tekintetében elvi szempontból meg kell jegyezni végül, hogy a beavatkozási jog gyakorlatának a közgazdasági következményekhez kell alkalmazkodnia. Nagyon helytelen és rövidlátó közgazdasági politika volna például, ha az államhatalom most minden áron az összes szerződésileg lefoglalt szénterületek üzembe helyezését forcírozná. mert ez az eljárás, ha egyáltalán sikerülne, rövid idő múlva túltermelésre, az pedig a gazdasági élet örök törvényei szerint előbb-utóbb okvetlenül nagyobb mérvű

³ Lányi B. id. mű 91. lap.

válságra vezetne. A létező nagyobb bányavállalatoknak meg kell engedni, hogy ne csak máától holnapig létezzenek, hanem jövőjüket a vállalat kiterjedésének s üzleti alaptőkéjének megfelelő szénterületek megszerzése által már eleve biztosíthassák. Ez korántsem hegyzárlat, hanem közgazdasági követelmény. Vagy pedig vannak vidékek, ahol a helyi viszonyok, a kedvezőtlen üzleti konjunktúráknál fogva intenzív bányamívelés még nem prosperálhat. Itt sem lehet a bányaművek létrejövetelét erőnek-erejével forcírozni, ami végeredményben csak szédelgésre, vagy a tőke oktan elfecsérlésére vezetne. Ennek a korlátozása is a társadalom érdeke, ez is közgazdasági követelmény.

Való igaz, hogy az olcsó szén manapság egyik hathatós elősegítője az ipar föllendülésének, s hogy a szabad verseny, a termelés okszerű fokozása a dolog természeténél fogva kedvezőbb áralakulást von maga után: de amily alaptalan azon vélekedés, hogy a kőszénbányamívelési szabadság megvalósításával mindjárt megvolna az olcsóbb szén, épp oly nagyon félszeg gondolat volna azt hinni, hogy az ipar felvirágoztatásához a széntermelés fokozása elégséges, illetve hogy a széntermelés bármilyen intenzív fokozása az általános ipar terén is ugyanily lendületet von maga után, mert a közgazdasági életben a kőszénbányászatnak és az iparnak egymásra való kölcsönhatása jelentkezik: a szénbányászat az általános iparfejlődést viszi előre, ez pedig viszont a szénbányászatra gyakorol fejlesztő hatást.

Sem a szellemi, sem az anyagi világban nincs ugrás; a közgazdasági életben is csak a fokozatos fejlődés egészséges. Kőszénbányászatunk terén se kívánjunk többet amaz örvendetes progressiv előhaladásánál, melyet ezen bányászati ág statisztikája a legutolsó évtizedben felmutat. És az államhatalom nem annyira a kőszénbányászat viszonyaiba való direct beavatkozás, mint inkább a közérdeknek szolgáló pénzügyi és közgazdasági politika, különösen a vasúti hálózatnak a szénvidékekre való kiterjesztése, kedvező szállítási tarifarendszer életbe léptetése, a félreeső helyeken kedvezőtlen üzleti viszonyok között tengődő vállalatoknak állami kedvezményekben való részesítése, a valószínű, de még ismeretlen szénterületek bányászati felkutatásának elősegítése, s általán az ország ipari tevékenységének fokozása, stb. által igyekezzék kőszénbányászatunkat a szépen megkezdett progressiv fejlődés útján előbbre vinni.

II.

A jogfolytonosság elvének szem előtt tartásával történő reform-munkálatok önként érthetőleg semmiféle rázkódtatással sem járnak.

A kőszénkérdésnek a fennebb vázolt módon való megoldása lényegileg az országbírói értekezlet által teremtet, s a közel 40 éves gyakorlat által úgyszólván véglegesített jogállapotnak lenne a sanctionálása, azon módosítások és kiegészítésekkel, melyeket a bányászathoz fűződő közgazdasági érdekek megkívánnak.

Hiába igyekeznek egyesek a földbirtokos ez idő szerinti kőszénjogát mindössze csak kőszénbánya-nyitási előjognak minősíteni, a dolog tényleg még is úgy áll, hogy manap a kőszén a szoros értelemben vett Magyarországon a földbirtok

tartozékát képezi s mint ilyen a földbirtokos jogi uralma alatt áll.

A köszénre vonatkozó mai bányatulajdon alapja nem a bányafőúrjogból folyó adományozás, mely itten egyszerű iparendély jellegével bír, hanem maga a földtulajdon, illetve a köszénteplepre vonatkozó tulajdonjognak a földbirtokostól való előzetes megszerzése.

A földbirtokost ma is kizárólagos köszénkutatási és bányanyitási jog illeti meg, amelynek tényleges gyakorlásához azonban hatósági engedélyre van szüksége; s ezen jogát másra is átruházhatja anélkül, hogy ezen átruházási ügylet, vagyis a köszénjognak a földtulajdontól való különválasztása, bányajogi jelleget öltene magára, anélkül, hogy ezen új jogviszonyba az államhatalom beavatkozhatnék. A bányatörvény intézkedései az új jogszerzőre is kötelezők, aki a köszén kiaknázására a mai bányajogrend keretében nem szorítható ugyan, de ha a földbirtokostól szerzett jog alapján kutatni, vagy bányát nyitni akar, neki ahhoz hatósági engedélyre van szüksége.

Az országbírói értekezletnek a köszénre vonatkozó határozmányai másképp nem értelmezhetők.

Dr. Fehér Manó⁴ és mások azt állítják, hogy az országbírói értekezlet a köszénen nem nyilvánította a földbirtok tartozékának, hanem meghagyta a fönntartott ásványok sorában és voltaképen csak az ált. bányatörvény 284. és 285. §§-aiban a földbirtokos részére engedélyezett moratóriumot élesztette fel, illetve hosszabbította meg a törvényhozás máskénti rendelkezéséig, tehát, hogy a földbirtokost csak ideiglenes bányanyitási és felkérési előjog illeti meg.

Erre nézve következők jegyezhetők meg:

Igaz ugyan, hogy az ideiglenes törvénykezési szabályok VII. r. 1. fej. 1. §. c) pontja szerint az 1859. évi október hó végéig a földbirtokosok javára, s mások kizárásával kiszabott köszénbánya-nyithatási és felkérhetési idő akképp élesztetett fel, hogy a törvényhozás máskénti rendelkezéséig a földbirtokos beleegyezése nélkül köszénkutatásra való engedély, annál kevésbé bányászati adomány a bányakapitányságok részéről senkinek se adassék; vagyis igaz ugyan, hogy az 1. §. ezen c) pontjának szigorú grammatikai értelmezése megerősíteni látszik azt, miszerint az országbírói értekezlet a köszénen nem nyilvánította a földbirtok tartozékának; de hogy az értekezlet a köszénre nézve lényegileg mégis az osztrák ált. bányatörvény hatályba lépte előtti állapotot akarta ideiglenesen visszaállítani s hogy a köszénen tényleg kivette a bányaregale jobban mondva a bányaszabadság alá eső s az ált. bányatörvény 3. §-ában foglalt ásványok sorából, azt a VII. fej. 1. rész 1. §-ának többi intézkedései, különösen pedig a b) pont, mely szerint a más földében köszénen kiaknázó iparos az eddig a kincstárnak fizetett bányavámmot ezentúl a földbirtokosnak tartozik bér gyanánt kiszolgáltatni, és a d) pont, mely meghatározza, hogy ki értendő földbirtokos alatt, s mely egyenesen kimondja, hogy ott, hol az összesítés még meg nem történt, „a köszénteplep a volt földesúri birtok tartozékának nyilváníttatik”, eléggé igazolják. A földbirtokos tehát a köszénteplepet a földbirtok tartozéka gyanánt tulajdonilag bírja s arra nézve a bányavállalkozókkal adás-vételi vagy haszonbérleti szerződéseket köt, amelyeknek tárgyát tehát korántsem csak a köszénbánya-

⁴ V. ö. Dr. Fehér M. »Az évtizedek óta készülő magyar bányatörvény« 95 — 96. l.

nyitási előjog, hanem maga az illető telek felszíne alatt létező vagy feltételezett kőszéntelep tulajdonjoga, illetve használata képezi.

A m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság is az 1896. évi december hó 21-én 9.589. sz. a. hozott döntvényében ezen az alapon kijelentette, hogy abban az esetben, midőn a földbirtokosi kőszénjog az adásvételi jogügylet tárgya: az ily jogügylet illetékszabás szempontjából ingatlan eladása iránt kötöttnek tekintendő. Ezen döntvény is az okfejtésben lényegileg arra támaszkodik, hogy a kőszén jogilag és tényleg a földbirtok tartozéka, s hogy a kőszén-kiaknázási jog megvétele tulajdonképpen nem más mint az illető kőszéntelep tulajdonjogának a megszerzése⁵.

A földbirtokos kőszénjogának ez a tulajdonképpeni tartalma. S habár a törvényhozás nem tartoznék a mai állapotot sanctionálni, annál is inkább nem, mert az csak ideiglenesen lett akként kontemplálva, s mert máskülönben is, mint már ismételten hangsúlyoztam, a kőszénbányászat jogi szabályozásánál nem a történeti jogfejlődés, hanem a társadalom fensőbb közérdeke jelöli meg a helyes utat s a helyes módszert: mindazonáltal ha, miként láttuk, a társadalom érdeke itten a földbirtokos jogkörének a teljes bányaművelési szabadság megvalósításával járó megszorítását ez idő szerint már nem kívánja, akkor mindenképpen csak előnyösnek kell tekintenünk, hogy a kőszénkérdés megoldásánál a társadalmi közérdeket olyatén módozat is teljesen kielégíti, mely a jogfolytonosság elvének fenntartása mellett valósítható meg.

Az elmondottakban is van valami tehát, ami a kőszénkérdésben elfoglalt álláspontomat s a megoldásra vonatkozó javaslatomat támogatja.

III.

Azon érvelések és okfejtések, melyek a kőszén felszabadításának közgazdasági szempontból való feltétlen szükségessége bebizonyítását veszik célba, szerfelett egyoldalúak s éppen azért voltaképpen igen kevés súllyal bírnak.

Lássuk pl. röviden Szontagh Aladár »A kőszén« című könyvének (Budapest 1891.) ide vonatkozó tartalmát, mely a kőszénkérdéssel az ezt tárgyzó munkálatok közt közgazdasági szempontból a legrészletesebben foglalkozik.

Szerinte a kőszén szabaddá nyilvánítását szükségessé teszi:

1. a telepképződés,
2. a nagy tőke és szakismeret, melyet kiaknázása feltételez és
3. a rendszeres üzem.

A telepképződés szerinte azért kívánja a felszabadítást, mert ez a földbirtok felszíni határaitól független, s kivált a kisebb birtokoknál teljesen lehetetlen a telepek önálló leművelése: s ezen baj elhárítására több birtokos egyesülése sem képez remediumot, mert egyiknek vagy a másiknak indolenciája, vagy makacssága az egyesülést könnyen megghiúsíthatja; továbbá a nagy birtok is a kedvező leművelésnek csupán csak a lehetőségére nyújt kilátást, de magát az

⁵ V. ö Kocián S: »A m. kir. p. ügyi közig, bíróság döntvényei és elvi jelentőségű határozatai 1896. évről« XXVI. l.

okszerű bányaművelés effektuálását feltétlenül nem biztosítja.

A földbirtok felszíni határai a megkívántató rendszeres üzem kifejtését is adott esetben szerfelett korlátozhatják, s vagy rabló-művelést, vagy okszerűtlen bányáskodást szülhetnek. Az ásványszénnek kímélettel párosított kihasználása csak rendszeres üzem mellett valósítható meg, a rendszeres üzem pedig a telep-képződés esélye szerint alakul, mire nézve tehát nem a külszíni birtok-határ, hanem a telep dőlése, csapása, vagyis vonulata irányadó.

Végül a szénbányászathoz szükséges nagy tőke és speciális szakismeret Szontagh szerint azért szól a felszabadítás mellett, mert a kis- és középbirtokosok ily tetemes tőkével hazánkban nem rendelkeznek, s mezőgazdaságuk múlhatatlan igényeit sem képesek kielégíteni; a nagybirtokosoknál pedig ha meg volna is a tőke, de hiányzik a vállalkozási kedv és a szakismeret. A szakismeret a tőke szolgálatában, mint annak kiegészítő alkateleme is érvényesülhet ugyan, csak hogy ez esetben a tőke ki van szolgáltatva, a vállalkozási kedv időleges balsikerek miatt megernyed, majd teljesen lelohad, sokszor épp oly helyen és időszakban, ahol és amidőn a törekvést a céltól már csak napok választották el, stb.⁶

Ez az egész okoskodás — mint mondtam — szerfelett egyoldalú, mert csak az esetben lehetne mérvadó, ha a szénnel való szabad rendelkezési jog, vagyis a földbirtokos bányanyitási és köszén-kiaknázási joga, a földbirtoktól nem volna elválasztható. Csak hogy mi sem áll ezen különválasztás útjában. A konservatív szellemű földbirtokostól nem is kívánjuk mi, hogy ő bányavállalkozó legyen, hanem csak azt, hogy engedje át a köszénet, illetve erre vonatkozó jogát a bányavállalkozónak, akinél a tőke a megfelelő szakismerettel párosul s akinek észszerű törekvése oda irányul, hogy a köszén-kiaknázási jogot nemcsak egy birtoktestre, hanem a raczionális bányaműveléshez szükséges földterületre nézve szerezze meg.

Tehát a köszénkérdés mikénti megoldására nézve a földbirtokos álláspontját illetőleg közgazdasági szempontból csak a következők vehetők figyelembe:

1. Nem tapasztalható-e a földbirtokosok részéről olyatén indolencia, vagy makacsság megnyilatkozása, mely szerint ők a köszéntelegeket a bányavállalkozás elől elzárva tartják, s úgyszólván hozzáférhetlenné teszik?
2. Nem lépnek-e fel a bányavállalkozóval szemben olyatén túlzott követelésekkel, hogy az észszerű bányavállalkozás lehetősége ez oknál fogva hiúsul meg?

Csakis az esetben, ha a szerzett tapasztalás nyomán ezen kérdésekre igenlőleg kellene válaszolnunk, lehetne a teljes bányaművelési szabadság érdekében síkra szállanunk. Csak hogy a tapasztalás mind a két kérdésre tagadó választ sugalmaz nekünk.

Hogy a földbirtokos osztály általán keresve keresi az alkalmat, hogy szénjogát értékesíthesse, azt már ismételten érintettem. S az ellenszolgáltatás szerződészerű megállapításánál a köszénbányászat föllendülésével korántsem emelkedő, hanem ellenkezőleg mérséklődő és egyenlősülő irányzat észlelhető. Mert míg a hatvanas években bécsi mázsánként 3- 4 kr-ig, sőt ezen felül menő kötések is előfordultak, addig ma a méter-mázsánkénti átlagos ellenszolgáltatás $\frac{1}{2}$ -1,1 $\frac{1}{2}$ -2 kr. között

⁶ V. ö. Szontagh A. »A köszén« Budapest 1891. 36-45. 1.

váltakozik szénvidékek szerint.

Amit az 1884. évi bányatörvény-javaslat megvitatására összehívott értekezleten a szabad szén hívei mondtak, s amire Szontagh is hivatkozik könyvében t. i. hogy minálunk a földbirtokosnak fizetett bér métermázsánként 3 kr-nál sehol sem kisebb (!) de felmegy 7 kr-ig, mihez ha a raktározásnál porrá tört szén értékét hozzá számítjuk, minden métermázsa szén után átlag 10-15 kr-t kell számítanunk, ez a valósággal meg nem egyező, merőben túlzott állítás. Az ellenszolgáltatás métermázsánként 1-2 kr. Ez korántsem hátráltatja a kőszénbányászat fejlődését, s nem alterálja a szénárak kedvező alakulását és nem zárja ki a szabad versenyt. És ez a bér, ez az ellenszolgáltatás annál kevésbé hozható fel a teljes bányaművelési szabadság megvalósításának szükségessége mellett, mert attól a bányavállalkozás a szén felszabadítása esetében sem szabadulna meg. Láttuk előbb, hogy a bányaművelés köréből sohasem lesz kiküszöbölhető az üzérkedés, a spekuláció; az eszményi állapot, hogy a felszabadított szénterületek lefoglalása mindenkor csak komoly bányászati célzattal történjék, soha semmiféle jogrendszer mellett sem volna elérhető. A bányavállalkozó tehát a legtöbb esetben a teljes bányaművelési szabadság mellett sem juthatna ingyen a széntelepekhez.

„A röghöz kötöttség — mondja Szontagh — sohasem volt az a talaj, a melyben szabad institutiok tenyészhetnek, s az egyéni munka és szorgalom érvényesülhetne”. Kétségkívül szép gondolat, melyben a modern álladalmi élet intézményeinek alapeszméje nyert kifejezést; csak hogy az illetén szép jelszavak sehogy sem illenek a kőszénkérdés tárgyalásának keretébe, mert hiszen itt még ahhoz is szó férhet, hogy voltaképen mi a szabadság eszményibb megnyilatkozása; a tulajdon sérthetetlenségének proklamálása, vagyis a szén röghöz kötöttsége-e, avagy pedig az egyéni tulajdon megszorítása, vagyis a szén szabaddá tétele?

IV.

Lányi Bertalan is a kőszénbányaművelési jog szabályozásának reformjánál⁷ a bányaművelési szabadság teljes megvalósítását tartja a törekvés végcéljának. A mikénti megoldás módozatára vonatkozó részletes javaslatánál azonban már eltér a kitűzött céltól, amennyiben szerinte azon ásványok közé, melyeknek kutatására és bányászatára a földtulajdonos joga ki nem terjed, a kőszén minden faja is felveendő ugyan, de a földbirtokosok részére a velők szemben megóvandó méltányosság követelményeként bizonyos előnyöket kell biztosítani, jelesül a törvénybe felveendő, hogy a földtulajdonosnak a kutatás vagy bányaművelés alkalmával nyert kőszénmennyiség bizonyos meghatározott hányadrészéhez van joga, melyet a bányavállalkozó a földtulajdonos részére a lefejtési költségek beszámítása nélkül, meghatározott pénzértékben kiszolgáltatni köteles.

⁷ V. ö. Lányi B. »A bányajog alapelvei« 97. és következő lapok.

Ha a bányavállalkozó a földtulajdonosnak azért, mert földbirtokán kőszénbányászatot folytat, fizetni tartozik, nevezzük ezen fizetést akár jogmegváltási díjnak, akár pedig a jogalap közelebbi megjelölése nélkül egyszerűen a földbirtokosnak járó termelési hányad pénzértékének, illetve a földbirtokost a bányauzem bizonyos hányadában való részesítésnek: akkor már nem beszélhetünk többé a teljes bányaművelési szabadság megvalósításáról.

Mert, miként azt Lányi is könyvében igen szépen kifejtette, a bányaművelési szabadság lényegileg nem egyéb, mint bizonyos ásványoknak a földtulajdonos jogi uralma alól a társadalom érdekében történő kivétele s lehetővé tétele annak, hogy ezen ásványok feltárása és kinyerésére minden jogszerző képes személy bányajogosítványt nyerhessen, még pedig anélkül, hogy a földbirtokos ezért vele szemben bárminemű kártalanításra igényt formálhatna.

Ha tehát a bányavállalkozó a földtulajdonosnak a bányaművelési jog igénybe vétele címén fizetni tartozik, ez esetben már nem mondhatjuk azt, hogy az illető ásvány a földtulajdonos jogi uralma alól teljesen kivételt, s hogy ez esetben az eszményi bányaszabadság elve érvényesül, hanem ez a jogállapot a bányaművelési szabadság és a földbirtokos szabad rendelkezési joga, vagyis e két ellentétes bányajogrendszer között foglal helyet, amennyiben itten a bányaművelési jognak a földtulajdonnal szemben elfoglalt önállóságán a magántulajdon érdekében s végelemzésben a bányaművelési szabadság korlátozására rés van ütve már.

Ha a kőszénre nézve a teljes bányaművelési szabadság megvalósítását tűzzük ki cél gyanánt, akkor a földbirtokosok részére, a velük szemben megóvandó méltányosság követelményeként nem biztosíthatunk más egyebet, mint a bányajogosítványok szerzése tekintetében záros határidő alatt érvényesíthető előjogot. A teljes bányaművelési szabadság tartalma többet nem tűr meg ennél.

Igaz ugyan, hogy Lányi az alapelv védelmére erősen tiltakozik az ellen, hogy a bányavállalatot terhelő szolgáltatás váltságdíjnak, vagy a földbirtokos magánjog igényeivel kapcsolatba hozható bármily más ellenértéknek minősítették, s meg is támadja az 1890. évi bányatörvény javaslat azon intézkedését, hogy „a kőszénre nézve a földtulajdonos joga a bányász által megváltandó”: de nem nyújt kellő tájékoztatást arra nézve, hogy ha már a kőszén a földbirtokos szabad rendelkezése alól egészen elvonatik, hogy ha a bányajogrendben a kőszénbányatulajdon teljes önállósága a földtulajdonnal szemben sanctionálást nyer, hogy ha a fensőbb közérdek a kőszén felszabadítását múlhatatlanul megköveteli: mily alapon, mily címen tarthat igényt a földtulajdonos a bányatulajdonossal szemben a termelés bizonyos hányadrészének, vagy egyáltalán valamely értéknek a kiszolgáltatására?

Szerény véleményem szerint továbbá az esetben, ha már a földbirtokost a kőszén (és csak a kőszén) bányászattal szemben ilyenmő előnyökben részesíteni akarjuk, sokkal helyesebben járunk el, ha a kőszénre vonatkozó ezen kivételes jogállapotot már azon törvényszakaszban, ahol a bányajogrend körébe utalt ásványok felsorolvák, egy külön pontban kifejezésre hozzuk, vagyis pedig, hogy ha a kőszénnek egy külön paragrafust szentelünk; mert ha Lányi javaslatát követjük, vagyis ha a kőszén az ásványok közé, melyeknek kutatására és bányászatára a földtulajdonos joga ki nem terjed, minden észrevétel, tehát a különállás jelzése

nélkül sorozzuk, azt a szolgáltatást pedig, mely a földbirtokossal szemben a bányajogosítvány megszerzése következtében a köszénbányászra hárulja földtulajdonos és a bányavállalkozó közti viszony szabályozása kapcsán állítjuk meg és pedig habár a nélkül, hogy a bányavállalatot terhelő szolgáltatást váltságdíjnak, vagy a földtulajdonos magánjogi igényeivel kapcsolatba hozható bármely más ellenértéknek minősítsenek; ez esetben a bányaművelési szabadság alapeszméjét már elhomályosítjuk, illetve az ekként kontemplált bányajogrendben a bányavállalkozónak a földbirtokos iránti kötelezettségére nézve nem adjuk meg a megfelelő jogalapot.

A mi pedig Lányi Bertalannak a köszénkérdés mikénti megoldására vonatkozó javaslata fennebb érintett tartalmát egymagában, vagyis a kifejezésre hozatal módozataitól eltekintve illeti: erre nézve az a véleményem, hogy a mai viszonyok között ezen megoldási mód a köszénbányászatra nézve korántsem volna előnyösebb, mint a köszénnek a fennebb kifejtett államhatalmi beavatkozási jog megállapítása mellett a földbirtokos szabad rendelkezése alatt való hagyása.

Mert miben áll manapság lényegileg a szén lekötöttsége, illetve miben nyilvánul ennek a bányászatra való kihatása? Lényegileg semmi egyébben, mint abban, hogy a bányavállalkozó a földbirtokosnak a köszén kiaknázásáért a szerződészerű ellenszolgáltatással tartozik. A földbirtokos indolenciája, makacssága, túlkövetelése, s a köszéntelegek innen folyó nehéz hozzáférhetése stb. mind oly jelszavak, melyre a köszénbányaművelési szabadság hívei manapság őszintén és tárgyilagosan nem hivatkozhatnak. S mivel Lányi javaslata szerint a földbirtokost illető hányad kiszámításánál az eddig kötött köszénbányabérleti szerződések veendőik irányadóul, a köszén ilyenén szabaddá tételének tehát a bányászat fejlődésére nézve nem lehetne kedvezőbb kihatása, mint a földbirtokos szabad rendelkezési joga fenntartásának olyatén módozatok mellett, melyeket a bányászatnál előtérbe jövő köztekintetekenél fogva a társadalom érdeke megkíván; de sőt ellenkezőleg a földbirtokost illető hányadrész törvénybe iktatása esetleg csak a bányászat hátrányára válnék, a mennyiben véget vetne a köszénjog iránti szerződések kötésénél a bányavállalkozó ellenszolgáltatása tekintetében újabban mutakozó csökkenő irányzatnak.

Szerintem a köszénbányaművelési jog reformjánál két irány volna csak lehetséges, és pedig vagy a teljes bányaművelési szabadság megvalósítása, vagy pedig a földbirtokos szabad rendelkezési jogának a fenntartása,

vagyis a mai jogállapot célirányos kifejlesztése; a harmadik, vagyis a megváltási rendszer a modern bányajog alapelveivel össze nem egyeztethető, s annál kevésbé indokolt, mert fejlettebb viszonyok közepette a bányászatra való kihatásában tulajdonképpen nem más, mint a földbirtokos szabad rendelkezési jogának elismerése. De az első irány, vagyis a teljes bányaművelési szabadság megvalósítása, a szerzett köszénjogoknak csaknem az egész ismert szénterületeket kimentő nagy kontingense mellett ma már elkésettnek tekintendő, egészen túlhaladott álláspont, melynek támogatására, mint láttuk, a mai viszonyok között hiába keresnénk akár jogi, akár közgazdasági, nyomatékos indokokat. Nem marad tehát más hátra, mint az ide vágó reformmunkálatoknál a második útirányt választani.

Zárom soraimat.

Bányászatunk viszonyainak újabb és modern jogi szabályozásával, a mai elavult, hézagos és összevissza kuszált bányajogrend felváltásával sokáig késnünk már nem lehet. A magyar bányatörvény megalkotása elsőrendű és sokáig már nem halasztható törvényhozási feladat.

Egyre azt halljuk hangoztatni, hogy a bányajog kodifikálását minálunk csak a kőszénkérdés megoldásának nehézségei hátráltatják, mert a kőszén felszabadítása az ideiglenes törvénykezési szabályok még egyre tartó hosszú uralma alatt kifejlődött tényleges jogállapotnál fogva nehézségekbe ütközik, e nélkül pedig modern szabadelvű bányatörvény nem is képzelhető.

Az elmondottakban igyekeztem kimutatni, hogy a kőszén felszabadítása a közgazdaság hátránya nélkül bátran elejthető s a kőszénkérdés a jogfolytonosság elvének érvényesülése mellett is megoldható. Ilyetén megoldás nem ütközik nehézségekbe.

A bányászat körében az egész vonalon megzavart jogegység helyreállítása, a kétes jogbiztonság megszilárdítása, a bányajogi intézmények időszerűtlen alakjainak a mai és a jövő bányászat viszonyaihoz mért modern kifejlesztése, a szocialisztikus áramlatok által erősen inficiált bányamunkásviszonyok szabályozása, a bányaugyi adminisztráció és jurisdikció korszerűvé tétele, a bányászat által oly imminenter fenyegetett élet- és vagyonbiztonság védelmére szükséges bányarendészet tökélyesbítése stb. mind oly tekintetek, melyek a bányatörvény megalkotását nem csak a bányászattal foglalkozók érdekcsoportja szempontjából, hanem az egész társadalom érdekében s a modern jogállam követelményeként elodázhatatlan közszükségletnek minősítik.

Miért késünk hát a megalkotással a kőszénkérdés megoldásának képzelt nehézségeire hivatkozva?!

A kőszén a mai bányajogrend keretében¹

- részlet -

Előrebocsátom, hogy az alábbiakban a kőszénbányászat mai jogi szabályozását csakis a szorosabb értelemben vett Magyarország, helyesebben mondva az országbírói értekezlet határozmányainak hatályossága területére nézve, szándékozom fejtegetés és kritikai észrevételek tárgyává tenni; ellenben az Erdély, a volt katonai határőrvidék és Horvát-Szlavónország területén fennálló bányajogrendtől, ahol a kőszén tekintetében teljes bányaművelési szabadság uralkodik, egészen eltekintek.

A kőszénbányászat mai jogi szabályozásának alapját Magyarországon az országbírói értekezlet határozményai² és az azok végrehajtása tárgyában, s részben ezen határozmányok kiegészítéseképpen kibocsátott és az 1862. évi szept. hó 3-án, 13.632. sz. a. kelt udvari rendelettel jóváhagyott utasításban találjuk.

Mondhatjuk, hogy az ideiglenes törvénykezési szabályok VII. része, I. fejezete, 1. §-a a kőszénbányászat ez idő szerinti jogi szabályozásának anyagi, az idézett udvari rendelettel jóváhagyott utasítás pedig — mely a kőszénbányászatra nézve a speciális bányaugyi igazgatási eljárást szabályozza — alaki részét képezi.

Csak hogy ez a jogi szabályozás annyira erőltetett, annyira rendszertelen, annyira ellenkezik a kőszénre vonatkozó földbirtokosi jog tartalmával, hogy csupán a földbirtokos kőszénjoga iránt a gyakorlatban meghonosodott egyértelmű felfogás és a bányahatóságoknak az anomáliák elsimítását és a kontroverziák lehető kiegyenlítését célzó törekvése mellett volt lehetséges, hogy kőszénbányászatunk a jogi szabályozás eme rendszertelenségeit alig érezte meg, s hogy ezen az országbírói értekezlet által felállított provizorius jogrend már csaknem negyven éven át mind ez ideig fennállhatott.

Az anomáliák és kontroverziák onnan származnak, hogy az országbírói értekezlet a kőszén a földbirtok tartozékának nyilvánította, de az osztrák általános bányatörvényben a bányaregále alapján szervezett bányászati jogintézmények fenntartása mellett; vagyis a kőszénre nézve a földbirtokos kizárólagos rendelkezési jogát emelte érvényre, s mindannak dacára azt a reá vonatkozó egyes bányajogositványok szerzési módja, tartalma és jogi jelentősége tekintetében egészen változatlanul bennhagyta az osztrák ált. bányatörvényben kontemplált azon bányajogrend keretében, melynek alapeszméjét és vezérfonalát a bányafőúrjog, illetve a mai közjogi felfogás szerint, helyesebben a teljes bányaművelési szabadság képezi.

Ezen sorok megírásának az a célja, hogy rámutassak a kőszénbányászat mai összevissza kuszált, chaotikus, anomáliákban és inconsequentiákban bővelkedő, szerves összefüggés és összhang nélküli, s számos kontroverziára okot szolgáltató jogi szabályozására.

Méltán feltehető a kérdés, hogy vajon érdemes-e most, midőn az új magyar

¹ Selmechánya, 1899. Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomdája

² VII. rész. Bányaugy, I. Fejezet: A kőszénről 1. §. a-g. pont

bányatörvény megalkotásától végre talán már csak rövid idő választ el, tételek bányajogunknak a köszénbányászatra vonatkozó részével közelebbről foglalkozni?

Én részemről ezen kérdésre igenlő feleletet adok, már csak azért is, mert hiszen akkor »de lege ferenda« is foglalkozunk a köszénkérdéssel, midőn az idevonatkozó fennálló bányajogrend fogatkozásait vázoljuk, amennyiben ez által végelemzésben csak a köszénbányászat jogi szabályozása reformjának sürgős szükségessége mellett demonstrálunk.

Jelen értekezésemet négy fejezetre osztom, melyek a következők:

I. A köszén bányajogi minősége az ideiglenes törvénykezési szabályok hatályossága területén.

II. Az országbírói értekezlet köszén határozmányai és az 1862. évi 13.622. számú udvari rendelet.

III. A zártkutatmány és a köszén.

IV. A bányaadomány és a köszén.

Ezen utolsó fejezetben külön címek alatt tárgyalva lesznek:

1. Az adományozott köszénbánya-jogosítványok területi viszonyai.

2. Az idegen szénterületen bejelentett zártkutatmány fenntartott mezejének jogi jelentősége.

3. A meghatározott időtartamra szerzett földbirtokosi köszénjogok érvényesítése.

I.

A köszén bányajogi minősége az ideiglenes törvénykezési szabályok hatályossága területén.

A köszénre vonatkozó mai bányajogrend kritikai ismertetésénél a köszén bányajogi minőségének strikt megállapításából kell kiindulnunk, vagyis mindenekelőtt arra a kérdésre kell határozott és kellőleg megokolt választ adnunk, hogy a föld tartozéka-e nálunk a szén, avagy pedig az ált. bányatörvény 3. §-a szerinti fenntartott ásvány?

Habár osztatlan közfelfogásnak minősíthető, hogy a köszén az országbírói értekezlet határozmányainak hatályossága területén a földbirtok tartozékát képezi, mégis indokolt, hogy foglalkozzunk e kérdéssel, mert bányajogi irodalmunkban még mindig találkozunk olyértelmű vélemény-nyilvánításokkal, hogy az országbírói értekezlet nem nyilvánította a köszén a földbirtok tartozékának, s hogy a földbirtokost a köszén tekintetében csak ideiglenes, de határidőhöz nem kötött bányanyitási és adományozási előjog illeti meg.

Így pl. Lányi Bertalan is a bányajog alapelveit tárgyzó, s a modern jogelveknek a bányászati viszonyok jogi szabályozásánál való érvényesítést célzó törekvése folytán bányajogunk kodifikálása szempontjából is kiválóan értékes és tanulságos munkájában³ is azt mondja, hogy az a rendelkezés, melynél fogva a köszénre csak a földtulajdonos beleegyezésével lehet bányajogosítványt szerezni, nem jelent egyebet, mint hogy a földtulajdonosnak a bányajogosítvány elnyerése szempontjából

³ V. ö.: Lányi Bertalan »A bányajog alapelvei« Budapest 1897. 113. lap.

mindenkivel szemben határidőhöz nem kötött előjoga van. Kitűnik ez szerinte az ideiglenes törvénykezési szabályok VII. r. 1. f. §-ának c) pontjából is, mely a földtulajdonost megillető jogot a másokat kizáró köszénbánya-nyitási és felkérhetési idő felélesztése útján konstruálja.

Erre a köszén mai bányajogi minőségét tárgyzó véleményeim tüzetes okfejtésénél az alábbiakban úgy is kiterjeszkedem, most tehát csak annyit jegyzek meg, hogy ez a nézetnyilvánítás szerény véleményem szerint nincsen teljes összhangzásban a jeles író könyve 89. lapján foglalt azon kitétellel, hogy az 1861. évi országbírói értekezlet a magyar törvényeket visszaállítván „a földtulajdonosoknak a köszénre vonatkozó jogát, is helyre állította”, mert az 1854-diki osztr. ált. bányatörvény életbelépte előtt a köszén nálunk a földbirtok tartozékának tekintetett, mire nézve szükségtelen itten tüzetes jogtörténeti fejtegetésekbe bocsátkozni, legfeljebb csak annyit említhetünk meg e helyen, hogy még az 1854-diki bányatörvény szerkesztői is ezen kérdésben arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a köszén nálunk addig a földbirtok tartozékát képezte, aminek nyílt kifejezésével találkozunk a törvény 284. §-ában. Eszerint tehát a korábbi jogállapot visszaállításának jelentőségét nem lehet másként értelmeznünk, minthogy az országbírói értekezlet a köszénre a törvényhozás további rendelkezéséig a földbirtok tartozékának nyilvánította.

De továbbá, máskülönben sem egészen találó nézetem szerint az az értelmezés, hogy az országbírói értekezlet köszénhatározmányai szerint a földbirtokosnak a szén tekintetében csak időhöz nem kötött bányafelkérési előjoga van, nevezetesen nem szabatos itten az előjog kifejezés használata, a b.törvény 284-285. §§-aiban engedélyezett moratórium jelentősége nyomán, mert ezáltal a köszén jogi minőségének, illetve a köszénbányászat jogi szabályozásának jövőbeli alakulata tekintetében mintegy azt tételezzük fel, hogy a provisorium lejártával a szénnek okvetlenül szabad ásványnak kell lennie, vagyis hogy a törvényhozás ezen kérdésben annak idején nem határozhat másként, minthogy a köszénre teljesen kiveszi a földbirtokos szabad rendelkezése alól, s a bányászkodás tekintetében mindenkire nézve hozzáférhetővé teendi. Az országbírói értekezlet azonban nem volt hivatva, nem is érezte magát hivatottnak arra, hogy e részben a törvényhozás határozatának praejudikáljon. Egészen más megítélés alá esik az osztr. ált. bányatörvény szempontjából az ezen törvény 284-285. §§-aiban foglalt rendelkezés; eszerint már helyesen hivatkozunk a földbirtokos 5 évi bányanyitási és bányafelkérési előjogára, mert hiszen a törvény ottan eleve megállapította, hogy az 5 évi moratórium lejártával a teljes bányaművelési szabadság következik.

Vagy pl., hogy újabb bányajogi irodalmunk egy másik ismert és figyelmet érdemlő művelőjére hivatkozzam, dr. Fehér Manó⁴ is arra az álláspontra helyezkedik, hogy az országbírói értekezlet nem nyilvánította a köszénre a föld tartozékának, hanem csak bányaadományozási előjogot biztosított a földbirtokos számára; s ezen véleményét azzal indokolja, hogy a törvénykezési szabályok csak ideiglenesek, tehát az esetben sem állapíthatnák meg a földbirtokos rendelkezési jogát, ha azokban a köszén tényleg a földbirtok tartozékának nyilvánított is volna. Ámde - folytatja - ily intézkedést az országbírói értekezlet határozményaiiban hiába keresünk, mert mindössze csak azt találjuk bennük, hogy az 1859. évi október hó végén lejárt kedvezményes határidő

⁴ Dr. Fehér Manó »Az évtizedek óta készülő magyar bányatörvény« VII. Fej. A köszén szabaddá tételének megokolása jogi és közgazdasági szempontból. Temesvár, 1897.

ismét és olyképp felélesztetett, hogy a törvény másként való rendelkezéséig a földbirtokos beleegyezése nélkül bányajogosultságokat szerezni nem lehet.

Ez az érvelés nézetem szerint részben erőltetett, részben egyoldalú; s az országbírói értekezlet ide vonatkozó határozmányainak tüzetes értelmezése, s az értekezlet e részbeni állásfoglalásának megokolása — mint látni fogjuk — minden kétségen kívül helyezi, hogy ezen határozmányok valódi értelme és szellemében a kösznet nálunk a földbirtok tartozékának kell tekinteni.

Ami ugyanis az országbírói értekezlet határozmányainak dr. Fehér Manó által hangsúlyozott ideiglenes jellegét illeti, erre a földbirtokosi köszénjog tartalmának megítélésénél ma már korántsem lehet oly szempontból hivatkozni, mint azt dr. Fehér Manó teszi — és pedig nem csak azért nem, mert a közel 40 év óta tartó provisorium ideiglenesnek vagy átmeneti jellegűnek többé alig nevezhető; ily körülmények között tehát azok a határozmányok csak annyiban ideiglenesek amennyiben minden tételes jogszabály, amely módosítható, voltaképpen csak ideiglenes, s e szempontból bányászatumk mai jogi szabályozása is minden részében ideiglenes — hanem másrészt azért sem, mert az országbírói értekezlet idevonatkozó határozata — érdemileg vizsgálva a dolgot — voltaképpen a bányatörvény 284. §-ában engedélyezett 5 évi moratóriumot élesztí föl, illetve hosszabbítja meg a köszénre nézve a törvényhozás további rendelkezéséig; s mivel ezen moratóriummal éppen a köszén szabaddá nyilvánítása lett Magyarországon még záros határidőn belül elodázva, annak felélesztése sem jelenthet egyebet, mint hogy a köszén a törvényhozás további rendelkezéséig itt ezentúl is a föld tartozékának tekintendő.

Az országbírói értekezlet köszénhatározmányainak érvényessége ma is kétségkívül fennáll, s hogy ezen határozmányok csak ideiglenesek, az a jogi szabályozás kötelező erejéből mit sem von le, s a köszén jogi minőségének elbírálásánál egészen közömbös. Az országbírói értekezlet határozmányai ideiglenes jellegének hangsúlyozása természetes, mert a határozmányok keretébe vont problémák végleges megoldása csakis az alkotmányos törvényhozásnak képezheti a feladatát; addig azonban míg a törvényhozás e részben nem határozott, az ideiglenes törvénykezési szabályok VII. része 1. fejezete mai köszénbányajogunk főkéntforrásának tekintendő.

Vegyük e határozmányokat közelebbről szemügyre.

Az ideiglenes törvénykezési szabályok VII. része 1. fej. 1 §-ának c) pontja következőleg hangzik: „Az 1859. október hó végéig a földbirtokosok javára, s mások kizártával kiszabott köszénbányanyithatási és felkérhetési idő akképp élesztetik fel, hogy a törvényhozás máskénti rendelkezéséig a földbirtokos beleegyezése nélkül köszénkutatásra való engedély, annál kevésbé bányászati adomány a bányahatóságok részéről senkinek sem adassék.”

Igaz ugyan, hogy az országbírói értekezlet határozmányainak a kösznet tárgyazó VII. része 1 §-ánál elszigetelten csak ezen c) pont figyelembevételével mellett első tekintetre talán kétség férhet ahhoz, hogy az értekezlet a kösznet a földbirtok tartozékának nyilvánította; de hogyha az orsz. b. értekezletnek ezen kérdésben elfoglalt álláspontját s az idevonatkozó megállapodások indokait közelebbről vizsgáljuk, s a köszénhatározmányok többi pontjaira is tekintettel vagyunk, különösen pedig a b) pontra, — mely szerint a más földében kösznet kiaknázó iparos az eddig a

kincstárnak üzetett bányavámmot ezentúl a földbirtokosnak bér gyanánt kiszolgáltatni köteles — és a *d)* pontra, mely meghatározza, hogy ki értendő földbirtokos alatt, s mely egyenesen kimondja, hogy ott, hol az összesítés még meg nem történt, a kőszéntelep a volt földesúri birtok tartozékának nyilváníttatik — továbbá a *g)* pontra, mely szerint az újonnan kiterjesztendő kedvezményi idő alatt idegen túrzó által mellékesen egyéb ásvány kísérete nélkül felfedezendő kőszéntelegek a földbirtokosnak lesznek átengedendők — ha pedig a túrzó vagy az adományozott bánya tulajdonosa másnemű ásvány termelése mellett kösznet is állítana elő, ez utóbbit az ált. bányatörvény 124. §-a értelmében (amely szakasz a bányavállalkozónak a nem fenntartott ásványokra vonatkozó jogát és kötelességét szabályozza) a termelési költség aránylagos megtérítése mellett a földbirtokosnak átengedni köteles; mindezen határozott, s a földbirtokosnak a köszénre vonatkozó tulajdonjoga elismeréséből folyó rendelkezések figyelembevételére és összevetésére mellett ezen kétségnek önmagától el kell oszlania.

De máskülönben magában az idézett *c)* pontban foglalt rendelkezés is, ha azt behatóbban elemezzük, s ily módon annak valódi értelmét meghatározzuk — amellért bizonyít, hogy az országbírói értekezlet a kösznet a törvényhozás netaláni máskénti rendelkezéséig kivette a fönntartott ásványok (ált. bányatörvény 3. §.) sorából. Ezen *c)* pont rendelkezése ugyanis nem tartalmaz egyebet, mint a földbirtokosnak a köszén bányászatára nézve a korábbi jogállapotból folyólag az osztr. ált. bányatörvény 284-285. §§-aiban engedélyezett moratóriumnak némi kiegészítésekkel eszközölt felélesztését és meghosszabbítását mindaddig, míg az ország törvényhozása ezt a kérdést végleg megoldani nem fogja. A 284-285. §§-okban engedélyezett moratórium valódi értelme és jelentősége pedig nem más, mint a megváltoztatott bányajogrenddel szemben a korábbi jogállapot időleges fenntartása, illetőleg a köszén tekintetében a földbirtokos tulajdonjogának elismerése, s innen folyó szabad rendelkezésének 5 éven belül átmenetileg való meghagyása, vagyis meghatározása azon időpontnak, melyben a köszén lekötöttsége megszűnik és a teljes bányaművelési szabadság uralma kezdetét veendi.

A moratóriumot tárgyázó idézett törvényszakaszok rendelkezése ugyanis a következő: Azon korona-országokban, melyekben a most már fenntartottnak nyilvánított némely ásványok, pl. a köszén eddigelé a földbirtok tartozékát képezték, a földtulajdonosoknak és azok jogutódainak még ezen törvény hatályba léptétől számítandó öt évig szabadságában áll minden mást, ki még birtokban nem létezik, azoknak használatából kizárni, s az ily ásványok vájását saját jogkörükben eszközölni, minél ők csakis a személy- és vagyonbiztonság megóvására köteleztetnek. Ugyanezen kedvezmények illetik meg ezen törvény hatályba léptétől számítandó 5 évig azokat is, akik ezen törvény hatályossága előtt kőszéntelegeket a felszín tulajdona nélkül szereztek, amit az illető bányahatóság előtt a törvény hatályba lépte után egy év alatt igazolni kötelesek (ált. b.törv. 284. §.).

Ha a földtulajdonosok az ily ásványok kizárólagos kiaknázásának jogát maguknak a jövendőre is biztosítani akarják, úgy azért még a kedvezményi idő lejárta előtt a bányahatósághoz ezen törvény szabályai szerint folyamodni tartoznak (ált. b.törv. 285. §.).

Ezen az osztr. bányatörvény 284-285. szakaszaiban engedélyezett moratórium közelebbi értelmezése és a földbirtokosok ezen alapult köszénjogának tartalma és jelentősége tekintetében a következők jegyezhetők meg:

1. Az osztrák ált. bányatörvény a magyarországi köszénbányászat jogi szabályozására vonatkozó átmeneti intézkedéseiben abból indult ki, s annak a törvény 284. §-ában nyílt kifejezést is adott, hogy a köszén itten ezen törvényt megelőzőleg a földbirtok tartozékát képezte.

2. A köszén tekintetében az osztrák ált. bányatörvény által alkotmányellenesen reánk oktrojált bányaművelési szabadság, illetve a földbirtokos ide vonatkozó korábbi szabad rendelkezési jogának megszűnése nem azonnal a bányatörvény hatályba lépésekor (1854. november 1-én), hanem csak az 5 évi moratórium lejártával (1859. november 1.) vette kezdetét; mert az ált. bányatörvény 284. §-ának rendelkezése korántsem csak időleges privilégiumot állapít meg a földbirtokosok számára a törvényt megelőzőleg a földbirtok tartozékának tekintett ásványokra vonatkozólag, hanem ezekre nézve a korábbi jogállapotnak átmenetileg változatlanul való fenntartását, s a bányaművelési szabadság hatályosságának elodázását jelenti. Tehát 1859. évi november hó 1-ig, vagyis a 28. §. szerinti moratórium lejártáig, a köszén Magyarországon az osztr. ált. bányatörvény szerint is a földbirtok tartozékát képezte.

3. A földbirtokos a moratórium tartama alatt a köszéntelegek kutatását, feltárását és lefejtését korlátlan és kizárólagos tulajdonjogából folyólag szabadon eszközölhette, anélkül, hogy kutatási engedélyre vagy bányaadományra szüksége lett volna. Az egyetlen megszorítás, melyet a 284. §. megállapított, a bányarendészetnek a földbirtokos jogán gyakorolt köszénbányászatra való kiterjesztésében nyilvánult, amennyiben a földbirtokos önjogi bányászata is a bányahatóságok rendőri felügyelete alá helyezettett.

4. Az átmeneti időszak lejártával is folytatni szándékolt bányaműveléshez köteles volt a földbirtokos még a halasztási időszak tartama alatt megfelelő bányajogosítványt szerezni, mert máskülönben a hatályba lépett bányaművelési szabadság alapján szénterületét más vállalkozó minden kártalanítás nélkül elfoglalhatta.

5. Az osztr. ált. bányatörvény szerinti 5 évi moratórium alatti jogállapot jellemzésül különösen kiemelendő továbbá, hogy a törvény a köszéntelegek tulajdonjogának a felszíni tulajdontól való elválasztása esetében a köszénteleg tulajdonosát, aki tehát nem földbirtokos is volt egyszersmind, csak akkor részesítette a 284. §. szerinti jogokban, ha az elválasztás még az ált. bányatörvény hatályba lépte előtt történt. Máskülönben pedig, ha valaki a köszénteleg tulajdonjogát az osztr. ált. bányatörvény életbelépte után a halasztási időszak tartama alatt szerezte meg a földbirtokostól, ez esetben az illető úgy a telep bányászati kutatása, mint annak kiaknázásánál a moratóriumra való tekintet nélkül szigorúan a bányatörvény rendelkezéseire volt köteles alkalmazkodni; s amennyiben az illető a kedvezményi időszak alatt bányajogosítványt nem szerzett, illetve a köszénjogosultságot a maga részére a bányatörvény értelmében egyáltalán nem biztosította, az átmeneti időszak lejártával az illető szénterület legott a bányaművelési szabadság uralma alá került.

Az országbírói értekezlet a köszénbányászatra nézve a fentebbiekben vázolt jogállapotot élesztette fel némi kiegészítésekkel, s a dolog természetéből folyó változtatásokkal bizonytalan időre, vagyis míg a törvényhozás a köszénkérdésben véglegesen határozni nem fog.

Az országbírói értekezlet a köszénbányászati viszonyok illetően ideiglenes jogi szabályozásánál egészen ugyanazon álláspontra helyezkedett, mint ide vonatkozó átmeneti intézkedéseiben az osztrák bányatörvény, vagyis hogy a törvény hatályba lépte előtt minálunk a köszén minden faja a földbirtok tartozékát képezte. S éppen arra való tekintettel, hogy a földbirtokos köszénjogának elvonása és e téren a teljes bányaművelési szabadság életbe hívása az 1854-diki osztr. bányatörvénnyel alkotmányellenesen történt, amennyiben a tulajdonjog illetően megszorítását csak az ország alkotmányos törvényhozása eszközölheti, állította vissza az országbírói értekezlet a köszén korábbi földtartozéki minőségét. S mivel az országbírói értekezletnek köszénhatározmányai a törvényhozásnak a köszénkérdés végleges megoldása tekintetében nem praejudikálhatnak, más szóval, minthogy a köszénbányászatnak az országbírói értekezlet határozmányain alapuló jogi szabályozásából a törvényhozás által eszközözendő végleges rendezés mibenlétére következtetni nem lehet: az ideigl. törv. szabályok VII. r. I. f. c) pontjában foglalt rendelkezés az ált. bányatörvény 284. §-a szerinti moratóriummal minden tekintetben nem azonosítható, mert az ált. bányatörvény a köszénre is bányaszabad ásványnak nyilvánítja, az ideigl. törv. szab. köszénhatározmányai mellett azonban nyílt kérdésnek tekintendő, hogy kiterjeszti-e a törvényhozás a bányaművelési szabadságot a köszénre is, vagy sem?

Messze vezetne tárgyamtól, ha a földbirtokos mai köszénjogát illetőleg az irodalomban kifejtett nézetek okfejtésének ismertetése és tüzetes bírálatába bocsátkoznám⁵, erre nézve ezen fejezet bevezető részében pár észrevételt már úgy is tettem; azt hiszem fölösleges is a köszénnek amúgy is határozott és az egész népesség osztatlan köztudatában élő földtartozéki minősége felett hosszas vitába bocsátkozni, ennél fogva mellőzve ezt, az alábbiakban ide vonatkozólag még csak az orsz. bírói értekezletnek a köszénkérdésben elfoglalt álláspontját óhajtom minden kétely eloszlatása végett közelebbről megvilágítani,

Fentebb hangsúlyoztam már, hogy az id. törv. szabályok VII. része 1. §-ának egyes rendelkezései a földbirtokosnak a köszénre vonatkozó tulajdonjoga elismerését tartalmazzák. Az országbírói értekezletnek ezen kérdésben elfoglalt álláspontjára az értekezlet tanácskozmányaiból, különösen pedig a bányügyi alvázastmány egyhangúlag elfogadott javaslatának okfejtéséből határozott következtetést vonhatunk. „A kérdésben lévő ált. osztr. bányatörvény közjogi szempontból való megfontolása közben — mondja a jelentés — az albizottmány figyelmét el nem kerülheté azon

⁵ V. ö.: 1. Szontagh A. »A köszén« Budapest, 1891. 1-36. lap; 2. Dr. Fehér M. »Az évtizedek óta készülő magyar bányatörvény« VII. fejez. 82-103.; 3. Lányi B. »A bányajog alapelvei« 86.; 4. Az 1884. évi bányatörvényjavaslat tárgyalására összehívott értekezlet jegyzőkönyvei. Budapest, 1884. 32-108.; 5. Tóth G. »Az alkotandó bányatörvény problémáiról« Jogtud. Közlöny 1894. évf.; 6. Hoznék J. »A fenntartott ásványok és a köszénkérdés« Bányászati és Kohászati Lapok 1896. évf. 7. Hoznék J. »Az alkotandó bányatörvény problémáiról« Bányászati és Kohászati Lapok 1897. évf.; 8. Tóth G. »Köszén és bányaszabadság« Bányászati és Kohászati Lapok 1897. évf.; 9. Sípos Á. »A köszénbányászat joga és a földbirtok«, stb.

intézkedés, miszerint a 3., 284. és 285. §§-oknál fogva a kőszénnek valamennyi nemei is a fejedelmi bányafőjog (Berg-Regale) tartozékai sorába helyeztetnek és bányászati adományoztathatás tárgyának jelentetnek ki, holott ezelőtt a földbirtok tartozékának tekintetvén, a tulajdonos részéről minden megszorítás nélkül fejtethettek.

Azon közjogi kérdés merült fel tehát: lehet-e a tulajdonjognak országgyűlés mellőzésével ezen megszorítását az alkotmánnyal összeegyeztetni?”

Kifejti ezután az albizottság, hogy erre a kérdésre elméleti szempontból kész volna a felelet, t. i. hogy ezen megszorítás önként érthetőleg alkotmány- és közjogellenes; kifejti továbbá, hogy az országbírói értekezletnek ezen kérdésben, ha az még most is a föltett alakban állana fenn, törvényhozói állást elfoglalni nem lehetne. Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a szabad bányaművelés tekintetében a földbirtokosoknak adott halasztás már lejárt, s hogy a 3., 284. és 285. §§-ok alapján már jogok szereztettek, bányauzemek keletkeztek; a kérdés tehát — mivel a tényleges viszonyokkal mulhatatlanul számolni szükséges — a gyakorlat szempontjából most már tulajdonképpen az: vajon a már kimondott fejedelmi bányafőjognak a kőszénre való eltörlésével visszaadassék-e a földbirtokosnak azon jog, hogy a kőszén mint földbirtoka tartozékát korlátlanul fejthesse?

Az albizottmány erre nézve figyelembe veendőnek találta, hogy a törvényhozásnak a kőszénre vonatkozó rendelkezése a fennforgó körülmények sürgősségére való tekintettel sokáig már úgy sem késhtetik; hogy már az 1844. évi bányatörvény-javaslat is — noha abban a kőszénről, mint a földbirtok tartozékáról van említés téve — ezen bányászati ág viszonyainak a bányatörvény keretében való tüzetes szabályozását vette czélba, tehát a törvényhozás egyik része már kifejezte abbeli akaratát hogy a kőszén azon rendezetlen állapotban, mint azelőtt volt, hagyni többé nincs szándéka, s hogy a kérdés megoldásánál nem lehet figyelmen kívül hagyni az osztrák bányatörvény uralma alatt keletkezett és kifejtett szénbányászatot, s azon közgazdasági érdekeket sem, melyek a kőszénbányászat föllendüléséhez fűződnek, stb.

Valamint tehát — mondja a javaslat — az albizottmány az országgyűlésnek mindkét táblája által már 1844-ben kifejezett akarata ellen vélt volna cselekedni, ha a hajdani közjog kérdéséhez mereven ragaszkodva az eddig kifejtett köz- és magánviszonyokra nem tekintett volna, úgy attól is tartott, hogy azáltal, ha az eddig szerzett jogviszonyok mellett mostantól kezdve a kőszén használata ismét a tulajdonosok önkényére hagyatnék, a már közalgó országgyűlés pedig szintén más intézkedést tenne, a bonyodalmak csak ok nélkül szaporíttatnának. Véglegesen tehát az albizottmány ezen tárgyra nézve abban állapodott meg, hogy a közjogi kérdést a törvényhozás elintézésére hagyván, a kőszénbánya-művelésre nézve a tényleg fennálló bányatörvény rendelkezését továbbra is alkalmaztatni javasolja ugyan, minthogy azonban senkit jogai haszonélvezetében törvényen kívül megfosztani nem lehet: annál fogva oly módosításokat ajánl, mik mellett a földbirtokosok számára a tulajdonjogból folyó jövedelem biztosítva legyen.⁶

Az albizottmány propositióit az indokok figyelembe vételével az orsz. b. ért. változtatás nélkül fogadta el.

⁶ V. ö. Lányi B. »A bányajog alapelvei« Budapest, 1897. 118-135 lap, hol az értekezlet ide vonatkozó tárgyalásai is tüzetesen ismertetvők.

Az albizottság és vele az egész orsz. b. értekezlet is, e szerint a köszénkérdés megoldásánál abból indult ki, hogy a köszén minálunk az osztr. ált. bányatörvény életbe lépte előtt a földbirtok tartozékát képezte; s mivel a tulajdonból folyó jogoknak a bányaművelési szabadsággal járó megszorítása alkotmányosan csak a törvényhozás útján eszközölhető, ma is a földbirtok tartozékának tekintendő. De mivel az osztr. bányatörvény pár évi uralma alatt szénbányászatunk fejlődése határozott irányt vett, közgazdasági tekintetből a bányatörvénynek a bányaművelésre vonatkozó rendelkezéseit fenntartandóknak találta, oly módosításokkal azonban, hogy a földbirtokost a köszénre vonatkozó elismert tulajdona tekintetében semmiféle jogsérelem se érje.

Azt hiszem, hogy az eddig elmondottak figyelembe vétele mellett nem vonható kétségbe, miszerint az orsz. b. értekezlet a köszén a földbirtok tartozékának ismerte el, s köszénhatározmányait ezen elvi álláspontról hozta meg; s mivel a köszénbányászati viszonyok mai jogi szabályozásának alapját, ezen értekezlet határozmányai képezik: a köszén a mai bányajogrend keretében a földbirtok tartozékának kell tekintenünk. — És teljesen szükségtelen a köszén mai jogi minőségének megállapítása végett a rég letűnt évszázadok homályában tévelyegnünk és pedig annyival is inkább, mert a köszén akkor még nem képezte bányászkodás tárgyát, s ezért az akkori tételes bányajog szabályai sem vonatkoztathatók tárgyilagosan reá.

A köszén használhatósága és közgazdasági jelentősége felismerésének első nyomaival csak a 18-dik század második felében találkozunk, tehát csak ezen időtől fogva beszélhetünk tárgyilagosan a köszén bányajogi minőségéről. S ezen időtől fogva minálunk a köszén mindig a földbirtok tartozékának tekintették.

Nem akarok ide vonatkozólag részletes jogtörténeti fejtegetésekbe bocsátkozni, elég az, hogy a magyar és erdélyi udvari kancellária 1788. évi egyezményes határozatától az orsz. b. értekezlet által kibocsátott és a köszénbányászat mai jogi szabályozásának alapját és fő kútforrását képező ideiglenes törvénykezési szabályokig a köszén minálunk nemcsak az érdekelt földbirtokosok, s velük a mindenkor társadalom osztatlan közvéleménye, hanem az összes államhatalmi tényezők, törvényelőkészítő, s törvényalkotó orgánusok, stb. is mindig a földbirtok tartozékának, a földbirtokos kizárólagos jogi uralma alá tartozó ásványnak tekintették. Ott van pl. a magyarországi 1827. évi országgyűlés által bányatörvény-javaslat szerkesztése végett kiküldött bizottság munkálata, vagy ott van az 1843/4. országgyűlési bányatörvény-javaslat és ott van az 1854. évi osztrák bányatörvény, amely mint láttuk a köszén bányászat jogi szabályozásánál szintén azon elvi álláspontra helyezkedik, hogy a köszén Magyarországon addig a földbirtok tartozékát képezte.

Az abszolutizmus 1854-ben reánk oktrojálja az osztrák bányatörvényt, mely a 284. §-ban engedélyezett moratórium lejártával megszünteti a földbirtokosoknak a köszénre vonatkozó szabad rendelkezési jogát, s 1859. évi november hó 1-től kezdve ezen ásványt is a bányafőúrjog tárgyai közé sorozza. Az ideiglenes törvénykezési szabályok azonban a köszén tekintetében ezen alkotmányellenesen reánk oktrojált jogállapotot megszüntetik, a földbirtokosokat korábbi jogaikba visszahelyezik, és pedig mint láttuk lényegileg azon megokolással, hogy a földbirtokost tulajdoni jogaiban csak az ország alkotmányos törvényhozása korlátozhatja.

A kőszénbánya művelés tekintetében az orsz. b. ért. kőszénhatározmányai meghagyták ugyan az osztr. ált. bányatörvényben kontemplált bányarendet, csak hogy a tulajdonból folyó földbirtokosi jogok visszaállítása mellett. S éppen ez az oka — mint látni fogjuk — a kőszénbányászat mai zűrzavaros jogi szabályozásának.

II.

Az országbírói értekezlet kőszénhatározmányai és az 1862. évi 13622. sz. udvari rendelet.

Az országbírói értekezlet a kőszénbányászatra vonatkozó ideiglenes határozményaiiban a kőszén jogi minősége megítélésénél az osztr. ált. bányatörvényben is kifejezetten megjelölt álláspontra helyezkedve, s a kőszénkérdés törvényhozás elé tartozó közjogi részének érintetlen hagyása mellett az osztrák bányatörvény életbelépte alkalmával a földbirtokosok részére engedélyezett 5 évi időhalasztást (284—285. §§.) élesztette fel, illetőleg hosszabbította meg a törvényhozás máskénti rendelkezéséig.

Fentebb közelebbről ismertettem a 284—285. szakaszok lényeges tartalmát, az 5 évi moratórium jelentőségét. Láttuk, hogy ezen időszakban a földbirtokos a tulajdonjogból folyó szabad rendelkezés alapján minden különös bányajogosítvány nélkül tárhatta fel és fejthette le a földbirtokán előjövő széntelepeket, s hogy bányajogosítvány szerzésére csak annyiban volt utalva, amennyiben a bányaművelési jogot magának a moratórium utáni időszakra is biztosítani akarta. Láttuk továbbá, hogy a kőszén a 284. §-ban engedélyezett 5 évi halasztás lejártáig, vagyis 1859. évi november hó 1-ig az osztr. ált. bányatörvény értelmében is a földbirtok tartozékának volt tekintendő, s hogy csak ezen naptól kezdve tartozott az alkotmányellenesen kiterjesztett bányaregale fogalmi körébe.

Az ideiglenes törvénykezési szabályok által a kőszénbányászat jogi szabályozása tekintetében teremtett provisorium alatti, vagyis a mai jogállapot is, mint az e részbeni korábbi jogállapot visszaállítása, s az ált. magánjogba ütköző, s az országra alkotmányellenesen rákényszerített kőszénbánya-regálének megszüntetése, illetve felfüggesztése, az 1854. bányatörvény 284-285. §§-aiban engedélyezett moratórium jelentősége nyomán bírálendő el.

Az orsz. bírói ért. kőszénhatározményaiiból tehát azok szigorú értelmezése mellett az következne, hogy a földbirtokos a széntelepek kutatását, feltárását és lefejtését ma is a tulajdonjogból folyólag minden különös bányajogosítvány szerzése nélkül is szabadon eszközölhetné. — Mert tényleg az ideiglenes törv. szabályok kőszénhatározményaiiban egyetlen oly intézkedés sem foglaltatik, amelyből következtetni lehetne, hogy az orsz. b. értekezlet a földbirtokost az 1854. bányatörv. 284, §-ában foglalt átmeneti rendelkezéstől eltérőleg a saját földbirtokán szándékolta bányaművelés esetében is bányajogosítványok szerzésére kötelezte; ellenkezőleg, midőn a kőszénhatározmányok c) pontja azt rendeli, hogy az 1859. év október hó végéig a földbirtokosok javára, s mások kizártával kiszabott „kőszénbánya nyithatási és felkérhetési” idő akképp élesztetik fel, hogy a törvényhozás máskénti rendelkezéséig a földbirtokos

beleegyezése nélkül köszénkutatásra való engedély, annál kevésbé bányászati adomány a bányahatóságok részéről senkinek se adassék, ezáltal, jelesül annak folytán, hogy egyrészt a földbirtokosoknak 1859. évi október hó végéig engedélyezett „bányanyitási”, s külön e mellett az azoknak a 285. §-ban engedélyezett „felkérhetési” időhalasztás felélesztését is felemlíti: annak adott kifejezést, hogy a törvényhozás máskénti rendelkezéséig a földbirtokosokat az 1854-iki moratórium kiterjesztésével ennek értelmében továbbra is feljogosítja arra, hogy a széntelepek feltárását és lefejtését a tulajdonból folyó szabad rendelkezés alapján szabadon üzhetik, s eközben a bányajogrend szempontjából csupán az élet- és vagyonbiztonság (bányarendészet) követelményeinek tartoznak megfelelni (bányanyitási időhalasztás); és másrészt, hogy a jövő tekintetében a 285. §-ban kifejezett hatállyal kizárólagos bányaadományt nyerhetnek (felkérhetési időhalasztás).

Az id. törv. szabályok most idézett rendelkezése értelmében csakis az oly vállalkozók, akik a kőszéntelepeket a felszíni tulajdon nélkül szerezték meg, utalvák az ált. bányatörvény szerinti bányajogosítványok megszerzésére, ami megfelel az 5 évi időhalasztást tárgyazó 284. §. végső rendelkezésének; a földtulajdonosoknál pedig e szerint azok szabad elhatározására volna bízva, hogy vajon az általuk saját földbirtokukon tervbe vett kőszénkiaknázáshoz akarnak-e az osztr. b.törv. szerinti jogosítványt szerezni, vagy sem. Itt meg kell jegyeznünk azonban, hogy az ált. bányatörvény 285. §-ában körülírt földbirtokosi bányafelkérési előjog felélesztésének a dolog természeténél fogva nem lehet ugyanazon jelentőséget tulajdonítani, mint amellyel a földbirtokosi kőszénjog tekintetében az eredeti 285. § rendelkezése bírt, mert a kőszénkérdésnek a törvényhozás által a jövőben eszközlendő mikénti megoldása még ismeretlen, a földbirtokos tehát a kőszénbányászat mai jogi szabályozása mellett nincs utalva arra, hogy a kőszénjoga jövőbeli biztosítása céljából még a mai ideiglenes bányajogrend tartama alatt bányajogosítványokat szerezzen.

Az ideiglenes kőszénhatározmányok 1. §-a e) pontjának azon intézkedése, hogy a „jövő törvényes rendelkezéséig is nyerhetők a kőszénre nézve bányajogosítványok, mihelyt az illető föld tulajdonosának beleegyezése igazoltatik” — szintén csak az idegen földbirtokra vonatkozó túrzási engedélyek és bányaadományok feltétlen szükségessége mellett bizonyít.

Továbbá a földbirtokosnak a kőszénrel a tulajdonból folyó, semmiféle különös bányajogosítványt fel nem tételező szabad rendelkezése az idézett kőszénhatározmányok g) pontjában is közvetve kifejezést talált, amennyiben e szerint az idegen túrzó által mellékesen, egyéb ásvány kísérete nélkül felfedezett kőszéntelepek egyezség nem sikerülte esetében a földbirtokosnak engedendők át; ha pedig a túrzó vagy bányaadományos másnemű fenntartott ásvány mellett kőszén is termelne, azt a bányatörvény 124. §-a értelmében a termelési költség aránylagos megtérítése mellett a földbirtokosnak oda engedni köteles. Ezen rendelkezésben implicite az is bennfoglaltatik, hogy az idegen zártkutatómányaiban vagy bányatelepekben feltárt kőszénrel a földbirtokos minden bányajogosítvány nélkül szabadon rendelkezhetik.

Mindezeknél fogva az orsz. bírói ért. köszénhatározmányainak lényeges tartalma a következő:

1. A köszén a földbirtok tartozékát képezi.
2. A köszéntelegek tulajdona a felszíni tulajdontól elválasztható.
3. Az a bányavállalkozó, aki a köszéntelegek tulajdonát a külszíni tulajdon nélkül szerezte meg, ezen telepek feltárása és leműveléséhez az osztr. ált. bányatörvény szerinti bányajogosítványt köteles szerezni.
4. A földbirtokos köszénre saját birtokán a bányatörvény szerinti kutatási engedély nélkül is kutathat, s a feltárt köszéntelegeket tulajdonjoga alapján bányaadomány nélkül is aknázhathatja.

Ez utóbbi pontra nézve meg kell azonban jegyezni, hogy habár az orsz. bír. ért. köszénhatározányaiból azok szoros értelmezése mellett — mint láttuk — tényleg a földbirtokos szabad bányaművelési jogára lehet is következtetni, a bányaugyi alválasztmány egyhangúlag elfogadott javaslatának okfejtése azonban arra a célzatra mutat, hogy a köszénbánya művelésre nézve a bányatörvény rendelkezései az egész vonalon, fenntartandók, csak hogy a javaslat konstrukciója ezen célzatra elő nem tünteti. S hogy az orsz. bír. ért. köszénhatározmányai valóban helyt adhatnak azon jogi vélelemnek, hogy a földbirtokos a köszén kutatását és kiaknázását tulajdonjogából kifolyólag bányajogosítvány nélkül is eszközölheti, azon körülmény is amellyel bizonyít, hogy az 1862. évi 13622. számú udvari rendeletben külön és stricte megállapítani kellett, hogy még a saját földjén bányászó földbirtokosnak is kutatási engedélyt, illetve bányaadományt kell szereznie.

* * *

Az ideiglenes törvénykezési szabályok az 1861. évi április hó 2-án Pesten egybegyűlt, de nem teljes, tehát törvényalkotásra nem is jogosított országgyűlés képviselőházának 1861. évi június 22-én tartott ülésében, főrendiházának pedig, 1861. július 1-én tartott ülésében elfogadtatván s Ő Felsége által is jóváhagyatván, az 1861. évi július 23-án kelt országbírói körlevél alapján ezen a napon léptek hatályba.

Ennél fogva az 1854. bányatörvény .284. §-ában engedélyezett 5 évi moratórium lejárt napjától, vagyis 1859. évi november hó 1-jétől 1861. évi július 23-áig, minálunk a köszén a teljes, de nem alkotmányos bányaművelési szabadság uralma alatt állott, amely időközben szerzett szabadkutatások és bányaadományok további jogérvényes fennállását az ideiglenes törvénykezési szabályok természetesen nem érinthették.

A következő évben a kormány az ideiglenes törvénykezési szabályok bányajogi része végrehajtása tárgyában az 1862. évi szeptember hó 3-án 13622. sz. a. kelt udvari rendelettel jóváhagyott utasítást bocsátotta ki, mely az orsz. bír. ért. köszénhatározmányai végrehajtására vonatkozó rendelkezések mellett a köszénbányászat jogi szabályozása tekintetében igen messzemenő új intézkedéseket is tartalmaz.

Ezek között legfontosabb kétségkívül a 4. pontban foglalt intézkedés, mely szerint azon esetben, hogyha szabadkirályi — vagy XVI. szepesi-, hajdú-, jászkún-, vagy más ilyféle kiváltságos városok — s általában oly községek területén van tervbe véve a köszénbányanyitás, melyekben az úrbéri szabályozás vagy már végbement, vagy pedig

annak helye nincs és nem is lehet, és ha az ilyféle nem földesúri, vagy az igen sok részre osztott közbirtokossági területeken a kért vájnamérték, vagy vájnatelek több birtokos földje alatt húzódik el, melyek mindegyike különvéve kisebb, hogysen a bányatörvény 42. és 46. §§-ai értelmében törvényes vájnamértéket befedhessen: akkor az orsz. bír. ért. VII. r. 1. fejezetében, jelesül annak 1. §-ában c) pont alatt említett földbirtokosi beleegyezés megadottnak tekintendő, mihelyt az a városok és más községek törvényes képviselőiségei, vagy előjáróságai, illetőleg a közbirtokossági képviselőiségek által írásban nyilvánítottatott.

Kétséget nem szenved, hogy ezen intézkedésben, melyet kiváltképpen a földbirtokosi beleegyezést pótló írásbeli nyilatkozat kiállítására hivatott közegek tekintetéből méltán kifogásolni lehet, a kisebb parcellák tulajdonosainak a köszénnel való szabad rendelkezési joga igen lényeges megszorítást szenvedett; de másrészt el kell ismernünk, hogy ez a megszorítás kivált abban az időben, midőn köszénbányászatunk még bölcsőkorát élte, s midőn közgazdasági fejlettségünk alacsonyabb niveauja, a köszénbányászat jelentősége iránti érzéketlenség, valamint az értelmiség alacsonyabb fokán álló kisbirtokos osztálynak a bányavállalkozók előli merevebb elzárkózása — nemkülönben a birtokviszonyok nagyobb mérvű rendezetlensége mellett a kisebb földrészleteknek köszénbánya-művelési czélból való lefoglalása nagyobb nehézségekbe ütközött — nem volt indokolatlan, mert a bányaműveléshez fűződő közérdekek követelményének tekintendő.

Egy másik szintén lényeges kiegészítő részét képezi az orsz. b. ért. határozményaiában kontemplált ideiglenes bányaarendnek az idézett udvari rendelet 3. pontja, amelyre előbb már utalás történt, s mely szerint aki saját földjén, vagy a földbirtokos beleegyezésével idegen földön kíván köszénbányát nyitni, vagy művelni, — az mint bármely más bányavállalkozó, köteles a bányahatóságnál a maga számára turzási vagy adományozási okmányt kieszközölni — tisztében állván a bányahatóságnak a meglévő törvényes kellékekről meggyőződni, s ezáltal a bányászatnak törvényszerű oltalmat biztosítani.

Ezzel tehát az osztr. ált. bányatörvény 284. §-ában a földbirtokosoknak engedélyezett, s az ideiglenes törvénykezési szabályok által további törvényhozási intézkedésig kiterjesztett moratórium jelentőségénél fogva a bányajogosítványok szerzése tekintetében, a földbirtokos és a nem földbirtokos bányavállalkozó közötti különbség már kifejezetten megszüntettetett, s a köszénbányászat a köszén földbirtok tartozéki minőségének elismerése daczára egészen beillesztetett a bányaregále illetve bányaszabadság elvén alapuló 1854-diki osztr. törvény szerinti bányajogrend keretébe. A földbirtokos is tehát, éppen úgy mint más bányavállalkozó, ezen rendelkezés folytán — melyre mint láttuk az orsz. bír. ért. bányaugyi alválasztmánya is gondolhatott, de javaslatában nem hozta azt kifejezésre, — csak az osztr. ált. bányatörvény szerinti turzási engedély birtokában kutathatja és tárhatja fel a földbirtoka tartozékát képező köszéntelegeket, s azok lefejtését is mindenkor csak az ezen bányatörvény 40. §-a szerinti bányaadomány alapján eszközölheti, amely bányajogosítványok kiszolgáltatása az idézett szakasz határozott kijelentése szerint a köszénnél is ugyanazon törvényes kellékek fennforgásához és ugyanazon alakszerűségekhez van kötve, mint bármely fenntartott ásvány bányászatánál.

Az 1862. évi 13622. számú udvari rendelet mai érvényességéhez, miután sehol sincsen nyoma annak, hogy ezen rendelet az alkotmány helyreállítása után hatályában, kifejezetten fenntartatott volna, közjogi tekintetekből méltán aggályok fűzhetők ugyan, de miután a gyakorlatban ezen rendeletre úgy a bíróságok, mint az adminisztratív bányahatóságok az egész vonalon mint tételes jogszabályra, illetve mint bányajogunk egyik kútfőjére hivatkoznak, semmi gyakorlati jelentősége sem volna az ezen udvari rendelet érvényessége feletti vitatkozásnak.

Máskülönben ami a rendelet 3. pontját illeti: az ellen, hogy a kőszénbányászati viszonyok mai jogi szabályozásánál a bányajogosítványok szerzése tekintetében a saját földbirtokán és az idegen földterületen bányászkodó vállalkozó között különbség nincsen, észrevétel alig tehető; mert ha egyszer az összesség érdeke azt követeli, hogy a föld mélyében rejlő ásványkincsek feltárása és termelése az itt előtérbe jövő közgazdasági és rendészeti tekinteteknél fogva csak a közhatalom engedélyével, s megfelelő közigazgatási orgánumok felügyelete alatt folytattassék; — s ha már egyszer a bányatulajdon különállásának megteremtése, s kifejezésre hozatala a bányászat fejlődése egyik előfeltételének tekintendő — akkor mit sem változtat a dolgon, hogy a földbirtokos saját maga lát-e a kőszénbánya-műveléshez, avagy pedig másvalakit helyez jogainak gyakorlatába.

Az sem helyteleníthető a legtávolabbról sem, hogy a kőszénbánya-művelés, habár a kőszénrel való szabad rendelkezés a tulajdonból folyólag a földbirtokos jogkörébe tartoznék, csak különleges jogosítvány alapján űzhető, mert hiszen a földbirtokosok egészen föltétlen és korlátlan kőszénbánya-művelési szabadsága, illetőleg a kőszénbányászat jogi szabályozásának elmulasztása mellett az egyszerű és rendszeres bányaművelés helyett a gyakorlatban igen sokszor meddő vállalkozással, avagy dúló bányászattal találkozánk, továbbá hiányoznák a bányászati hitel alapja, s hiányoznának egyáltalán a bányászat föllendülésének gazdasági tényezői és előfeltételei — ezenkívül az élet- és vagyonbiztonság is folytonosan imminens veszélyeztetésnek volna kitéve — szóval, úgy az általános jogrend, mint a kőszénbányászathoz fűződő közgazdasági érdekek, nemkülönben a bányaműveléssel foglalkozók jól felfogott magán érdekei is azt kívánják, hogy a kőszénbányászat, éppen úgy, mint a bányaművelésnek valamennyi ága, minden irányban szigorú jogi szabályozást nyerjen. Ezen szabályozás azonban, legyen szabatos, rendszeres, a kőszén jogi minőségének megfelelő, s úgy jogászai tekintetekből, mint bányatechnikai vonatkozásaiban, valamint bányagazdászati szempontokból is kifogástalan.

Be kell vallanunk, hogy mindez rá nem illik kőszénbányászatunk mai jogi szabályozására, melynél hiányzik a rendszer, hiányzik a következetesség, — és annál több a chaos, a zűrzavar; s mindennek oka azon körülményben keresendő, hogy a földbirtok tartozékát képező kőszén ezen jogi minősége dacára a bányaregále elvén szervezett osztr. bányatörvény szerinti adományrendszer keretébe van beillesztve.

A bányarendészet köre a bányajogalkotás feladatai szempontjából¹

Miként a rendészetnek általában, úgy a különyszerű bányarendészetnek is a közérdek védelme képezi háttérét, alapját és célzatát. A jogállamot leginkább az különbözteti meg a rendőr-államtól, hogy ott törvényes biztosítékok léteznek arra nézve, hogy a közhatalom csak a fensőbb közérdek parancsszavára fog beavatkozni az egyéni jogok szabad gyakorlatába. Ezért a fejlettebb államélet viszonyainak alakulatánál első tekintetre felismerhető azon törekvés érvényesülése, hogy élesen megjelöltesse a közhatalom rendészeti működésének keretei. És a rendészeti feladatok tüzetes megállapítása nemcsak és nem annyira a közérdek védelmének fokozása céljából történik, hanem s első sorban a végből, hogy a jog uralma ily módon inkább biztosíttassék, s inkább eleje vétessék az államhatalom túlzott gyámkodásának és a hatalmi önkény megnyilatkozásainak.

Minthogy nincsen több oly foglalkozási ág, melynek körében az életbiztonság annyira és oly imminenter veszélyeztetve volna, mint a bányaművelés terén, ahol az ember a föld mélyében rejlő titkos erőkkel kénytelen megküzdeni; s minthogy a helytelen és ésszerűtlen bányauzem következményeiben a bányászathoz fűződő közgazdasági érdekeket is igen hátrányosan érintheti, s egyik lényeges hátráltató tényezője lehet a társadalom gazdasági élete fejlődésének: ennél fogva a bányákra való közhatalmi felügyelet, vagyis a bányarendészet gyakorlása elsőrendű állami feladat, melynek helyes megoldására a törvényhozásnak akkor, midőn a bányászat viszonyait az egész vonalon rendezni s modern irányelvek nyomán szabályozni akarja, kiváló nagy súlyt kell fektetnie.

Nem szorul bővebb indokolásra, hogy egy általános bányatörvényben nincsen, nem lehet helye részletes bányarendőri szabályok felállításának, és pedig egyrészt azért nem, mert a részletes szabályoknak a legtöbb helyen más-más alakban jelentkező, konkrét helyi viszonyokhoz kell alkalmazkodniuk, minél fogva ez a részletes szabályozás nem általánosítható; másrészt pedig azért nem, mert a bányaveszélyek elleni védekezés és ezzel kapcsolatban a bányarendészeti szabályok tartalma a bányászati technika fejlődéséhez képest s egyes nagyobb gyakorlati fontossággal bíró új találmányok használatba vétele folytán időnkint szükségképpen módosítandó, vagy kiegészítendő, minél fogva ez a folytonos változásoknak kitett részletes bányarendőri szabályozás a bányatörvény keretébe, az oda tartozó többi, s mindenütt az állandóság célzatával kontemplálandó intézmények közé be nem illeszthető.

E részben a bányatörvény nem terjeszkedhetik ki egyébre mint:

1. a bányarendészet körének meghatározására,
2. a bányarendészet feladatainak megjelölésére,
3. a bányarendészet orgánumainak szervezésére és
4. a bányarendészet gyakorlási módjának általános elvi szabályozására.

¹ Bányászati és Kohászati Lapok 36. évf. 1903. I. köt. 241-257.

Jelen értekezésemben a bányarendészet körének megállapítását tűztem ki célul a bányajogalkotás feladatai szempontjából.

Az érvényben lévő ausztriai általános bányatörvény nem határolja el elég élesen a bányarendészet-, vagyis a bányászat felett a bányahatóságok által gyakorolt állami felügyelet körét. A törvény ide vonatkozó 220. §-a a *bányaüzemet* utalja csak kifejezetten a bányarendészet körébe; s a következő 221-224. §-k is, melyek a bányarendészet gyakorlásának általános szabályait foglalják magukban, csupán a bányaüzem feletti állami felügyeletről szólnak. Nem szenved azonban kétséget, hogy a jogalkotás itten bányaüzem alatt nem csupán a szorosabb értelemben vett bányák (bányatelkek, kültelkek) üzemét értette, hanem a bányászati koncesszió tárgyát képező segédvájások (86-89. §§.) és megyetárnák (90-97. §§.), valamint mindazon feldolgozási telepek, kiegészítő és segédművek üzemét is, melyeket a bányatulajdonos a bányaadományban gyökerező jog alapján minden különyszerű hatósági engedély nélkül létesíthet (131. §.).

A bányászat termékeit az ipar dolgozza fel tovább; az ide vonatkozó ipari foglalkozás gyakran minden átmenet nélküli folytatását képezi a bányászati foglalkozásnak. Ismernünk kell határozottan, hogy hol végződik a bányászati és hol kezdődik az ipari foglalkozás; ismernünk kell ezt különösen a rendészet tekintetéből, mert a bányászat és az ipar rendészete teljesen el van különítve egymástól; mindkettőnek mások az orgánumai, mások a követelményei, más és más a gyakorlási módja. A bányarendészet a bányatörvényen, az iparendészet pedig az 1884. évi XVII. ipartörvényen, s az ezt kiegészítő 1893. évi XXVIII. t. cikkben (az ipari és gyári alkalmazottak baleset elleni védelméről és az iparfelügyelőről) alapul.

Az 1884. évi XVII. t.cz. 183. §-a kimondja, hogy a bányászat és kohászat nem esik az ipartörvény rendelkezései alá, de a törvény 25. §-a, mely az iparhatósági engedélyhez kötött iparágakat taxatívén sorolja fel, nincsen ezzel teljes összhangzásban, s kételyekre szolgáltat okot a bányatörvény és az ipartörvény hatályosságának a tárgy szerinti terjedelme iránt, mert e szerint pl. a pörkölkemenczék és a nyersfémek előállítására szolgáló telepek az ipartörvény alá tartozóknak vannak minősítve; már pedig az ált. bányatörvény 131. §-ának b) pontja szerint a bányatulajdonos ércpörkölkő-telepeket, érczolvasztó és más nyersfémeket termelő műveket a bányászati koncesszió alapján, tehát iparhatósági telepengedély nélkül létesíthet. Nem csoda tehát, ha a gyakorlatban kételyek merültek fel az iránt, hogy az egyes bányászati vállalatok mikor és mennyiben esnek az 1884. évi XVII. t. cikkben foglalt ipartörvény rendelkezései alá és mikor, s mennyiben az 1893. évi XXVIII. t. cikkel szabályozott iparfelügyelet körébe? S e kételyek a bányahatóságok és iparhatóságok között hatásköri összeütközésekre vezettek; egyes iparhatóságok és iparfelügyelők az 1884. évi XVII. t.cz. 25. §-ára támaszkodva maguknak vindikálták a rendőri felügyeleti jogot oly művek és telepek felett is, melyeket a bányavállalkozó a bányaadományozásból folyó jogosultság alapján minden különyszerű hatósági engedély nélkül létesített. Így egyes konkrét esetekben a bányatelepeken létező kovács-, asztalos- és gépműhelyeket, máskor a bánya- és kohóművek céljaira felállított téglá- és mészégető kemenczéket, máskor ismét az ércpörkölkő telepeket, stb. minősítették az iparfelügyelet alá tartozóknak.

A kételyek eloszlatása végett a m. kir. pénzügyministerium, mint legfőbb bányahatóság és a m. kir. kereskedelemügyi ministerium, mint legfőbb iparhatóság

1899-ben egyetértőleg körrendeletet intéztek a bánya-, illetve az iparhatóságokhoz (68.267. pénzügyminist. szám és 64.162. keresk. minist. szám), melyben a bányatörvény rendelkezései alá eső telepek, segéd- és kiegészítő művek taxativ felsorolása által határolják el a bányarendészet körét az iparrendészet körétől.

A közös ministeri rendelet abból indul ki, hogy az ipar gyakorlását szabályozó 1884. évi XVII. t.cz. 183. §-ának c) pontja szerint a bányászat és kohászat nem esik ezen törvény rendelkezései alá; másrészt pedig, hogy az ált. bányatörvény 131. §-a közelebbről megjelöli a bányászati foglalkozás körét, illetőleg részletesen felsorolja mindazt, amire a bányaadományozás a vállalkozót feljogosítja. Ameddig a bányászat ezen 131. §. keretében mozog, addig az illető bányászati vállalatok csak a bányatörvény rendelkezései alá esnek, illetőleg bányahatósági felügyelet alatt állanak. Általános tájékoztató irányelv gyanánt előre bocsátja továbbá a kérdéses rendelet, hogy a bányatörvény 131. §-ának b) pontjából következik, miszerint az adományozás a bányavállalkozót csak nyerstermények előállítására és forgalomba hozatalára jogosítja fel; amennyiben tehát a bányászati és kohászati vállalatoknak csak nyerstermények nyerése képezi a feladatát, annyiban az illető vállalatok nem tartoznak az ipartörvény rendelkezései alá; mihelyt azonban az ily bánya- vagy kohóvállalatok a nyerstermény feldolgozásával is foglalkoznak, ez esetben ezen finomító műhelyek és feldolgozási üzemágak tekintetében már az ipartörvény rendelkezései alá esnek.

Nem esnek az ipartörvény rendelkezései alá az idézett közös ministeri rendeletben foglalt taxatió szerint:

1. a fentartott ásványok kutatására,² feltárására és lefejtésére szolgáló, vagyis a szó legszorosabb értelmében vett bányaművek,
2. az érczelőkészítő művek, vagyis mindazon telepek, amelyekben a bányából kihozott fejtmények aprítása, osztályozása és töményítése történik;
3. a szénelőkészítő művek, nevezetesen a szénosztályozó és a szénmosó telepek, de úgy a 2. mint a 3. alattiak csak annyiban, amennyiben még kereskedelmi forgalomba nem került, vagyis közvetlenül a bányából kihozott fenntartott ásványok előkészítését eszközlik;
4. a lúgzás-, foncsorozás és villamos kiejtés útján bányaterményekből és kohóközépterményekből nyers fémeket előállító művek;
5. a nyers fémek előállítására szolgáló olvasztókemenczék és egyéb készülékek,
6. azon pörkölö-kemenczék, amelyekben a fenntartott ásványoknak a 4. és 5. alatti kohósítás szükségképpen előműveletét képező pörkölése eszközöltetik;
7. a kokszkemenczék, amennyiben a szén termelése helyén állíttatnak fel;
8. a briketsajtók szintén, amennyiben a szén termelése helyén állíttatnak fel,
9. kohóművekkel szoros kapcsolatban álló mindazon üzemek, melyek a kohók mellék-terményeit dolgozzák fel, avagy a kohósítás, lúgzás céljaira szükséges anyagokat a kohótelepen állítják elő;³

² Az ált. bányatörvény a bányahatóság felügyeleti jogkörének megjelölésénél a 220-224. §-okban, mint láttuk, csak bányaműről, a bányamű üzeméről (Bergbaubetrieb) szól ugyan, önmagától értetik azonban, hogy a bányahatóságok rendőri felügyelete a törvény szellemében a bányászati kutatásra is kiterjed, mert a kutatási üzem is a tágabb értelemben vett bányászati üzem körébe esik.

³ Ennélfogva nem tartozik iparhatósági felügyelet alá pl. a kohótelepen létező mész-kőbánya, mely kizárólag az illető kohó céljaira termel. A mész-kőbányászat maga azonban itt is csak a földbirtokos jogán gyakorolható.

10. a bánya- és kohótelepeken lévő kovács-, asztalos-, ács-, drótkötél- és gépműhelyek, téglavetők és fűrészek, ha azokban kizárólag a bánya- és kohóüzemhez szükséges eszközök és szerek készíttetnek és javíttatnak.

Ezen 10 pont tartalma jelöli meg közelebbről és részletesen a bányarendészet körét az iparrendészettel szemben. Nem történik ugyan az idézett közös ministeri rendeletben *expressis verbis* hivatkozás rá, hanem mint a tételes bányajog elvi rendelkezéseiből folyó követelmény magától értetlik, hogy az 1. pontban felsorolt üzemágak egyáltalában nem, a többiek pedig csak annyiban nem esnek az ipartörvény rendelkezései alá, amennyiben az illető feldolgozási telepet, segéd-, vagy kiegészítő művet *a bányatulajdonos az adományozásból folyó jog alapján létesíti*. Harmadik személy (vagyis aki nem bányatulajdonos) ily műveket mindenkor csak külön iparjogosítvány alapján létesíthet; s az ily vállalkozó nem fogja élvezni a bányatörvény által nyújtott kedvezményeket, melyek között a kisajátítási jogot lehet az első helyen említeni. S az iparjogosítvány alapján létesített feldolgozási művek, pl. az a kohómű, brikettsajtó vagy kokszygár, melyet nem bányatulajdonos, habár a bányamű közelében létesített is, rendészeti tekintetekből is az iparhatóság alá fog tartozni. Ennyit a tételes jog szempontjából a bányarendészet köréről az iparrendészet körével szemben.

De a bányarendészet köre az iparrendészeten kívül a vasútrendészettel⁴ is vonatkozásban és érintkezésben áll. A bányatulajdon tartalmában rejlő egyik leglényegesebb jogosítványnak tekintendő ugyanis a gyakorlati bányászat szempontjából, hogy a bányaadományozás feljogosítja a bányatulajdonost bányavasutak és egyéb közlekedési eszközök létesítésére is a személyzet, továbbá a bányászati anyagszerek és a bányatermények szállítása végett. Ez a jogosultság is - éppen úgy, mint a bányatulajdon tartalmában rejlő többi jogosítvány (ált. bányatörv. 131. §.) - a vele kapcsolatos *kisajátítási jognál* fogva bír különösen nagy gyakorlati jelentőséggel. A bányatörvény hatályosságának első éveiben, de sőt még később, az alkotmány helyreállítása után is jó ideig a bányavasutak (értvén ez alatt a belkezelési vasutakon kívül a közforgalmú vasutaktól a bányatelepekre bányászati szállítás céljából vezetett szárnyvonalakat és csatlakozó vasutakat is, amennyiben azokat a bányatulajdonos létesítette) kizárólag a bányatörvény rendelkezései alá tartozóknak tekintettek. A bányavasutakat tekintet nélkül a vontató erőre, s tekintet nélkül azon

Kérdés, kell-e a kohóvállalatnak az ily mész-kőfejtésre iparhatósági telepengedélyt kérnie, miután az 1890. évi márczius 19-én 7231. sz. a. kelt keresk. minist. és belügyminist. rendelet szerint a kőfejtőtelepek is az 1884. évi XVIII. t.cz. 25. §-ának rendelkezése alá esnek? Nézetem szerint szükség van ily esetben is az iparhatósági telepengedély kieszközlésére, s kizárólag csak a rendőri felügyelet szempontjából esik az ily kőbánya a bányatörvény rendelkezései alá. Mert az ellenkező felfogás a bányatulajdon tartalmában rejlő jogok igen messzemenő s a tételes bányajog szellemével ellenkező kiterjesztését jelentené, a mi rendeleti úton önként érthetőleg nem eszközölhető. — Az ausztr. ált. bányatörvényben-ugyanis hiába keresnénk oly rendelkezést, mely a bányatulajdonost egyes esetekben a nem-főntartott ásványok bányászására is feljogosítaná; a földbirtok tartozékát képező ásványokat csak annyiban érintheti a bányatulajdonos, a mennyiben azok nyérése elkerülhetetlen a szabad ásványok (ált. btörv. 3. §.) bányászásánál (ált. btörv. 124. §.). Ha tehát a bányatulajdonos a bányaadomány alapján nem tarthat jogot a mész-kőfejtésre, másban, jelesül az iparhatóság telepengedélyében kell ily esetben is a mész-kőbányászat jogalapját keresni.

⁴ Helyesebb volna itt általánosságban *útrendészetről* szólni, de mivel ezen rendészeti körben a modern bányászatra nézve a vasútrendészet bír legnagyobb gyakorlati jelentőséggel, a bányarendészetet e helyen csak a vasútrendészettel állítjuk szembe.

körülményre, hogy közvasúthoz csatlakozik-e az vagy sem, a bányaadományban gyökerező jog alapján külön vasúti koncesszió nélkül létesítették; a szükséges kisajátítás a bányatörvény szerint bonyolítottatott le; az építési engedélyt az illetékes közigazgatási hatóság adta meg a bányahatósággal egyetértőleg (ált. b.törv. 133 §.); a vasút rendészeti műszaki bejárását is a bányahatóság eszközölte; ő adta meg a vasút üzembe helyezésére is az engedélyt; a bányahatóság gyakorolta az összes bányavasutak felett a rendőri felügyeletet. Idő folytán azonban a célba vett egységes vasútügyi közigazgatás megteremtésével és mindegyre fokozódó központosításával kapcsolatban lényegesen megváltozott a helyzet; a bányavasutak különállása több tekintetben megszűnt, a ministeri engedélyezés a bányavasutak építésére is kiterjesztetett, s lényegesen szűkebb keretbe lett szorítva a bányahatóságok vasútrendőri felügyeleti joga.

A bányavasutakra vonatkozó jogi szabályozás köréből *de lege lata* szólva minket tárgyunknál fogva most leginkább csak a bányavasutakra vonatkozó állami felügyeleti szabályai érdekelnek, elsősorban pedig az a kérdés: hogy mennyiben tartoznak most a bányavasutak a bányahatóságok által a bányatörvény alapján gyakorolt bányarendészet körébe és mennyiben a m. kir. vasúti és hajózási főfelügyelőség által gyakorolt általános vasútrendészet körébe?

A bányavasutak feletti állami felügyeleti jog gyakorlására hivatott hatóságok hatáskörét a pénzügyministerium, mint legfőbb bányahatóság által is elfogadott 1902. évi 69.425 sz. kereskedelemügyi ministeri rendelet következőleg szabályozza:

1. A bányászati üzem belkezelési eszközeit képező bányavasutak felett, amennyiben azok létesítéséhez az 1890. évi 53.239 sz. keresk. minist. rendelet⁵ értelmében a kereskedelemügyi minister,- illetve a politikai hatóság építési engedélye nem szükséges (pl. csatlakozás nélküli földalatti vagy földfeletti vasutak emberi vagy állati erőre berendezve) az építési és üzletrendészeti felügyeleti jog kizárólag a bányahatóságot illeti.

⁵ A bányavasutakra vonatkozó építési engedélyek tárgyában kibocsátott 1890. évi 53.239. sz. rendelet a következő intézkedéseket tartalmazza:

1. Mindazon bányavasutakra, melyek az 1881. évi XLI. t.cz. 87. §-a értelmében valamely közlekedési útig (vasút, hajózható folyó, közút) vezetnek, az építési engedélyt — tekintet nélkül a vontatóerőre — a kereskedelemügyi m. kir. minister adja meg. Ugyanez érvényes a tisztán belkezelési czélokra építendő bányavasutakra nézve is, ha azok géperőre tervezetnek; ha azonban az ily belkezelési bányavasutak kézi vagy állati erőre tervezetnek, ez esetben az építésre a minister, illetve a politikai hatóság engedélye nem szükséges; az illetékes bányahatóság jogköre azonban ez esetben is érintetlen marad.
2. Az eljárás tekintetében a közigazgatási bizottságok részére a volt közmunka- és közlekedésügyi, illetve most már kereskedelemügyi minister ügykörét érintőleg kibocsátott utasítás 9—23. §-ai, amennyiben ezek t. i. a magánhasználatú vasutakkal szemben egyáltalában érvényesíthetők lesznek, alkalmazandók, oly különbséggel azonban, hogy a bányavasutak közigazgatási és műtanrendőri bejárásához az illetékes bányakapitányság is meghívandó, s hogy a bányavasutak a bányatörvény értelmében, illetve az 1881. évi XLI. t.-cz. 87. §-a alapján a kisajátítási jogra is igényt tarthatnak.
3. Arra nézve, hogy az építési engedély kiadását megelőző közigazgatási bejárás egyes esetekben, nevezetesen, ha idegen felek érdekelve nincsenek, mennyiben lehet mellőzhető, esetről-esetre a kereskedelemügyi minister dönt.

A sodronykötélpályák építésének engedélyezése tekintetében is az 1890. évi 53.239. sz. rendelet szabályai állanak (55.973/1898. sz. pénzügymin. rend.).

2. Ellenben mindazon bányavasutak, melyek létesítéséhez⁶ az 1890. évi 53.239. sz. rendelet értelmében a kereskedelemügyi minister engedélye szükséges, a vasútrendőri hatóság (m. kir. Vasúti és hajózási főfelügyelőség) felügyelete alá tartoznak.

3. Kivételt képeznek a 2. pontban foglalt szabály alól a bányászati sodronykötélpályák, melyekre nézve, jóllehet ezek létesítéséhez szintén a kereskedelemügyi minister engedélye szükséges, a pálya építési állapota és üzlete feletti ellenőrzést a vasútrendőri hatóság átruházott jogán a bányahatóság gyakorolja. Ehhez képest nevezetesen a bányászati sodronykötélpályák karbantartását a közbiztonság szempontjából általában, de különösen a közutak és lakott épületek felett elvonuló szakaszokon ellenőrizni elsősorban az illetékes bányahatóság (bányakapitányság, bányabiztosság) kötelessége.

4. A bányahatóságoknak az előző 3. pont értelmében ezen átruházott hatáskörben gyakorolt ellenőrzési joga azonban sem a közigazgatási és rendészeti hatóságok, sem a m. kir. vasúti és hajózási főfelügyelőség felügyeleti és intézkedési jogát nem érinthetvén, a bányahatóságok az ellenőrzés gyakorlása közben szükségesnek talált intézkedések végrehajtása iránt az ügy természete szerint illetékes hatóságot, sürgős eseteket kivéve, megkeresni, sürgős esetekben tett intézkedésükről pedig az illető hatóságokat egyidejűleg értesíteni tartoznak. Ebből egyszersmind következik, hogy a sodronykötélpályákon előforduló oly események, melyek az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztetik, nemcsak a bányahatóságnak, hanem a vasútrendőri hatóságnak, valamint a legközelebbi rendőri és igazságügyi hatóságnak is bejelentendők.

Ezen rendelet szerint tehát a bányavasutak közül csakis a sodronykötélpályák és az emberi vagy állati erőre berendezett belkezelési (nem csatlakozó) vasutak tartoznak most a bányarendészet körébe.

Ekként határolható el a bányarendészet köre a tételes jog alapján az általános vasútrendészet körével szemben.

Meg kell állapítanunk végül a bányarendészet körét a vízrendészet körével szemben is. Vízjogi szempontból külön megítélés alá esnek a *bányavizek* és a *külvizek*. Bányavizek alatt a bányaművelés közben fakasztott, helyesebben mondva a bányákban fakadó vizeket értjük. Ezen vizekre a bányatörvény rendelkezései irányadók; ezt a vízjogról szóló 1885. évi XXIII. t.-cikk is a 23. §-ban kifejezetten megállapítja. Az ált. bányatörvény 128. §-a szerint a bányavizek tekintetében azoknak más állandó külvizekkel való egyesüléséig a bányavállalkozót bányászati célokra használati előjog illeti meg. Ha nem is foglaltatik „expressis verbis” a bányatörvényben, de a dolog természetéből és az ált. bányatörvény 130. §-ának rendelkezéseiből következik, hogy a bányatulajdonos jogosítva van a bányában fakadó vizeket a legközelebbi külvízbe levezetni; az érdekelt földbirtokosok pedig ezen levezetést kellő kártalanítás mellett tűrni tartoznak. Egyrészt a bányavizek szabad levezetésére vonatkozó ezen jogban, másrészt pedig a bányavizek használatára vonatkozó, fentebb érintett előjogban

⁶ A „létesítéséhez” kifejezés itten nem eléggé szabatos, illetve nem felel meg a tényleges jogállapotnak, mert a bányatulajdonos a bányavasutat a bányaadományban gyökerező jog alapján minden különyszerű engedély nélkül létesíti; a keresk. minister engedélye a vasút *építésére* vonatkozik, nem pedig annak *létesítésére*. Ez a distinctió a bányászatot megillető vasúti jog szempontjából nagyon is indokolt.

fekszik a bányavizekre vonatkozó s a bányatulajdon tartalmában rejlő jogosítvány súlypontja.

A bányarendészet *körének* meghatározásánál is mérvadónak tekintendő azon elvből, hogy a bányarendészet a bányászat rendszete, következnek :

1. hogy a bányavíz mindaddig, míg a bányát el nem hagyja, föltétlenül és kizárólag bányarendőri felügyelet alatt áll; összeesik ez a bányák vízmentesítésének kérdésével. A bányavíz a bányaművelésnek egyik legveszélyesebb okozati tényezője, mely a bányászat körében az élet- és vagyonbiztonságot igen nagy mértékben veszélyeztetheti; az ezen veszélyes tényező elleni védelem egyik legpraegnansabb feladata és célja a bányarendészetnek.

2. Midőn a bányavíz a bányát elhagyja, megszűnik a közte és a bányászat között létező szoros kapcsolat, hacsak a víz továbbra is bányászati üzemi célokra nem lesz felhasználva. Ez utóbbi esetben a bányavíz és az arra létesített bányászati vízi mű felett továbbra is a bányahatóság fogja gyakorolni a rendőri felügyeletet. Egyébként pedig a bányavíz a bányán kívül már nem tartozik a bányarendészet körébe.⁷

Ami pedig a külvizeket illeti, ezek használatáról és rendszetéről a bányászatra való tekintettel, a tételes jog alapján a következők jegyezhetők meg:

Az ausztriai ált. bányatörvény szerint a bányavállalkozót a külvizek használata tekintetében kisajátítási jog illeti meg (ált. b.törv. 105. §.) A bányász ezen ősi kiváltságos joga a vízjogi törvény által lényegesen korlátoztatott, jelesül csak azon vizekre szorítottatott, melyek felett a földtulajdonos szabadon rendelkezhetik (1885. évi XXIII. t.cz. 10. §.). A hatósági rendelkezés alatt álló vizek (1885. évi XXIII. t.cz. 18. §.) tekintetében ellenben a vízjogi törvény a bányászat és más iparvállalat között semmi különbséget sem tesz; jelesül megszüntette ezen vizekre nézve a bányatulajdonos korábbi kisajátítási jogát, úgyszintén az általános bányatörvény 131. §-ának c) pontjában foglalt rendelkezésnél fogva a bányatulajdon tartalmában rejlő, s a bányaművelésben gyökerező azon jogosultságát is, mely szerint a bányászati célokra szükséges vízműveket külön vízhasználati engedély nélkül létesíthette. A vízjogi törvénynek a hatósági rendelkezés alatt álló vizek használatára, a vízhasználati jog engedélyezésére, a vízhasználati engedélyek fennállására, stb. vonatkozó rendelkezései ugyanis a bányavállalkozókra, — illetve a bányászat és kohászat céljaira szükséges vízhasználatokra és vízimunkálatokra is kiterjednek.⁸ S minthogy a vízjogi törvény az

⁷ Meg kell itt jegyezni, hogy a bányavizekre vonatkozó rendőri felügyelet kérdésében a tételes jog alapján azon álláspont is elfoglalható, hogy a bányavizekre a bányán kívül is egész a külvízzel való egyesülésig a bányahatóság van hivatva a rendőri felügyeletet gyakorolni. Mert a vizeknek úgy a vízjogi, mint a vízrendészet szempontjából csak két kategóriája létezik, ú. m. bányavíz és külvíz; az 1885. évi XXIII. t.cz. 178. §-a meghatározza a vízrendészet orgánumait; a 23. §. pedig kimondja, hogy a bányavizekre a bányatörvények irányadók; miből következik, hogy a bányavizekre a vízjogi törvénynek 178. §-a sem vonatkozik, hogy tehát a bányavizek rendészeti szempontból is az általános bányatörvény határozmányai alá esnek. Már pedig a bányavíz nem ott szűnik meg bányavíz lenni, ahol a bányát elhagyja, hanem ott, ahol más állandó külvízzel egyesül. De megokolható ezen álláspont helyessége a bányarendészet elmélete alapján is. Ugyanis a bányarendészet a bányaművelésnek a rendszete, minél fogva mindazon jelenségekre és mozzanatokra ki kell terjeszkednie működésében, melyek a bányaműveléssel szoros tárgyi vagy okozati összefüggésben állanak. A bányavíz és a bánya között is megvan a szoros okozati összefüggés; s ez a szoros kapcsolat csak a bányavíznek a külvízzel való egyesülésénél szűnik meg. Gyakorlati szempontból azonban a bányarendészetnek mint vízrendészetnek csak a tárgyalt 1. és 2. pontban van jelentősége.

⁸ A bányászati vízhasználatokról a történeti jogfejlődés tekintetében megemlítendő, hogy a régi

egész vonalon külön vízrendészetet is szervezett, jelesül a 177-178. §-okban megállapította, hogy a vizek és víziművek felett kis és nagy községekben a szolgabíró, rendezett tanácsú városokban a polgármester, törvényhatósági joggal felruházott városokban a rendőrkapitány, illetőleg a tanácsnak a rendőri ügyek vezetésével megbízott tagja és Budapesten a kerületi előljáró gyakorolja a közvetlen rendőri felügyeletet: ebből következik, hogy a külvizek, illetve a bányászati vízhasználatok és víziművek az 1885. évi XXIII. t. cikk folytán teljesen kivétettek a bányarendészet köréből.

Az eddig elmondottakban megjelöltem legfőbb mozzanataiban, s más rendészeti ágazatokhoz való vonatkozásaiban a bányarendészet mai körét. Okvetlenül szükséges volt a bányarendészet köréről előzőleg „de lege lata” szólani, mert csak ennek előrebocsátása után foglalkozhatunk kellő tárgyilagossággal ezen kérdéssel a célbavett bányajogalkotás feladatai szempontjából.

De lege ferenda az a kérdés vár itten megoldásra: szükséges-e változtatni - akár szűkítőleg, akár tágítólag - a bányarendészet mai körén ?

Előre kell bocsátanom e helyen, hogy midőn a bányarendészet körét az alábbiak szerint úgy az iparrendészet, mint a vasút- és vízrendészet körével szemben kiszélesbítenőnek tartom, távol áll tőlem az a föltevés, mintha a bányarendészet működése körültekintőbb, intenzívebb, tartalmasabb volna a bányászathoz tartozó bármely ügkörben a többi rendészeti ágakénál, vagyis mintha a rendőri védelem lehető fokozásához fűződő közérdek már a priori is a bányarendészet körének kiterjesztése mellett szólana. A rendészet minden ágának adható oly szervezet és adandó is, mely azt a körébe utalt feladatok megoldására kellőleg képesíteni fogja. Ezt a szempontot tehát nem lehet, nem szabad itt a mérlegre vetni; nem lehet pl. azt mondani, hogy a vasöntödéket, vasfinomítókat azért kell bányarendőri felügyelet alá helyezni, mert a bányarendészet szakorgánumaiban inkább megvan erre nézve a szakképzettség, a rátermettség, mint az iparfelügyelet orgánumaiban; vagy még kevésbé sürgethető ezen szempontból a bányarendészetnek az összes bányavasutakra való kiterjesztése. Csak a sóbányászat és a földbirtokos jogán gyakorolt kőbányászat az, melyet már a szakszerűség szempontjából is föltétlenül át kell vinnünk az iparrendészet köréből a bányarendészet körébe, mert a legnagyobb anomáliának volna minősíthető, ha a szabad (főntartott) ásványok bányászatára szervezett szakrendészet mellett a nem szabad ásványok bányászatára teljesen analóg czéllal

bányarendtartások szerint a vízhasználati jog is, éppen úgy, mint a bányaművelési jog, külön adományozás és bányakönyvezés tárgyát képezte; az ausztr. ált. bányatörvény megszüntette a bányászati vízjogok adományozását s e helyett föltételes kisajátítási jogot biztosított a külvizek tekintetében a bányatulajdonos számára a földtulajdonosokkal szemben, akiket a vízre nézve mint part- és mederbirtokosokat tulajdoni jog illet meg. Míg tehát a korábbi bányarendtartások a bányászati vízhasználatok szabályozásánál azon elvből indultak ki, hogy a külvizek a közhatalom szabad rendelkezése alatt állanak, addig az 1854-diki osztrák törvény a külvizek tulajdonának magánjogi elemeire fekteti a fősúlyt. Az 1885. évi vízjogi törvény pedig megint előtérbe helyezi itt a társadalmi érdeket a tulajdonos szabad rendelkezési jogával szemben, mert e szerint a földbirtokos csak a birtokán keletkező vizek felett s csak a birtoka határain belül rendelkezhetik, s mihelyt a víz más birtokterületre folyik, ott már hatósági rendelkezés alá kerül. A bányatulajdonost tehát a mai jog szerint a bányászati vízhasználatra nézve csak ott és csak annyiban illeti kisajátítási jog, ahol és a mennyiben a víz felett a földtulajdonos szabadon rendelkezhetik; egyebütt a bányatulajdonosnak is az 1885. évi XXIII. t. cikk szerint kell a vízhasználati jogot megszereznie; s a vízhasználatért konkuráló több kérelem esetén a vízhasználat engedélyezésénél a közgazdasági tekintetben fontosabb érdek a döntő (1885. évi XXIII. t.cz. 28. §.).

és feladatokkal még egy második bányarendészet is szerveztetnék. Ezen, a szó legszorosabb értelmében vett bányászati iparágak természeti szükségszerű átutalásától eltekintve, a bányarendészet körének megállapításánál a következő szempontokat kell figyelembe venni és mérvadóknak tekinteni:

- 1. Akként kell elhatárolni az egymással érintkező, vagy az egymáshoz csatlakozó külön rendészeti ágak működési körét, hogy a különböző hatáskörök összetalálkozása föltétlenül kizártnak legyen tekinthető, s hogy még kevésbé fordulhasson elő valamely vállalkozás körében kettős vagy többes hatósági ingerentia.*
- 2. Miként a közéletben mindenütt, s a közhatalom tevékenységének minden irányzatánál, úgy az egymással érintkező, vagy az egymáshoz csatlakozó rendészeti ágazatok szervezésénél is lehető egyszerűsítésre kell törekednünk. Ha már egyszer szervezve van a dolog természeténél fogva itt nagyon is homloktérbe helyezkedő szakszerűség követelményének leginkább megfelelő kauzális bányahatóság intézménye, melyet — miként az alantabb közelebbről érintve és indokolva lesz - a bányarendészet leghelyesebb, legmegfelelőbb, legajánlatosabb organizmusának kell tekintenünk: akkor a jogalkotásnak, midőn a bányászat viszonyait rendezni akarja, nem szabad elzárkóznia azon nagyon indokolt törekvés megvalósítása elől, hogy a vállalkozásnak a tágasabb értelemben vett bányászat körében, ameddig a közérdek sérelme vagy veszélyeztetése nélkül lehetséges, illetőleg ameddig a kitűzött cél elérésének, s az itt fennforgó állami feladatok helyes megoldásának megvannak a kellő garanciái, lehetőleg mindenütt, tehát a rendészet körében is, csak ezen szakhatósággal legyen dolga.*
- 3. Nem szabad szem elől téveszteni azt az elvet sem, hogy a bányarendészet a bányaművelés rendszere, minélfogva a legtágabb értelemben vett bányaművelés minden üzemágának és eszközének bányarendőri felügyelet alatt kell állania.*

Ha a felvetett kérdés megoldásánál ezen irányelveket tartjuk szem előtt, akkor azon konklúzióhoz jutunk, hogy indokolt, célszerű és kívánatos a bányarendészet mai körének kitágítása úgy az iparrendészet, mint a vasút és a vízrendészet körével szemben.

Jelöljük meg közelebbről, s indokoltan a célszerű és kívánatos kiterjesztés terjedelmét először is az iparrendészettel szemben.

- 1. Első és leglényegesebb követelmény itten az állami monopóliumot képező sóbányászatnak és a földbirtokos jogán gyakorolt kőbányászatnak az iparrendészet köréből a bányarendészet körébe való átvitele.*

A só- és kőbányászat a mai iparrendészet körében nem áll elég körültekintő és hatályos állami felügyelet alatt. A sóbányászat rendőri szempontból való ellenőrzésére most csak a politikai hatóságok hivatvák, a kőbányászat feletti állami felügyeletet is a politikai hatóság, mint iparhatóság gyakorolja. Ezen rendőri felügyelet a szakszerűség hiányánál fogva, illetve a felügyelet gyakorlására hivatott közegek szakképzettségének hiányában úgyszólván semmis. A sóbányászatnak szakszerű rendőri felügyelet alá való helyezését a közbiztonság védelméhez fűződő közérdek nem sürgeti annyira, mint a kőbányászatét, mert az állam, mint a sóbánya-monopólium tulajdonosa, itt amúgy is gondoskodik a biztonság hatályos védelmének garanciáiról. Elvileg azonban az állam különyszerű rendészeti tevékenységét a sóbányászatra is ki kell terjeszteni.

Ami pedig a kőbányászatot illeti, általános tapasztalati tény, hogy a kőbányatulajdonosok szakszerű művezetésről nem gondoskodnak, s hogy az állami felügyelet gyakorlására hivatott iparhatóság e részben egyáltalában nem is lép fel követelményekkel. De nem is léphet fel, mert az iparhatóság nincs úgy szervezve, hogy a kőbányák üzemét a biztonság követelményei szempontjából kellő tárgyilagossággal ellenőrizhesse; éppen ezért a kötött bányászat (nevezzük így a földbirtokos jogán gyakorolt kőbányászatot, a bányaszabadság alapján gyakorolt szabad bányászattal szemben) mai rendszere gyakorlatilag csaknem semmi, s már az első tekintetre könnyen észrevehető hézag mutatkozik itten a közhatalom tevékenységében, mert azok az imminens veszélyek, melyek az életbiztonságot a szabad bányászat körében lépten-nyomon fenyegetik, a kőbányászatnál is többé-kevésbé fennforognak, s a művelés szakszerű vezetése és az üzemek feletti szakszerű állami felügyelet a kőbányászatnál is ép oly közérdekű követelmény, mint a szabad bányászat körében. Ennélfogva a kötött bányászat rendszerének soká el nem odázható reformjánál azon alternatíva előtt állunk, hogy vagy külön bányászszakértőkkel kell ellátni a kőbányászat rendszerének mai orgánumait, vagy pedig a kauzális bányahatóságok ügykörében egyesíteni kell a szabad és a kötött bányászatok analóg rendszerét. Azt a luxust, mely az első megoldással járna, egyik állam sem engedheti meg magának, főképpen oly esetben nem, midőn már bír oly hatósági organizmussal, mely a szakszerűség követelményének megfelel. Nem marad tehát egyéb hátra, mint a másik megoldási módot választva, a kőbányák feletti állami felügyeletet is a bányarendszet orgánumaira bízni.

Volt egy ügybuzgó művelője bányajogi irodalmunknak, *Sípos Árpád dr.*, aki ide vonatkozó kívánságaiban sokkal tovább ment ennél; jelesen nevezett az 1890. évi. magyar bányatörvény javaslat bírálata kapcsán azon nézetének adott kifejezést, hogy a bányaművelési szabadság az összes, gazdasági szempontból értékes ásványokra, tehát a gazdaságilag használható föld- és kőnemű ásványokra is (pl. gránit, trachit, bazalt, mészkő, márvány, homokkő, cement, gipsz, fedél- és táblapala stb.) kiterjesztendő lenne. Sípos szerint a bányaművelési szabadság ilyen általánosítása felelne csak meg a régi magyar bányajognak, nevezetesen az 1523. évi 39. t.cz. által biztosított szabad bányaművelési jogosultság terjedelmének, mert nézete szerint az idézett törvény a bányaművelési szabadságot egyáltalában mindazon ásványokra kiterjesztette, melyek azon időben lefejtést érdemeltek és gazdasági jelentőséggel bírtak.

A bányaművelési szabadság ilyen messzemenő kiterjesztését, még ha az kivihető volna is, aminek kivihetetlensége - gondoljunk csak a kőszén célbavett felszabadításánál tapasztalt legyőzhetetlen nehézségekre - azonban a napnál is világosabb, a modern bányajogalkotásnak nem lehet célul kitűznie.

A bányaművelési szabadságnak ugyanis, valamint a tulajdonjog minden más egyéb korlátozásának, *a társadalom közérdeke* képezi hátterét és elvi alapját. Midőn az államkormányzat egyes ásványok fölkeresésének és kiaknázásának jogát kiveszi a telektulajdon tartalmából, ezt azon lényeges indokból teszi, mert a föld mélyében rejlő ásványkincsek forgalomba hozatalát és a bányaművelés föllendülését a társadalom gazdasági érdekei felismerhetően kívánatossá teszik, és mert másrészt a dolog természeténél fogva sokkal inkább várható ez a föllendülés akkor, ha az ásványok felkeresésének és bányászásának jogát bárki is megszerezheti. *Csakis a bányászathoz fűződő imminens közgazdasági érdekek sürgető követelményével okolható meg egy*

jogállamban a bányaművelési szabadságnak valamely ásványra való kiterjesztése. Ennélfogva a tulajdonjog ilyenkor korlátozását egymagában az a körülmény, hogy az illető ásványnak, melyre a bányaművelési szabadságot kiterjeszteni akarjuk, használhatósága és közgazdasági jelentősége nyilvánvaló, még nem indokolja eléggé, hanem ezenkívül, még azon föltételnek is állania kell, hogy az illető ásvány bányászatának föllendülése a lekötöttség mellett nem remélhető, vagy legalább is kevésbé remélhető, mint azon esetben, ha arra az ásványra a bányaművelési jogot bárki megszerezheti. Egyébként félreértések kikerülése végett meg kell jegyezni e helyen, hogy az a következmény, miszerint a bányaszabadság kedvezőbb a bányászatra nézve, mint a földhözköttetés, vagyis mint a bányaművelésnek a földtulajdonos jogán való gyakorlása, már *a priori* mindenütt feltételezhető, mert ez quasi a dolog természetéből következik; hanem a tulajdonjog célba vett korlátozása szempontjából a kérdés itten tulajdonképpen oda formálódik, hogy kielégíti-e valamely ásványnak a földbirtokos jogán gyakorolt bányászata a viszonyokhoz mért terjedelem és intensitás tekintetében a közgazdasági érdek követelményeit? Ha erre a kérdésre igenlő feleletet adhatunk, akkor az illető ásvány felszabadítása, illetve a tulajdonjog ide vonatkozó korlátozása a bányaszabadság érintett háttérére és elvi alapjára való tekintettel kellő módon megokoltnak nem tekinthető.

Éppen ezen oknál fogva nem volna most indokolt a bányaművelési szabadságnak pl. a gránitra, a trachitra, a bazaltra, vagy más ily kőzetekre való kiterjesztése, habár ezen ásványoknak nagy használhatósága, nagy közgazdasági értéke és jelentősége nem is vonható kétségbe; jelesül azért nem volna indokolt ezen ásványok felszabadítása, mert azok igen sok helyen s mindenütt tömeges településben találhatók, — felkeresésük semmi áldozattal, vagy pláne kockázattal nem jár, mert szemünk előtt fekszenek, s egész hegységeket alkotnak, — továbbá mert ezen ásványok bányászása sem költségesebb előmunkálatokat, sem nagyobb mérvű beruházásokat és üzemi berendezéseket nem igényel, hanem csak az üzem terjedelméhez mért forgó tőkét tételez fel, — végül mert ezen ásványok bányászata kisebb területeken is észszerűen és gazdaságosan üzhető, s a bányaművelés térbeli határai itten minden hátrány nélkül egyesíthetők a külszíni birtokhatárokkal. Ily viszonyok és körülmények között csak némileg érettebb közszellem, s fejlettebb közgazdasági állapot mellett már *a priori* föltétlenül kizártnak vehető az a föltevés, mintha ezen ásványoknak a földtulajdonos jogán gyakorolt bányászata nem érhetné el az adott viszonyoknak megfelelő, s a társadalom gazdasági érdekei által követelt fejlettségi fokot.

Szóval a *Sípos-féle* igen tág keretben mozgó felszabadítási javaslat lényegileg azért nem támogatható, mert az összes föld- és kőnemű ásványok felszabadítása korántsem oly imminens közgazdasági követelmény, mely modern jogállamban a tulajdonjog ily nagymérvű korlátozását indokolttá tenné. Egyébként pedig Sípos dr. jogtörténeti fejtegetéséhez és érveléséhez is igen sok szó férhet. A szabad bányászkodás ugyanis az 1523. évi 39. t.c.z. szerint sem terjedt ki az összes használható ásványokra; e fölött alig lehet vitatkozni. A föld- és kőnemű ásványok régen is a telek tartozékát képezték. Azt sem lehet komolyan állítani, hogy abban az időben egyes ily kőzetek, pl. az építésnél használt kövek, nem bírtak volna gazdasági jelentőséggel. Azt sem lehet továbbá állítani, hogy az 1523. évi 39. t.c.z. és a Miksa-féle bányarendtartás a bányajog tárgyát képező ásványok tekintetében lényegesen eltérne egymástól. Mindkettőnek hatálya csak az érczekre, a fémes ásványokra terjedt ki.

Ha tehát a mondottak szerint a bányaművelési szabadságnak a földes és kőnemű ásványokra való kiterjesztése nem is hozható javaslatba, de teljesen indokolt, s amint fentebb közelebbről érintettük, szerfölött kívánatos és szükséges, hogy a megalkotandó bányatörvénynek a bányarendészetet tárgyzó része a kőbányászatra is kiterjesztessék.⁹

A munkajog szabályozása, a munkásvédelem és a munkásbiztosítás, szóval a bányajogalkotás körében megoldandó összes sociál-politikai problémák is mind oly természetűek, hogy egyformán kiterjesztendők úgy a *szabad*, mint a *kötött* bányászatra.

Ellenben a kötött ásványokra vonatkozó bányaművelési jog engedelmzése továbbra is az ipartörvény területén hagyandó, mert a bányatörvény a bányajogok statuálásánál tárgyilag nem mehet tovább, mint a meddig a bányaszabadság terjed.

Ami a bányarendészetnek a kőbányászatra való kiterjesztését illeti, meg kell itt még jegyeznem, hogy valamennyi kő-, kavics- és agyagbányának bányarendőri felügyelet alá való helyezése talán igen messze vezetne, mert ezáltal a kauzális bányahatóságok rendészeti feladatai annyira megsokasodnának, hogy a hatóságok a legjobb igyekezet mellett sem volnának képesek a törvényt az egész vonalon végrehajtani. Egyébként a közérdek elvi szempontból is csak annyiban helyezi előtérbe a kőbányászat feletti bányarendőri felügyelet szükségességét, amennyiben az illető kőbányák üzeme az élet- és vagyonbiztonságot imminenter veszélyeztetni, amennyiben tehát kívánatos és szükséges, hogy ezen iparág körében az élet- és vagyonbiztonság védelméről az eddigénél fokozottabb mértékben gondoskodjunk. A csak úgyszólván a felszínen mozgó, s mélyebbre nem hatoló kavics- és agyagbányászatnál, pl. az életbiztonság védelmére való tekintettel sohasem lesz érezhető a szakszerű felügyelet hiánya. A közérdek követelményei szempontjából tehát teljesen kielégítő, ha a megalkotandó bányatörvény csakis azon kőbányákat fogja a bányarendőri felügyelet körébe utalni:

⁹ Sehol a világon nincsen oly bányatörvény, mely a bányaszabadságot minden gazdaságilag értékes és használható ásványra kiterjesztené, hanem általában lényegileg mindenütt, ahol szabad bányászattal találkozunk, csak a *fémek*, a *só* és a *szén azon* ásványok, amelyek felkeresésének és bányászásának joga ki van véve a földtulajdonos rendelkezése alól. Így pl. a *porosz* bányatörvény 14 fémes ásványt, továbbá a timsót, a gáliczot, a szenet, a grafitot és a sót utalja a bányatörvény körébe; a *szász* bányatörvény a bányaművelési szabadságot csak a fémes ásványokra terjeszti ki, de itt aztán kivétel nélkül minden fémes ásványra; az *egyes német államok* bányatörvényei jobbra a porosz bányatörvény nyomán indulnak; az *ausztriai* ált. bányatörvény az összes fémes ásványokat, a kén-, timsó- és gálicztartalmú ásványokat, a bitumeneket (petróleum, aszfalt), az ásványszenet, a grafitot és a gálicz-érczet iktatja a bányajogilag szabad ásványok sorába; a *spanyol, portugál, török, boszniai, szerb* stb. bányatörvények is az összes fémes ásványokra kiterjesztik a bányaszabadságot s a szenet és a sót is kiveszik a földtulajdonos rendelkezése alól; *Nagy-Britanniában* csak az arany és az ezüst van a szabad bányászkodás körébe utalva; az *Amerikai Egyesült Államokban* minden ásvány a telek tartozékát képezi; *Oroszországban* is a legtöbb helyen az összes ásványok a telek tartozékai; az 1884. évi *svéd* bányatörvény 21 fémes ásványt és a grafitot utalja a bányajog körébe. Még a Sípó dr. által példaképpen említett *francia* bányajog sem tér el itt, a dolog lényegét tekintve, a német jogfejlődés irányától, habár kétségtelen is, hogy az 1810. évi francia bányatörvény, a legtágasabb keretbe foglalja a bányászat tárgyait. Ez a törvény ugyanis az ásványokat három csoportba sorozza, ú. m.: 1. *mines*, 2. *minieres* és 3. *carrières*. Az első csoport megfelel azon ásványoknak, melyekre az osztrák bányajog szerint bányatelek adományozható; a második csoport azonosnak vehető az osztrák bányajog kültelki ásványaival, a harmadik csoportba pedig a földes és kőnemű ásványok sorozzák. A föltétlen bányaművelési szabadság azonban itt is csak a *mines* gyűjtőnév alá foglalt ásványokra terjed ki; a *minieres* csoportra csak a telektulajdonos szerezhethet kihasználási jogot; a *carrières* csoportjába tartozó földes és kőnemű ásványok pedig a telektulajdonos rendelkezése alatt állanak s csak rendészeti szempontból helyezvük az ily köftejések állami felügyelet alá.

a) a melyeknél földalatti az üzem,

b) külfejtéseknél pedig azokat, melyek 6-10 méternél már mélyebbre hatoltak.

A földalatti üzemű kőbánya a biztonság szempontjából önként érthetőleg épp oly megítélés alá esik, mint a szabad ásványok földalatti bányászata; az ily üzemű kőbányákra tehát a bányarendőri felügyelet föltétlenül kiterjesztendő; a külfejtéseknél pedig általában véve leginkább a mélység tekinthető oly tényezőnek, mellyel a bányaművelés veszélyes volta egyenes arányban növekszik; a szakszerű bányarendőri felügyelet körének elhatárolásánál tehát legczélszerűbb itten a mélységet tekinteni mérvadónak. Úgy az elmélet, mint a gyakorlat szempontjából sokkal helyesebb az ezen tényező szerinti osztályozás, mint pl. azon osztályozás, mely a bányaművelés terjedelméhez és intenzivitásához képest a munkáslétszám alapján határolná el itt a bányarendőri felügyelet körét. Angolországban is a rendészeti felügyelet szempontjából a mélység szerint osztályozták a kőbányák; ott is csak a 20 lábnál mélyebb kőbányák üzeme áll a bányainspektorok rendőri felügyelete alatt.

2. Czélszerű és kívánatos továbbá a bányarendészet kiterjesztése az iparrendészettel szemben a bányászati feldolgozási telepek és kiegészítő művek tekintetében is.

Erre nézve jövőre is irányelvnek legyen tekintendő, hogy a bányatulajdonból leszármaztatható jog alapján létesített mindenféle bányászati segédmű, feldolgozási telep és kiegészítő mű kizárólag bányarendőri felügyelet alatt álljon.

Az előzőekben közelebbről érintve volt már, hogy a mai jog szerint is a bányaadományban gyökerező jogosultság alapján létesített minden bányászati segédmű és feldolgozási telep (ált. b.törv. 131. §.) bányarendőri felügyelet alatt áll; csak hogy a tételes törvény egyrészt igen szűkre szabja a bányatulajdon tartalmában rejlő jogosítványok, különösen pedig a bányatulajdon kiterjesztése iránti jog (ált. b.törv. 131. §.) körét, másrészt pedig nem jelöli meg elég határozottan, világosan és minden kételyt kizáró módon, hogy a segéd-, s kiegészítő művek és feldolgozási telepek létesítésénél meddig terjed a bányavállalkozónak a bányaadományból folyó jogosultsága, más szóval, hogy a bányatermények feldolgozásánál hol végződik a bányatörvény és hol kezdődik az ipartörvény hatálya.

A tételes jog ezen fogyatkozásainak megjelölésével az itt szükségesnek mutatkozó jogreform vezéreszméjét is jeleztük már t. i., hogy a bányatulajdon kiterjesztése iránti jognak a mainál tágabb, s azonkívül olyan keretet kell a megalkotandó bányatörvényben nyernie, hogy a bányatulajdon tartalmában rejlő jogosítványok köre már első tekintetre egész határozottan felismerhető legyen.

A bányatulajdon tartalmában rejlő jogosítványokat a bányaművelés céljából és feladataiból kell deriválni. A bányaművelés célja a hasznosítható ásványok kiaknázása és forgalomba hozatala. Némelyik ásvány, mint nyers bányatermény azonnal közvetlenül forgalomba kerül, másik ellenben előzőleg még feldolgozandó, s több-kevesebb művelet után vagy félgyártmány, vagy pedig készárú alakjában jön a kereskedelmi forgalomba. A bányatulajdonos tehát a bányaadományból folyólag nemcsak az ásványok kiaknázására jogosult, hanem az ásványok további feldolgozására, s evégből mindazon művek és telepek létesítésére is, melyek ezen tágabb értelemben vett bányaművelési jog gyakorlata céljából szükségesek. Már most csak az a kérdés itten, hogy az ásványok feldolgozásánál meddig terjedhet a

bányatulajdonból folyó jogosultság; hol végződjék a bányatörvény és hol kezdődjék az ipartörvény alkalmazása, hol végződjék a bányarendészet és hol kezdődjék az iparrendészet köre? Kétséget nem szenved, hogy a bányatulajdonnak a végletekig menő kiterjesztését, az ipartörvény egész területének lefoglalását a bányaajogalkotás nem tűzheti ki cél gyanánt. Így pl. a többféle munkanemet, s több irányú szakértelmet feltételező, valamint a bánya-, illetve a kohóterményeken kívül más anyagokat is feldolgozó üzemágak, mint pl. a gépgyárak, waggongyárak, föltétlenül kirekesztendők a bányatörvény keretéből. *A kiterjesztéssel nem mehetünk tovább, mint azon üzemágakig, melyek a bánya- és kohóvállalatokkal szoros kapcsolatban állanak, s a bánya- és kohótermények feldolgozásának egy további megszakítás nélküli stádiumát képezik, s melyekben az üzem még mindig csak kizárólag a bánya- (kohó) termények feldolgozásával foglalkozik, tekintet nélkül arra, hogy vajon az illető üzemág félgyártmányokat vagy pedig készárúkat termel-e.* — Eddig azonban mulhatatlanul el kell mennünk, ha csak a kétféle jog (bányaajog és iparjog) és a kétféle hatósági (bányahatósági és iparhatósági) ingerentia összetalálkozásából keletkező hátrányokat és visszasságokat megörökíteni nem akarjuk. Egy igen érezhető hiánya és árnyoldala a mai tételes bányaajogunk ide vonatkozó rendelkezéseinek, illetve az ausztr. ált. bányatörvény 131. §-án alapuló gyakorlatnak különösen az, hogy a bányatermények feldolgozásánál a nyersfémek feldolgozására szolgáló olvasztó-kemenczék felállításával már bevégeződik a bányatulajdonosnak a bányaadományozásból folyó jogosultsága. A bányatulajdon kiterjesztésének ezen szerfölött szűkre szabott joga ez idő szerint minálunk különösen a vasgyártás terén érezteti hátrányait, mert vasiparunk körében, s éppen a főtekintet alá eső nagy vállalatoknál a nyersvas-olvasztás teljesen össze van forrva az ipartörvény alá eső vasöntéssel vagy vasfinomítással; a vasolvasztó és a vasöntőde, vagy pedig a vasolvasztó és a vasfinomító sokszor egymás tőszomszédságában, de sőt néhol egy földel alatt fekszik; a munkások egy összesített létszámot képeznek, s ma az olvasztóműben, holnap esetleg más, már az ipartörvény rendelkezései alá tartozó üzemág körében foglalkoztattnak. Ily körülmények között könnyen érthető, hogy mennyi visszasság származhatik onnan, hogy az ily szoros kapcsolatban álló üzemágak részben a bányatörvény, részben pedig az ipartörvény rendelkezései alá esnek. E visszasságok különösen a munkásvédelem, munkásbiztosítás és az állami felügyelet terén mutatkoznak, mégpedig természetes folyamatként egyrészt annak, hogy a bányatörvény és az ipartörvény ide vonatkozó intézkedései össze nem vágnak, a dolog természeténél fogva teljesen össze sem vághatnak, másrészt pedig annak, hogy mindkét törvény keretében az állami felügyelet gyakorlása más és más feladati körrel más és más hatóságokra van bízva, minek következtében egy és ugyanazon, szorosan és szervesen összefüggő vállalkozás körében egymással kollidáló, kettős hatósági ingerentia érvényesülével találkozunk.

Úgy a vállalkozók és az alkalmazottak magánérdeke, mint a szóban forgó vállalatokhoz fűződő közérdek, valamint az egyszerű, egységes és rendszeres jogi szabályozás lehetősége és a dolog természete egyaránt azt követeli, hogy az ily egymással szoros összefüggésben lévő, egymásba átmenő olvasztási és finomítási üzemágak egyaránt és kizárólag a bányatörvény keretében illesztessenek. Közelebbről vizsgálva a dolgot, a bányatörvény hatályának illetően kiterjesztése két főindokból kívánatos, ú. m. először is avégből, hogy az ily finomítási üzemágak is élvezhessék a

bányatörvény nyújtotta kedvezményeket, melyek közül a kisajátítási és a vasúti jog bír a legnagyobb gyakorlati jelentőséggel, másodsor pedig az egységes állami felügyelet megvalósítása, illetve a mai kettős hatósági ingerentia megszüntetése végett. Mind a két indok komoly figyelmet érdemel; az elsőben nem csupán az illető vállalatok magánérdeke nyilatkozik meg, hanem az illető művek könnyebb létesüléséhez és föllendüléséhez fűződő közgazdasági érdek is egyszersmind; a második indok pedig félreismerhetetlen elvi követelmény, mert czélszerűtlen és fölösleges az iparrendészet működésének meghonosítása és fenntartása oly üzemi körben, ahol az állami felügyelet az illető üzemágak és a bányarendőri felügyelet alá tartozó kohászat közti szoros kapcsolatnál és a bányarendészet orgánumainak rátermettségénél fogva inkább a kauzális bányahatóságokra, mint még ezen működési körben is szakhatóságokra bízandó. Ezekhez járul, mint harmadik indok, azon közérdekű követelmény, hogy az egymáshoz csatlakozó, egymásba átmenő üzemágak körében lehetőleg, egységes és egyöntetű legyen a munkajog szabályozása, a munkásvédelem, a munkásbiztosítás és a munkás, s a munkaadó közti villongások elintézése.

A bányatulajdon tartalmának olyatén kibővítése, hogy a bányatulajdonos a bányaadományból folyólag jogosítva legyen az olvasztó-kemenczéken kívül öntödéket, finomító műveket, stb. is létesíteni, elvi akadályokba nem ütközik; de mindenesetre egész határozottan megállapítandó, hogy a nyersolvasztást követő további feldolgozás tekintetében hol végződjék a bányatulajdonos jogosultsága. A bányajog és az iparjog ide vonatkozó érintkezési vonalának megállapításánál az egyes üzemágak közti szoros kapcsolatot, megszakítás nélküli átmenetet kell leginkább mérvadónak tekinteni. Ezen elhatárolás kérdése alig oldható meg általános elvi jelentőségű szabállyal; felállítható ugyan erre nézve a törvényben általános keret képpen elvi rendelkezést tartalmazó szabály is, hanem ezenkívül a kételyek eloszlatása végett még külön is fel kell sorolni, mégpedig *lehetőleg taxatív* mindazon műveket, melyeket a bányatulajdonos a bányaművelési engedély alapján létesíthet. S ezen taxationál figyelemmel kell lenni egyrészt a mai viszonyok között a tényleges állapotnál fogva, jelesen finomító műveink berendezése és üzemágai következtében mutatkozó szükségességre, másrészt pedig azon elvre, hogy a messzebb menő, többféle munkanemet, többirányú szakértelmet feltételező, valamint a kohóterményeken kívül más anyagokat is nagyobb mennyiségben feldolgozó üzemágak már kirekesztessenek a bányatörvény és a bányarendészet keretéből.

Mindezekre való figyelemmel a bányatulajdon kiterjesztése iránti jog ide vonatkozó tartalma a következőleg volna konstruálható:

A bányatulajdonosnak a bányaművelési engedélyen alapuló jogát a szorosabb értelemben vett bányauzemen kívül ki kellene terjeszteni még a kiaknázott ásványoknak a bánya közelében vagy más helyen, az ércz- és szénelőkészítés, — bármely kohászati műfolyamat (pörkölés, lúgzás, foncsorozás, villamos kiejtés, tűz útjáni kohósítás), úgyszintén a finomítás körében eszközendő feldolgozására (általános szabály), mégpedig (taxatív):

- a) szénosztályozó és szénmosó művek, kokszkemenczék és brikettsajtók¹⁰ felállítására, b) érczaprító-, ércosztályozó és ércztöményítő művek létesítésére, c) pörkölő-kemenczék, lúgzó-, foncsorozó-, villamos fémkiejtő telepek, s a nyersfémek előállítására szolgáló egyéb művek létesítésére, d) a nyers kohótermények további feldolgozása végett finomító művek, jelesen a vaskohászat terén vas- és aczelöntödék, bármily rendszerű kovácsvas- illetve aczelgyártó telepek, különféle hengerművek, cső-, huzal-és szöggyárak felállítására, más fémkohászat terén szintén a különféle hengerművek, cső-, huzalgyárak, fémöntödék és a fém kohászattal szoros kapcsolatban álló vegyészeti telepek létesítésére és e) nyerskőolaj- finomító telepek felállítására.

Ami a többi bányászati segédműveket és kiegészítő műveket illeti, e részben a bányarendészet mai körén, melyet fentebb tüzetesen ismertettem¹¹, nem szükséges változtatni.

De midőn a bányarendészet köréről az iparrendészet körével szemben de lege ferenda beszélünk, még egy közérdekű követelményt kell itt kifejezésre hoznunk.

Fentebb, a bányarendészet körének a tételes jog szerinti ismertetésénél említve volt már, hogy a bányászati segédművek és feldolgozási telepek (ált. b.törv. 131. §.) csak annyiban nem esnek az ipartörvény rendelkezései alá, amennyiben azokat a bányatulajdonos az adományozásból folyó jog alapján létesíti, vagyis amennyiben a bányatulajdon és az illető segédmű vagy feldolgozási telep között a szoros tárgyi összefüggésen kívül a szoros alanyi kapcsolat is megvan. Az a vállalkozó, aki nem bányatulajdonos, ily művet csak külön iparjogosítvány alapján létesíthet, s az ily mű minden tekintetben ki fog esni a bányatörvény hatálya alól, tehát úgy a bányatörvény nyújtotta kedvezmények, mint a rendészet gyakorlása tekintetében is.

A jogreform e téren is kívánatos és indokolt.

A bányászat ugyanis feldolgozási művek, kohótelepek, közlekedési eszközök (különösen vasutak) nélkül nem prosperálhat. Ezen művek létesítése egyes konkrét esetekben oly nagy tőkebefektetést igényelhet, hogy azt maguk az érdekelt bányatulajdonosok előteremteni nem lesznek képesek. Tekintve már most, hogy a bányászat föllendüléséhez igen jelentős közgazdasági, s más állami és társadalmi érdekek is fűződnek: a bányatulajdon oly irányú kiterjesztésének a lehetőségével is számolnia kell a jogalkotásnak, hogy bányászati segédműveket, érczelőkészítő és kohótelepeket, bányavasutakat ne csak a bányatulajdonosok a bányaműveik számára, hanem más vállalkozók is létesíthessenek általán a bányászat számára, s a bányatörvény nyújtotta kedvezmények élvezete mellett.

S ezzel is kiszélesbül a bányarendészet köre az iparrendészet körével szemben.

A bányatörvény hatályának az ipartörvénnyel szemben való illetén kiterjesztését már az 1871-diki első magyar bányatörvény-javaslat is czélba vette, melynek 79. §-a következőleg szól: „A bányatermények feldolgozására szolgáló segédművek, mint

¹⁰ A kokszkemenczék és a brikettsajtók manapság csak annyiban esnek a bányatörvény rendelkezései alá, amennyiben a bányatulajdonos azokat a szén termelési helyén létesíti. Egyáltalán nem létezik számba vehető komoly indok arra nézve, hogy itt a bányajog hatályossága ezen szoros helyi kapcsolat feltételétől legyen függővé téve.

¹¹ V. ö.: 1884. évi XVII. t.cz. 183. §-nak c) pontját az ált. bányatörvény 131. §-ával, s lásd az 1899. évi 68.267 számú pénzügy ministeri és az 1899. évi 64.162. sz. keresk. ministeri rendeletet.

zúzdák, szerelő és mosóművek, olvasztók, foncsor-, lúgozó-, jegesztési és más ilyenmű művek bányahatósági engedélyezésnek csak akkor tárgyai, ha idegen vállalkozó és nem a 105. §-ban feljogosított bányabirtokos által állíttatnak fel. Ez esetben a vállalkozó és a bányabirtokosok között előzőleg egyezménynek kell létrejönnie, mely az engedély iránti kérvényhez csatolandó¹². Ezt a kiterjesztést a bányatörvény-javaslat egy későbbi tervezetének megvitatására 1884-ben összehívott szaktanácskozmány is elfogadta; az 1890.-diki utolsó javaslat ellenben szakított vele, hihetőleg azon indokból, hogy alig van kilátás arra, hogy ily bányászati segédműveket és feldolgozási telepeket nem bányatulajdonosok is létesítsenek.

Nézetem szerint azonban sokkal helyesebb itt visszatérni a korábbi tervezetek álláspontjára, mert a bányatulajdon illetően kiterjesztésével mégis csak egy újabb eszközt adunk a bányászat fejlesztésére; s minél inkább eltüntetjük a bányaművelés útjából a fejlődést hátráltató akadályokat, annál inkább megfelelünk annak a feladatnak, melyet a célbavett jogalkotásnak a bányászati viszonyok szabályozásánál végcél gyanánt kell tekintenie.

S még egy másik gyakorlati szempont is szól a bányatulajdon illetően kiterjesztése mellett. Ugyanis a bányaművelési engedély csak annyiban adja meg a jogot a bányatulajdonosnak a feldolgozási művek létesítésére, amennyiben azokat *saját* bányaterményeinek feldolgozása végett akarja létesíteni. Az ily feldolgozási művekben aztán *idegen* bányatermény a szigorú jog szerint nem volna feldolgozható. Az osztrák bányajognak ezen elve és álláspontja a gyakorlatban tarthatatlan.

¹² Ezt a reformintézkedést a törvényjavaslat a következőkkel indokolja: Jelen bányatörvény-tervezetbe felvették még az engedélyezésnek oly nemei is, melyek ámbár a bányáiparral legszorosabb összeköttetésben vannak, mégis eddig nem a bányahatóság, hanem az iparhatóság által adatnak ki; ilyenek az érczek feldolgozására és a bányatermények elszállítására szolgáló vállalatok, ha azok nem maga a bányabirtokos, hanem más valaki által létesíttetnek.

Az ausztriai ált. bányatörvény azon helyes nézetből indulván ki, hogy a kiaknázott ércz holt tőke marad, ha közhasznú árucikké nem lesz, s a kellő piacra nem szállítatik, a 131. §-ban feljogosította a bányatulajdonost, hogy külön engedély nélkül mindenféle műveket és közlekedési intézeteket felállíthat, melyek az általa termelt ércznek értékesítésére szükségesek.

De ha ő ily művek és intézetek felállítására nem képes, kénytelen termelését eladni, vagy másnál beváltani. Ezt azonban csak olyannál tehetné, ki ércztermelésének feldolgozására a szükséges műveket felállította; — ámde ez a törvény értelmében csak saját termelésének feldolgozására jogosult, — vagy olyannál, ki mint nem bányabirtokos, művét nem bányahatósági, hanem iparhatósági engedély mellett építheti, de ez sem bír azon kedvezményekkel, melyek a bányahatósági engedéllyel, különösen a kisajátításra nézve járnak. Már pedig nem tagadható, hogy a bányáiparosnak ilyenmű művekre épp oly, sőt néha nagyobb szüksége van, mint egy segédhajtásra, mely a bányatörvény oltalma alatt áll, akár a bányabirtokos, akár más által hozatik is az létre, holott a feldolgozási művek a bányatörvény oltalmát csak akkor élvezik, ha a bányáiparos által saját termelése számára állíttatnak fel. Szükséges volt tehát a bányáiparosok majdnem általános kívánata folytán is elrendelni, hogy oly művek és intézetek felállítására, melyek a nyers bányatermelés feldolgozására és értékesítésére megkívántatnak, az engedély a bányahatóság által adassék, s hogy az ily művek épp oly kedvezményekkel ruháztassanak fel, minőket az osztrák bányatörvény a bányahatóság által kiadott engedélyekhez kötött.

Ily engedélyezés alá esnek : a) a zúzdák, szerelőművek és mosóművek, amennyiben ezek egy bizonyos bányavidéken termelt zúzerccz feldolgozására szolgálnak és a bányáiparosok által vagy nem, vagy nem elegendő számban, vagy a szükségnek meg nem felelőleg állíttatnak; b) olvasztó-kemenczék, foncsor-, lúgozó- és jegesztési művek, amennyiben ilyenek szinte egy bizonyos bányavidék nyers ércztermelésének eladható cikkeké váló átalakítására szolgálnak, ide nem értve az ily elsőfokú árucikkeket további finomítását.

Ezen vállalatokra az engedélyezés kizárólag a bányahatóságot illetendi mindazon esetekben, midőn ilyenekre valamely bányavidéknek vagy elkerülhetetlen szüksége van, vagy azok a bányászati ipar emelésére kiváló hatással lennének, s mindkét esetben a bányáiparosok megfelelő száma azoknak létesülését oly kikötéssel kívánja, hogy termelésüket a vállalkozóknak az előre meghatározott feltételek alatt átengedendik. Ily esetekben az említett vállalatokat a földbirtokosok irányában a kisajátítási jog is megilleti. (Bizottsági bányatörvény-javaslat és annak indokolása. Pest. 1870. 11. lap.)

Ugyan melyik vaskohó-vállalatnak jutna eszébe, hogy neki idegen bányából vásárolt érczeket nem szabad feldolgoznia? Pedig az élő bányajog strict értelmezése szerint tényleg nem volna szabad! — Ha azonban a bányatulajdont a vázolt irányban kiterjesztjük, akkor ebben az idegen bányatermények feldolgozására is megadjuk a legális alapot.

Megjegyzendő itt végül, hogy a bányatulajdon illetén kiterjesztésének szabályozásánál elvi tekintetekből nagy gondot és figyelmet kell fordítani arra, hogy a nyers bányatermények feldolgozására szolgáló bányászati segédművek illetén nem bányatulajdonosoknak szóló engedélyezése is a bányaművelési jogból legyen deriválható, mert csak így leszünk képesek az ily segédműveket és feldolgozási telepeket minden nehézség nélkül és határozott elvi alapon a bányajog keretébe illeszteni. Evégből oly megoldást kell adni a jogi szabályozás alkalmával ezen problémának, hogy az idegen vállalkozó mintegy a bányatulajdonosok átruházott jogán létesítse az illető segédművet, ami kétségkívül feltételezhető akkor, ha egyrészt a bányaművelési jog (a szorosabb értelemben vett bányatulajdon), másrészt az idegen feldolgozási mű között meglesz úgy a *tárgyi*, mint az *alanyi* kapcsolat; az első a mű létesítésének szükségességében, a másik pedig azon körülményben nyerjen külső kifejezést, hogy a mű létesítése az illető bányavidék bányatulajdonosainak határozott kívánságával is találkozik. Ily értelemben állapítandók meg az ily segédmű-engedélyek pozitív kellékei.

Ezzel végeztem a bányarendészet körének czélszerű és ajánlatos kiterjesztésével az iparrendészet körével szemben. Az ide vonatkozó fejtegetések során kimutatni igyekeztem, s talán sikerült is kimutatnom, hogy *1. a sóbányákat, 2. a kőbányákat, 3. a finomító műveket és 4. a nem bányatulajdonos által létesített feldolgozási műveket az iparrendészet köréből át kell helyezni a bányarendészet körébe.*

* * *

Még inkább kiterjesztendő a bányarendészet köre *a vasútrendészet mai körével szemben.*

Láttuk fentebb, hogy manapság a bányavasutak közül csupán az emberi és az állati erőre berendezett *belkezelési* (nem csatlakozó) vasutak tartoznak a bányarendészet körébe¹³.

Ami a bányavasutaknak a megalkotandó bányatörvényben eszközrendő jogi szabályozását illeti, az általános bányászati érdek és a bányászathoz fűződő közgazdasági érdek itten a következő hármast követelményt helyezi homloktérbe, ú. m.:

- 1. hogy a bányászat vasúti joga a vele kapcsolatos kisajátítási joggal egyetemben csorbítatlanul fenntartassék, illetve a viszonyokhoz mérten kifejlesztessék;*
- 2. hogy a bányavasutak építésének engedélyezése a bányászati közigazgatás ügykörébe illesztessék, s ezzel kapcsolatban*

¹³ A sodronykötélpályák is a bányahatóságok felügyelete alá tartoznak ugyan, de ezekre a vasútrendőri hatóság átruházott jogán ügyelnek fel a bányahatóságok, s ez a bányahatósági felügyeleti jog a vasútrendészetnek a sodronykötélpályákra vonatkozó ingerenciáját se nem szünteti meg, se nem korlátozza.

3. hogy a bányarendőri felügyelet a bányavasutakra az egész vonalon kiterjesztessék.

Az első követelmény fejtegetése kiesik jelen tanulmányom keretéből; s csak röviden jelzem itt, hogy meg kell védeni, s fenn kell tartani a bányászat ama régi jogát, hogy bányavasutakat minden koncesszió nélkül a bányaadomány erejénél fogva létesíthet a bányavállalkozó, s hogy őt a vasútépítés céljaira szintén minden különyszerű engedély nélkül megilleti a kisajátítási jog. S a bányászati kisajátítást, szemben az általános magánjogi kisajátítással (1881. évi XLI. t.cz.) mindenféle bányavasútra, tehát a nyilvános közlekedési eszközökhöz csatlakozó vasutakra is ki kell terjeszteni, vagyis hatályon kívül kell helyezni az 1881. évi XLI. t.cz. 87. §-ának azon rendelkezését, hogy az olyan utak, vasutak, csatornák építéséhez szükséges területek, melyek a bányatermékeknek vagy bányászati célokra szükséges anyagoknak és eszközöknek a bánya területéről a legközelebbi közlekedési útig vagy viszont való szállítására építtetnek, nem a bányajog, hanem az általános szabályok szerint sajátíthatók ki. A bányászati kisajátítás ezen megszorításának sem jogi alapja, sem célszerűségi indoka nincsen, s miként bányajogi irodalmunk egyik jelese, *Lányi Bertalan* kimutatta¹⁴ ez a rendelkezés anélkül jutott a törvénybe, hogy annak a törvényhozó messzebbmenő horderőt kívánt volna tulajdonítani. Egyébként ez a megszorítás nem a bányászati kisajátítási jogra, hanem csak a bányászati kisajátítási eljárásra vonatkozik. Lehetővé kell tennünk továbbá a megalkotandó bányatörvénnyel, hogy bányavasutat a bányajog nyújtotta kedvezmények (kisajátítási jog) élvezete mellett más vállalkozó is létesíthessen a bányahatóság külön engedélye alapján. A bányavasúti jog ilyen kiterjesztése mellett ugyanazon indokok szólanak, mint amelyek fentebb a bányatulajdonnak az idegen feldolgozási művekre való kiterjesztése mellett felhozattak; az engedélyezés feltételei is ugyanazok legyenek, mint amott. A vasúti jog ilyen kiterjesztése mellett már a korábbi bányatörvény-javaslatok is állást foglaltak. Ami pedig a fentebbi 2. és 3. pontban foglalt követelményeket, t. i. a bányavasutak építésének engedelmzését és a bányavasutakra vonatkozó állami felügyelet kérdését illeti: e két követelmény szoros kapcsolatban van egymással, amennyiben mindkettő a rendészet körét érinti, s mint ilyen mindkettő jelen értekezésem eszmekörébe tartozik. A szoros tárgyi összefüggésnél fogva egy tekintet alá foghatjuk e két követelményt. Manapság a fentebb ismertetett ministeri rendelet szerint bármily jelentéktelen gépüzemű vasúthoz, vagy annak bármily kisszerű módosításához, pl. egy kitérővágány lefektetéséhez is, ministeri engedélyezés szükséges; s az ily jelentéktelen vasútépítési ügyekben is hónapokig elhúzódó s költséges és roppant nagy apparátust mozgósító közigazgatási és műtan-rendőri bejárásokat kell tartani. Továbbá ezen szabályzat szerint a bányáknál szükséges minden sikló-, végtelenkötél-, vagy lánczpálya építéséhez, bármily rövid kiterjedésre, s bármily célzattal terveztesse is azok, ministeri engedelmzés és ama nagy és költséges apparátus működésbe hozása kívántatik meg, mert a legtöbb láncz- és kötélpálya üzeme motort tételez fel, s mert az ily pályák fékkészüléke is végelemzésben gép. De sőt ezen szabályzat szerint a vasúti hatóság a bányaművelés legközvetlenebb eszközeire, bent a bányában létező géperező szállító pályákra is kiterjesztheti építésrendőri és üzemrendőri hatáskörét.

¹⁴ V. ö.: 1. *Lányi B.*: A bányajog alapelvei. Budapest, 1897. (254. l.) - 2. *Lányi B.*: A bányászati célokra kisajátított területek telekkönyvezése, különös tekintettel a bányavasutakra. Budapest, 1890. (24—26. l.)

Hogy ez az eljárás, s a vasúti hatóságnak, különösen pedig a ministeri hatáskörnek ez a szerfölött messze menő kiterjesztése a bányászatra nézve mennyire terhelő, ez az első tekintetre könnyen felismerhető. De elvi szempontból is méltán kifogásolható itten ez a hatáskör, illetve az az álláspont, mely a bányavasutakat a többi vasutakkal egy tekintet alá helyezi. Mert mindenféle bányászati közlekedési és szállítási eszköz a bányaművelés eszközét képezi; a bányaszállítás is a bányászati üzem körébe tartozik, mert a bányaművelés célja az ásványok kiaknázása és forgalomba hozatala; ez a cél szállítópályák és szállítási eszközök nélkül meg nem valósítható. És e tekintetben nincsen különbség a földalatti, vagy a külszíni, a belkezelési vagy a csatlakozó bányavasút között; még kevésbé jogosult az az osztályozás, mely a bányavasutakat építésrendőri és üzemrendőri szempontból a vontató erő szerint osztályozza, mert a géperejű bányavasút éppen úgy, mint az emberi vagy az állati erőre berendezett bányavasút mindaddig, míg kizárólag a bányászat érdekeit szolgálja, kizárólag bányászati, bányaművelési eszköz. Másrészt pedig a bányarendészet a bányaművelés rendészete, tehát a bányaszállítás éppen úgy, mint az ásványok kiaknázása bányarendőri felügyelet alatt kell, hogy álljon. Ahol tehát, mint nálunk, a bányászatra való állami felügyelet külön szakhatóságokra van bízva, ott az általános vasútrendőri hatóság hatáskörének a bányavasutakra, mint a bányászati üzemi eszközök egyik főcsoportjára való kiterjesztése nagy következetlenség, melyet sem szükségességi, sem célszerűségi érv, sem valamely elvi körülmény nem támogat; ellenkezőleg minden, úgy az elvi, mint a gyakorlati célszerűségi szempont, csak ellene szól a hatáskörök ilyenén összezavarásának. Mi ok sem forog fenn arra nézve, hogy a bányavasút más tekintet alá essék, mint az az aknaszállítási vagy vízemelési szerkezet, vagy más egyéb bányauzemi eszköz, melyhez a vasúti hatóságnak semmi hozzászólása nincsen, mely kizárólag az illetékes bányahatóság rendészeti ügykörébe tartozik.

Ami pedig a bányavasutak építésének engedélyezésénél megállapított igen tágas ministeri hatáskört illeti közelebbről: addig, amíg a vasút kizárólag mint bányauzemi vasút szerepel, s a közforgalom érdekeit egyáltalán nem érinti, nem forog fenn ok arra nézve, hogy a közforgalom érdekeinek képviselőjére hivatott központi állami hatóság az ily magánvasutak ügyeibe beleavatkozzék. Csak akkor, ha a bányavasút valamely nyilvános vasúthoz való csatlakozással terveztetik, s akkor is *csak a csatlakozás folytán szükséges építkezésekre* nézve indokolt a vasúti központi hatóság beavatkozása. Az elmondottak után alig szorul bővebb indokolásra, hogy a bányavasutaknak, mint a tágabb értelemben vett bányászati üzem eszközeinek jogi szabályozása nem a vasúti törvényeknek, hanem a bányajognak a keretébe tartozik; a bányajogban gyökerezik a bányavasút létesítésének két főmomentuma, t. i. a vasút létesítésének a joga és a bányavasúti kisajátítási jog; s a bányavasutak építésének engedélyezése, mint bányászati üzemi eszközöké, és a bányavasutakra való állami felügyelet is tárgyánál fogva nem sorozható máshová, mint a bányarendészet imminens feladatai körébe.

Más kultúrállamokban is a vasútügyi igazgatás teljes különállása és erős központosítása, jelesen külön vasúti ministeriumok létezése dacára a bányavasutakat mindenütt szorosan a bányászathoz tartozó üzemi eszközöknek tekintik, s mint ilyeneket kiveszik a vasúti törvények hatálya alól; s ott ahol a bányászati közigazgatás, úgy mint nálunk, külön szakhatóságokra van bízva, úgy a bányavasutak építésének engedélyezése, mint a bányavasutak feletti rendőri felügyelet a bányahatóságok ügykörébe tartozik.

Így pl. *Poroszországban* az összes bányavasutak építése és üzeme a bányahatóságok rendőri felügyelete alatt áll, tekintet nélkül arra, hogy az illető bányavasút közforgalmú vasúthoz csatlakozik-e vagy sem. (1882. XII. 22. és 1886. VI. 4. min. rendelet. Eisenbahn Verord. Bl. 1883.1.1. és 1886. évf. 277. 1.) A közforgalmú vasutakra vonatkozó szabályok a bányavasutakra ki nem terjednek; a bányavasutak létesítéséhez állami engedély nem szükséges (1860. IX. 13. és XI. 27. közlek. minist. rend.) A bányavasutak céljára szükséges kisajátítások a bányatörvény értelmében eszközölendők. A vasútépítési tervek megvizsgálása és az építési feltételek megállapítása a bányahatóság ügykörébe tartozik, mely hatóság itt oly esetben, midőn a bányavasút létesítése közérdeket, vagy nem szorosan bányászati érdekeket is érint, a közrendőri hatósággal egyetértőleg jár el. A vasúti hatóságnak a bányavasutak ügyébe csak annyira van beleszólása, amennyiben a bányavasút valamely közforgalmú vasúthoz való csatlakozással terveztetnék, de itt is csak a csatlakozás tekintetében. A bányavasút a csatlakozás helyéig egész kiterjedésében a bányahatóságok rendőri felügyelete alatt áll (1884. IV. 26. rendelet). A porosz bányahatóságok ezen felügyeleti joga ez idő szerint még azon bányavasutakra is kiterjed, melyek újabban, külön állami koncesszió alapján létesültek, s korábban a vasúti felügyelőség alá tartoztak. A bányavasutak üzemére vonatkozó rendőri szabályokat a főbányahatóság bocsátja ki. A mozdonyvizsgálat és a mozdonyok használatának megengedése a bányavasutaknál szintén bányahatósági feladat (1877. IV. 30. minist. rend.)¹⁵ stb. A kis-vasutakról és a csatlakozó magánvasutakról szóló 1892. július 28-diki legújabb porosz törvény sem korlátozza itten a bányarendészet körét. Ezen törvény 50. §-a akként rendelkezik ugyan, hogy a magán csatlakozó vasutak felett a vasút-technikai felügyeletet és ellenőrzést az a hatóság gyakorolja, amelyik az illető közforgalmú vasútra, melyhez a magánvasút csatlakozik, felügyel, de a következő szakaszban már ott van a kivételező rendelkezés, hogy az 50. §. szabálya által a bányahatóságoknak a csatlakozó bányavasutakra vonatkozó, s az 1865. évi június 24-diki bányatörvényben gyökerező felügyeleti joga nem érintetik. Ezen törvény 50. és 51. §-ai alapján bocsátotta ki a porosz kereskedelmi és iparügyi minister az 1898. VIII. 30. rendeletét, mely a csatlakozó bányavasutakra vonatkozó felügyeletet tüzetesen szabályozza. Ez a rendelet lényegileg nem egyéb, mint az ide vonatkozó korábbi szétszórt rendelkezéseknek összefoglalása.

Poroszország a vasúti jog kifejlesztése körül elől jár az összes kultúr államok között; nem lépünk tehát félre, ha itt az ő nyomdokait követjük, mert - amint az előzőkben kimutattam - úgy a gyakorlati bányászat érdeke, mint az ügy természete és a bányajog rendszere azt kívánja, hogy a bányavasutak a bányarendészet körébe illesztessenek be, ami nem zárja ki azt, hogy a szorosan vett vasúttechnikai kérdésekben befolyás biztosíttassék a bányahatósági eljárásnál a vasútrendőri, jobban mondva a vasúti hatóságnak is. S a bányavasutak illetén jogi szabályozása korántsem fog valami, nálunk eddig ismeretlen újítást jelenteni; ezzel csak a bányavasutak korábbi rendjét állítjuk vissza.

¹⁵ 1. Dr. H. Brassert: »Allgemeines Berggesetz für die preussischen Staaten«. Bonn, 1888. (498—499. 1.) — 2. Sanner: »Zuständigkeit und Verfahren der Behörden bei Anlage und Betrieb von Grubeneisenbahnen in Preussen«. (Brassert: Zeitschrift für Bergrecht. 1886. évf. 185—210. 1.)

Hátra van még a bányarendészet körének megállapítása de lege ferenda a vízrendészettel szemben.

Láttuk fentebb, hogy a vizek bányajogi szempontból két osztályba sorozandók, ú. m. a bányavizek és a külvizek osztályába. A bányavíz jogi szabályozása tisztán és kizárólag a bányatörvény keretébe tartozik; a külvizekre ellenben vízjogunk kodifikálása óta bányászati tekintetekben is a vízjogi törvény rendelkezései mérvadók, mely törvény által a bányavállalkozót a külvizek használata tekintetében eddigelé megilletett kisajátítás jog lényegesen korlátoztatott, nevezetesen csak azon vizekre szorítottott, melyek fölött a földtulajdonos szabadon rendelkezhetik. A bányavizek és bányavíz-használatok bányarendőri, a külvizek és külvíz-használatok pedig vízrendőri felügyelet alatt állanak.

A bányajogalkotás a bányavizek szabályozásánál teljesen szabad területen fog mozogni; nem forog fenn azonban semmiféle komoly ok arra nézve, hogy a törvényhozás itt a mai tételes joggal szakítson. A bányavizek mai jogi szabályozása elvben és lényegben az új bányatörvénybe is átvihető azokkal a kiegészítésekkel, melyeket a jogfejlődés és a kodifikált általános vízjog, mint háttér, tesz indokolttá és szükségessé.

Ami pedig a külvizeket és az ezekre vonatkozó bányászati vízhasználatokat illeti, ha nem is lehetne már e részben a bányászat ősi jogait és kiváltságait a maguk teljességében visszaállítani, legalább azokat a reformokat kell e téren a vízjogi törvénnyel szemben megvalósítani, melyek a bányászat körében az ottani különleges viszonyok folytán létkérdést képeznek. Mindenesetre módosítást igényel különösen a vízjogi törvénynek a vízhasználati engedélyek megszűnését szabályozó 36. §-a, melynek értelmében a vízhasználatra nyert engedély akkor is megszűnik, ha a vállalat három éven át nem működik. Ez a szabály nem egyeztethető össze a bányaművelési engedély jelentősége és tartalmával, s a bányászati közgazdasági érdekek nyílt sérelmét foglalja magában; mert közismeretű tény, hogy egyes bányászati és kohászati üzemi ágaknak, különösen a lúgzásnak, foncsorozásnak, valamint az ércz- és a szénelőkészítésnek egyik nélkülözhetetlen tényezője a víz; másrészt pedig, ha valahol, úgy éppen az érczbányászat és kohászat körében, ahol oly nagy a bizonytalanság, s annyi a váratlan esély, gyakorta előfordul az üzem leállításának kényszerűsége; s ha már most itt ennek folytán a vízhasználati jog elenyészik, s azt esetleg más szerzi meg: az üzem későbbi megindítása lehetetlenné válik és ezzel aztán az egész mű el lesz temetve.

A 36. §-sal kapcsolatban módosítandó lesz továbbá a vízjogi törvénynek a vízhasználati engedély időtartamára vonatkozó 33. §-a is, mégpedig oly irányban, hogy a vízhasználat a bányászat és kohászat körében éppen úgy, mint maga a bányaművelési jog, határozatlan időre engedélyeztessék, és hogy az ily engedély érvénye rendszerint csak a bányatulajdonnal, vagy az illető bányászati művel szűnjék meg.

Továbbá azon fentebb érintett oknál fogva, hogy a vízhasználat némely bányászati üzemágnak „conditio sine qua non”-ját képezi, meg kell állapítani, hogy a vízhasználatért konkuráló több egyenlő közgazdasági fontosságú kérelem esetén, a bányászaté legyen az előjog, s hogy a bányászatot teljes kártalanítás mellett kisajátítási jog illesse meg a már engedélyezett vízhasználatokra is, feltéve, hogy a bányászatnak azokra elkerülhetetlen szüksége van, továbbá, hogy a bányavállalat a kisajátítást szenvedő más iparvállalattal szemben közgazdasági szempontból nyilvánvaló nagyobb

jelentőséggel bír, s végezetül, hogy a bányavállalat által célbavett vízhasználat mellett az illető iparvállalat vízhasználati joga meg nem állhat.

Ezek a bányatörvénybe felveendő legfontosabb reformintézkedések az általános vízjog anyagi részét illetően¹⁶.

Ami pedig az alaki jogot illeti: itt a bányászati vízhasználatok engedélyezése körüli eljárás és a bányászati vízhasználatok és vízművek feletti állami felügyelet kérdése lép előtérbe. S ez az, ami bennünket ez alkalommal elsősorban és közelebbről érdekel.

A hatósági rendelkezés alatt álló vizek használatának, s az ide vonatkozó vízművek létesítésének engedélyezése manapság a bányászat körében is a vízjogi törvény szerint történik. Nem indokolatlan itt az az észrevétel, hogy ezen engedélyezési eljárás igen hosszadalmas és költséges, úgyhogy kivált a kisipar jellegű bányászatra nézve ez idő szerint teljesen lehetetlenné válna téve a vízi jogosítványok szerzése.

Hogyha a bányászati vízhasználatokat a vízjogi törvény szerinti engedélyezés köréből kivenni nem is lehet, de nincs kizárva annak a lehetősége, hogy az engedélyezési eljárás különösen a jelentéktelenebb bányászati vízhasználatoknál lehetőleg egyszerűsítették. Ezenkívül föltétlenül gondoskodni kell arról is, hogy a bányászati vízhasználati jogok és vízi munkálatok engedélyezésére a bányahatóság megfelelő befolyást gyakorolhasson.

Végzetül pedig az összes bányászati vízhasználatok és vízművek a vízrendészet köréből a bányarendészet körébe helyezendők át, mert az ily vízhasználatok és vízművek is a tágabb értelemben vett bányaművelés eszközei s mint ilyenek, úgy gyakorlati célszerűségi okokból, mint a fentebb a bányavasutak felügyeleténél közelebbről érintett elvi tekintetknél fogva is, a bányaművelés különzerű rendészetének körébe tartoznak.

Csak így lesz teljes, s így lesz helyesen elhatárolt a bányarendészet köre!

¹⁶ Kiegészítésül megjegyzendő még itten, hogy ami a földtulajdonos rendelkezése alatt álló vizek (1885. évi XXIII. t.cz. 10. §.) bányászati használatának szabályozását illeti, erre nézve a vízjogi törvény nem támaszt nehézségeket; a bányajogalkotás itt egészen szabad téren fog mozogni, ennél fogva a bányásznak az ily vizek használatára nézve ma is meglévő kisajátítási jogát minden nehézség nélkül fenntarthatja. A külvizek ezen kategóriája tekintetében a bányatulajdon tartalmában rejlő, s az ált. bányatörvény 131. §-a c) pontjában szabályozott azon jogosultság is minden collisio nélkül fenntartható továbbra is, mely szerint a bányatulajdonos a bányaadományban gyökerező jog alapján a bányauzemhez tavakat, vízgátákat és vízvezetékeket is létesíthet. A vízjogi törvény következtében nincs meg már a bányásznak ezen joga, s nem is statuálható már a jövőre nézve sem azon külvizek tekintetében, melyek a törvény szerint hatósági rendelkezés alatt állanak (1885. évi XXIII. t.cz. 18. §.). Ezen vizek használata, s az ide vonatkozó vízművek létesítése a bányászatra nézve is hatósági engedélyhez van kötve. Kétséget nem szenved, hogy a bányászati vízhasználatokat a vízjogi törvény keretéből kirekeszteni, s a bányászat számára itt minden más iparvállalattal szemben privilégiumokat statuálni nem lehet, mert a bányászat korábbi privilegizált helyzete az általános iparfejlődés következtében rég megszűnt; de nem szabad kielégítetlenül hagyni azon szükségleteket, melyek itt a bányászat különleges viszonyaiból kifolyólag létkérdéseként lépnek előtérbe.

A bányarendészet feladatai (De lege ferenda)¹

A bányászati közigazgatásnak kétségkívül legfontosabb működési köre a bányarendészet, vagyis az államhatalom azon tevékenysége, mellyel az egyént, s a társadalmat a bányaművelés veszélyes kihatásai ellenében megóvni igyekszik. A bányászatot nem csupán sajátos célja és különyszerű művelési módja, hanem a vele való foglalkozás szembeszökően veszélyes volta, nemkülönben annak a személy- és vagyónbiztonságot lépten-nyomon veszélyeztető külső kihatásai is messze kiemelik a többi ipari foglalkozási ágak közül; éppen ezért a modern álladalmi életben a fensőbb közérdek, jelesen az egyéni és a társadalmi lét biztonsága élesen homloktérbe állítja azon követelményt, hogy a közhatalom rendészeti tevékenysége a bányaművelés körében folytonosan minél éberebb és minél körültekintőbb legyen, s nyújtson védelmet annak a közérdeknek érintő mindenféle veszélyes és kártékony kihatásai ellenében.

Hogy a bányarendészet tényleg ily nagy jelentőségű feladat, az nem csupán a közlebről érdekelt szakköröknek képezi öntudatos meggyőződését, hanem az egész társadalom osztatlan közvéleménye is arra az álláspontra helyezkedik.

Hiszen köztudomású, hogy a bányajog-alkotási törekvések iránt nemcsak az általános közvéleményben, hanem a bányászattal foglalkozók érdekcsoportja körében is vajmi csekély érdeklődés észlelhető (ami, mint negatív tényező jelentékeny befolyással van arra nézve, hogy bányajogunknak régtől vajjúdó kodifikálása oly nehezen és lassan jut el a végmegoldás stádiumába)²; csakis valamely nagyobb bányaszerencsétlenség hírére mozdul meg a közvélemény, s szólal fel a napi sajtó, hogy a bányatörvény megalkotását a bányarendészet szükségyszerű fejlesztésére való utalással megsürgesse. S valóban lehetetlen tagadásba vennünk, hogy a bányarendészet tökélyesbítését a bányajogalkotás egyik legsürgősebb és legfontosabb feladatának kell tekinteni. A mai bányarendészetünk úgy szervezetében, mint működésében csaknem teljesen változatlanul ugyanolyan, mint volt egy félszázaddal azelőtt. De mennyire megváltoztak azóta a gyakorlati bányászat viszonyai! A vészhozó tényezőkben annyira bővelkedő ásványszénbányászat nagy arányú térfoglalásával és rohamos fejlődésével okozati összefüggésben, s egyáltalán a bányaművelés intensititásának progressiv növekedése folytán, valamint a tömegtermelés és a gépmunka előtérbe jutásával kapcsolatban mennyire fokozódott időközben a bányászás veszélyes volta! — Mennyire megsokasodtak ennek következtében mindazon ható okok és tényezők, melyek a bányarendészetet a fennsőbb közérdek követelményeként mindannyiszor gyors és erélyes működésbe kell, hogy hozzák! *A reform tehát a bányarendészet terén égetően szükséges.*

A bányarendészet szabályozásánál a következő négy kérdés vár megoldásra, ú. m.:

1. hol, 2. mely célból, 3. mily szervek által és 4. hogyan működjék a bányarendészet?

A *hol* kérdésre a bányarendészet körét tárgyzó, s e lapok f. évi 5-ik számában megje-

¹ Bányászati és Kohászati Lapok 36. évf. 1903. I. köt. 433-451, pótlás: 560.

² Kimerítően foglalkozom e kérdéssel: „Az eddigi bányajog-alkotási kísérletek, s a bányatörvény megalkotásának nehézségei” című cikkemben a »Jog« 1902. évi folyamának 22., 26. számaiban.

lent tanulmányomban már megfelelni igyekeztem. Jelen értekezésem tárgyául pedig a második, vagyis a *célkérdést* választom, s közelebbről meg fogom világítani, hogy mily álláspontot kell a célbavett bányajogalkotásnak ebben a kérdésben elfoglalnia.

* * *

Első kérdés itten, hogy egyáltalán szükséges-e a bányarendészet feladatait a bányatörvényben tüzetesen megállapítani, vagy pedig nem elegendő-e erre nézve általánosságban csak annyit említeni a törvényben, hogy a bányászat az egész vonalon a bányahatóságok (vagy más orgánumok) rendőri felügyelete alatt áll, s hogy ezen hatóságok kötelesek a bányászat veszélyes kihatásaival szemben a közérdek követelményének megfelelő védelmet nyújtani.

Én részemről azt a megoldási módot tartom helyesebbnek, mely tüzetesen megállapítja a bányarendészet feladatait, vagyis lehetőleg taxatív felsorolja mindazon védelmi irányzatokat, melyekre a közhatalom bányarendőri felügyeletének gyakorlati működésében szükségképen ki kell terjeszkednie. - A másik rendszernél (t. i. a bányarendészet feladati körének általános elvi megjelölésénél) még azt a megoldási módot sem tartom kielégítőnek, melyet a legtöbb bányatörvény alkalmaz, amidőn az ide vonatkozó általános elvi szabály felállítása mellett példaképen még külön is rámutat a bányarendészet egyik-másik fontosabb feladatára.

Hogy miért helyesebb, kívánatosabb és szükségesebb itt az általános elvi szabály helyett a bányarendészeti feladatok lehetőleg teljes taxatív felsorolásának módszerét választani, ezt a következőkkel igazolom:

A bányarendészet működése közben lépten-nyomon belenyúl a bányászat viszonyainak szövédékebe; itt irányítja, amott korlátozza, másutt pedig több-kevesebb föltételhez köti a gyakorlati bányaművelést, miközben lényegesen megszorítja a bányavállalkozó cselekvési szabadságát. Amíg ezen irányítás és korlátozás a közérdek követelményeként jelentkezik, addig a bányarendészet működése a jogállam követelményei szempontjából nem kifogásolható, mert a jogállam eszméje itt azt a kettős követelményt helyezi előtérbe, hogy a bányarendészet mindenütt csak a közérdek védelmét tekintse céljának, és hogy föltétlenül ki legyen zárva a bányarendészet beavatkozása mindenütt, ahol a beavatkozásra elég törvényes ok, vagy jogi alap nincsen.

Azt hiszem, nem szorul bővebb magyarázatra, hogy az esetben, ha a bányarendészet feladatait taxatív sorolja fel a törvény, ha közelebbről meghatározza, hogy mely érdekek védelmét, s mily veszélyeztetések ellen s mely célzattal tekintse a bányarendészet feladatának, inkább ki lesz zárva a rendőri túlkapások bekövetkezésének lehetősége, mint a bányarendészet feladatainak általános elvi megjelölésénél, ahol a rendészet orgánumainak azon kérdésben is esetről-esetre kell állást foglalniuk, hogy vajon a rendőri tevékenységnek ebben vagy abban az esetben megvan-e a törvényes alapja.

Ha a törvény általános elvi kijelentéssel a bányarendészet működésének csupán keretét jelöli meg, ez esetben vagy hiányos, vagy pedig túlhajtott lesz a bányaművelés közveszélyes kihatásai elleni védekezés; mindkét állapot egyaránt szélsőséget jelent, ahová a bányarendészetnek gyakorlati működésében kitérnie nem szabad. Tehát úgy a bányavállalkozók saját érdeke, mint az általános állami rend, s a bányarendészet

működésének elvi háttere egyaránt azon rendszer mellett szólnak, melyben a bányarendészet feladatai tüzetesen közelebbről megjelölvék.

E rendszer hátrányaként legfeljebb azt lehet felemlíteni, hogy a rendészeti feladatok taxatív felsorolásával hézag támadhat, hogy a törvény a bányarendőri védelmet a bányaművelés közveszélyes kihatásának valamelyik irányzatára esetleg ki nem terjeszti.

Ez a tekintet mindenesetre óvatosságra, s minden irányban alapos megfontolásra kell, hogy ösztönözze a törvény megalkotóit, de távolról sem bírhat oly súllyal, hogy a rendszer választásánál lebillentené a mérleg csészéjét, mert a gyakorlati élet eléggé felismerhette már, hogy a bányászat mely kihatásai ellen kell az államhatalomnak közérdekből védelmet nyújtani. Továbbá a bányarendészet feladatainak taxatív felsorolásánál nem annyira a bányarendészet effektív működésének a gyakorlatban előfordulható eseteit, mint inkább a bányarendészet működésének irányait, vagyis a bányarendészet ügyköreit kell kimerítőleg megállapítani; az ily taxatio mellett — feltéve, hogy a bányaművelés közveszélyes és közkártékony kihatásai elleni védekezés irányainak kijelölése a bányatörvényben kellő körültekintéssel történik — el sem képzelhető, hogy a bányarendőri beavatkozás lehetősége valamely konkrét esetre nézve a törvény ide vonatkozó rendelkezéseivel biztosítva ne legyen.

Tehát mindenesetre czélszerűbb és helyesebb és így inkább követendő az a módszer, mely a bányarendészet feladatait a tételes törvényben a működési irányok éles és határozott megjelölésével közelebbről tüzetesen megállapítani igyekszik. S ezzel eljutottunk azon kérdéshez, hogy a modern jogállam követelményei szempontjából mely közérdekű feladatokat kell a bányarendészet feladatainak tekinteni?

De mielőtt ezen kérdéssel tulajdonképpeni feladatomhoz képest „de lege ferenda” foglalkoznám, előbb még egy futó pillantást vetek a mai bányajogunk ide vonatkozó rendelkezéseire.

Az ausztr. ált. bányatörvény 222. §-a szerint a bányarendészet feladata: *a személyek, épületek, telkek, gyógyforrások, kutak, vagy más építmények biztonságának védelme a bányaművelés veszélyeztető kihatásai ellenében.* Ez a rendelkezés összhangzásban van a törvény 170. §-ának azon intézkedésével, hogy *a megkezdett külvájás, vagy földalatti vágat a személyekre és a tulajdonra nézve minden veszély ellen lehetőleg biztosítandó.*

Ha a bányarendészet feladatait e két törvényszakasz rendelkezéseinek összevetéséből származtatjuk le, akkor azon konklúzióhoz jutunk, hogy *a bányarendőri védelem a törvény szerint az egész külszínre, annak minden tárgyára egyaránt kiterjesztendő.*

A törvény idézett rendelkezései világosak és határozottak, de nem lehet mondani, hogy eléggé megfontoltak is; nem lehet mondani, hogy ez a tág körű rendőri védelem kellőleg méltányolná a bányászat érdekeit, s megfelelne a bányászat és a földtulajdon közti viszony természetes követelményeinek. Mert hiszen ezen szakaszok értelmében a bányavállalkozónak oly módon kell berendezni és folytatni a bányauzemet, hogy az a külszín egyáltalában ne veszélyeztesse; a bányavállalkozónak bármely idegen földterület megkárosításától minden lehető módon tartózkodnia kell; köteles tehát a költségekre való tekintet nélkül minden czélravezető eszközt felhasználni arra nézve, hogy a felszíni ingatlanon, legyen az bármily jelentéktelen földterület, a bányászati kártétel be ne következzen. A bányarendészet pedig köteles minden külszíni ingatlant

a bányászat általi veszélyeztetés ellen megvédeni; e célból praeventiv biztonsági óvintézkedéseket rendelhet el, s amennyiben a külszín védelme nem volna eléggé biztosítható, az elháríthatatlan veszélyek forrását képező bányüzemet be is szüntetheti. Alig szorul bővebb magyarázatra, hogy az ausztr. ált. bányatörvény 170. és 222. szakaszainak szigorú végrehajtása igen sok helyen, főként a kisebb mélységben vastagabb telepeken mozgó szénbányászat körében, a bányaművelés megszüntetésére vezetne, mert ily körülmények között a külszíni földterületnek akár talajrepedésekben, akár talajsüllyedésben jelentkező megkárosítása elkerülhetetlen. Részemről könnyen érthető természetes jelenségnek találok, hogy az ausztr. ált. bányatörvénynek eme túlhajtott rendelkezései, melyekben nincs meg az éltető erő: a helyes principium, nem mentek át szóról-szóra a gyakorlati életbe, hanem a gyakorlat, jelesül a rendészet gyakorlati működése az ált. bányatörvény 222. §-át a törvény 220. §-ának azon rendelkezésével hozta kapcsolatba, mely szerint a bányahatóságok mint a bányarendészet orgánumai tartoznak a bányatörvény által a bányavállalkozókra ruházott köteleességek teljesítése fölött őrködni, s mindazon esetekben fellépni, melyekben a bányaművelés fenntartása vagy *annak a köztekintetekhez való viszonya* különös intézkedéseket kíván. Ezen rendelkezésben már azon modern közigazgatási alapelv nyer kifejezést, hogy *a bányarendészetnek is, mint minden más rendészetnek, mindenkor csak a fensőbb közérdek képezheti alapját és elvi háttérét, hogy a magánjogok védelme föltétlenül kirekesztendő a bányarendészet feladatai köréből.*

Igen ám, - csak hogy a törvény 222. §-a nincsen összhangzásban a 220. §. érintett rendelkezésével; a 222. §. sokkal többet mond a 220. §-nál, sokkal tágabb keretben jelöli meg közelebbről a bányarendészet feladatait, mint a 220. §. általános elvi rendelkezése. A 222. §. tényleg inkább a 170. §. b) pontjához simul. Csakis ezen körülménynek tulajdonítható az osztrák cs. kir. közigazgatási bíróságnak annak idején roppant szenzációt keltett 1886. évi 815. számú döntvénye³, melyben azon elvi kijelentés foglaltatik, hogy *a bányaművelés úgy folytatandó, hogy az idegen tulajdon minden megrongálása elkerültesse, s a bányaművelő köteles e végből mindazon intézkedéseket megtenni, melyek emberi előrelátás szerint a megrongálások elhárítására alkalmasaknak mutatkoznak.*

Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha e nagyhorderejű döntvény előzményeit és indokolását is e helyt röviden érinteni fogom.

Az osztrák földművelésügyi ministerium mint legfőbb bányahatóság Z. A. azon kérelmét, hogy az ő rétje alatt a „G. K. Eisenbahn u. Bergbaugesellschaft” cégű vállalat által folytatott szénbánya-üzem (az eset Köflachon történt) beszüntetessék, vagy pedig csak akkor legyen megengedve, ha a vállalkozó kötelezi magát, hogy a külszín, illetve a szóban forgó ingatlanok védelmére biztonsági pillérek hátrahagyása, dúczolás, stb. által oly óvintézkedéseket fog tenni, melyek az ő ingatlana veszélyeztetésének megakadályozására alkalmasak, elutasította s a szénfejtést a szóban forgó helyen megengedhetőnek nyilvánította feltéve, hogy a veszélyeztetett földrészek az életbiztonság érdekében kellő időben bekerítettnek; egyben kijelentette a ministerium, hogy a földtulajdonosnak a teljes kártalanítás iránti, de csak bírói úton érvényesíthető igénye érintetlen marad.

³ V. ö. Schardinger „Sammlung von Entscheidungen in Bergbau-Angelegenheiten.” Bécs 1892. (218-220 l.).

A közigazgatási bíróság - mondja a döntvény indokolása - nem volt azon helyzetben, hogy ezen ministeri határozatot törvényesnek elismerje. Az ált. bányatörvény 170. §-a szerint ugyanis a bányaművelést úgy kell folytatni, hogy annál nem csupán a személyek, hanem az idegen tulajdon is minden veszélyeztetés ellen lehetőleg biztosítva legyenek; az általános bányatörvény 222. §-a szerint pedig a bányauzem körében előforduló oly események alkalmával, melyek a személyek és a tulajdon-tárgyak biztonságát veszélyeztetik, a szükséges biztonsági óvintézkedések elrendelendők.

Egészen eltekintve már most attól, hogy a helyi szemle eredménye nyomán nem állítható, miszerint jelen esetben a panasztevő tulajdonának biztosítása egyáltalán lehetetlen, miután a szemle folyamán csak az lőn konstatálva, hogy a szénfejtés folytatása következtében ott a viszonyok odaalakulhatnak, hogy a külszín védelme és biztosítása csak nagyobb nehézséggel és tetemesebb költséggel lenne majd eszközölhető: tekintettel az idézett törvényszakaszok szó szerinti értelmére, lehetetlen a törvénynek itt oly magyarázatot adni, mintha a bányauzem a törvény szerint még ott és akkor is megengedhető lenne, ahol s amikor ki van mutatva, hogy a fejtésnek az idegen tulajdonra okvetlenül káros kihatása leszen, s mintha a bányahatóság jogosítva lenne ily fejtést kártalanítás ellenében a telektulajdonos veszélyére és hátrányára is megengedni.

Az idézett törvényszakaszoknak nyilvánvalóan csak az az értelmük, hogy az idegen tulajdon megrongálása elkerülendő, s e célból a bányavállalkozó által mindazon intézkedések megteendők, melyek emberi előrelátás szerint a rongálások elhárítására alkalmasak. Ezen intézkedésekkel homlokegyenest ellenkeznék, ha a törvénynek oly magyarázat adatnék, hogy a lefejtés által az idegen tulajdont rongálni is lehet, feltéve, hogy a megrongálás elhárítása vagy egyáltalában nem, vagy pedig csak nagyobb nehézségekkel, vagy tetemesebb költséggel volna eszközölhető.

Hogy a bányatulajdonost ily messzemenő s nagy horderejű jog illetné, erre nézve törvényes szabály nincsen s ennek megengedhetősége annál kevésbé feltételezhető, mert ez egy igen nagy jelentőségű kivételt képezne az általános érvényű jogi alapelvek érvényesülésénél.

A bányaadomány a bányatulajdonosnak nem ad más egyéb jogot, mint a tulajdonjogot a bizonyos területen belül előjövő fenntartott ásványokra. De ezen tulajdonjogra is kiterjed a polgári törvénykönyv 364. §-ában⁴ foglalt azon korlátozás, hogy annak gyakorlata csak annyiban van megengedve, amennyiben ezáltal harmadik személyek jogai nem sértetnek, és különösen kiterjed reá a b.törvény 170. és 222. §-aiban foglalt korlátozás.

Hogy a kártérítésre vonatkozó törvényes határozmányok célzata szerint a kár megtérítésére vonatkozó készség még nem ad jogcímet a rongálásra, ez alig szorul bővebb igazolásra.

A ministeri határozatnak a teljes kártalanítást kimondó részére vonatkozólag megjegyzi végül a közigazgatási bíróság, hogy a kártalanításra való jogigényt csak a rendes bíróság az ált. polg. törvénykönyv határozmányai szerint állapíthatja meg, s

⁴ Az osztrák általános polgári törvénykönyv 364. §-ának rendelkezése következő : »A tulajdonjog gyakorlatának általában csak annyiban van helye, a mennyiben ez sem egy harmadiknak jogaiba nem vág, sem a közjó fentartása és előmozdítása végett a törvényekben rendelt korlátokon túl nem megy.«

hogy a kártérítési kötelezettség kimondása az ált. polg. törv.-könyv 1294, 1295, 1305, 1306. §-ainak rendelkezései szerint kétségesnek volna tekinthető különösen jelen esetben, midőn a bányatulajdonosnak az az idegen tulajdon védelmére szükséges biztonsági óvintézkedések foganatosítását tárgyzó kötelezettsége meg sem állapíttatott.

Az osztrák cs. kir. közigazgatási bíróság kérdéses döntvényének illetően motiválása jogászai szempontból alig kifogásolható; de másrészt az is kétségtelen, hogy ha ez a felfogás átment volna a gyakorlati életbe, ezzel halálos csapás érte volna különösen a vastag telepek bányászatát, ahol a külszín megrongálásának útját állni igen sok esetben egyáltalán nem lehet. Éppen ezért nem ment át, nem is mehetett át ezen egyébként legális felfogás a gyakorlati életbe. A brüx-i katasztrófa után a bécsi földművelésügyi ministeriumban a bányászat és a földtulajdon közti viszony rendezése érdekében tartott ankéten *dr. Schneider* felemlítette, hogy a fenti döntvény kibocsátása után közel 10 év alatt egyetlenegy oly eset sem fordult elő a gyakorlatban, hogy valamely kőszénbánya üzeme ezen döntvény szellemében határozatilag beszünttetett volna.⁵

Az ausztriai ált. bányatörvénynek a bányarendészet feladatait meghatározó 222. §-a tehát kétségkívül reformra szorul, mert a törvény itt nincs tekintettel a rendészet működésének elvi hátterére, nem számol a bányaművelés különzerű viszonyaival, s a bányászat fejlődésének alapföltételeivel és nincsen tekintettel mindazon elvi követelményekre, melyek a bányatulajdon és a földtulajdon közti viszonyból természetszerűleg folynak.

Miben állapítsa meg hát a modern bányajogalkotás tüzetesen a bányarendészet feladatait?

A törvényalkotásnak itt is, mint minden más kérdés megoldásánál, megfelelő vezérfonal után kell haladnia s igaz princípiumokra kell felépítenie a bányarendészet feladatainak természetes rendszerét. Csak így lehet igazán tartalmas, egységes és minden hézag nélkül egész, a bányatörvény keretébe tartozó akármelyik intézmény jogi szabályozása.

A bányarendészet feladatainak közelebbi megjelölésénél különösen a következőkre kell tekintettel lenni:

1. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a *bányarendészet a bányaművelésnek a rendszete, minél fogva csak az oly jelenségekre és mozzanatokra terjeszkedhetik ki működésében, melyek a bányaműveléssel tárgyi vagy okozati összefüggésben állanak.* A „bányaművelés” itt a szó legtagabb értelmében veendő, vagyis nem csupán a bányáknak, hanem a bányajog körébe eső segéd- és kiegészítő műveknek, feldolgozási telepeknek, bányavasutaknak, stb. üzeme is értendő alatta. Kétséget nem szenved azonban, hogy legtöbb feladat a szorosabb értelemben vett bányászati üzem körében vár a rendészetre; s ha a törvény ezen szorosabb értelemben vett bányaművelésre való tekintettel állapítja meg a bányarendészet feladatait, ez a szabályozás a többi bányászati üzemágak rendőri felügyeletét is fedni fogja. Ezen oknál fogva alábbi fejtegetéseinkben mindenütt csak a tulajdonképpeni bányaművelést fogjuk háttérnek tekinteni.

⁵ „Stenographisches Protocoll über die Verhandlungen der am 17, 18, 19. Február 1896. beim K. K. Ackerbauministerium abgehaltenen Expertise betreffend die Collisionen zwischen Bergbau und Grundbesitz”. Wien, 1896. 4. lap.

Az imént érintett elv folyományaként a bányarendőri felügyelet nem terjeszthető ki, pl. a bányamunkások lakásviszonyaira, a munkás-lakóházak építésénél megóvandó biztonsági és egészségügyi kívánalmakra, stb. Ezen a téren már nem a különyszerű bányarendészet, hanem a közrendészet van hivatva az egészség és az életbiztonság veszélyeztetése ellen védelmet nyújtani.

2. Egy további vezérelvnek tekintendő a bányarendészet feladatainak meghatározásánál, hogy *miként a rendészet általában, úgy a különyszerű bányarendészet is csak a közjólét, a fensőbb közérdek védelmére szorítkozhatik a bányaművelés által való veszélyeztetések ellenében, miből következik, hogy a bányarendészet a tisztán magánjogi érdekek védelmét nem tekintheti feladatának; ez a jogvédelem már bírói feladat.* Amennyiben azonban a magánjogok közérdekű vonatkozással is bírnak, annyiban a bányarendőri védelemnek a magánérdekekre is ki kell terjednie. Pl. az X. Y. földjén lévő forrásvíz az egész vidéket ellátja ivóvízzel; más kút vagy vízforrás messze földön nincsen; a bányarendészetnek gondoskodnia kell ezen forrásvíz védelméről a bányászat részéről fenyegető lecsapolás veszélye ellen, mert jelen esetben nem csupán X. Y. magánérdeke, hanem a társadalmi jólét követelménye is ezen forrásvíz biztosítása mellett szól.

A fensőbb közérdek az emberek physikai épségének és életbiztonságának védelmében nyilatkozik meg leginkább; ezen közérdekhez azonban a bányarendészet szempontjából a bányászattal szemben túlsúlyban lévő közgazdasági érdekek védelme is csatlakozik. Helyesebb tehát a bányarendészet működésének háttere gyanánt a közérdeket és a bányaműveléshez fűződő közgazdasági érdekekkel szemben túlsúlyban lévő közgazdasági érdekeket jelölni meg. De sőt magához a bányaműveléshez fűződő közgazdasági érdek is alapját és háttérét képezheti a bányarendészet működésének. E háttérben jelenik meg, pl. mint bányarendőri feladat: a dúló bányászat megakadályozása, a bányamű jövőjének biztosítása, a szomszédos bányavagyon védelme.

A társadalom gazdasági erejének egyik legfőbb forrása, hathatós emeltyűje és egyszersmind fokmérője is a bányaművelés. A társadalom egész háztartása, összes gazdasági tevékenysége úton-útfélen a bányaművelésre van utalva s viszont, a bányászat közvetlen termékenyítő hatása a társadalom gazdasági életének minden ágazatában első tekintetre fölismerhető. Virágzó bányaművelés nélkül - kiváltképpen ami a hasznosítható ásványok egynémely fajtát, s ezek között a társadalom mai gazdasági viszonyai közepett elsősorban a kőszén, s a vaskövet illeti - el sem képzelhető manapság gazdasági fellendülés. — A bányaművelés virágzásához tehát határozott, kézzelfogható, jelleges közgazdasági érdekek fűződnek. Ez a közgazdasági érdek képezi a modern bányajog alapjának, t. i. a bányaművelési szabadságnak végokát és kiindulási pontját. Ha már egyszer a közhatalom a közjólét előmozdítása érdekében létrehozta a tulajdonjognak a bányaművelési szabadságban megnyilatkozó korlátozását, akkor arról is gondoskodnia kell, hogy a társadalom gazdasági élete valóban élvezhesse és felhasználhassa a bányaművelés gyümölcseit, hogy egyesek tudatlansága vagy önző kapzsisága ne tegye hozzáférhetetlenekké a föld mélyében rejlő ásványkincseket.

Mindezeknél fogva a bányarendészet feladatainak keretét a fensőbb közérdeknek, a bányaműveléshez fűződő közgazdasági érdekeknek és a bányászat által veszélyeztetett

más, ennél fontosabb közgazdasági érdekeknek szükségszerű védelméből kell megszerkeszteni. Ily keretben s ily háttér mellett könnyen felismerhető és megkülönböztethető a bányarendőri feladatok sorozata.

3. A bányarendészet feladatainak meghatározása szoros összefüggésben áll a bányászat és a földtulajdon közti viszony jogi szabályozásával, a bányajog-alkotás ezen egyik legnehezebb problémájával.

Ezen probléma megoldásánál is abból kell kiindulnunk, hogy a bányaművelés folytatása imminens közgazdasági érdekek követelménye; ezen jelentős közgazdasági érdekek előtt minden tisztán magánjogi érdeknek háttérbe kell szorulnia. A dolog természetében rejlik másrészt, hogy a külszínnek a bányaművelés által való megrongálása sok esetben elkerülhetetlen. E két tétel összevetéséből következik, hogy a bányavállalkozó, tekintettel a bányaműveléshez fűződő közgazdasági érdekekre, nem szorítható arra, hogy a külszín, a földtulajdon a károsítás, a megrongálás veszélye ellen mindenütt föltétlenül biztosítsa, hanem ez a föltétlen biztosítás kötelezettsége csak oly helyeken állhat fenn, a hol a külszín háborítatlanságát a fensőbb közérdek vagy a bányaműveléshez fűződő közgazdasági érdekekkel szemben túlsúlyban lévő más közgazdasági érdek kívánja; másutt pedig a külszíni érdekelteknek meg kell azzal elégedniük, hogy őket a bányatulajdonos a bányaművelés folytán beálló vagyoni hátrányért teljesen kártalanítani tartozik.

Csak ezen vezéreszmék és irányelvek alapján lehetséges a bányászat és a földtulajdon közti viszonyt helyesen és mind a két érdekkör szempontjából kielégítő módon rendezni és szabályozni. A jogi szabályozás részletei nem tartoznak ide; ez a nagy probléma most csak annyiban érdekel bennünket, amennyiben a bányászat és a földtulajdon közötti viszony illetén elvi alapokon való célirányos jogi szabályozása határozott, s a modern jogállamban működő rendszet elveinek is megfelelő támpontokat fog szolgáltatni a bányarendészet feladatainak leszármaztatásához is.

A bányászat és a földtulajdon közti viszony illetén jogi szabályozásával kapcsolatban ugyanis a bányarendészet nem tekintheti feladatának, hogy az ált. bányatörvény 222. §-ának megfelelően az egész külszín - minden telket és minden kultárgyat - védelemben részesítse a bányászat által való veszélyeztetés ellenében, hanem a praeventiv bányarendőri védelemnek - összhangzásban a bányavállalkozó kötelességeivel - csakis azon területek és kultárgyak biztosítására kell szorítkoznia, amelyeknek sértetlen fennmaradását a fensőbb közérdek, vagy pedig a közgazdasági érdekek túlsúlya követeli.

Az érvényben lévő ausztriai ált. bányatörvény ide vonatkozó 170. §-ának a) pontja és 222. §-a tehát gyökeres reformra szorul.

A bányatörvénynek határozott álláspontot kell foglalnia azon kérdésben, hogy melyek azon területek és kultárgyak, melyek *föltétlenül* biztosítandók a bányászat által való veszélyeztetés ellen. A föltétlen praeventiv védelem tárgyai két csoportba sorozhatók, u. m.

1. melyeknél a fensőbb közérdek nyilvánvaló; ezeket taxatíve kell felsorolni a törvényben (közforgalmú közlekedési eszközök, a hatósági rendelkezés alatt álló folyóvizek, a gyógyforrások, a közhasználatra szolgáló nélkülözhetetlen édesvízi források, kutak és vízvezetékek, az árvédelmi töltések, a temetők, az

erődítések, a városok és községek belterületei és a lakóházak az életbiztonságra való tekintettel még akkor is, ha azok külterületen, vagyis nem a város vagy község belterületén fekszenek);

2. a második csoportba pedig azon kültárgyak tartoznak, melyekről a közhatóság esetről-esetre határozatilag megállapítja, hogy létrehozásukat, vagy sértetlen fennmaradásukat a közérdek, vagy a hozzájuk fűződő közgazdasági érdek túlsúlya követeli.

Az ily kültárgyak és külterületek föltétlen biztosítására örködni fog a bányarendészet, meg fogja határozni a biztonság érdekében a bányavállalkozó által végrehajtandó óvintézkedéseket, s végszükség esetében bányaművelési tilalommal kapcsolatos védőterületet fog kijelölni a bányaművelés által veszélyeztetett ily kültárgy biztosítására.

4. Végezetül még egy speciális érdekkör védelméről kell a bányarendészet feladatainak sorozatában gondoskodnunk. Érttem ez alatt a *munkásvédelmet* a bányászat körében.

A munkásvédelemre vonatkozó szabályok a munkajog leglényegesebb alapelveit foglalják magukban, s arra szolgálnak, hogy a munkaszerződés el ne fajulhasson a munkások kiszípolozásának eszközévé.

Manapság, midőn a munkáskérdés, a munka és a tőke harcza, a bányászattal foglalkozók társadalmi csoportjánál az újabb kori szociális eszmék és törekvések rohamos terjedésével kapcsolatban már minálunk is az egész vonalon mindegyre jobban kiélesedik, nemcsak a bányászattal foglalkozók társadalmi csoportjának érdeke, hanem általános társadalmi és álladalmi követelmény is egyszersmind, hogy az állam a munkaszerződés föltételeire bizonyos határokig alakító befolyást gyakoroljon, s a munkások közjólétének előmozdítását nagyfontosságú szociálpolitikai feladatának tekintse.

A munkások egészségének és testi épségének a bányászati üzemek berendezéseinél és folyamatánál való praeventiv biztosításán kívül különösen a munkaidő-, a nőmunkás- és a gyermekmunkás-védelem, a munkaszünetek (vasárnapi munkaszünet), a bérfizetési módozatok (a Trück-rendszer eltörlése) szabályozása azon legfontosabb munkásvédelmi kérdések, melyeknek czélirányos megoldásáról a bányatörvény keretében kell gondoskodni; ellenben nem tartozik ide - habár a munkásvédelem egyik fontos irányzatának tekintendő is - a munkások erkölcsi és szellemi jólétének ügye, mert ez jó részben társadalmi feladatokat érint, amennyiben pedig állami feladat, annyiban más törvények keretében oldandó meg.

A bányarendőri felügyeletnek a bányatörvényben foglalt összes munkásvédelmi intézkedések végrehajtására is ki kell terjednie. Ez a működés tárgyánál és czélzatánál fogva talán nem lesz elvileg mindenütt rendészeti irányzatúnak minősíthető, mert egyik-másik ide vonatkozó hatósági teendő inkább a tágabb értelemben vett bányászati közigazgatás ügykörébe esik: mindazonáltal ajánlatos és indokolt, hogy a munkásvédelem is általában a bányarendészet feladatai sorába iktattassék, mert azt a határvonalat, hogy hol kezdődik itten a bányarendészet ügyköre, s hogy melyek azon munkásvédelmi közhatósági teendők, melyek nem annyira rendészeti, mint inkább egyszerű közigazgatási feladatokra vonatkoznak, élesen megvonni úgysem lehet. Különben is a bányarendészet a bányászati közigazgatásnak egyik ágazatát képezi, s a

bányarendészetet is a bányaugyi közigazgatás orgánumai gyakorolják; ennél fogva a bányarendészet feladatainak részletes meghatározásánál a munkásvédelmi intézkedéseknek rendészeti és közigazgatási jelleg szerinti részletezésétől a szervezet egységénél fogva is bátran eltekinthetünk.

Ha a bányarendészet feladatainak megállapításánál a fentebbi 1-4. pontokban megérintett elveket tartjuk szem előtt, oly látóhatárt nyerünk, melyre éles körvonalakban rajzolódnak le a bányarendészetnek egyrészt a bányaművelés különzerű viszonyaiból, másrészt pedig az általános rendészeti politika vezéreszméiből leszármaztatható működési keretei.

Mindenesetre kívánatos és czélszerű, hogy ezen keretek a törvényben akként legyenek megjelölve, hogy ott a bányarendészet szükségszerű működése minden konkrét esetre nézve fedezettel bírjon, és hogy másrészt a rendőri hatalom netaláni túlkapásának esetei a törvény alapján világosan felismerhetők legyenek.

Miként jelölje hát meg a megalkotandó bányatörvény „expressis verbis” a bányarendészet feladatait? Más szóval: mire kell kiterjeszkednie a közhatalom által a bányaművelés felett gyakorlandó rendőri felügyeletnek?

Erre a kérdésre a fentebbi 1-4. pontban foglaltak tekintetbe vétele mellett nem lesz nehéz kielégítő feleletet adnunk. Nézetem szerint a bányarendőri feladatok csoportosításánál és az egyes ügycsoportok lehető taxatív felsorolásánál a megengedhető határokig terjeszkedünk, s elég alapot szolgáltatunk a rendészeti feladatok felismerésére, ha erre nézve a következő kereteket állítjuk fel a bányatörvénynek a bányarendészettről szóló fejezetében:

A bányászat feletti rendőri felügyelet kiterjed.

- 1. a munkások (az alkalmazottak) physikai épségének és életének biztonságára az üzem körében;*
- 2. a külszín védelmére tekintettel az életbiztonságra, s mindazon területek és kültárgyak biztonságára, melyek a bányászat által való veszélyeztetés ellenében a törvény szerint vagy külön hatósági határozatnál fogva föltétlenül biztosítandók;*
- 3. a munkásvédelem körébe eső törvényes intézkedések végrehajtására;*
- 4. a dúló bányászat megakadályozására;*
- 5. a szomszédos bányavagyon biztonságára.*

Ad. 1. A munkások egészségének és életének a bányauzem körében, s az ott előforduló veszélyek ellen való védelme és biztosítása első és főfeladatát képezi a bányarendészetnek; s a dolog természeténél fogva ez a feladatkör az, mely a bányarendészet orgánumainak a mű üzemi viszonyaiba való beavatkozását leginkább és a legtöbb esetben provokálja. Ez a beavatkozás mindenütt és mindaddig indokolt, szükséges és jogszerű, ahol és ameddig a munkások egészsége vagy élete a bányauzem körében bármi oknál fogva veszélyeztetve van, vagy előreláthatólag veszélyeztetve lehet. A fenyegető veszély az életbiztonsághoz fűződő fensőbb közérdekre való tekintettel minden rendelkezésre álló eszközzel elhárítandó; az a bányauzem, melynél ez a veszély el nem hárítható, vagy pedig a vállalkozó indolenciája folytán, avagy a szükséges eszközök hiánya következtében el nem háríttatik, beszüntetendő.

Habár elvileg nem is tartom célszerűnek azt, hogy a törvénybe általános bányarendőri szabályok felvétesse, mert a bányaveszélyek elleni védekezés szabályai nem általánosíthatók, s az állandóság jellegével sem bírhatnak: mindazonáltal az életbiztonság védelmének igen imminens közérdekű voltára való tekintettel helyesnek vélem, ha már a törvény is megjelöli általánosságban mindama kötelezettségeket, melyek a bányavállalkozókat az üzem körében a munkások életbiztonságának védelme céljából terhelik.

Ennélfogva nem lehet elvileg helyteleníteni az ausztr. ált. bányatörvény 171. §-ának a törvény keretébe történt beillesztését, mely szakasz az életbiztonság védelmére 7 pontban határozza meg a bányavállalkozónak a bányatulajdon tartalmából folyó leglényegesebb kötelezettségeit. Csakhogy az ausztr. ált. bányatörvény az ide vonatkozó kötelezettségek felsorolásánál nem elég kimerítő, s az idézett 171. §. elvi szempontból is — különösen pedig a bányauzemi viszonyok módosulása következtében — tüzetes revisio alá veendő. A kötelezettségek felsorolásánál lehetőleg teljes taxatióra törekedjünk, hogy a törvény ide vonatkozó szakasza alapteretét képezhesse a bányahatósági kerületenként kibocsátandó általános bányarendőri szabályoknak. E végből a mai törvény 171. §-a a következő szövegezéssel volna a megalkotandó bányatörvénybe felveendő:

A munkások egészségének és életének a bányauzem körében való biztosítása végett minden bányavállalkozó gondoskodni köteles különösen :

- 1. a vágatok és munkahelyek kellő biztosításáról,*
- 2. az aknák és gurítók elzárásáról,*
- 3. a bányamű hatályos szellőztetéséről,*
- 4. a tűzveszély, vízveszély és a robbanó lég elleni védekezésről,*
- 5. a gépeknek biztonságos elhelyezése - felszerelése — és üzeméről,*
- 6. a biztonság követelményeinek megfelelő robbantószerkek alkalmazásáról, a robbantószerkek szabályszerű kezeléséről és a robbantási munkálatok megfelelő keresztülviteléről,*
- 7. alkalmas földalatti közlekedési utak és kijárások létesítéséről, s a mélyebb aknáknak a biztonság követelményeinek megfelelő személyszállításról,*
- 8. szakszerű művezetés és kielégítő felügyelet gyakorlásáról,*
- 9. az elsősegélynyújtáshoz szükséges szerek és a mentéshez szükséges eszközök készenlétben tartásáról.*

A munkások egészségének és életbiztonságának védelmét tárgyazó bányarendészeti feladatra vonatkozólag kiemelendő még, hogy a bányarendészet működése itt kizárólag csak a bányászati üzemnek körére szorítkozhatik. — A munkások testi épségének, s egészségének a bányauzem körén kívül, pl. a munkáskolóniákban, stb. való védelme már közrendőri feladat.

Ad. 2. Fentebb, ahol a bányarendészeti feladatok részletes megjelölésének vezérlő elveit és irányeszméit fejtegettem, már megjelöltem közelebbről a külszín köteles védelmének terjedelmét. Csak ott és csak annyiban védendő meg föltétlenül a külszín a bányászat által való veszélyeztetés ellen, ahol és amennyiben a fensőbb közérdek vagy pedig a túlsúlyban lévő közgazdasági érdek követeli és indokolja ezen védelmet.

A fensőbb közérdek első és legfőbb követelményének tekintendő a külszín védelménél is az életbiztonság védelme. A városok, községek belterületei, a közforgalmú közlekedési eszközök, a lakóházak a veszélyeztetett életbiztonságra való tekintettel oltalmazandók a bányaművelés ellenében. Azon kultárgyakat és külterületeket, melyeknél a priori feltételezhető a közgazdasági érdek túlsúlya, nem lehet taxatív felsorolni, de sőt nem is lehet itt a priori közérdek túlsúlyáról beszélni. A bányajogosítvánnyal mindenütt „ipso jure” össze van kötve a közgazdasági érdek, a magasabb közgazdasági érdeket a másik oldalon esetről-esetre bizonyítani kell a bányászattal szemben.⁶

Mind oly elvek, melyeket nem szabad szem elől téveszteni a bányászat és a földtulajdon közötti viszony jogi szabályozásánál és a külszín védelmét célzó bányarendészeti tevékenység kereteinek megjelölésénél.

Egyrészt a bányászati viszonyok sajátzerű alakulata, másrészt pedig az általános jogfejlődés igen sok és nehéz feladat megoldását teszi szükségessé a bányatulajdon és a földtulajdon egymáshoz való viszonyának jogi szabályozásánál. A régibb keletű bányatörvények nem sokat törődtek e jogviszony rendezésével; a modern bányajogalkotás azonban már nem térhet ki az e téren nagyon is megsokasodott kérdések és feladatok megoldása elől. A megalkotandó bányatörvény ezen kiváló nagy jelentőségű fejezetének anyagával nem akarok itt tüzetesen foglalkozni; csak egy pár irányelvet szándékozom még megérinteni e helyen avégből, hogy e külszín védelmét célzó bányarendőri feladatok körét és terjedelmét jobban áttekinthessük.

Az életbiztonsághoz fűződő közérdek - mint említettem - általános szabályként megköveteli, hogy a lakóházak mindenütt biztosíttassanak a bányaművelés köréből eredő veszélyeztetések ellen. Nem lehet azonban mondani, hogy ezen szabály nem tűr kivételt. Gondoljuk meg ugyanis, hogy pl. az adott esetben valamely jelentéktelen tanyai épület alatt gazdag ásványkincsek fekszenek, melyeknek kiaknázásához imminens közgazdasági érdekek fűződnek; ámde a kiaknázás, bármily elővigyázattal történik is az, veszélyezteti a külszín, s a rajta lévő épület épségét vagy pedig olyan a helyzet, hogy a biztosítás aránytalanul nagy, az illető kultárgy értékét is felülmúló költséget igényelne. Az életbiztonság ilyenkor is föltétlenül megvédendő, csak hogy nem a bányászat, illetve a kiaknázás megszorítása által, hanem annak a koncedálása útján, hogy oly esetben, midőn a nem községi belterületen fekvő lakóházak, gazdasági épületek és udvarok biztosítása csak a bányaművelésnek az illető területen való teljes beszüntetése mellett volna elérhető, vagy ha a biztosítás aránytalanul nagy költséggel járna, vagy a bányaművet annak folytán máskülönben is nagyobb hátrányok érnék, a bányatulajdonos azoknak *kisajátítását* követelhesse. És ezzel rámutattunk annak a szükségességére, hogy *a bányászati kisajátítási jog mai terjedelmét* (ált. bányatörvény 99. §.) *okvetlenül ki kell bővíteni*. Meg kell engedni a bányatulajdonosnak, hogy a bányaműveléshez fűződő közgazdasági érdekek túlsúlyánál fogva egyes konkrét esetekben a bányaművelés által veszélyeztetett oly területeket is kisajátíthasson, amely területeket külső építkezési célokra nem volna jogosult kisajátítani.

⁶ Alig szükséges bővebben indokolni, hogy a biztosítás és védelem szempontjából a városok és községek belterületén épült házakat az itt-ott előforduló külső épületekkel, lakóházakkal nem lehet egy tekintet alá venni. A város vagy község helyhez van kötve, az állandóság jellegével épült s a priori feltehető, hogy annak biztos fennmaradása társadalmi okokból is jelentősebb az alatta települt ásványok kiaknázásánál. A külső épület ellenben többnyire csekélyebb vagyoni értéket képvisel, könnyen áthelyezhető, stb.

S még pár kiegészítő megjegyzést a földtulajdonosi érdekek védelme tekintetéből.

Említettem, hogy a földtulajdonosnak mindazon helyeken, ahol a külszín háboríthatatlanságát és sértetlen fennmaradását a fensőbb közérdek, vagy pedig a közgazdasági érdekek túlsúlya nem kívánja, meg kell elégednie azzal, hogy a bányatulajdonos a bányaművelés folytán beálló vagyoni hátrányért őt teljesen kártalanítani tartozik.

A bányákárok föltétlen megtérítésének elve, mint magánjogi védelem kiegészíti és teljessé teszi a külszíni tulajdon rendőri védelmét.

A bányász ki nem zsákmányolhatja a földtulajdont; a bányatulajdon mellett tartalmának csorbítatlan teljességével áll a földtulajdon; ennél fogva a földtulajdon magánjogi védelmének is a bányatulajdonnal szemben teljesnek kell lennie. Ebből az alapelvől leszármaztatható még a földtulajdon védelmére először a *kárbiztosítás elve*, másodszer pedig a bányász kisajátítási kötelezettségének kiterjesztése, más szóval a *bányászati kisajátítási jog kiterjesztése a földtulajdon érdekében*. Fentebb érintettük a bányászati kisajátítási jog kiterjesztésének szükségességét a bányatulajdon érdekében.

Ha a bányakár bekövetkezése előre látható, a földtulajdonos joggal megkívánhatja, hogy a bányatulajdonos megfelelő biztosítékot nyújtson neki az okozandó károk megtérítése tekintetében. A kárbiztosítás esetleg az üzem folytatásának „conditio sine qua non”-ját fogja képezni, pl. oly esetben, midőn a várható kár nagy vagyoni értéket képvisel, midőn a veszélyeztetett külszín értéke meghaladja a bányavagyon értékét s midőn kétségtelen, hogy a bányaművelés a külszínen annak rendes használatát egészen vagy részben kizáró károkat fog okozni.

A kárbiztosítás elvének ilyenén érvényesülése folytán a földtulajdon magánjogi védelméhez a bányarendészet beavatkozása folytán quasi bányarendőri védelem is fog csatlakozni, amennyiben ilyenkor a bányauzem folytatását a bányahatóság a földtulajdonos kérelmére mindaddig be fogja tiltani, amíg a bányatulajdonos a valószínű kárnak megfelelő biztosítékot le nem teszi.

Ami pedig a bányászati kisajátításnak a földtulajdon érdekében való kiterjesztését illeti, e részben azzal egészítendő ki a földtulajdon magánjogi védelme, hogy oly esetben, amidőn valamely földrészlet a bányaművelés folytán annyira megrongálódott, hogy ennek folytán a földtulajdonos annak célszerű használatában tartósan akadályozva lesz, vagy pedig a telek használata a rendes használathoz képest aránytalanul megnehezült, a földtulajdonos a bányavállalkozót az ily területek tulajdonjogi kisajátítására is szoríthassa.

A további részletekbe nem bocsátkozom. A bányászat és a földtulajdon közti jogviszony szabályozásának ismertetett irányelvei az általános jogfejlődéssel kapcsolatban mindinkább tisztázódnak, s mindjobban átszűrődnek a közfelfogásba; ma már nem akad komoly szószólója sem a jogtudományban, sem pedig a gyakorlati életben a bányászat erősebb jogainak és kiváltságainak a földtulajdonnal szemben, hanem inkább egymás mellé állítják e két fontos érdekkört, s azt az elvet választják a jogrendezési törekvések vezérfonalául, hogy a bányászat és a földtulajdon egymással kollidáló érdekei egyaránt méltányos védelemben részesítendők, ami csak azon föltevésben sikerülhet, ha a bányászat a földtulajdonért, s viszont a földtulajdon is a bányászatért némi áldozatra vállalkozik.

A fentebbiekben előadottak - azt hiszem - kellőképpen megvilágítják a

bányarendészetnek a külszín védelmére vonatkozó feladatait, s teljes áttekintést engednek az irányban, hogy hol kezdődnek, miben állanak, s hol végződnek ezen a téren a bányarendészet feladatai, melyek az összes bányarendőri feladatoknak kétségkívül egyik legnagyobb kontingensét képezik.

Ad 3. A modern munkásvédelemből leszármaztatható bányarendőri feladatok körét fentebb a bányarendészeti feladatok részletes megjelölésére vonatkozó vezérlő elvek és irányeszmék fejtegetésénél a 4. pontban már közelebbről megjelöltem.

A munkásvédelmi rendészet kifejlesztése, éppen úgy, mint maga a munkásvédelem szervezése is minálunk manapság még a megoldásra váró feladatok közé tartozik. Az osztrák bányajogalkotás idejében a munkáskérdést, az állam ide vonatkozó szociálpolitikai feladatait még homályos hajnali szürkület fedte. Az azóta letűnt fél évszázad sokat változtatott a helyzeten; a félhomály elosztott, s mind jobban felismerhetőkké váltak az általános munkajog rendezése körül mutatkozó állami feladatok. Heves küzdelmek között, lépésről-lépésre haladva tört utat magának az addig negligált, vagy félreismert munkásérdekek védelmére, s ma már ott vagyunk, hogy az egész világon működésben van a szociális törvényhozás, s hogy a munkáskérdést a közfelfogás nem csupán társadalmi kérdésnek tekinti, hanem oly kérdésnek is egyszersmind, melynek megoldásánál az álladalomnak is igen lényeges szerep jutott.

A munkásvédelem statuálásánál a bányászat körében el kell mennünk azon végső határokig, ameddig a bányászati érdekek imminens veszélyeztetése nélkül csak elmehetünk. De ne értsük úgy ezt a tételt, hogy a bányavállalkozás üzleti érdekei nyomán kell ezt a határmezsgyét kijelölni, hogy a munkásvédelem címén egyáltalán nem szabad a vállalatokra különyszerű terheket rakni; ellenkezőleg a tőkének az egész vonalon teljes mértékben respektálnia kell a munkajogot, s nem szabad kitérnie itt még az oly áldozatok elől sem, melyek a munkásérdekek méltányos védelmére és szükségszerű fejlesztése tekintetéből elmaradhatatlanok. A bányavállalatok prosperálása az, amit a munkásvédelemnek nem szabad veszélyeztetnie; mert hiszen önként érthető, hogy mennyire félszeg és elhibázott és túlhajtott szociális politika volna az, melynek gyakorlati érvényesülése kenyerüktől fosztaná meg a munkásokat!

A munkásvédelem és a munkásbiztosítás két igen fontos fejezetét fogja képezni a megalkotandó bányajogi kódexünknek.

Hogy mily irányelveket tartson itt a jogalkotás szem előtt - hogy hol és mennyiben recipiálhatjuk mi az e téren kétségkívül sokkal előrehaladottabb nyugati kultúra vívmányait, stb. - mind oly kérdések, melyeknek fejtegetése ez alkalommal nem képezheti feladatomat. Fejtegetéseim tárgyánál fogva itt csak azt kell hangsúlyoznom, hogy az itt előtérbe jövő szociálpolitikai feladatok megoldásához nem elég a munkásvédelem törvényes szervezése, hanem kellő módon gondoskodni kell a munkásvédelmi rendelkezések erélyes végrehajtásáról is, a minek egyik „conditio sine qua non”-ját és legfőbb garanciáját a helyesen szervezett munkásvédelmi rendészetben kell keresnünk. Éber, körültekintő és erélyes munkásvédelmi rendészet pedig csak úgy létesíthető, ha a mai bányarendészeti organizmus jelentékeny kiterjesztése és decentralizálása következik be.

Ad 4. Megfontolandó, hogy indokolt és kívánatos-e, miszerint a dúló bányászat megakadályozása is kifejezetten bányarendészeti feladatnak deklaráltassék?

Az 1865. évi porosz bányajogalkotás a bányarendészet feladatainak taxatív elősorolásánál (1865. VI. 24. b.törv. 196. §.) kihagyta a korábbi törvénynek, jelesül a főbányahatóságok hatásköréről szóló 1861. VI. 10. törvény 9. §-ának azon rendelkezését, hogy a bányák feletti rendőri felügyeletnek a bányaművelés tartamosságának, jövőjének biztosítására (Wahrung der Nachhaltigkeit des Bergbaues) is ki kell terjednie. Ezt akkor azzal indokolták, hogy a szóban forgó feladat szerfölött nyújtható fogalma akadályozza a bányarendészet éles elhatárolását, és hogy a mai viszonyok között a bányavállalkozót rendszerint már saját érdeke is arra fogja ösztönözni, hogy bányaművének jövőjéről gondoskodjék s végül, hogy a valóságos dúló bányászat a bányarendészet szoros feladatainak álláspontjáról is megakadályozható.⁷

Kétséget nem szenved, hogy ez a kitétel: „*a bányászat jövőjének biztosítása*” — nagyon elasztikus fogalom, s mint ilyen nem alkalmas a bányarendészeti feladatok megjelölésére, mert indokolatlan beavatkozásokra, rendőri túlkapásokra vezethet; „*a dúló bányászat megakadályozása*” azonban ennél sokkal szűkebb és sokkal határozottabb fogalom, melynek a bányarendészet feladatai közé való beillesztését részéről indokoltnak, kívánatosnak és taxációról lévén szó, szükségesnek is tartom.

Vegyük csak közelebbről szemügyre a dolgot. Ha a dúló bányaművelés oly módon folyik, hogy az nem csupán a bánya teljes kiaknázását, nem csupán az ásványkincsek felszínre hozatalát fogja megghiúsítani a jövőben, hanem az életbiztonságot, vagy pedig a föltétlenül megvédendő külszín biztonságát is imminenter veszélyezteti: ez esetben a bányarendészet már egyéb fontos feladatai (életbiztonság, külszín védelme) címén is megakadályozhatja annak folytatását. Azt is megengedem, hogy a dúló bányászat a legtöbb esetben nem csupán a közgazdasági érdekbe ütközik, hanem a fensőbb közérdekbe is egyszersmind, amennyiben, pl. a munkások életbiztonságát veszélyezteti, vagy pedig nagyobb mérvű talajsüllyedések veszélyét idézi elő oly helyeken, ahol a külszín háborítatlanságát a fensőbb közérdek követeli. Előfordulnak azonban a gyakorlati bányászat körében oly esetek is, midőn a helytelen bányaművelés közgazdasági szempontból kifogásolható csupán, amennyiben a köztekintetek mind meg vannak óva, hanem a vállalkozó akár kellő szakértelem hiányánál fogva, akár pedig a pillanatnyi előnyök minél gyorsabb és minél teljesebb kizsákmányolását tartva szem előtt, oly módon folytatja a bányaművelést, hogy annak következtében a bányavagyon teljes kihasználását többé-kevésbé végképpen megghiúsítja.

A közgazdasági érdekbe ütköző bányaművelés ellenkezik a bányaszabadsággal, mely alapján, végokában és végcéljában a társadalom gazdasági érdekeire támaszkodik.

De hogy egészen tiszta képet alkothassunk magunknak a közhatalom idevonatkozó rendészeti feladatáról, még további finomabb distinctiókat kell tennünk a dúló bányászat tárgyi ismérvei tekintetében.

A modern bányászat jogalapját képező bányaszabadságból is világosan lezármaztatható közgazdasági követelménynek tekintendő, hogy a bányavállalkozónak a részére adományozott bányaművelési jog térbeli határain belül előjövő ásványkincsek lehető teljes kiaknázására kell törekedni.

⁷ a) Motive zu dem alig. preuss. Berggesetze 107. l.

b) Bericht der Kommission des Abgeordnetenhauses über den Berggesetzentwurf. 97. l.

E közgazdasági követelmény mindaddig fennáll, amíg az ásványtelepek műrevalósága, s az egész vállalkozás rentabilitása nyilvánvaló. A közgazdasági érdekek követelménye tehát végelemzésben itt teljes összhangzásban áll a vállalkozó üzleti érdekeivel.

Ha a vállalkozó nem aknázza ki egy oly telepet, vagy telepközt, melynek kiaknázása az adott viszonyok között határozott veszteséggel járna, akkor az ő magatartása közgazdasági érdekből sem kifogásolható. De határozottan kárhoztatandó és a közhatalom részéről a társadalom gazdasági érdekében meggátolandó a bányászkodás olyatén menete, mely a bányamű jövőjét kockáztatja, jelesül egyes telepközöket hozzáférhetetlen ékké tesz, vagy a bányamű biztonságát, a bányavagyon fennmaradását veszélyezteti, a bányát idő előtt művelhetetlenné teszi.

Kétséget nem szenved, hogy rendes viszonyok között a bányavállalkozó saját jól felfogott érdekében is tartózkodni fog az ily rendszertelen, s jelentős vagyoni értékeket megsemmisítő bányaműveléstől; ámde az az eset is előfordulhat, hogy a bányavállalkozónak sem elég tőke, sem elég szakértelem nem áll rendelkezésére, hogy terv és rendszer nélkül aknázza ki helytel-közzel az ásványokat, hogy mit sem gondolva a jövővel, csak a jelennek él, csak az előnyös helyzeteket zsákmányolja ki; minden úton-módon csak megtakarításokra, a termelési költségek csökkentésére törekszik; az olcsó termelés kedvéért feláldozza, eltemeti, hozzáférhetetlenné teszi az ásványkincsek tetemes részét; a biztos romlás tényezőit hagyja maga után műveletei menetében; eszély és józan oekónómiai érzék nélkül pusztító munkát végez a föld gyomrában, melynek káros következményeit, s szembeszökő közgazdasági hátrányait megszüntetni többé sohasem lehet.

Ily körülmények között, ily jelenségekkel, ily közgazdasági árnyoldalakkal tárul elénk a dúló bányászat, melyet a bányaszabadság elvi háttérénél és célzatánál fogva közgazdasági érdekből még akkor is fel kell tartóztatnia a közhatalomnak, ha az a fensőbb közérdekbe nem is ütköznék, jelesül ha a bányaművelés illetén rendszertelen erőszakos menete az életbiztonságot, a közérdekű kultárgyak, s külterületek biztonságát nem is veszélyezteti.

Az ily esetekre nézve abban a taxáczióban, melyet fentebb a bányarendőri feladatok tekintetében 1 - 5. pontban felállítottam, a közhatalom rendőri beavatkozása nem talál alapot és fedezetet; azért indokolt és szükséges, hogy a dúló bányászat megakadályozása „expressis verbis” bányarendőri feladatnak nyilváníttassék.

Fejlettebb közgazdasági viszonyok között kétségkívül mindinkább tért hódít a rendszeres bányaművelés s mindinkább kisebb térre szorul a rendszertelen, dúló bányászat, mert a vállalkozás rendszerint kellő tőkével és kellő szakértelemmel felfegyverkezve fog az üzemhez, a bányaművet tervszerűleg tárja fel és aknázza ki, s főfigyelmet fordít arra, hogy a bányaművet az adott viszonyokhoz képest minden irányban minél inkább kifejlessze. Ennélfogva napjainkban a dúló bányászat megakadályozása már nem nagyon veszi igénybe a bányarendészetet, már csak azért sem, mert a kisipar- és a középipar-jellegű bányászat, melynek körében a dolog természeténél fogva leginkább felburjánzott a pusztító bányaművelés, a legutóbbi évtizedek nagy gazdasági átalakulásai következtében napról-napra jobban háttérbe szorul.

Mindazonáltal bármennyire fejlődjék is a társadalom gazdasági élete, s bármennyire

emelkedjék is a közszellem, s erősödjen a közgazdasági érzék: visszaélések, közgazdasági érdeksérelmek mégis előfordulhatnak; s az a bányajogrend, mely a közgazdasági érdek szülte bányaszabadság alapelvén épült fel, a legfejlettebb közgazdasági viszonyok közepette sem törölheti a bányarendészet feladatai sorából a pusztító bányaművelés megakadályozását.

A dúló bányászat ténybeli ismérveit alig lehetne részletesen megállapítani; a gyakorlati élet ezer és ezer változatban állíthatja azt elénk, minél fogva hiú kísérlet volna a bányarendészet e czímen való beavatkozásának indokolt eseteit közelebbről precizizálni akarni. Ebben a ténykörülmenyben kétségkívül felismerhető valamely aggályt keltő momentum arra nézve, hogy hátha a bányarendészet gyakorlati működésében kilép törvényes feladatai köréből! Mindenesetre gondoskodnunk kell megfelelő garanciákról, hogy a rendészet működésének mindenütt meglegyen a legális alapja, nevezetesen, hogy itt minden konkrét esetben határozott közgazdasági érdeksérelem tegye indokolttá a bányarendészet beavatkozását. S ezen garanciákat a bányatulajdon tartalmában rejlő kötelezettségek szigorú és határozott megállapításán kívül elsősorban és különösen abban kell keresnünk, *hogy a bányarendészet organizmusa az egész vonalon, s minden tekintetben hivatásának magaslatára emeltessék.*

Ad. 5. A bányarendőri felügyeletnek ki kell terjednie végül a szomszédos bányavagyon biztonságára is.

Ezt a bányarendőri feladatot a taxácziónál külön pontban kellett felemlíteni, mert a rendőri védelemnek ezen közérdekű irányzata az előző 1.-4. pont tartalmában nem talál fedezetet.

Kiterjesztendő a bányaművelésre a bányarendőri felügyelet a szomszédos bányászat biztonsága szempontjából először is tekintettel a szomszéd bányaműben alkalmazottak egészségének és életbiztonságának közérdekű védelmére, másodsor pedig tekintettel arra a körülményre, hogy a szomszédos bánya biztonságát, háborítatlanságát mindenha a közgazdasági érdek követelményének kell tekinteni. Ide tartoznak különösen az áttörésekkel kapcsolatos bányarendőri intézkedések, amennyiben ily körülmények között az üzem a szomszéd bányaműre nézve vészt hozó lehet, vagy annak érdekeit egyébként hátrányosan érintheti.

* * *

Abban a határozott nézetben vagyok, hogy a bányarendészet feladatainak a fentebbiekben tüzetesen ismertetett taxatív felsorolása úgy elvi és elméleti szempontokból, mint a gyakorlati bányászat különszerű viszonyai tekintetéből is megfelelő és kimerítő. A taxáczióban nem látok hézagot, de másrészt nem találok benne kivetni valót sem.

Az is kitűnik az előadottakból, hogy az ált. bányatörvény 170. §-a *b)* pontjának és 222. §-ának reformjára vonatkozó nézetem és javaslatom úgy általánosságban, mint részleteiben is, határozott elvi alapokon nyugszik, s egészen beillik a modern jogrend keretébe.

Hátra van még, hogy az összehasonlító jogtudomány szempontjából is foglalkozzunk a bányarendészet feladatainak problémájával, ami arra az eredményre fog vezetni, hogy a teleles bányatörvények általában véve nem nagy súlyt fektetnek erre a kérdésre, s továbbá hogy jogi receptczióról itt szó sem lehet, s végül, hogy én is a fentebbiekben nem valamely külföldi bányatörvény után haladva, hanem a körülményekhez mért önállósággal szerkesztettem meg a bányarendészet feladatainak a bányajog alapelveihez simuló rendszerét.

* * *

A legrégebbi a tételes bányatörvények között tudvalevőleg az *1810. április 21-diki francia bányatörvény*, mely több-kevesebb novelláris módosításokkal *Belgiumban*, *Németalföldön* és *Luxemburgban* is érvényben van, s az *1861. VIII. 22. görög bányatörvény* megalkotásánál is zsinórmértékül szolgált.

Az ezen törvény 50. artikulusa szerint a bányarendészet feladatát képezi: *a biztonság védelme általában, különösen a vágatok biztosításának, a bányászati műveletek szolid kivitelének ellenőrzése, a külszíni lakóépületek és a bányamunkások biztonságának védelme.*

Kitűnik ebből, hogy a közel 100 éves francia bányajog elvi szempontból általában véve helyes álláspontot foglalt el a bányarendőri feladatok megjelölésénél, amennyiben már a modern irányeszmékhez simulva a közérdek védelmét tekinti a bányarendészet feladatának. Nem lehet azonban másrészt mondani, hogy az idézett artikus elég praecizitással oldja meg a kérdést; különösen a „la solidité des travaux” kitétel mozog nagyon tág keretben, s a külszín védelmének terjedelmét nem határolja el szabatosan a „la sureté des habitations de la surface” kifejezés.

Az *1865. évi június 24-diki porosz bányatörvény* 196. §-a szerint a bányarendőri felügyelet kiterjed: *1. a műveletek biztonságára, 2. a munkások életének és egészségének biztonságára, 3. a külszín védelmére, tekintettel a személyes biztonságra és a közforgalom biztonságára is, 4. a bányaművelés közkártékony kihatásai elleni védelemre,* s végül az *1892. évi ipartörvény* kiterjesztő rendelkezése szerint *5. a jó erkölcsnek és illemnek az üzem berendezéseinél való fenntartására.*

Ezen taxációból hiányzik a munkajog s a munkásvédelem rendszete és hiányos a bányaműveléshez fűződő közgazdasági érdekek védelme is, amennyiben az idézett törvényszakasz nem hozza kifejezésre a dúló bányászat közgazdasági érdekebe ütköző összes alakjainak meggátlására kiterjedő rendőri hatalom törvényes jogosultságát. Amíg a dúló bányászat a fensőbb közérdek követelményeivel is ellentétben van, pl. az életbiztonságot is veszélyezteti, addig a fent elősorolt rendőri feladatokból, különösen az 1., 2. és 3. pont tartalmából könnyen leszármaztatható itten a bányarendészet beavatkozásának jogosultsága; de már sem közvetlenül, sem közvetve nincs megadva a rendészet fellépésének törvényes alapja azon esetekre nézve, midőn a rendszertelen s a bányamű jövőjével nem számoló üzemmód csak a közgazdasági érdekebe ütközik.

Továbbá egyébként sem mondható valami szerencsésnek a bányarendőri feladatoknak a porosz bányatörvényben eszközölt taxatív felsorolása, mert a feladati körök egyikének-másikának választott megjelölése nem elég éles s nem elég határozott, s ezen oknál fogva a törvény gyakorlati alkalmazásánál kontroversziákat támaszt arra

nézve, hogy mi foglaltatik egyik-másik pont tartalmában, s hogy mire irányulhat s meddig mehet ottan a törvényes rendőri védelem.

És valóban, a porosz bányatörvény alkalmazásánál a bányaugyi közigazgatási gyakorlatban tapasztalás szerint sokszor vitás a rendőri beavatkozás jogalapja, s a bányarendészet terjedelme, a törvény kommentátorai is eltérőleg értelmezik a 196. §. egyes pontjainak tartalmát, célzatát és terjedelmét.

Különösen az 1. és 4. pontban foglalt tételek (Sicherheit der Baue, — Schutz gegen gemeinschädliche Einwirkungen des Bergbaues) mozognak igen tág keretben, s annyira általánosak, hogy az oda tartozó eseteket igen nehéz áttekinteni; s egyes konkrét esetekben vita és kétely támadhat az iránt is, hogy indokolt és törvényes-e, s ha igen, meddig indokolt a közhatalom rendőri beavatkozása?

A porosz bányarendészet illem- és erkölcsvédelmi irányzata, mellyel az új birodalmi ipartörvény (1891. VI. 1.) alapján az 1892. VI. 24. porosz novella bővíté ki a bányarendészet feladatainak körét, elvi szempontból alig sorozható az állami rendészeti feladatok körébe. Az erkölcs és illem védelme inkább társadalmi feladatot képez; Poroszországban azonban tudvalevőleg a törvényhozás mindenütt súlyt fektet az államélet intézményeinek erkölcsi vonatkozású mozzanataira is. Nálunk azonban a bányarendészet feladatainak ily irányú törvényes kiterjesztése méltán szokatlannak tűnnék fel.

Az 1868. évi június 16-iki *szász bányatörvény* 55. §-a szerint a bányarendészetnek örökölnie kell *a közbiztonságra, a munkások életére és egészségére, a szomszéd bányaművek biztonságára és a külszínen az épületek és telkek biztonságára.*

A szász bányajog tehát a bányarendészet feladatainak megjelölésénél lényegileg az ausztr. ált. bányatörvény nyomán indul, s nemigen mérlegeli a modern rendészet alapelveit. Itt is leginkább kifogásolható a külszín igen messzemenő védelme, nevezetesen azon álláspont, hogy a törvény a bányaművelés folytatásának lehetőségét illusoriussá tevő teljes, föltétlen, s a közérdek követelményétől független védelmet statuál minden külszínű telekre nézve. Csodálkozni lehet, hogy a konzervatív szellemű szászországi bányajogreform sem üti meg a bányarendészet feladatainál a dúló bányászat elleni védelmet.

Hogy a *munkásvédelmi rendészetről* úgy a porosz, mint a szász bányatörvény hallgat, ez természetes jelenség, s azzal a ténykörülménnyel áll okozati összefüggésben, hogy abban az időben még a kultúrállamok sem fektettek nagy súlyt a munkásvédelemre, az álladalom jogrendező hatalmi köréből kieső társadalmi kérdésnek tekintvén azt. Megjegyzendőnek tartom e helyen, hogy az egységes német bányajog megalkotására vonatkozó *Arndt-féle* ismert tervezet, mely a porosz bányatörvény elveit és rendszerét követi, a női és a gyermekmunkások védelmét és a vasárnapi munkára való felügyeletet is kifejezetten a bányarendészet feladatai közé sorozza.

Bosznia és Hercegovina 1881. V. 14-diki bányatörvénye, melyet úgy elveiben, mint rendszerében az ausztriai ált. bányatörvény némileg átalakított és kifejlesztett utánzatának kell minősíteni, a bányarendészet feladatainak megjelölésénél is ezen törvényt követi.

Konstalálnunk kell azonban e helyen, hogy a boszniai bányatörvény 102. §-a, mely az ausztr. ált. b.törv. 170. §-ának felel meg, a bányavállalkozó biztosítási kötelezettségét

sokkal szűkebb keretben, s elvi szempontból is helyesebben jelöli meg, mint az osztrák törvény; csak az a baj, hogy a boszniai bányatörvény kerete itt aztán nagyon is szűkre van szabva. Az osztr. ált. bányatörvény 170. §-a a) pontjának már többször hivatkozott rendelkezése szerint a bánya minden veszély ellen biztosítandó a *személyekre* és a *tulajdonra* nézve, a boszniai btörv. 102. §-a a) pontja pedig a *személyekre* és a *közforgalomra* nézve teszi csak kötelezővé e biztosítást. Ez a védelem nem mondható kielégítőnek, mert az életbiztonságon és a közforgalmon kívül még másféle közérdekeket és közgazdasági érdekeket is meg kell védeni a bányászat részéről való veszélyeztetések ellen.

Felemlítendő itt továbbá a boszniai bányajogalkotásnak azon feltűnő következtetlensége, hogy míg az osztr. ált. bányatörv. 170. §-ának a) pontját így lényegesen módosított tartalommal vette át, addig a bányarendészet feladatait közelebbről megjelelő 222. §-t már szóról szóra megtartotta a 220. §-ban. Míg tehát a 102. §-ban csak a személyek és a közforgalom biztonságát védi a bányászat által való veszélyeztetés ellenében határozott imperatív rendelkezéssel, csakis ezt a védelmet minősíti a bányatulajdon tartalmában rejlő lényeges kötelezettségnek: addig a 220. §-ban a bányarendészetet a személybiztonságon kívül (mellesleg megjegyezhető itt, hogy a közforgalom biztonságát is az általa közletről érintett személybiztonságra való tekintettel kell a fensőbb közérdek követelményének tekinteni) az épületek, telkek, gyógyforrások, kutak és más építmények, szóval *az egész külszín* védelmére mozgósítja.

Tehát a boszniai bányatörvénynek a rendészetet tárgyzó fejezete nem minősíthető elvi alapokon nyugvó, céltudatos jogreformnak, de még megfontolt s következetes jogi recepciónak sem.

Az 1884. évi május 16-diki *svéd bányatörvény* 50. és 52. §-ainak tartalmából⁸ következik, hogy ez a törvény 1. *a munkások biztonságának védelmét*, 2. *a bányamű jövőjének biztosítását* és 3. *az idegen tulajdon védelmét* tekinti a bányarendészet feladatainak.

Talán szükségtelen a már eddig előadottak után ezen taxáció fogyatékoságára külön is rámutatni; a rendészet alapelvei és a gyakorlati bányászat követelményei szempontjából kétségkívül az idegen tulajdon föltétlen biztosításának kötelezettségét lehet itt leginkább perhorreskálni.

Az 1886. évi május 28-diki *svéd kőszénbánya-törvény* is ugyanígy jelöli meg a bányarendészet feladatait.⁹

Finnország 1883. évi november 12-diki bányatörvényének 46. §-a szerint a bányarendészet feladata *a munkások biztosítása* és *a telektulajdon védelme*. Ezen törvény 47. §-a is részletesen felsorolja mindazt, amire az ásványok nyerésénél

⁸ Az 1884: V. 16. *svéd bányatörvény* 50. §-a: »A bányahatóság ügyelni tartozik a bányauzemre oly irányban, hogy a munkások a megkívántató biztonságban legyenek, hogy a bányászás módja a bányamű jövőjét ne veszélyeztesse és annak folytán mások tulajdonára nézve veszély ne álljon be.«

Az 51. §. tüzetesen felsorolja, hogy a bányaművelésnél a biztonságra való tekintettel különösen mikre kell ügyelni, az 52. §. pedig a bányarendészet praeventív működésének eseteit, terjedelmét és gyakorlási módját szabályozza.

⁹ A svéd kőszénbánya-törvény 33. §-a teljesen azonos a svéd érczbánya-törvény 50. §-ával, a 34. §. az 51. §-sal és a 35. §. az 52. §-sal.

különösen ügyelni kell, a 49. §. pedig közelebbről meghatározza, hogy mikor s mi célból léphet fel a bányamű ellen praeventive a bányarendészet. Ez a szakasz a 46. §-hoz képest közelebbről jelöli meg a bányarendészet feladatait, nevezetesen ide tartozik ezen szakasz szerint *1. ügyelet a bányamű, biztonságára és a bánya jövőjének biztosítására, 2. az életbiztonság védelme, 3. a szomszédos bányamű biztosítása és 4. a telektulajdon biztosítása.* Az egész külszínnek igen tág keretben mozgó védelmét némileg megszorítja a törvény azáltal, hogy az idegen telektulajdon biztosítását csak a *nagyobb megrongálások* ellenében emeli föltétlenül érvényre.

Bulgária 1891. évi szeptember 12/24-diki bányatörvényének 65. artikulusa szerint a bányarendőri felügyeletnek ki kell terjeszkednie: 1. a bányaiüzem szabályszerű és rendszeres voltára, 2. a bányaiüzem biztonságára, 3. a munkások egészségének s életének biztonságára, 4. a külszín biztosítására, tekintettel a közbiztonságra és az utakra és 5. a közérdek védelmére a bányaiüzem köréből eredő sérelmek ellen.

A bulgár bányatörvény vázolt rendelkezése lényegileg megfelel ama tisztultabb modern felfogásnak, hogy az államhatalom rendészeti tevékenységének a bányászat körében is a veszélyeztetett közérdek védelmére kell irányulnia. A rendészeti feladatok részletezése azonban ebben a törvényben sem elég szabatos és nem is eléggé kimerítő. Így pl. az 1. pont (a rendszeres üzem) már teljesen fedi a 2. pontot, t. i. az üzem biztonságát, a 2. pont tehát fölösleges, s mint ilyen csak kételyeket támaszt a rendelkezés valódi célzata tekintetében. Vagy pedig a külszín védelmének célzatánál a 4. pontban a közbiztonság felemlítése után miért hivatkozik a törvény külön az utakra? Hiszen a közforgalom biztonsága úgyszólván kétségtelenül a közbiztonság fogalmi körébe tartozik! Továbbá, ha a törvény a 4. pontban már eléggé gondoskodott a külszín védelméről, s ha előzőleg a bányamű s a munkások biztonságának védelmét is kifejezetten a bányarendőri feladatok közé iktatta, akkor teljesen szükségtelen a közérdek védelmét még egyszer, s külön rendőri feladat gyanánt felállítani. Ez is oly pleonazmus, amitől mindenképen óvakodnia kell a jogalkotásnak, mert különben igen nehézkesé válik a törvény gyakorlati alkalmazása, hogyha fölösleges rendelkezések törvénybe iktatása által homályba vész a jogszabály lelke: a princípium.

Szerfölött hézagossá és egyoldalúnak kell minősítenem a bányarendőri feladatok taxatív felsorolásának azt a módját is, mellyel az *1895. évi április 20-diki román bányatörvényben* találkozunk. Ezen törvény 81. artikulusa szerint ugyanis a bányahatóság rendőri felügyeletet gyakorol a bányászatra: *1. tekintettel a bányaművek (a petróleum, s a kőbányászatot is ideértve) s azok tartozékainak biztosítására, fönntartására és kihasználására, 2. tekintettel az ásványvizek, a városokat, falvakat, tanyákat és nyilvános intézeteket ivóvízzel ellátó források biztosítására és 3. tekintettel a külszíni és a földalatti üzem biztonságára.*

Első tekintetre feltűnik, hogy a törvény itten nem eléggé gondoskodik a külszín közérdekű védelméről, mert az ásványvizek és a források távolról sem merítik ki azon kultúrgyak sorozatát, melyeket közérdekből föltétlenül biztosítani kell a bányászat által való veszélyeztetés, illetve megrongálás ellen.

Lehetséges, hogy Románia bányászata ez idő szerint oly területeken mozog, ahol másnemű közérdek, vagy túlsúlyban lévő közgazdasági érdek tényleg nincsen veszélyeztetve; csak hogy a bányászati kutatások eredményei máról-holnapra is

lényegesen megváltoztathatják a bányászati térfoglalások viszonyait, s a törvénynek minden eshetőségét számba véve lehetőleg tartamosan, illetve a tartamosság kellő garanciáival kell szabályoznia az egész vonalon a bányaművelés rendjét.

A bányaművelés belső rendszetére vonatkozó első pont rendelkezése, pedig igen tágasra veszi a rendszet gyakorlati működésének kereteit. A „*biztonosítás, fenntartás és kihasználás*” oly tág fogalmak, melyek jogalapot szolgáltatnak a közhatalom rendőri beavatkozására oly esetekben is, amidőn azt sem a közérdek, sem a közgazdasági érdek felismerhetően nem támogatja.

Megjegyzendő végül, hogy a 3. pontban említett feladat már teljesen fedve van az 1. pont rendelkezése által.

Szerbia 1866. évi április 15-diki bányatörvénye, melyet az 1900. évi január 17-diki novella több tekintetben lényegesen módosított, az ausztr. ált. bányatörvény után készült. Lehet mondani, hogy a szerb bányatörvény legtöbb jogintézménye az ausztr. ált. bányatörvényből minden változtatás nélkül van átvéve. Észrevehető a jogi receptió a bányatörvény rendészeti tárgyú intézkedésein is.

Az ausztr. ált. b.törv. 170. §-ának a szerb b.törv. 76. §-a felel meg, melynek a) pontja szerint a bányavállalkozó a *személy- és vagyonbiztonságra* a legnagyobb gondot fordítani köteles (az ausztr. ált. b.törv. 170. §. a) pontja szerint minden vajna a személyekre és a tulajdonra nézve minden veszély ellen lehetőleg biztosítandó).

A rendőri védelem terjedelmét közelebbről meghatározó 222. §-nak (osztrák) a szerb b.törv. 117. §-a felel meg azzal a különbséggel, hogy ebben a telkek, gyógyforrások, kutak külön felemlítve nincsenek, de szó van benne, s ez aztán mindent fed, — *általában a tulajdon védelméről*, s ezenkívül a szerb törvény az osztrák törvénytől eltérőleg, kifejezetten utal itten az *erdők* biztonságára, aminek hangsúlyozása azon okra vezethető vissza, hogy Szerbia közgazdaságában kiváló helyet foglal el az erdőgazdaság.

Az európai kontinens bányatörvényeinek sorozatában külön csoportot képeznek az *angol bányatörvények*, nevezetesen az *1872-dik évi VIII/10-diki kőszénbányatörvény* (The Coal Mines Regulation Act) és az ezzel egyidőben alkotott *érczbányatörvény* (The Metalliferous Mines Regulation Act.)

Ezen bányatörvények egész tartalma a munkásvédelemre és a bányarendszetre szorítkozik; tulajdonképpeni bányajogot az angol törvényekben hiába keresnénk. És ez természetes, mert ott a bányaművelési jog a földtulajdon tartalmából nincsen kihasítva, csupán a nemes fémeknek (arany és ezüst) a helyi viszonyoknál fogva figyelmet alig érdemlő bányászata képez királyi felségjogot.

A földbirtokos jogán gyakorolt bányászat viszonyainak jogi szabályozásánál a dolog természetéből folyólag nincsen helyük azon különyszerű jogintézményeknek, melyek a bányaszabadság jogalapjára támaszkodó bányászatnál a kutatás és a bányaművelés stádiumára törvényileg statuálandók. Itt a bányajognak igazgatási (rendészeti része) tölti ki a törvény kereteit.

Az angol bányatörvények három főrésze oszlanak. Az első rész több munkásvédelmi rendelkezést tartalmaz, s a szakszerű üzemvezetést és a bányarendőri felügyeletet szabályozza. A második rész általános bányarendőri szabályokat foglal magában a bánya berendezésére és az üzem menetére vonatkozólag; ezen kívül minden

bányaműnél külön részletes bányarendőri szabályok alkotását is kötelezővé teszi. A harmadik rész a rendőri kihágások és büntetőeljárást szabályozza.

Ezen törvények nem jelölik meg kifejezetten, még általánosságban sem, a bányarendészet feladatait; a törvény egész tartalma azonban arra mutat, hogy a törvényalkotáskor *a munkások testi épségének és életének lehető biztosítását tekintették fő céljának*. A külszín védelme, a dúló bányászat megakadályozása, stb. az angol bányatörvényekben teljesen figyelmen kívül marad. Hogy a törvény a munkások életbiztonságának védelmére fekteti a fősúlyt, ez szoros összefüggésben áll ottan a kodifikálás előzményeivel és indító okaival. Ugyanis, Angliában elsősorban azon nagymérvű bányaszerencsétlenségek indították a kormányt a bányászat viszonyainak szabályozására, melyek az ottani sújtóléggel küzdő szénbányákban a múlt század második felében több helyen, s gyakorta előfordultak s a közvéleményt mindannyiszor erős hullámmásba hozták.

Hogy az angol törvényhozás volt az első, mely már évtizedek előtt számottevő munkásságot fejtett ki a munkásvédelemre vonatkozó szociálpolitikai problémák megoldása körül, ezen jelenség is az ottani, már régóta széles körben szervezkedett, s erős közszellem által szoros egységben tartott munkástársadalom nyomatékos fellépésének tulajdonítható.

Angol mintára készültek többnyire azon *amerikai államok* bányatörvényei is, melyekben a bányaművelés a földbirtokos jogán történik, így pl. az Egyesült-Államokban.

Itt is a szénbányászat veszélyei hívják fel a törvényhozások figyelmét a bányatörvények alkotására. S ezen törvények is többnyire csak *a munkások egészségének, s életének biztosítását tekintik főcéljának*, s ezért többnyire csak bányarendőri szabályokat tartalmaznak. Máskülönben pedig a bányászati viszonyok jogi szabályozásának is főforrását az általános magánjog képezi.

Hogy egy, a bányaművelési szabadság alapelveire támaszkodó amerikai bányatörvényre is hivatkozzam, lássuk miként jelöli meg a bányarendészet feladatait pl. az *1884. évi november 22-diki mexikói bányatörvény*.

Ezen törvény 125. és 130. §-aiból következik, hogy a bányarendőri felügyeletnek ki kell terjednie 1. *a bányaüzem folytathatásának biztosítására*, 2. *a munkások testi épségének és életbiztonságának védelmére* és 3. *a külszínen a lakóházak biztonságára*.

Ezen taxáció hiányaira az eddigi fejtegetéseim után *azt* hiszem, nem szükséges külön rámutatni.

Érdekes, hogy a mexikói b.törv. 125. §-a szerint azon esetben, ha a bányatulajdonos a hatóság által elrendelt biztonsági óvintézkedéseket 6 hónap alatt nem foganatosítja, tulajdoni jogát elveszíti, s a bánya mint elhagyott, bárki által is felkérhető.

S mint más bányatörvényekben elő nem fordul egészségügyi szabály felemlíthető itt a törv. 132. §-ának azon rendelkezése, hogy minden bányavállalat, melynél a munkások létszáma a kétszázat meghaladja, köteles házi gyógytárat tartani és sebészt alkalmazni, aki baleset alkalmával a sérülteket az első segélyben részesíti.

Végül vessünk még egy futó pillantást tárgyunkat érdeklőleg a legújabb bányatörvény alkotásra, t. i. az *1900. évi június 30-diki bajor bányatörvényre*, mely a korábbi 1869.

évi III. 20-diki törvényt különösen a munkásügyi részben több tekintetben lényegesen módosítja, illetőleg kiegészíti.

Eltérőleg jelöli meg az új bajor bányatörvény a bányarendészet feladatait is, mégpedig a porosz bányatörvény taxáczióját követve azzal a különbséggel, hogy a bajor törvény a rendészet feladatainak részletezése előtt általánosságban megjelöli a rendőri felügyelet célját is, melyet a 230. §. harmadik bekezdése a következő tételbe foglal: „*A bányarendőri felügyelet a bányaművelésnél a személyeket és a tulajdont fenyegető veszélyek elhárítását célozza*”.

Inkább helyeselhető a porosz törvény rendszere, mely a rendészet céljának általános megjelölését mellőzi; mert az idézett általános tétel a *tulajdon* védelmét illetőleg sokkal tágabb keretben mozog, mint a rendőri feladatoknak ezután következő részletezése. A fenti általános tételben ugyanis a tulajdon védelménél nincs érintve, hogy itt is a rendőri beavatkozás csak annyiban és csak addig indokolt, amennyiben, s ameddig az a közérdek, vagy pedig a túlsúlyban lévő közgazdasági érdek követelményére támaszkodik.

Pótlás a »Bányarendészet feladatai« című közleményhez.

A „Bányászati és Kohászati Lapok” f. évi 8. számában fenti czímen megjelent közleményem megírásánál azon a helyen, hol az angol bányatörvényekre történik utalás (450. lap második hasáb), elnézés folytán tollban maradt a következő:

Az 1872. évi angol szénbánya-törvényt módosították és kiegészítették az 1881. és 1886. évi novellák és egészen hatályon kívül helyezte az 1887. évi szept. 16-diki új kőszénbánya-törvény, mely a joganyag és a beosztás tekintetében teljesen az 1872-diki törvényhez simul ugyan, tartalmát tekintve azonban lényeges haladást mutat úgy a munkásvédelem (különösen a nő és a gyermekmunkás-védelem), mint a bányarendészet fejlesztése tekintetében. Az 1872. törvény revisióját egyrészt a munkás-érdekek képviselőinek számos petíciója, másrészt pedig a balesetekre vonatkozó tüzetes bizottsági tárgyalások előzték meg, melyek közül kiemelendő a korona részéről 1879-ben kiküldött bizottság intenzív tevékenysége, melynek feladatát képezte: megállapítani, hogy a szaktudomány fejlődése alapján miféle, eddig nem alkalmazott biztonsági óvintézkedéseket lehetne javaslatba hozni avégből, hogy a balesetek, különösen a robbanólég okozta bányaszerencsétlenségek bekövetkezésének lehetőleg eleje vétessék, a már bekövetkezett balesetek káros következményei pedig minél inkább enyhíttessenek. Egyébként pedig a célát tekintve, az 1887. évi törvényalkotás is egészen az 1872. törvény nyomában halad, amennyiben az új angol kőszénbányatörvény is a munkásvédelmet, különösen pedig a munkások testi épségének és életének lehető biztosítását tekinti a bányászati viszonyok jogi szabályozásánál legfőbb célnak.

A bányarendészet szervei a bányajogalkotás feladatai szempontjából¹

A bányarendészet köréről és feladatairól írt értekezéseim, melyek ezen lapok 1903. évi 5. és 8. számában láttak napvilágot, azt hiszem, kellő világításba helyezik ezen közhatalmi működési ág közérdekű voltát, nagy horderejét és félreismerhetetlen gyakorlati jelentőségét a bányaművelés által érintett összes egyéni és társadalmi érdekek tekintetében.

A gyakorlati bányarendészet csak akkor lesz a követelményeknek megfelelő, ha az államhatalom ide vonatkozó tevékenysége képes lesz a bányaművelés veszélyes kihatásai ellenében az egyént és a társadalmat az egész vonalon, s minden vonatkozásban kellő oltalomban részesíteni.

Alig szorul bővebb igazolásra, hogy a gyakorlati bányarendészet eredményessége és sikere elsősorban és legfőképpen annak, illetve közegeinek találó, czélszerű, s hatályos működésre képes szervezésétől fog függni. A szervezet kérdésében kell keresni és megadni a jogállam rendjének és a közérdekek követelményeinek egyaránt megfelelő gyakorlati bányarendészet legfőbb garanciáit.

A dolog természetéből következik, hogy a bányarendészet szervezetének milyensége, különösen pedig az egész organizmus szétagolása, a bányarendőri közegek száma és minősítése a bányarendészet körének terjedelméhez kell hogy simuljon. Ha szélesebb a mező, szélesbítendő az organizmus is; ha több működési ágot utalunk a rendészet körébe, arról is gondoskodnunk kell, hogy a rendőri közegek elegendő száma, s megfelelő minősítése által a bányarendészet hatályos működésének lehetősége minden irányban biztosítva legyen. De bármennyire kitágíttassék is az itt fennforgó s a korábbi közleményeimben már tüzetesen méltatott gyakorlati czélszerűségi tekintetknél fogva a bányarendészet köre, a rendőri szervek tevékenységét mégis csak a szorosabb értelemben vett bányaművelés fogja a legnagyobb mértékben lekötöni, mert a dolog természeténél fogva itt jelentkeznek a legnagyobb számmal a veszélyes kihatású tényezők, melyekkel szemben oltalomba kell venni az egyént és a társadalmat. Nem helyteleníthető tehát a szakíró álláspontja, midőn az a bányarendészetre vonatkozó fejtegetéseiben főképpen csak magát a bányaművelést tekinti keretnek és háttérnek.

A bányarendészet körét a törvény rendelkezésével szűkebbre vagy tágabbra lehet fogni; a bányarendészet feladatainak meghatározásánál ellenben nincsen helye többféle, eltérő felfogás érvényesülésének, mert ezek határozott és föltétlen elvi követelmények, a modern álladalmi és társadalmi rend karakterisztikus belső szükségletei, melyeket sem megrövidíteni, sem megtoldani nem lehet. E részben a jogalkotásra nem vár más teendő, mint hogy ezen elvi követelményeket teljes mértékben és helyesen felismerni igyekezzék, s a törvényben minden kételyt kizáró határozottsággal és teljességgel hozza kifejezésre.

¹ Bányászati és Kohászati Lapok 38. évf. 1905. I. köt. 521-536, 585-601.

A bányarendészet feladatait a lapunk 1903. évi 8. számában megjelent cikkemben részletesen kifejtettem, s minden oldalról közelebbről megvilágítottam. *Mindenesetre oly szervezetet kell adni a bányarendészetnek, hogy az a reá háramló feladatoknak működése egész körében, mindenütt, s minden irányban teljesen megfelelni képes legyen.*

A kifejtett bányarendőri feladatok közt *a bányamű belső biztonsága*, vagyis a munkások testi épségének és életbiztonságának az üzem körében való védelme veszi leginkább igénybe a bányarendészet gyakorlati működését. *A külszín védelme* is igen nagy jelentőségű bányarendőri feladat, mely azonban a dolog természeténél fogva csak ott lép leginkább előtérbe, ahol vastag telepek bányászása folyik, ahol tehát a külszín megrongálásának veszélye nagyobb mértékben fenyeget. Nálunk gyér kivétel a vastag telep-bányászat; s ahol elő is fordul, ott sem igen forog fenn a külszín biztosításának közérdekből vagy túlnyomó közgazdasági érdekből folyó föltétlen szükségessége; éppen ezért a külszín védelme nálunk eddig sem foglalkoztatta, s előreláthatólag a jövőben sem fogja nagyobb mértékben foglalkoztatni a bányarendészet működő szerveit. Ezen ténykörülmenyben rejlik oka azon tapasztalati jelenségnek is, hogy a bányászat és a földtulajdon közti viszony minálunk összehasonlíthatatlanul békésebb színezetű, mint akár Ausztriában, akár pedig azon külföldi államokban, ahol a szénbányászat több helyt vastag telepeken folyik, ahol tehát a bányaművelés sokkal gyakoribb alkalmat szolgáltat a földtulajdonnal való érdek-összeütközésre.

Hogy milyen mérveket ölt minálunk a bányaművelés körében a munkások testi épségének és életbiztonságának effektív veszélyeztetése, ennek szemlélhetővé tétele végett összeállítottam, s ide iktatom Magyarország bányászatának harminckét évi baleseti statisztikáját 1872-től 1903-ig bezárólag.

Évszám	Balesetek száma			A munkások létszáma	1000 munkásra eső balesetek száma		
	súlyos	halálos	összes		súlyos	halálos	összes
1872	165	74	239	46.505	3.54	1.59	5.13
1873	136	64	200	49.007	2.77	1.30	4.07
1874	82	72	154	45.181	1.82	1.60	3.42
1875	77	54	131	42.891	1.83	1.28	3.11
1876	79	44	123	41.845	1.89	1.05	2.94
1877	77	47	124	38.880	1.98	1.21	3.19
1878	58	60	118	39.307	1.47	1.52	2.99
1879	81	76	157	41.803	1.93	1.82	3.81
1880	82	61	143	41.799	1.96	1.46	3.42
1881	84	46	130	42.920	1.96	1.07	3.03
1882	92	51	143	45.694	2.01	1.11	3.12
1883	101	57	158	46.489	2.17	1.22	3.39
1884	179	132	311	45.719	3.91	2.88	6.79
1885	159	52	211	47.851	3.32	1.50	4.82
1886	173	51	224	46.737	3.69	1.08	4.79
1887	112	53	165	44.046	2.54	1.20	3.74
1888	105	49	154	44.607	2.35	1.09	3.44
1889	143	57	200	48.173	2.96	1.17	4.13
1890	145	60	205	51.532	2.81	1.16	3.97
1891	159	70	229	53.183	2.99	1.31	4.30
1892	146	81	227	54.573	2.68	1.49	4.17
1893	123	98	221	57.132	2.15	1.71	3.86
1894	168	112	280	62.583	2.68	1.79	4.47
1895	149	74	223	62.231	2.39	1.18	3.58
1896	184	153	337	64.554	2.85	2.37	5.13

1897	175	80	255	65.315	2.69	1.23	3.92
1898	200	87	287	67.674	2.95	1.28	4.23
1899	198	105	303	69.111	2.87	1.52	4.39
1900	211	85	296	74.356	2.85	1.15	4.00
1901	273	106	379	72.9.5	3.74	1.45	5.19
1902	258	114	372	71.499	3.61	1.59	5.20
1903	242	98	340	68.130	3.55	1.43	4.99

Ezen táblázat adataiból a következő átlagokat nyerjük: 1000 munkásra esik évente átlag az első tíz évben (1872—1881) 2,14 súlyos, 1,39 halálos, azaz 3,53 súlyos vagy halálos sérülés; a második decenniumban 2,88 súlyos, 1,33 halálos, 4,21 súlyos vagy halálos; az utolsó évtizedben pedig évente átlag 2,80 súlyos, 1,51 halálos, 4,31 súlyos vagy halálos sérülés. *S a kimutatás keretébe vont 32 esztendő átlagát véve, 1000 munkásra esik évente átlag 2,73 súlyos, 1,43 halálos, 4,16 súlyos vagy halálos sérülés.*

A fenti táblázat «halálos balesetek» rovatában² ezen átlagból egynémelyik esztendőben lényeges eltéréssel találkozunk, így különösen az 1884. és 1896. években; az előbbi esztendőben a szab. osztrák-magyar államvasut-társaság aninai Kübeck-aknájában kiütött bányatűz okozta nagyobb mérvű bányaszerencsétlenség, mely 47 embernek oltá ki életét, szöktette fel a halálos balesetek számát; 1896-ban pedig ugyancsak az államvasut-társaság resiczavidéki bányászatánál a dománi Széchen-aknában történt sújtólégrobbanás következtében egy nagyobb szerencsétlenség, mely alkalommal 69 ember vesztette életét, 26 pedig súlyosan megsérült. Még 1894-ben is jóval túllépi az átlagot a halálos balesetek száma, ami ugyancsak az államvasut-társaság egyik feketeszénbányájában (Ronna-akna Aninán) történt sújtólég-robbanással áll okozati összefüggésben, amennyiben ez az explosio 39 bányászt ölt meg.

Hogy milyenek minálunk a bányászat körében a biztonsági állapotok más országok viszonyaihoz mérve, ebben a kérdésben az összehasonlító baleseti statisztika nyújt tájékoztatást.

Összehasonlítás kedvéért ide iktatom mindenekelőtt az ausztriai bányászat baleseti statisztikáját ugyanazon 32 évi időközre vonatkozólag, melyre nézve fentebb a hazai baleseti statisztikát ismertettem:

² A súlyos balesetekre vonatkozó adatok annyiban nem egészen megbízhatók, amennyiben a balesetek ezen csoportját az egyes vállalatok nem ugyanazon ismérv alapján határolják el. Ezen elhatárolásnál a büntető törvénynek (1878. évi V. t.cz.) a könnyű és a súlyos testi sértés fogalmára vonatkozó rendelkezése tekintendő mértékadónak, már csak azon büntetőjogi következménynél fogva is, hogy a könnyű testi sértés vétsége miatt a bünvádi eljárás mindenkor csak az illető sértett fél indítványára tehető folyamatba, holott ellenben a súlyos testi sértés, még pedig úgy a súlyos testi sértés büntette, mint a súlyos testi sértés vétsége, hivatalból üldözendő bűncselekményt képez. A büntető törvény 301. §-a szerint a 8 napnál hosszabb tartamú betegséget okozó testi sértés már súlyosnak minősítendő, s ennek analógiája szerint minden oly balesetet is, mely 8 napnál tovább tartó betegséget és munkaképtelenséget von maga után, már súlyosnak kell minősíteni. Némely bányavállalat tényleg ezen elv szerint eszközli a minősítést, mások ellenben csak az oly sérülést minősítik súlyos balesetnek, mely hosszabb tartamú, hónapokig tartó orvosi gyógykezelést tesz szükségessé.

Évszám	Balesetek száma			A munkások létszáma	1000 munkásra eső balesetek száma		
	súlyos	halálos	összes		súlyos	halálos	összes
1872	236	180	416	98.901	2.38	1.81	4.19
1873	213	194	407	102.419	2.09	1.90	3.99
1874	164	172	336	98.163	1.67	1.75	3.42
1875	181	204	385	94.019	1.92	2.16	4.08
1876	173	192	365	92.307	1.87	2.08	3.95
1877	160	144	304	92.033	1.74	1.56	3.30
1878	175	156	331	91.587	1.91	1.70	3.61
1879	182	153	335	91.606	1.98	1.67	3.65
1880	205	142	347	94.426	2.18	1.51	3.69
1881	204	167	371	95.662	2.13	1.74	3.87
1882	227	144	371	98.868	2.29	1.46	3.75
1883	201	155	356	102.081	1.97	1.52	3.49
1884	229	177	406	101.324	2.20	1.70	3.90
1885	261	291	552	104.905	2.48	2.77	5.25
1886	240	148	388	104.617	2.30	1.41	3.71
1887	284	154	438	105.120	2.70	1.48	4.18
1888	302	173	475	108.703	2.79	1.59	4.38
1889	270	192	462	113.958	2.37	1.72	4.09
1890	341	182	523	121.678	2.80	1.49	4.29
1891	392	261	653	126.791	3.09	2.06	5.15
1892	476	512	988	122.088	3.90	4.19	8.09
1893	598	232	890	122.026	4.90	1.90	6.80
1894	646	379	1025	123.732	5.22	3.06	8.28
1895	695	207	902	125.489	5.53	1.65	7.15
1896	756	189	945	128.034	5.90	1.48	7.38
1897	820	168	988	133.043	6.16	1.26	7.42
1898	932	162	1094	136.917	6.84	1.18	8.02
1899	912	174	1086	140.428	6.51	1.24	7.75
1900	1021	248	1269	149.105	6.85	1.66	8.51
1901	1028	199	1227	156.886	6.58	1.27	7.85
1902	1122	224	1346	148.040	7.56	1.50	9.06
1903	1258	121	1379	146.092	8.61	0.82	9.43

Megjegyzendő, hogy ezen baleseti statisztika összeállításánál az ausztriai só- és petróleum-bányászat nem vétetett figyelembe, mivel ezen bányászati ágak a fentebb

ismertetett magyarországi baleseti statisztikában nem szerepelnek.

A fenti táblázat adataiból kiszámítható, hogy Ausztriában a kimutatás keretébe vont első évtizedben (1872—1881) 1000 munkásra esett évente átlag 1,98 (nálunk 2,14) súlyos, 1,79 (nálunk 1,39) halálos, azaz 3,77 (nálunk 3,53) súlyos vagy halálos sérülés, a második évtizedben (1882—1891) 2,52 (nálunk 2,88) súlyos, 1,72 (nálunk 1,33) halálos, 4,24 (nálunk 4,21) súlyos vagy halálos; az utolsó évtizedben (1892—1901) pedig 5,92 (nálunk 2,80) súlyos, 1,85 (nálunk 1,51) halálos, 7,77 (nálunk 4,31) súlyos vagy halálos sérülés. *S az 1872—1903. időköz átlagát véve: Ausztriában 1000 munkásra esik évente átlag 4,05 (nálunk 2,73) súlyos, 1,74 (nálunk 1,43) halálos, azaz 5,79 (nálunk 4,16) súlyos vagy halálos sérülés.*

Az ausztriai súlyos balesetekre vonatkozó decennális átlagok, t. i. 1,98, 2,52, 5,92 igen nagy növekedést mutatnak, ami azonban onnan ered, hogy a súlyos balesetek minősítése újabb időben más kritérium, nevezetesen rövidebb időtartamú munkaképtelenség alapján történik, minélfogva újabban sok oly balesetet is súlyosnak minősítenek, melyeket a korábbi statisztikai kimutatásokban a könnyű balesetek közé soroztak. Ebből következik, hogy a súlyos balesetek statisztikája nem igen alkalmas annak megállapítására, hogy mily alakulatot mutat egy bizonyos időközben a bányászat tényleges veszélyességi foka. Összehasonlításokra is csak a halálos balesetek statisztikája alkalmas, miután a súlyos baleseteket az egyes országokban nem egy és ugyanazon ismérv nyomán minősítik.

A halálos balesetekre vonatkozó relatív átlagszámok (nálunk 1,39, 1,33, 1,51, 1,43; Ausztriában pedig 1,79, 1,72, 1,85, 1,74) összehasonlításából kitűnik, hogy Ausztriában jóval több munkást ér halálos baleset, mint nálunk és hogy úgy ott, mint nálunk a halálos balesetek statisztikája újabb időben az ásványszénbányászat intenzívebb fejlődésével okozati összefüggésben emelkedő irányzatot mutat ugyan, *csak hogy az emelkedés nálunk aránylag nagyobb, mint Ausztriában.*

A dolog természetéből következik, hogy egyes országok baleseti statisztikájának összehasonlítása alapján még nem lehet kellő tárgyilagossággal megállapítani, hogy bányarendőri tekintetekben melyik ország bányászata áll a fejlettség magasabb fokán, hol védekeznek intenzívebb módon a fenyegető bányaveszélyek ellen, mely ország bányászata áll éberebb, körültekintőbb, szigorúbb, hatályosabb bányarendőri felügyelet alatt. Mindezen körülményeket azért nem lehet a baleseti statisztika adatai nyomán kellő tárgyilagossággal elbírálni, mert az egyes országok bányászatának veszélyességi foka nem egyenlő. Közismeretű, hogy a szénbányászat veszélyesebb a fémbányászatnál, az ásványszénbányászat körében a sújtóléggel küzdő feketeszénbányászat, avagy pedig a vastag telepeken mozgó barnaszénbányászat aránylag sokkal több veszélyességi tényezőt állít a bányászati műveletek elé, mint a methángázmentes feketeszéntelepek vagy pedig a vékonyabb barnaszéntelepek bányászata. Továbbá a bányászat terjedelmében és intenzívitásában a lehatolás mélységében, a bányavállalkozás szakértelmességében, tőkeerejében és áldozatkészségében, a munkásviszonyokban, stb. is keresnünk kell egy-egy oly tényezőt, mely kihatásában csökkenteni, illetve szaporítani képes az effektív bányaveszélyeket.

Ausztriában az 1903. évben a bánya- és kohómunkások 146092 főnyi összlétszámából 66663, vagyis 45% volt a többnyire sújtóléggel küzdő feketeszenbányászat körében foglalkoztatva, a barnaszénbányászatra pedig 55065 munkás, vagyis az összlétszám 37%-a esett, ennél fogva az ásvány-szenbányászat körében ott a munkás-összlétszám 82%-a nyert foglalkozást: nálunk ellenben az 1903. évben 68130 főnyi összlétszámából csak 9136 = 13,4% dolgozott a feketeszen- és 25785 = 37,9% a barnaszénbányákban; a szénbányamunkásokra eső 82% osztrák arányszámnak tehát minálunk csak 51% felel meg. Ez a körülmény már egymagában is eléggé indokolja az osztrák baleseti statisztika magasabb arányszámain.

Itt-ott Ausztriában is előfordultak nagyobb-mérvű tömeges bányaszerencsétlenségek, melyek aztán egyes években jelentékenyen felszöktették a halálos balesetek relatív számain.

A fentebb közölt táblázatból kivehető, hogy különösen az 1885., 1892. és 1894. évek baleseti statisztikája mutat sötétebb képet; 1885-ben a dombraui és karwini 2 explosio 167 munkásnak okozta halálát; az 1892. évet az ismert pribrami katasztrófa teszi szomorúan emlékezetessé, amidőn 319 ember lőn a bányatűz áldozatává; 1894-ben pedig a gróf Larisch-féle karwini bányában június 15-én történt sújtólégrobbanás emelte fel rendkívüli mértékben a halálos balesetek számát, mert ez alkalommal 235 munkás sérült meg halálosan, 5 pedig súlyos sérülést szenvedett. Ezen utóbbi explosio közvetlen oka, illetve a robbanást előidéző tényező, miként a bécsi cs. kir. földművelésügyi ministerium statisztikai évkönyvében olvashatjuk, nem volt felderíthető.

Lássuk most a *poroszországi* bányászat halálos baleseti statisztikáját az utolsó 11 évre vonatkozólag:

Évszám	Munkások száma	Halálos balesetek száma	1000 munkásra eső halálos balesetek száma
1892	367.345	721	1·965
1893	365.658	821	2·276
1894	371.143	736	1·983
1895	377·767	842	2·229
1896	391.774	878	2·241
1897	415.638	883	2·124
1898	440.312	1094	2·485
1899	465.085	983	2·114
1900	507.164	1053	2·076
1901	544.659	1209	2·220
1902	540.963	1005	1·858

Az ezen kimutatás keretébe vont 11 esztendőben a halálos balesetek évi átlaga 8,29, s 1000 munkásra jut Poroszországban évente átlag 2,139 halálos baleset. A halálos balesetek magasabb arányszámain ezen ország bányászatánál azon körülményre lehet leginkább visszavezetni, hogy ott a munkások zöme a sújtóléggel küzdő, s egyébként

is veszélyesebb feketeszénbányászatnál foglalkozik; így pl. 1901-ben a bányamunkások 544659 főnyi összlétszámából a feketeszénbányászatra esett: 408375 vagyis 75%, s a 408375 munkás közül halálosan megsérült 956, vagyis 1000 munkásra esett a poroszországi feketeszénbányászat körében: 2,344 halálos sérülés.

A szászországi bányászat legutolsó 12 évi halálos baleseti statisztikáját a következő táblázat tünteti fel:

Évszám	Munkások száma	Halálos balesetek száma	1000 munkásra esik halálos baleset
1891	29.819	47	1.626
1892	29.656	45	1.520
1893	29.509	36	1.220
1894	28.829	31	1.076
1895	29.057	34	1.172
1896	28.886	34	1.180
1897	28.895	51	1.764
1898	28.609	43	1.503
1899	28.632	41	1.434
1900	29.833	46	1.543
1901	32.361	48	1.486
1902	31.739	46	1.451

A halálos balesetek évi átlaga tehát Szászországban 40,8, vagyis 1000 munkásra esik átlag 1,402 halálos sérülés.

Összehasonlítás kedvéért álljanak meg itt a következő átlagok:

Az 1885—1896. közti decenniumban 10.000 munkásra esett halálos sérülés évente átlag:

<i>Magyarországban</i>	<i>13,18</i>
<i>Ausztriában</i>	<i>20,55</i>
<i>Poroszországban</i>	<i>22,21</i>
<i>Szászországban</i>	<i>12,98</i>
<i>Franciaországban</i>	<i>18,96</i>
<i>Angolországban</i>	<i>18,73</i>

Ausztriára nézve ez az összehasonlítás jóval nagyobb átlagot mutat, mint amilyen az előre bocsátottak szerint az 1872 — 1901 közti 3 decenniumra esik: az eltérés onnan ered, hogy éppen ezen decenniumban (1885 —1896.) szerepelnek azon az osztrák bányászatra nézve oly fatális esztendők, amelyekben a fentebb már érintett nagy bányakatasztrófák történtek.

A fentebbiekben közölt statisztikai adatok összevetéséből az tűnik ki, hogy Magyarországon a bányamunkások életének az üzem körében való effektív veszélyeztetése aránylag nem nagymérvű, illetve, hogy bányabaleseti statisztikánk kevésbé sötét képet mutat, mint a kontinens többi bányaipart űző nagyobb államainak baleseti statisztikája. A közölt adatok szerint csak Szászország előzne meg minket a bányák belső biztonságának kedvezőbb állapota tekintetében. A szászországi baleseti statisztika kedvezőbb alakulata azonban leginkább arra a körülményre vezetendő vissza, hogy ott a legkevésbé veszélyes fémbányászat aránylag sokkal nagyobb munkaerőt tart lekötve, mint az összehasonlítás keretébe vont többi államoknak szűkebb körű fémbányászata.

Fentebb már érintettem, hogy az összehasonlító baleseti statisztikának számszerű adatai egymagukban s elvontan még nem nyújtanak elég támpontot az egyes országok bányászata biztonsági viszonyainak elbírálására, mert az összehasonlító baleseti statisztika relatív számainak értékét az egyes országok bányászatának különyszerű viszonyai lényegesen befolyásolják, majd emelik, majd pedig jelentékenyen leszállítják.

A hasonlóságot szempontjából az összehasonlításra sokkal alkalmasabb anyagot kapunk az esetben, ha a baleseti statisztikát művelési ágak szerint külön választjuk. Erre való tekintettel az alábbiakban közlöm még Magyarországnak és Ausztriának művelési ágak szerint is elkülönített összehasonlító statisztikáját az 1896-tól 1903-ig terjedő 8 évre vonatkozólag s az ezen időszakra eső évi átlag kitüntetése mellett.

Év	E g y h a l á l o s s é r ű l é s r e e s i k															
	a feketeszénbányászatnál				a barnaszénbányászatnál				a vasércbányászatnál				más bányászatnál			
	Magyarországon		Ausztriában		Magyarországon		Ausztriában		Magyarországon		Ausztriában		Magyarországon		Ausztriában	
	munkás	termelés q	munkás	termelés q	munkás	termelés q	munkás	termelés q	munkás	termelés q	munkás	termelés q	munkás	termelés q	munkás	termelés q
1896	109	130.000	834	1.477.000	497	1.047.000	464	1.907.000	1045	1.410.000	603	1.811.000	863	meg nem állapítható	545	145.000
1897	588	698.000	1056	1.908.000	484	990.000	511	2.176.000	484	990.000	878	2.690.000	1998		770	226.000
1898	435	563.000	1106	1.990.000	736	1.592.000	571	2.423.000	693	945.000	1064	3.467.000	975		502	152.000
1899	477	589.000	926	1.684.000	530	1.000.000	577	2.472.000	496	661.000	595	1.917.000	1022		865	258.000
1900	730	1.034.000	1106	1.802.000	615	1.315.000	334	1.321.000	878	1.281.000	625	2.105.000	1323		583	171.000
1901	450	593.000	837	1.397.000	530	1.079.000	614	2.317.000	566	865.000	734	2.454.000	1306		687	225.000
1902	458	553.000	924	1.534.000	551	1.090.000	453	1.785.000	427	679.000	446	1.453.000	1206		1043	306.000
1903	914	1.234.000	1360	2.346.000	486	994.000	1019	4.103.000	942	1.439.000	2470	8.580.000	860		1218	361.000
Átlag:	520	674.000	1018	1.767.000	553	1.139.000	568	2.313.000	691	1.033.000	927	3.059.000	1194	—	776	2 0.000

Ez a táblázat több szempontból érdekes és tanulságos.

Láttuk fentebb, hogy az 1872—1903. közti időszakban 1000 munkásra nálunk évente átlag 1,43, Ausztriában pedig 1,74 halálos sérülés esett; de ha most a fenti összehasonlító statisztika adatait vizsgáljuk, arról kell meggyőződnünk, hogy a feketeszénbányászatnál és a vasbányászatnál Ausztriában kedvezőbb a biztonsági állapot, mint minálunk, továbbá, hogy a barnaszénbányászatnál körülbelül egyenlő a halálos sérülések aránya, s hogy csak a fémbányászat az a művelési ág, melynél az életbiztonság tényleges veszélyeztetése minálunk sokkal kisebb mérvű, mint Ausztriában.

Az a perspektíva tehát, amelybe a művelési ágak szerint megosztott és széttagolt

baleseti statisztika helyezi bányáink belső biztonságát, már nem annyira megnyugtató, mint a balesetek általános összehasonlító statisztikája. Különösen a feketeszénbányászat és a vasércbányászat körében mutat a mi baleseti statisztikánk aránylag sokkal sötétebb képet, mint Ausztriáé.

Az 1896—1903. közti időszakban³ a *feketeszenbányászat* körében nálunk évente minden 520-ik, Ausztriában pedig csak minden 1010-ik ember lett bányaszerencsétlenség áldozatává. Igaz ugyan, hogy ezen időszokban minálunk egy abnormális esztendő is szerepel, t. i. az 1896., amidőn — mint már említettem — egy explozió alkalmával 69 ember szerencsétlenedett el a dománi Széchen-aknában, de ha ezen esztendőtől el is tekintünk, akkor is évente minden 579 emberre esik minálunk a művelési ág körében egy halálos baleset, tehát a helyzet még így is 43%-kal kedvezőbb, mint Ausztriában.

Ami pedig a halálos baleseteknek a termeléshez való viszonyát illeti, a fenti 8, illetve 7 éves időszakban egy halálos sérülésre az össztermelésből minálunk 674000, illetve 750000 q, Ausztriában pedig 1767000 q feketeszén esik, tehát e részben Magyarországon a helyzet 62, illetve 58%-kal kedvezőtlenebb. A közölt adatokból az is látható, hogy minálunk az össztermelésből egy munkásra jóval kevesebb esik, mint Ausztriában. Így pl. 1903-ban egy munkásra esett az évi össztermelésből

Magyarországon	1351 q
Ausztriában	1725 q

feketeszen.

Nem lennénk azonban eléggé tárgyilagosak ha a mi helyzetünk kedvezőtlenebb voltát kizárólag arra a tényezőre vezetnők vissza, hogy a balesélyek elleni praeventiv védekezés, s ezzel kapcsolatban a közhatalom bányarendészeti működése minálunk sokkal fogyatékosabb és hézagosabb, mint Ausztriában. Lehetséges és valószínű is, hogy úgy van, hogy a különbség létrehozásában ez a tényező is, mint «causa efficiens» szerepel, helyzetünk kedvezőtlenebb voltának legfőbb okát azonban abban a körülményben kell keresni, hogy feketeszénbányáink viszonylag veszélyesebbek, mint Ausztriában, mert minálunk valamennyi feketeszenbányatelep erősen gázdús és a legtöbbször hirtelen fellépő gázkibontásokkal is találkozunk.

Feltűnő, hogy baleseti statisztikánk a *vasbányászat* körében is kedvezőtlenebb helyzet-ről ad számot, mint az osztrák baleseti statisztika. Az utolsó 8 évi időszakot tekintve a bányászat ezen ágában minálunk évente átlag minden 691-ik, Ausztriában pedig minden 927-ik munkás sérült meg a hivatásszerű foglalkozása közben halálosan, és egy halálos sérülésre az össztermelésből nálunk évente átlag 1033000 q, Ausztriában pedig 3059000 q esik. Ismerve vasércbányászatunk viszonyait, senki sem fogja jogosulatlannak mondhatni azt a feltevést, hogy az életbiztonság effektív veszélyeztetését e bányászati ág körében a fenyegető veszélyek elleni fokozottabb praeventiv védekezés által csökkenteni lehetne. Ez a feltevés annál is inkább jogosult, mert minálunk az aránylag kevésbé veszélyes külfejtésekben is gyakori a bányaszerencsétlenség.

³ Hosszabb időszakot azért nem illeszthettem az összehasonlítás keretébe, mert minálunk csak 1896 óta - amidőn az országos bányastatisztika anyagának rendszeres feldolgozását munkába vettem - állnak ily részletes adatok rendelkezésre, miután a statisztikai hivatal szerkesztésében megjelenő «Statisztikai évkönyv» csakis a bányászat és kohászat körében előforduló balesetek abszolút számait közli, anélkül, hogy a biztonsági viszonyoknak az egyes művelési ágak szerinti méltatására is kiterjeszkednék.

Barnaszénbányáink relatív biztonságának mértéke igen közel áll az osztrák barnaszénbányákéhoz. E művelési ág körében ugyanis az utolsó 8 esztendő alatt minálunk évente átlag minden 553-ik, Ausztriában pedig minden 568-ik munkás lőn halálos bányaszerencsétlenség áldozatává. De ha figyelembe vesszük, hogy e művelési ágnál Ausztriában sokkal nagyobb tért foglal el a dolog természeténél fogva veszélyesebb vastagtelep-bányászat, akkor az ottani barnaszénbányák biztonsági viszonyait is aránylag kedvezőbbeknek kell minősítenünk.

A közölt táblázat adatai mutatják, hogy a munkahatály úgy a vasércz-, mint a barnaszénbányászatnál mennyivel nagyobb Ausztriában, mint minálunk; míg ugyanis nálunk, egy halálos sérülésre évente átlag 1139000 q barnaszén és 1033000 q vasércz esik az össztermelésből, addig Ausztriában ezen átlagos viszonyszámok 2313000, illetve 3059000 q-ra emelkednek. Közelebbről vizsgálva a dolgot az 1903. évben egy munkásra esett az össztermelésből :

a) barnaszén	Magyarországban	2045 q
	Ausztriában	4024 q
b) vasércz	Magyarországon	1527 q
	Ausztriában	3474 q

A munkahatály ezen óriási különbségének legfőbb oka mindenesetre a települési viszonyokban keresendő, amihez még az a körülmény is hozzájárul, hogy a kilenczvenes években hirtelen gyors fejlődésnek indult barnaszén- és vasérczbányászatunk körében nem állott kellő számú szakképzett, illetve begyakorlott, hivatásos munkás rendelkezésre, s ezen munkáshiányt részben az egyes bányavidékek földmívelő lakosságából kellett pótolni. Csak természetes, hogy az ily összeszedett, gyakorlatlan munkáselemek munkahatálya nem ütheti meg a normálmértéket. S ez a körülmény a balesetek számarányának alakulatára is kedvezőtlen befolyást gyakorolhatott, mert a kellő gyakorlattal nem bíró munkások a dolog természeténél fogva nem képesek a fenyegető veszélyeket felismerni s azok ellen öntudatosan védekezni.

Egyedül *a fém-bányászat* az, melynek körében az emberi élet tényleges veszélyeztetése minálunk sokkal kisebb mértékű, mint Ausztriában, mert míg itt az utolsó 8 évi időszakban évente átlag már minden 776-ik munkást ért halálos baleset, addig minálunk ezen művelési ág körében évente átlag 1194 munkás közül sérült meg egy halálosan. Helyzetünk kedvezőbb voltának egyik-másik okára itt is rá lehet mutatni. Kiemelendő itt különösen, hogy a fém-bányászat terén minálunk az államkincstár mint bányavállalkozó uralja a tért, s hogy a kincstár bányászata, melynek irányításánál nem annyira az üzleti érdek, mint inkább a közérdek és a közgazdasági érdek kerül homloktérbe, sem a közvetlen bányaugyelet intenzivitása, sem a biztonsági berendezések tekintetében nem hagy kívánni valót hátra. Ehhez járul, hogy fém-bányamunkásainknak körülbelül 30%-a a kisipar jellegű bányászat körében nyer foglalkozást, ahol kevesebb veszélyességi tényező szerepel, másrészt pedig ezek a kora ifjúságuktól fogva a bányamunkához szokott, s abban felnőtt egyének itt a primitív kisbányászat körében mindenkor felismerik a veszélyt és hatályosan védekeznek ellene. Innen van, hogy az ily, rendészeti szempontból egyébként csaknem minden kritikán aluli kisbányákban életveszélyes szerencsétlenség csak igen gyéren, elvétve fordul elő.

A fentebbiekben arra való tekintettel, hogy a munkások élete és egészsége biztonságának védelme a bányarendészet legelső és legfőbb feladatát képezi, tüzetesen foglalkoztam az összehasonlító baleseti statisztikával, bányáink belső biztonsági viszonyainak más országokéhoz mért összehasonlító vizsgálatával.

Ez összehasonlító vizsgálódások során láttuk egyrészt, hogy országunk bányabaleseti statisztikája más, kifejtettebb bányászattal bíró országok baleseti statisztikájához képest bányáink belső biztonsága tekintetében elég kedvező állapotokról számol be ugyan, de másrészt az osztrák bányászat analóg viszonyaival való közelebbi összehasonlítás arra a végeredményre vezetett, hogy ha a halálos baleseteknek az egész bányászatot és kohászatot felölelő általános viszonylata valamivel kedvezőbb is minálunk, mint Ausztriában, de egyes művelési ágak körében, jelesen a feketeszen- és a vasbányászatnál a munkások életének tényleges veszélyeztetése nagyobb mérvet ölt minálunk, mint a monarchia másik államában.

Kizárólag a szénbányászatra vonatkozólag állanak itt végül a következő összehasonlító statisztikai adatok. A szénbányászatnál az 1901. évben 1000 munkásra esett halálos kimenetelű bányaszerencsétlenség

Angolországban és Írországban	1,29
Az angol birodalomban átlag	2,55
Ausztriában	1,84
Magyarországban	1,98
Belgiumban	1,05
Franciaországban	1,42
Németországban	2,19
Hollandiában	1,53

Említettem már fentebb, hogy az összehasonlító baleseti statisztika adatai egymagukban még nem nyújtanak elegendő támpontot annak megítélésére, hogy melyik ország bányászatánál fordítanak nagyobb gondot a fenyegető balesélyek elleni praeventiv védekezésre.

Több ország baleseti statisztikájának összehasonlító mérlegelésénél nem elegendő pusztán az előforduló balesetek abszolút és relatív számait nézni, hanem a mérlegelésnél, ha tárgyilagosaak akarunk lenni, az egyes országok bányászatának viszonylagos veszélyességi fokára, illetve mindazon tényezőkre és körülményekre (a művelési ágak megoszlása, geológiai viszonyok a bányászat terjedelme és intenzivitása, a bányászat lassúbb avagy gyorsabb ütemű fejlődése, a munkásviszonyok, a bányavállalkozók közszelleme, a rendelkezésre álló szakértelem és tőkeerő, stb.) is tekintettel kell lenni, melyek a bányaművek belső biztonsági állapotára kedvező vagy kedvezőtlen befolyást gyakorolnak.

Ily módon az is könnyen megtörténhetik, hogy egyik országnak magasabb baleseti arányszáma a biztonsági állapot tekintetében sokkal inkább megnyugtató, mint egy oly országnak alacsonyabb baleseti arányszáma, ahol a bányászat körében sokkal kevesebb veszélyességi tényező szerepel, s ahol a helyzet a fenyegető balesélyek elleni hatályos praeventiv védekezés tekintetében általában véve minden tekintetben sokkal kedvezőbb.

Egyik ország kisebb baleseti arányszámai tehát még nem képeznek elegendő bizonyítékot arra nézve, hogy ott a balesélyek elleni védekezés, s ezzel kapcsolatban a bányarendészet működése élénkebb, szigorúbb és belterjesebb.

A fenyegető balesélyek elleni védekezés és a bányarendészet működése között nyilvánvaló a szoros kapcsolat, mert habár nincs is kizárva annak a lehetősége, hogy a bányászattal foglalkozók érdekcsoportja az egyes üzemek belső biztonságáról helyelközzel saját inicziatívájából a közhatalom irányító és kényszerítő beavatkozása nélkül is gondoskodhatik, mindazonáltal annak következtében, hogy a balesetek elleni hatályosabb védekezés többnyire jelentékeny anyagi áldozatokat követel a bányavállalatoktól, ami az illető vállalatok üzleti érdekeit legalább átmenetileg kedvezőtlenül befolyásolja, ez az önkéntes védekezés az állam kényszerítő hatalmának érvényesülése nélkül általában véve a dolog természeténél fogva sohasem fogja megütni a közérdek követelte mértéket.

Egy olyan elvitázhatatlan sarktétel ez, melynek igazságát a gyakorlati tapasztalás is lépten-nyomon igazolja. Ahol az államhatalom a bányaművelésnél szigorú rendszabályokat statuál a fenyegetett életbiztonság védelmére, s kellő módon gondoskodik ezen óvórendszabályok szigorú végrehajtásáról, más szóval, ahol a közhatalom a fensőbb közérdek követelményeinek mindenben megfelelő bányarendőri tevékenységet fejt ki: ott a bányaművelés terjeszkedése és veszélyességének növekedése mellett is észrevehetően javulni szokott a bányák belső biztonsága.

A mondottak igazolására idézzünk néhány adatot a statisztika által képviselt gyakorlati tapasztalás köréből.

Nagy-Britannia bányászatán 1000 földalatti munkásra esett halálos sérülés

1865-1870 időszakban évente átlag	3,995
1871-1875	2,736
1876-1880	2,709
1881-1885	2,312
1886-1890	2,012
1891-1895	1,701

(V. ö.: Zeitschrift für das B., H.- u. S.-wesen im preuss. Staate. 1899 évf. 34. l.)

Nagy-Britanniában az 1872. VIII. 10. köszén-bányatörvény szervezte a modern bányarendészetet, s ezen időtől kezdve ott az állam mindegyre fokozódó gondot fordít a bányamunkások életbiztonságának védelmére. Elvitázhatatlan, hogy a fejlődő technika is segítségére van a föld mélyében rejlő titkos erőkkel küzdő bányásznak, másrészt azonban a bányászat terjeszkedésével, különösen pedig a nagyobb mélységek feltárásával és a bányaüzemek intenzivításának növekedésével kapcsolatban a fenyegető veszélyek is megsokasodnak; az angolországi bányászat körében a biztonsági viszonyok határozott javulása tehát az államhatalom nagy arányokban kifejlesztett rendészeti tevékenységével is mindenestre okozati összefüggésben áll.

Franciaországban a szénbányászat körében az életbiztonság tényleges veszélyeztetésének alakulatáról némi áttekintést nyújt a következő quinquéqualis baleseti statisztika.

Ezer munkásra esett:

1830. évben	4,47	halálos sérülés
1835.	3,08	
1840.	4,72	
1845.	3,28	
1850.	3,85	
1855.	3,81	
1860.	2,73	
1865.	3,20	
1870.	2,87	
1875.	2,06	
1880.	1,75	
1885.	1,68	
1890.	2,88	
1895.	1,19	
1900.	1,42	

(B. u. Httw. Zeitung 1904. évf. 12. sz.)

Ez adatok mutatják, hogy a bányarendészet fejlesztésének és szigorításának Franciaországban is megvolt az életbiztonságot fokozó üdvös eredménye, habár kétségtelen, hogy a robbanó lég elleni védekezés terén a szaktudományban és a technikában bekövetkezett nagyarányú fejlődést is elsőrendű tényezőnek kell a biztonság fokozódásánál minősíteni. De nem kell itt másrészt elfelejteni, hogy a közhatalom öntudatos és körültekintő rendészeti tevékenysége úgy a tudományban, mint a gyakorlati bányászat körében is előbbre viheti, előbbre is viszi a balesélyek elleni praeventiv védekezés problémájának sikeres megoldását. Gondoljunk csak azokra az üdvös eredményekre, melyek az angol, francia, porosz, s legutóbb az osztrák kormány által a robbanó lég veszélyei elleni hatályos védekezés eszközeinek és módozatainak megállapítása végett kiküldött országos bizottságok tevékenységéhez fűződnek! Vajon a közhatalom ez irányú fellépése nem vitte-e előbbre a szaktudomány és a bányászati technika fejlődését?! . . .

Vagy pedig hazai viszonyaink köréből a m. kir. pénzügyminisztérium tíz évi működéséről szóló legújabbán közzétett jelentés nyomán utalhatunk itt a pénzügyi kormánynak, mint a bányarendészet legfőbb orgánumának arra a tevékenységére, mellyel az ország legveszélyesebb bányászatánál, t. i. a szab. osztrák-magyar államvasút-társaság dél-magyarországi sújtóléggel küzdő bányaműveiben, ahol a bányalégrobbanások és gázkitörések nemcsak gyakori kisebb szerencsétlenségeket, hanem több nagyobb katasztrófát is idéztek elő, az életbiztonságot a lehetőséghez mérten fokozni és megszilárdítani igyekezett. E végből 1898-ban a robbanó bányalég elleni védekezés terén tekintélyeknek elismert szakértők által megvizsgáltatta a szóban forgó bányaműveket. E szakértők a megvizsgált bányákról a gázkitörések és a gázrobbanások elleni védekezés minden tényezőjére kiterjeszkedőleg kimerítő emlékiratot készítettek, mely alapul szolgált a szóban forgó bányászatra vonatkozó általános rendőri szabályzat kibocsátására és zsinórmértékül szolgál a bányahatóság rendőri hatalmának gyakorlásánál.

A vázolt bányarendészeti kormányintézkedés kedvező kihatása már is jelentkezik az életbiztonság viszonyainak alakulatánál, amint ezt a szab. o. m. államvasút-társaság szénbányaműveinek következő baleseti statisztikája is bizonyítja:

Évszám	1000 munkásra eső halálos balesetek száma	Egy halálos balesetre esik a széntermelésből (métermázsa)
1896	19·13	51·000
1897	2·30	383·000
1898	3·95	266·000
1899	3·09	304·000
1900	1·23	798·000
1901	1·22	802·000
1902	2·00	444·000
1903	1·13	475·000

Nem állítjuk, hogy ez a kedvező fordulat a vállalatnak a biztonság fokozására irányuló törekvése, s az e téren tanúsított áldozatkészsége nélkül is ily mértékben következett volna be, másrészt azonban azt sem lehet kétségbe vonni, hogy a viszonyok javulása, — miután a veszélyességi tényezők nem csökkentek, de sőt ellenkezőleg a bányaművelés növekedő mélységével kapcsolatban inkább érezhetőkké lettek — a közhatalom szigorúbb és körültekintőbb bányarendőri tevékenységével is összefüggésben áll.

Ez a dolog természetéből következik.

A bányarendészet működése és a biztonsági állapot közti kapcsolat illusztrálására hazai viszonyaink köréből nem idézhetünk általános példát, mely az ország egész bányászatát felölelné; nem idézhetünk pedig azért, mert a bányarendészet gyakorlása nálunk most is azon keretekben mozog, melyeket egy félszázad előtt az ausztriai ált. bányatörvény életbeléptetése alkalmával fel állítottak, minélfogva a bányarendészet célirányos kifejlesztése nálunk még a megoldandó feladatok sorába tartozik.

Ha a szab. osztr.-magy. államvasút-társaság dél-magyarországi bányaműveitől eltekintünk, hazai bányászatunk belső viszonyait a biztonság tekintetében eléggé kedvezőknek kell minősítenünk. Más bányáinknál csak igen csekély mértékben lépnek fel rendkívüli veszélyességi tényezők, úgy hogy azokat a bányász *rendes* gondossága is többnyire már eredményesen legyőzheti. Az üzemek elevensége, s a tömegtermelés fokozása sincs még minálunk oly mértékben megvalósítva, hogy ezen körülményben számottevő veszélyességi tényezőt lehetne felismernünk. Ily viszonyok között az objektív kritika méltán felvetheti a kérdést, hogy hazai bányászatunknál az életbiztonság effektív veszélyeztetésének mértéke megfelel-e a fellépő veszélyességi tényezőknek? S habár baleseti statisztikánk képe nem is a legsötétebb, a felvetett kérdésre az objektív kritika a jelzett viszonyok között nem adhat más feleletet, mint hogy a magyarországi bányászat körében a belső biztonsági állapot még javításra szorul, s hogy az esetben, ha bányáink az egész vonalon, s minden tekintetben kielégítő módon védekeznenek a fenyegető balesélyek ellen, jóval kedvezőbb eredményekről számolhatna be a baleseti statisztika. Nem nyugtathat meg különösen az a fentebb közelebről érintett tapasztalati jelenség, mely szerint Ausztria

bányászatának több jelentős ágazata körében relatíve nagyobb az életbiztonság, mint minálunk, habár mi sem jogosít fel arra a föltevésre, hogy ott a bányaművelésnek kisebb mértékben kell a fenyegető balesélyekkel megküzdenie.

Bátran kimondhatjuk hogy a helyzet eltérő voltát nem lehet másra visszavezetni, mint arra a körülményre, hogy míg Ausztria a hetvenes évek elejétől, tehát bányászati közigazgatásunk különválásának csaknem a kezdetétől fogva, amidőn az 1871. július 21-iki törvénnyel elsősorban a bányahatóságok újjászervezéséről gondoskodott, mindenha nagy gondot fordított a bányarendészet fokozatos fejlesztésére: addig minálunk e téren a régi állapot, mely talán már az akkori kezdetleges bányászati viszonyok közepette sem respektálta eléggé a biztonság hatályos védelmében megnyilatkozó közérdeket, csaknem egészen a mai napig úgyszólván változatlanul fenntartatott.

Nálunk az évtizedek óta tartó bányajogalkotási kísérletezéseknek, s azok eredménytelenségének, illetve mindannyiszor bekövetkezett fennakadásának tulajdonítható leginkább, hogy a bányarendészet célirányos és öntudatos kifejlesztésével ennyire elmaradtunk, mert ezt a fontos kérdést is, mint tárgyánál fogva oda tartozót, a megalkotandó általános bányatörvény keretében akartuk megoldani.

Ausztria a bányászatot érdeklő törvényhozási feladatok tekintetében más munkaprogramot állított fel. Ott ugyanis belátták azt, s számoltak azzal a körülménnyel, hogy egy teljes, új bányajogi kódex megalkotása nem könnyű feladat; másrészt azonban átértézték annak a szükségét, hogy egyes bányajogi intézményeknek a gyakorlati élet által sürgősen követelt reformját mielőbb meg kell valósítani. A teljes kódex helyett tehát törvénynovellákat csináltak, s e novelláris törvényalkotást 1871-ben a bányahatóságok újjászervezésével, tehát a bányarendészet szerveinek reformjával kezdték meg.

Ha a bányarendészet gyakorlásának szervei nem megfelelők, akkor a természet örök törvénye szerint azok működése sem lehet a célnak megfelelő; ahol pedig nincs megfelelő működés, ott a kívánt eredmények sem érhetők el.

Hogy minálunk a bányákra való állami felügyelet nincsen úgy szervezve, amint azt a bányaművelés által eminenter veszélyeztetett élet és vagyonbiztonság hatályos védelméhez fűződő közérdek megkívánna, arról legottan meggyőződhetünk, ha a bányarendészet szervezésének vezérelveit meghatározzuk és a mi viszonyainkra alkalmazzuk.

Milyennek kell lenni tehát a bányarendészet szervezetének ?

A közhatalom feladatait e téren csak az oly szervezet lesz képes kellő mértékben megvalósítani, mely lehetővé fogja tenni a bányarendészeti organizmus a) szakszerű, b) gyors és c) folytonos működését, s mely d) lehetőleg biztosítja az összes bányarendőri szakközegek teljes függetlenségét, megközelíthetetlenségét és fensőbb etikai magaslatra emelkedett tiszta közszellemét.

A bányarendészet működésének *szakszerűsége* a bányarendőri közegek kellő mértékű szakképzettségét tételezi fel, és pedig úgy a bányászati szaktudományok, mint a gyakorlati bányászat terén.

Ezt a dolog természetéből folyó követelményt szükségtelen bővebben indokolni. Az oly bányarendőri szervezet, melyet működésében nem a megfelelőleg kifejlesztett

szakértelem irányítana, életképtelen, lélek nélküli abszurd alkotásnak vagy intézménynek volna minősítendő, mely nem lenne alkalmas egyébre, minthogy kompromittálja a közhatalmat, s a biztonság védelme helyett esetleg csak újabb, s nagyobb veszélyeket támasszon.

Ami a megkívántató szakképzettség mértékét illeti, ezt lehetetlen közelebből megjelölni, de itt is a dolog természetéből folyik az az általános elvi követelmény, hogy a bányarendészet organizmusának a szakképzettség tekintetében mulhatatlanul meg kell ütnie legalább is azt a mértéket, melyet az ország bányászatának kezelése és irányítása megkíván és a gyakorlatban tényleg érvényesít. Ahol a bányarendészet szerveinek szakértelme el nem éri a gyakorlati bányászathoz szükséges és a gyakorlati bányászatnál érvényesülő szakértelem nivóját, ott a legnagyobb visszasság áll elő, mert teljesen lehetetlenné válik a bányákra való rendőri felügyelet öntudatos és célirányos gyakorlása. Az ily bányarendőri közegek vagy bábok lesznek az érdekelt művezetőségek kezében, akik tetszésük szerint, s érdekeikhez képest szuggerálják beléjük a vélekedést s az egyes konkrét esetek megítélését, vagy pedig minden tárgyilagosság nélkül rendelkező folyton akadékoskodó, lármás alakokká nőnek a hatalom szférájában, akik ahelyett, hogy a biztonságot fejlesztenék, még kétesebbé teszik azt, s csak zavarólag hatnak az üzemek rendes menetére.

Hogy mi biztosítja a bányarendészet működésének *gyorsaságát* és *folytonosságát*, s hogy a bányarendészet szervezésénél miért és mennyiben kell ezen kettős elvi követelmény megvalósítására törekedni, ezen kérdésekre is igen könnyű megfelelni. A bányászat körében fellépő veszélyekkel szemben a sürgőszerű védelmet és segílyt nem lehet halasztgatni. A késedelmezés itt mindenkor nyílt mulasztást jelent. S viszont a gyors fellépés aránylag kisebb akcióval gyakran a káros következmények egész lánczatának veheti elejét.

A bányarendészet nem más, mint a közérdek követelményeinek megfelelő *védelem nyújtása* a közhatalom részéről a bányászat veszélyes kihatásaival szemben. Az a védelem, mely nem elég gyorsan lép akcióba, nem lehet eredményes és kellő tárgyilagossággal nem is nevezhető védelemnek.

A bányaművelés veszélyességi tényezői csak magával a bányaműveléssel szűnnek meg; az élő, a működő bányászat egy perczre sem hagyhatja fel a küzdelmet a föld mélyében rejlő titkos erőkkel és elemekkel. A veszélyesség folytonosságából következik a közérdek követelte védelemnyújtás folytonosságának szükségessége. Az öröklámpa soha meg nem szűnő fényszórásához hasonlíthatjuk leginkább a hivatása magaslatán álló bányarendészet működését.

A bányarendészet gyors, éber és folytonos működése csak ott valósítható meg, ahol megfelelően képzett szakegyén kellő számban áll a közhatalom rendelkezésére, s attól olyan a rendészet orgánumainak szétosztása és elhelyezése, hogy emellett a bányaművelés folytonos⁴ ellenőrzése, s a fenyegető veszélyek fellépése esetén követelt

⁴ Talán mondanom sem szükséges, hogy a *folytonosságot* nem kell itt szorosan a betű szerinti értelemben venni, mert hiszen akkor minden munkahelyen állandóan egy bányarendőri közegnek kellene tartózkodnia. A folytonosság akként értelmezendő, hogy az illető rendőri közeg mindenkor teljes áttekintéssel bírjon a

haladéktalan, gyors bányarendőri beavatkozás nem ütközik akadályokba.

A dolog természetéből következik, hogy a bányarendőri feladatok ily irányban és terjedelemben csak ott lesznek tényleg megoldhatók, hol a bányarendészet gyakorlására hivatott állami hatóság olyatén decentralizált szervezetet nyer, hogy amellet minden jelentősebb bányavidéken, illetve az ország bányászatának minden egyes gócpontján egy-egy elsőfokú bányarendőri hatóság állíttatik fel.

A mi végül azt az elvi követelményt illeti, melyet, a rendőrhatalom alkalmazottak megközelíthetlenségében és szigorú kötelességérzetében lehet kifejezésre hozni: ez a követelmény önként érthetőleg a közszolgálat minden ágazatára kiterjed ugyan, de mégis inkább homloktérbe lép a közszolgálat azon ágazatainál, melyeket a fensőbb közérdek szempontjából jelentősebb és messzebbmenő diskreczionális jogkör illet meg.

Biztosítani kell a bányarendészet tényezőinek anyagi függetlenségét és nyugodt existenciáját, hogy működésük körében semmiféle illetéktelen külső befolyás ne érvényesülhessen.

E szempontból a bányarendészet szervei egy tekintet alá esnek a jogszolgáltatás szerveivel, mert az élet- és vagyonbiztonsághoz fűződő közérdek védelme nem alárendeltebb jelentőségű a jog és igazság védelménél és a jogrend biztosításánál. A bányászat által fenyegetett élet- és vagyonbiztonság védelme sok esetben ellentétbe kerül a bányavállalatok üzleti érdekével, s ezen érdekek követelményei szempontjából könnyen érthető az a törekvés, mely az államhatalomnak a bányaművelés viszonyaiba való, s a vállalatokra a biztonság érdekében gyakran súlyos terheket rakó beavatkozását távol tartani, illetőleg a lehető minimumra redukálni akarja. S vajon nem könnyebben érhet-e célzt e törekvés ottan, ahol az ezer gonddal terhelt tisztviselő magánéletében, s nyomasztó anyagi helyzetében napról napra a létért való kemény küzdelmet vívja, ahol a tisztviselő javadalmazása a maga és családja mindennapi szükségletei fedezésére is alig elegendő?

Ha etikailag nem is menthető, de sok esetben mégis mennyire-annyira indokolható, vagy legalább is megmagyarázható, ha a gondterhelt élet nehéz küzdelmeinek forgatagában megtörik egyik-másik rosszul díjazott tisztviselő függetlensége és megközelíthetlensége.

A bányarendészet körében annyival is inkább nagy súlyt kell fektetni az intéző közegek anyagi függetlenségének és ezzel összefüggésben azok érintetlenségének biztosítására, mert itt különösen a rendészet gyakorlásának praeventiv irányzatánál nemcsak a tett intézkedések, a külsőleg felismerhető, s nyomokat hagyó pozitív rendőri cselekvények bírnak jelentőséggel, hanem itt a rendészet orgánumainak a kötelességérzet lazább felfogásával kapcsolatos közömbös megosztása, így pl. valamely szükséges rendőri intézkedésnek külsőleg a legtöbb esetben fel nem ismerhető, ennél fogva fegyelmileg vagy büntetőjogilag meg sem torolható mellőzése is már igen messzemenő hátrányos következményekét vonhat maga után.

felügyeletére bízott bányauzemek berendezéséről és menetéről, s hogy mindenkor kellő időben tehesse meg a biztonság védelmére szükséges rendelkezéseket. A bányarendőri felügyelet ily értelmű folytonossága az üzemtervek ismeretén és előzetes szakszerű felülbírlásán kívül múlhatatlanul feltételezi az egyes bányauzemek időnkénti részletes helyszíni megvizsgálását. S hogy ennek mily időközökben kell megtörténnie, erre nézve az egyes bányauzemek veszélyessége lesz elsősorban mérvadó.

A függetlenség és megközelíthetlenség intézményileg való biztosítása feltételezi és megkívánja az alkalmazottak megfelelő díjazását és előmeneteli viszonyaiknak méltányos rendezését.

Attól az angol bányainspektortól, akinek 1200 font sterling évi fizetést ad az állam (ami a mi pénzünkben körülbelül 28000 koronának felel meg), bizony távolról sem tételezhető fel, hogy eljárását nem csupán a szigorú kötelességérzet, hanem esetleg önérdeke is irányítani fogja. Ily dotálás mellett, mely az anyagi gondoktól egyszer, s mindenkorra mentesít, sohasem fognak működésbe jönni azok a titkos, de erős rugók, melyek máskülönben az élet súlyos megpróbáltatásai között néha még a szigorú jellemű egyént is megingatják és örvénybe vetik, vagy legalább a szigorú kötelesség egyenes útjáról többé-kevésbé leterelik.

A fentebbiekben érintett vezérelveket mindig szigorúan szem előtt kell tartani a bányarendészet szervezésénél, ha azt akarjuk elérni és biztosítani, hogy a közszolgálat ezen igen fontos ágazata a gyakorlati működésében mindenütt és mindig hivatása magaslatán álljon. Vajon megfelel-e ezen vezérelveknek bányarendészetünk a mai szervezetében?

Erre a kérdésre — ha viszonyainkat az objektív kritika szemüvegén közelebbről nézzük — határozott tagadó választ kell adnunk, amely felelet a reformok e téren való szükségességére is utal egyszersmind.

Tekintsük hát meg bányarendészetünk mai szervezetét, s vizsgáljuk azt meg a fentebbiekben méltatott elvi követelmények szempontjából.

A bányákra való állami felügyelet gyakorlása nálunk kizárólag a bányászati közigazgatás intézésére hivatott szakhatóságok feladatát képezi. S ha a bányahatóságok bányaugyi közigazgatási teendőit a jelentőség és közfontosság szerint vizsgáljuk és sorba állítjuk, akkor az itt homloktérbe lépő fensőbb közérdekre való tekintettel a feladatok sorozatát a bányarendőri hatáskörrel kell megnyitnunk, mert sem a bányajogosítványok kiszolgáltatása és nyilvántartása, sem az adminisztráció körébe eső jogviták elintézése, sem a munkaadó és a munkás közti jogviszony rendezése, sem a többi bányahatósági feladatok nem bírnak oly nyomatékkal és túlsúlyban lévő jelentőséggel, mint az államhatalom azon tevékenysége, mellyel az egyént és a társadalmat a bányaművelés veszélyes kihatásai ellenében megóvni igyekszik. Azonban, daczára ennek, bányahatóságaink mai szervezetében és gyakorlati működésében a bányarendészeti feladatok ellátása nagyon is szűk körbe és nagyon a háttérbe szorul.

Néhány évtizeddel ezelőtt, mondjuk az alkotmány helyreállítása idejében, midőn az osztrák és a magyar bányahatósági státus különválasztott, ez az állapot nem tűnhetett fel annyira szembeszökő visszáságnak, mert hiszen akkor a rendőri beavatkozásra legtöbb alkalmat és okot szolgáltató ásványász-bányászat, minálunk még bölcsőkorát élte, az érczbányászat terén pedig az államkincstár vállalatai uralták a tért, tehát oly vállalatok, melyek működésénél a közérdek és a közgazdasági érdek követelményei előtt az üzleti érdek követelményei háttérbe szorulnak, oly vállalatok, melyek úgy a bányák műszaki vezetése, mint azok technikai berendezése tekintetében már önszántukból is megtették mindazt, ami a biztonság védelmére, jelesül a bányauzem benső biztonságának megszilárdítására szükségesnek mutatkozott.

De azóta lényegesen megváltoztak a viszonyok. A magánvállalkozás, különösen a két utolsó évtizedben, még az ércbányászat terén is (a vasércbányászatot beleértve) rohamosan kezdett tért hódítani, a nagyarányú fejlődésnek indult ásványszénbányászatot pedig csaknem az egész vonalon a maga számára foglalta le. Ez a körülmény a dolog természeténél fogva feltételezte és megkívánta volna a bányarendészet intenzívebb működését, de ez a bányahatósági kerületek nagy, terjedelménél és a bányahatósági szaktisztviselők csekély számánál fogva, valamint a szakszerű, gyors, éber, folytonos és körültekintő rendészeti tevékenységhez megkívántató értelmi és anyagi erőforrások hiányossága folytán nem volt megvalósítható.

Az ország kedvezőtlen pénzügyi viszonyai és bányajogunk kodifikálásának nehézségei évtizedeken át feltartóztatták a bányahatósági intézménynek, s ezzel a bányarendészet organizmusának a bányászat fejlődése által követelt kifejlesztését. A visszamaradást eléggé szemléltetővé teszi az a körülmény, hogy pl. az 1867 — 1895. év közti közel harmincz éves időszakot tekintve, míg ezen idő alatt bányászatunk körében a munkások száma 44900-ról 62200-ra (növekedés 40%), a bánya- és kohótermelés pénzértéke 33167000 K-ról 79488000 K-ra (a növekedés 140%-nak felel meg), az adományozott bányaterület 25896 hektárról 71289 hektárra (növekedés 174%) és a zártkutatómányok száma 2628-ról 24354-re emelkedett, addig a bányahatósági szaktisztviselők létszáma ezen idő alatt az elsőfokú bányahatóságok tisztii állományában mindössze kettővel növekedett. Nagyon természetes tehát, hogy az a tisztii létszám, mely alkotmányunk helyreállításának idejében a tényleges szükséglethez mérten volt megállapítva, 1895. évben már elégtelennek bizonyult a bányászat terjeszkedése folytán megszorodott bányarendőri teendők és egyéb bányahatósági feladatok teljesítésére.

A pénzügyi kormány legutolsó 10 évi (1895— 1905) működéséről szóló jelentése arról tesz tanúságot, hogy ezen idő alatt a bányahatósági intézmény fejlesztése már komolyabb törekvés tárgyát képezte, amint ezt a tisztii létszámra vonatkozó következő statisztikai adatok is bizonyítják:

	tisztii állások száma		növekedés
	1895.	1905.	
	évben		
bányakapitány	8	9	+ 1
főbányabiztos	6	8	+ 2
bányabiztos	9	10	+ 1
bányaesküdt	4	7	+ 3
gyakornok	2	8	+ 6
Összesen	29	42	+13

S megjegyzi a jelentés, hogy a kormány, tekintettel a bányahatósági intézménynek a megalkotandó bányatörvény keretében eszközözlendő szükségszerű reformjára, a tisztii létszám további emelése elől a jövőben is aligha fog kitérhetni. Ezen reform előkészítése már évek óta folyamatban van. E célból lett a bányahatóságoknál 8 gyakornoki állás szervezve, hogy a bányahatósági szolgálatra készülő végzett jogászok már, mint segélydíjas bányahatósági gyakornokok folytathassák a selmeczi főiskolán

bányászati szaktanulmányaikat.

A fentebbi adatok szerint a tiszti létszám tekintetében felismerhető haladást mutat ugyan az utolsó tíz esztendő eredménye, amiből azonban korántsem lehet következtetni azt, hogy ezzel a bányarendészet organizmusát máris a tökély magas fokára emeltük, mert hiszen e téren egymagában a tiszti állások szaporítása még távolról sem meríti ki a szükséges reform feladatait, mert ezenkívül a bányarendészet közegeinek képzettsége, működési kerületük célszerű megállapítása, s a hivatásuk gyakorlásához szükséges hatalmi és anyagi eszközökkel való ellátása is mind oly tényezők, melyek nélkül a bányarendészet sohasem emelkedhetik fel hivatása magaslatára. Márpedig mindezen tényezők tekintetében bányarendészetünk még sok kívánni valót hagy hátra, amiről első tekintetre könnyen meggyőződhetünk, ha bányarendészetünk mai szervezetét a szervezés fentebb ismertetett általános vezérelvei szempontjából közelebbről vizsgáljuk és mérlegeljük. Említettük, hogy első, s legfőbb követelmény itten a bányarendészet működésének *szakszerűsége*, ami a rendészet közegei részéről megfelelő szakismereteket tételez fel, úgy a szaktudományokban, mint a gyakorlati bányászat terén.

Manapság az 1883. évi I. t.c.z. 11.§-a a bányahatósági szaktisztviselőktől megkívánt szakképzettséget egyrészt a bányászati szaktanfolyam teljes elvégzésében, másrészt pedig a jogtudományi, vagy az államtudományi vizsga letételében állapítja meg.

Midőn a bányahatósági szaktisztviselőknek, mint a bányarendőri közhatalom tényezőinek minősítését mérlegeljük, akkor a dolog természeténél fogva a bányászati szakképzettségre kell főként súlyt fektetnünk, mert a bányahatósági szaktisztviselők jogi képzettsége inkább a bányaugyi adminisztráció egyéb általános feladatai körében érvényesül, habár könnyen érthető, hogy a jogtudás a szorosán vett bányarendészet gyakorló közegeinek is fokozza a szakképzettségét és rátermettségét, miután főképpen a bányarendészet működésének megtorló (*repressio, successio*) irányzatánál, valamint a bányarendőri szabályok statuálásánál, a fegyelmezett jogérzék, a jogászai gondolkodás és a jogélet egyes ágazatainak alapos ismerete úgyszólván elengedhetetlen.

Fennálló tanulmányi rendszerünk értelmében pusztán a bányászati szaktanfolyam szabályszerű elvégzése még az *elmélet* terén sem jelenti a teljes bányászati szakképzettség megszerzését, mert tulajdonképpen az államvizsga képezi a gyakorlati életre előkészítő bányászati szaktanulmányok betetőzését. Tehát bányahatósági szaktisztviselőink bányászati szakképzettsége még az általános tudományos előkészültség követelményei szempontjából sem üti meg a kellő mértékét. Alig lehet képzelni nagyobb anomáliát, mint amelyet az a félszeg helyzet hoz felszínre, midőn az egyes bányák üzemi tisztviselői az általános szakképzettség terén is nagyobb kvalifikációval bírnak, mint a bányarendészet gyakorlására hivatott állami tisztviselők, jelesül, amidőn azok rendre megszerzik (ez idő szerint az állami üzemektől eltekintve a törvény kényszerítő intézkedése hiányában is) a bányamérnöki oklevelet, ezeknél pedig megelégszik a törvény a bányászati főiskola látogatásával.

De szakemberek előtt alig szükséges bővebben indokolnom, hogy a bányarendészet közegeinél azok megfelelő tudományos szakképzettsége mellett még a gyakorlati bányászati szakismeretek megszerzésére is súlyt kell fektetni, jelesül a bányahatósági tisztjelölteket az elméleti szakképesítés megszerzése után legalább 1—2 évi üzemi

gyakorlatra kell utalni. Csak így lesz biztosítható a bányarendészet működésének szakszerűsége.

Manapság a bányauji közigazgatási pályára készülők a jogi és a bányászati (elméleti) tanulmányaik befejezése után legottan megkezdik a bányahatósági szolgálatot, miközben úgyszólván az első naptól kezdve bányarendészeti funkciókat is végeznek. Banyarendőri szemléket tartanak, megvizsgálják a bányaszerencsétlenségek körülményeit, hatósági rendelkezéseket inicziálnak a fenyegetett élet- és vagyonbiztonság védelmére; majd pedig az üzem belső viszonyait érintő panaszokat kell megvizsgálniuk, s véleményt kell alkotniuk egyes nagyobb munkásmozgalmak okai és jogosultsága felől, stb.

Miként lehetne ezen és más hasonló ügyeket gyakorlati bányászati szakismeretek nélkül tárgyilagosan és megfelelően elintézni?! Az illető tisztviselőt a legtöbb esetben, — miután a körülményeket szakszerűen mérlegelni, a döntő momentumokat kifürkészni, a következmények és a ható okok közti szoros kapcsolatot felismerni pusztán a tudományra támaszkodó, s a szakiskolából magával hozott elméleti ismeretek birtokában nem lesz képes — a bányavállalat művezetősége akként fogja irányítani működésében, amint *az* a vállalat, illetve a művezetőség érdekeinek leginkább megfelel. Ha pedig a művezetőség ezen, emberileg természetes törekvése megtörik az illető tisztviselő temperamentumán, akkor sem lesz remélhető, hogy az eljárás mindenben megfelelő legyen a tárgyilagosság és a bányarendészet által megvédendő érdekek konkrét követelményeinek.

Erre azt az észrevételt tehetné valaki, hogy a vázolt kép csak a kezdő tisztviselő helyzetét és működését tünteti fel — hogy idővel majd belejön a gyakorlatba az illető, — a tisztviselő főnöke pedig ügyeljen arra, hogy ne bízzon meg kezdő embert mindjárt nehezebb problémák megoldásával.

Elismerem, hogy bányarendészetünk mai szervezete mellett is előfordulhat eset, amidőn a bányahatósági szaktisztviselő — akinek lelkületében erősen lángol a tudásvágy s az ambíció — köteles üzemi szolgálat nélkül is megfelelő gyakorlati bányászati szakismeretekre fog szert tenni (amint megfordítva az az eset is előfordulhat, hogy egy másik egyénnek, akinek sem kedve, sem gyakorlati bányászérzéke nincsen, mi nyomot sem fog hagyni hátra az üzemi gyakorlat), de az ily eset kétségkívül csak a ritkább kivételek közé lesz sorozható, mert ehhez a tudásvágy és ambíció, s az illető tisztviselő bármily kiváló egyénisége még nem elegendő, hanem az is múlhatatlanul megkívántatik, hogy az illetőnek minél több alkalma legyen a gyakorlati bányászat körében kellőleg szakképzett egyének jóakarátú támogatása mellett részletes és beható tanulmányokat végezni.

Általánosságban véve pedig egymagában a bányahatósági gyakorlat nem adhatja meg kellő mértékben a bányarendészet objektív működéséhez megkívántató gyakorlati bányászati szakképzettséget.

Az előadottak nyomán azon konklúzióhoz kell jutnunk, hogy bányarendészetünk mai szervezete nem bírja magában a szakszerű működés lehetőségének feltételeit és garanciáit, tehát a mai szervezet ezen első vezérelv követelményei szempontjából is gyökeres reformra szorul.

Még kevésbé felelhet meg rendészetünk a mai szervezetében *a működés gyorsaságában és folytonosságában* megnyilatkozó elvi követelményeknek.

Ez pedig nem felelhet meg főként a következő okoknál fogva:

1. mert bányarendőri szakközegeink száma csekély,
2. mert az elsőfokú bányahatóságok hatásköre igen nagy területekre terjed ki és
3. mert bányahatóságaink nem rendelkeznek kellő mértékben azon költségek felett, melyeket a gyors, éber és folytonos rendészeti működés megkívánna.

Ami a bányahatósági szaktisztviselők létszámát illeti, láttuk fentebb, hogy e tekintetben újabb időben évről-évre javul a helyzet, de még korántsem értük el azt a számot, mely a bányászat terjedelméhez képest az 1867. évi létszámnak arányilag megfelelné.

Egy bányahatósági szaktisztviselőre esett

1867-ben	1700 munkás
1895-ben	2400 munkás
1905-ben	2100 munkás.

Ezen arányszámok mérlegelésénél azonban nem szabad tekinteten kívül hagynunk, hogy újabb időben a nagyipar jellegű bányászat terjeszkedésével kapcsolatban a munkások mindinkább egyes góczpontokon koncentrálnak, minélfogva manapság a 2100 munkás a bányarendészet feladatai szempontjából esetleg kisebb arányszámot képezhet, mint 1867-ben a bányászat akkori szétszórtsága mellett az 1700 arányszám.

Egyébként azt a nézetet vallom, hogy azokat a feladatokat, melyeket a mai bányatörvény a bányahatóságokra ruház, a mostani tisztai létszámmal is eléggé sikeresen lehetne megoldani, hogy tehát ez a létszám a bányarendőri teendőket is eléggé képes lenne teljesíteni, ha egyrészt az elsőfokú bányauyi közigazgatás helytelen területi beosztása, másrészt pedig az eljárási költségek fogyatékosága működésében meg nem bénítaná. A létszám további emelése inkább csak az új bányatörvény megalkotására való tekintettel mutatkozik szükségesnek, mert e törvény a bányahatóságok feladata és működése körét a megváltozott viszonyok követelményeként kiváltképpen a munkásügyek mezején jelentékenyen kiszélesíteni fogja.

Hogy az elsőfokú bányahatóságoknak igen nagy területekre kiterjedő hatásköre mennyire megnehezíti és akadályozza a bányarendészet gyors és folytonos működését, annak bebizonyítására nem szükséges sok szót vesztegetni.

Az egyes bányakapitányságok hatásköre 10—17 vármegye területére terjedvén ki, nagyon természetes, hogy egyes bányaművek meglátogatása hosszabb időt igénylő, gyakran több napig tartó utazást tételez fel. Mennyi idő megy ennek következtében veszendőbe, s mennyire feltartóztattnak ez által bányarendészetünk orgánumai tulajdonképpen hivatásuk gyakorlásában?! Egyes bányáknak a hatósági székhelytől nagy távolságban való fekvése következtében már a priori is kizártnak vehető a bányarendészet szükségszerű beavatkozásának gyors keresztülvitele, s még kevésbé érhető el ily körülmények között a bányarendészet működésének folytonossága.

A bányahatóságok (bányakapitányságok) hivatali és utazási átalánya ez idő szerint kereken 30000 K-ban van költségvetés-szerűleg megállapítva; 1904 előtt csak 25000 K hitel állott e rovaton rendelkezésre. De mivel a hét bányakapitányság és három bányabiztosság összes dologi kiadásait (a hivatali helyiségek fűtése, világítása, irodai

szükségletek, nyomtatványok, könyvek, szaklapok stb.) ezen átalányból kell fedezni, ami a rendelkezésre bocsátott átalányösszegnek csaknem a felét felemészti, s mivel az elsőfokú bányahatóságok központi ellenőrzésével kapcsolatos kiadásokra, s a szolgálat érdekében esetleg szükségesnek mutakozó áthelyezések költségeire is vissza kell bizonyos összeget tartani, a bányakapitányságok és bányabiztosságok rendészeti működésével járó költségek fedezésére nem marad több mint 12000—14000 korona.

Ez az összeg a bányarendészet repressiv irányú működésének, vagyis a balesetek megvizsgálásának költségeit is csak részben fedezné. Ugyanis az utolsó 10 évben előfordult évente a magyar korona egész területén átlag 200 súlyos és 100 halálos baleset. Egy baleset megvizsgálásának költségét — tekintettel az egyes bányahatóságok nagy területére, s az egyes kiküldetések innen eredő hosszabb tartamára s az előforduló nagyobb utazásokra — átlagban legalább 80 koronára lehet becsülni. Tehát magában a bányahatóságok repressiv irányú bányarendőri tevékenysége, ha valamennyi balesetet megvizsgálni akarnának, megközelítőleg 24000 korona költséggel járna, minélfogva a rendelkezésre álló utazási átalányból, még ha az egész összeget e célra lehetne is fordítani, csak az előforduló balesetek fele részének megvizsgálása volna foganatosítható. Hát miből fedezzék aztán a bányahatóságok a bányarendészet praeventiv irányú működésének költségeit. Nagyon természetes, hogy a szükséges eljárási költség hiányában úgy a repressiv, mint a praeventiv irányú rendőri tevékenységüket többé-kevésbé megrontani kénytelenek. Igaz ugyan, hogy a fentebbi számvetés eredményeit némileg módosítja a gyakorlatban az a körülmény, hogy itt-ott időnként egyszerre megvizsgálható többes balesetek is előfordulnak, s hogy több baleseti vizsgálat költségét a bányatörvény 234. §-a alapján a rendőrileg megbüntetett bányavállalat viseli; mindazonáltal könnyű belátni, hogy ezek a szórványosan fellépő esetek a máskülönben mindenütt és mindenkor közkölségen működő bányarendészet szükségletét csak igen kis mértékben fogják leszállítani.

És még egy másik körülményre is utalni kell itten, mely a mai szervezet és ügybeosztás mellett bányarendészetünk tevékenységére hátráltatólag hat. Értem ezalatt a bányahatósági tisztviselők más irányú elfoglaltságát. Egyes bányahatósági kerületekben ugyanis, ahol a bányajogi térfoglalások (adományozások, stb.) és határkitűzések nagyobb mérveket öltenek, a bányahatósági tisztviselők idejük javát mérnöki munkában töltik. E téren a bányahatóságok előzékenységét több vállalat túlságosan kihasználja, amennyiben az adományozási és más hivatalos eljárások céljára csak formailag megfelelő térképeket készítenek, a helyes és tökéletes térkép elkészítését pedig a bányahatóságtól várják. A bányahatósági kiküldött ily körülmények között nem szorítkozhatik pusztán egyes ellenőrző mérési próbák eszközzésére, hanem a mérnöki felvételt, számítást, térképezést alfától-omegáig keresztül kell vinnie, ami aztán heteken, sőt néha hónapokon át visszatartja őt a tulajdonképpeni hivatása teljesítésétől.

Az előadottakkal azt hiszem eléggé megokoltam, hogy bányarendészetünk a mai szervezetében miért nem képes megfelelni a rendőri működés gyorsaságában és folytonosságában megnyilvánuló elvi követelményeknek.

Vizsgáljuk meg végül, hogy bányarendészetünk mai szervezetében milyen mértékben vannak megvalósítva a szakközégek anyagi függetlensége, megközelíthetlensége és szigorú köteleességérzése biztosításának garanciái?

Fentebb már érintettük, hogy ezeket a garanciákat a bányarendészet terén működő köztisztviselők, megfelelő javadalmazásában, s azok előmeneteli viszonyainak kedvező alakulatában, szóval mindazon materiális tényezőkben kell leginkább keresnünk, melyek a nyugodt gondtalan életnek, s ezzel kapcsolatban a lankadhatatlan munkakedvnek, az eredményes munkának, a kötelességérzet és az ambíció fennén szárnyalásainak, s az érintetlen karakter nemes ideáljai megőrzésének igen lényeges biztosítékait képezik.

S ezen materiális tényezők megfelelő érvényesülése a bányarendészet szervezésénél nem csupán az eljáró közegek függetlenségének és megközelíthetlenségének lesz a legtermészetesebb biztosítéka, hanem egyúttal vonzóvá is fogja tenni a közszolgálat ezen ágazatát, úgy, hogy ily körülmények között biztos lehet számítani arra, hogy a tehetségesebb s a hívatottabb elemek fogják e téren keresni boldogulásukat, s a közhatalom nem lesz utalva arra, hogy egyes állások betöltésénél minden, formailag kvalifikált jelentkezőt elfogadni legyen kénytelen.

Ha a magyarországi bányahatósági szaktisztviselők javadalmazásának alakulatát nézzük, konstatálnunk kell, hogy hosszú időn át igen nyomasztó és vigasztalan volt az alkalmazottak helyzete e fontos közszolgálati ág körében, mert illetményeik egy emberöltőn át mivel sem változtak. Az a fizetés, mely a bányahatóságok szervezésekor a múlt század derekán nemcsak hogy kielégítette az igényeket, de sőt az akkori viszonyok között elég fényesnek volt minősíthető, 40 év múltán a megélhetés egyre fokozódó drágaságánál fogva a felénél is kisebb értékre zsugorodott össze. Márpedig bányahatósági szaktisztviselőink javadalmazása és előmeneteli viszonyai körében a szervezéstől fogva (1855) egészen az 1893. évi IV. törvénycikk hatályba léptéig mi változtatás sem történt, de sőt még ez a törvény is igen mostohán bánt el e tisztii status illetményeinek rendezésével. A hetvenes és a nyolczvanas évek folyamán egyes szakkörökben, a képviselőház pénzügyi bizottságában, sőt magában a parlamentben is ismételten mondogatták, hogy jobb fizetést kell adni a bányahatósági tisztviselőknek, mert különben nem lesz, aki ezen pályát válassza, s idővel fennakad az egész bányaügyi adminisztráció. Csakhogy az időben az ország zavart pénzügyi helyzete, s a pénzügyi egyensúly helyreállítása utáni lázas törekvés, mely a pénzügyi kormányzatban a kiadások lehető megszorítását állította fel elv gyanánt, meg aztán az a körülmény, hogy irányadó körökben a bányahatóságok szervezését is a folyton közeli kilátásban volt bányajogi kodifikáció alkalmával akarták fogatosítani, ezen égető kérdés megoldását mindannyiszor háttérbe szorították. A magyarországi bányahatósági státusba 1893 előtt a következő tisztii állások voltak szervezve, a következő javadalmazással:

- a) 7 bányakapitányi állás (VII. fizet. oszt.) 3360—4200 K fizetéssel és 500—800 K lakpénzzel;
- b) 3 főbányabiztosi állás (VIII. fizet. osztály) 2520—2940 K fizetéssel és 400 K lakpénzzel ;
- c) 11 bányabiztosi állás (IX. fizetési osztály) 1680—2160 K fizetéssel és 300 K lakpénzzel ;
- d) 4 bányaesküdti állás (X. fizetési osztály) 1320—1560 K fizetéssel és 300 K lakpénzzel.

Egyrészt a bányahatósági tisztviselőknek illetően kedvezőtlen, s a követelt kettős (bányászati és jogi) kvalifikációval arányban nem lévő javadalmazása és rossz előmeneteli viszonyai következtében, másrészt pedig azon oknál fogva, mivel a bíróságok és ügyészségek újjászervezése, valamint a köztisztviselők minősítéséről szóló törvény a jogászok számára több irányban szebb jövőt nyitott; a jogvégzett egyének lassan-lassan elmaradozni kezdték a selmeczi bányászati akadémiáról, minek következtében a tiszti létszám fogyatéka olykor-olykor csak oly módon volt pótolható, hogy a kormány egyes kinevezéseknél a jogi kvalifikáció előzetes megszerzésétől a végszükség nyomása alatt eltekintett. Önként érthető, hogy az ily szükségintézkedés nem lehet alkalmas a bányahatósági intézmény nivójának emelésére, de sőt még a régi nívó fenntartására sem. Be kellett tehát látni, hogy a bajt, mely e közérdekű intézményünket gyökereiben támadta meg és a megsemmisülés veszélyével fenyegette, nem lehet tovább orvoslás nélkül hagyni; de be kellett látni másrészt azt is, hogy a közhatalom ezen pusztulásnak indult fontos szervét csak a javadalmazási és az előmeneteli viszonyok méltányos, a követelt kettős felsőbb szakképzettségnek megfelelő rendezése mentheti meg.

Az 1893. évi IV. sz. t.c.z.-ben eszközölt általános fizetésrendezés a legkevésbé sem respektálta ezen méltányossági követelményeket. A tisztviselők rangsorozásán és a bányahatósági tiszti létszámnak az egyes fizetési osztályok között való megosztásán mit sem változtatott. E törvény alapján a bányahatósági szaktisztviselők javadalmazása következőkép alakult:

- a) 7 bányakapitány (VII. fizet, oszt.) 4000— 4800 K fizetés és 600—1200 K lakpénz;
- b) 3 főbányabiztos (VIII. fizet, oszt.) 2800— 3600 K fizetés és 500—1000 K lakpénz;
- c) 11 bányabiztos (IX. fizet, oszt.) 2200— 2600 K fizetés és 400—800 K lakpénz;
- d) 4 bányaesküdt (X. fizet, oszt.) 1600— 2000 K fizetés és 350—700 K lakpénz.

Hogyan is elégíthette volna ki e fizetésrendezés az érdekelt tisztviselőket, amidőn látniuk kellett, hogy osztrák kollegáik, akikkel valamikor egy státust képeztek, mennyivel nagyobb méltánylásban részesülnek, ahol a bányakapitányokat már az 1871. évi reform az V. fizetési osztályba sorozta be, s a bányahatósági tisztviselők számára általában véve az V. és VI. rangosztályok bevezetése által sokkal kedvezőbb előmeneteli esélyeket teremtett.

Az idézett törvény hatályba lépte óta azonban, kivált a lefolyt utolsó deczenniumban, nálunk is lényegesen javult a helyzet, miként az a bányahatósági szaktisztviselők mai javadalmazását és rangsorozását feltüntető következő adatok igazolják:

Rendszerezítve van ez idő szerint

- a) 4 bányakapitányi állás a VI. fizet, osztályban 6400-7200 K fizetéssel;
- b) 5 bányakapitányi állás a VII. fizet, osztályban 4800-5400 K fizetéssel;
- c) 8 főbányabiztosi állás a VIII. fizet, osztályban 3600—4000 K fizetéssel;
- d) 10 bányabiztosi állás a IX. fizet, osztályban 2600—2900 K fizetéssel;
- e) 7 bányaesküdti állás a X. fizet, osztályban 2000-2200 K fizetéssel.

Az eddigiekben közölt adatok összevetéséből kitűnik, hogy a kezdő fizetés az 1893. előtti állapothoz képest 680 K-val = 51%, az elérhető legmagasabb fizetés pedig 3000 K-val = 71% emelkedett. Különösen javult a helyzet annak következtében, hogy a központ részére 2 bányakapitányi állás rendszeresített, továbbá, hogy a bányakapitányi állások közül 4 a VI. fiz. osztályba soroztatott, hogy a VIII. fizetési osztályba sorozott főbányabiztosok száma is jelentékenyen szaporított (+ 5).

Ez üdvös reformok elsősorban annak köszönhetők, hogy bányügyi közigazgatásunk legfőbb vezetése 10 évvel ezelőtt *Lukács László* pénzügyminiszter személyében oly egyén kezébe került, aki az ország bányászatának érdekeit mindenkor szíven hordozta és lehetőleg előmozdítani igyekezett.

Bányászatunk az ő kormányzásának igen sokat köszönhet. Nem csak a többnyire oly kedvezőtlen viszonyok között mozgó és az évszázados konzervativizmus változatlan atmoszférájában oly nehéz lélegzésűvé vált kincstári bányászatot vitte nagy lépésekkel előre a tökélyesbülés, a céltudatos fejlesztés útján, hanem a magánbányászatot is minden rendelkezésre álló eszközzel segíteni, támogatni, felemelni igyekezett.

De eltekintve mindettől, kétségkívül egyik legnagyobb érdeme e téren, hogy a magyar bányatörvény megalkotását, e nagy horderejű és már egy évszázad óta napirenden tartott probléma megoldását, amelyen még minisztersége előtt is egész lélekkel csüngött, a legkomolyabb feladatának tekintette, s hogy közvetlen munkája és irányító befolyása mellett e régtől vajdó nagy állami feladatot már is egész közel hozta a megvalósulás stádiumához.

E törekvésével áll szoros kapcsolatban a bányügyi közigazgatásnak általa előkészítésbe vett reformja is, minél a bányahatósági szaktisztviselők létszámának fokozatos emelését és javadalmazásuk méltányos rendezését is megvalósítani igyekezett.

E munka még befejezetlen, de az irány határozottan meg van jelölve. Az alacsonyabb fizetési osztályokba, különösen pedig a X. fizetési osztályba sorozott állások nagy száma is kétségkívül csak átmeneti jellegű, nevezetesen arra a körülményre vezethető vissza, hogy a bányügyi közigazgatás célba vett reformjára való tekintettel egyelőre több, kezdő tisztviselő vétetett fel bányahatósági közszolgálatba.

A fentebbiekben megismertettem a bányarendészet okszerű és céltudatos szervezésénél figyelmen kívül nem hagyható vezérelveket, azután pedig tüzetesen megvizsgáltam bányarendészetünk mai, működésben lévő szervezetét abból a szempontból, hogy ez a szervezet mily mértékben hozza gyakorlatilag kifejezésre a kifejtett vezérelveket.

Az előadottak során közelebbről láttuk, hogy bányarendészetünk mai szervezete mennyire fogyatékos, jelesül, hogy az sem a szakszerű, sem pedig az éber, körültekintő gyors és folytonos működés lehetőségének garanciáit nem foglalja magában. S azt hiszem, eddigi fejtegetéseimmel azon fentebbi állításomat is sikerült beigazolnom, hogy minálunk a bányákra való állami felügyelet nincsen úgy szervezve, amint azt a bányaművelés által a dolog természeténél fogva oly eminenter veszélyeztetett élet- és vagyonbiztonság hatályos védelméhez fűződő közérdek megkívánná.

S ha ez így van, akkor a bányarendészet működése és a bányák belső biztonsági állapota közti természetszerű szoros kapcsolatnál fogva azon állításomat sem lehet önkényesnek s indokolatlannak minősíteni, hogy a magyarországi bányászat körében a belső biztonsági állapot nem üti meg a kellő mértéket, s hogy az esetben, ha a bányákra való állami felügyelet teljesen megfelelné a követelményeknek, az életbiztonság tekintetében sokkal kedvezőbb eredményekről számolhatna be a baleseti statisztika.

Más szóval kimutattam és megindokoltam, hogy bányarendészetünk reorganizálásának szükségessége első tekintetre nyilvánvaló. De sőt tovább is mehetünk, jelesül azt is mondhatjuk, hogy a célba vett bányajogalkotásnak nincsen ennél fontosabb és sürgősebb problémája. Hiszen manapság a bányákra való állami felügyelet minálunk úgyszólván csak a papiroson létezik; a bányaveszélyek által fenyegetett élet- és vagyonbiztonság védelme csaknem egyedül a bányavállalatok jó akaratára van bízva. Az ily állapot jogállamban fenn nem tartható. Méltán kérdezhetjük, hol van ott az állam, s az állam jogvédő hatalma, hol az egyén és a társadalom legfontosabb érdekeinek védelme ily bizonytalan és törékeny alapokon nyugszik? A köszénkérdés megoldása, a társpénztárak reformja, a banyatelekkönyvek rendezése, a munkásviszonyok szabályozása, stb., bármily nyomatékosak is ezek a kérdések, mégis ezekre nézve a mai fogyatékos bányarend többé-kevésbé esetleg még tovább is fenntartható; az az állapot azonban, hogy a bányákra való állami felügyelet csaknem az egész vonalon szüneteljen, hogy éppen ott, ahol a legtöbb a veszély, a biztonság védelme csak a gondviselésre és a vállalkozók jóakaratára legyen bízva, hogy a bányarendészet működésének még a successiv (repressiv) irányát is holmi kicsinyes tényezők, milyen, pl. az eljárási költségek fedezetének ki nem elégítő volta korlátozzák, jogállamban valóban tarthatatlan.

Ismerve egyrészt a bányarendészet feladatait, s az e feladatok megoldására alkalmas bányarendőri szervezet kellékeit és feltételeit kellő világításba helyezve, másrészt bányarendészetünk mai szervezetének mibenlétét, árnyoldalait és fogyatékoságait; az e téren kívánatos és szükséges reform kereteit, s lényeges tartalmát nem lesz nehéz most már megjelölni.

Első és főkérdés itten, hogy vajon alapjában és lényegében fenntartandó-e bányarendészetünk mai különleges szervezete, illetve hogy nem volna-e célszerűbb másféle rendészeti organizmus felállításáról gondoskodni?

Könnyű belátni, hogy e kérdés általánosságban akként formulázható, hogy vajon fenntartandó-e elvileg az ausztriai általános bányatörvényben kontemplált, s nálunk ez alapon egy félévszázad óta működésben lévő kauzális bányahatósági (szakhatósági) intézmény.

Ez a két kérdés azért egyértelmű, mert az esetben, ha a mai szakhatósági rendszer megmarad, a bányarendészet gyakorlását nem lehet más közegekre bízni; nem lehet egyrészt azért, mert a bányarendészet a bányügyi közigazgatásnak egyik működési köre, minélfogva a bányarendészet gyakorlása a bányászati közigazgatás gyakorlásától logikus kormányzati rendszernél el nem választható, de nem lehet másrészt azért sem, mert egyik állam sem engedheti meg magának azt a luxust, hogy a bányászati szakhatóság intézménye mellett még külön bányarendőri szakintézményt, mint egy második analóg szakszervezetet is létesítsen.

A bányászati közigazgatási szakhatóság intézvényével az a rendszer áll szemben, melynél a bányaugyek igazgatása és az általános közigazgatási hatóságra van bízva. Ez utóbbi rendszerrel különösen a francia bányatörvény hatályossága területén (Franciaország, Belgium, Hollandia), továbbá Nagy-Britanniában, s Amerika legtöbb államában, a szakhatósági intézménnyel, más szóval a bányaugyi közigazgatásnak az általános közigazgatás köréből való kihasításával, pedig azon országokban találkozunk, melyeknek bányajoga a régi német bányajogból sarjadt ki (Németország, Ausztria és Magyarország, a Balkán újabb államai, stb.). Rövidség okáért nevezhetjük tehát az elsőt *francia*, a másodikat pedig *német* rendszernek is.

A francia rendszer bányaugyekben szakértő bányamérnököket állít a közigazgatási hatóságok mellé. E szakértőknek meg van állapítva a kerületük s bányarendőri ügyekben több-kevesebb önálló rendelkezési jog is megilleti őket.

A német rendszer teljesen elválasztja a bányaugyi igazgatást az általános közigazgatástól, s a bányaugyi igazgatás szerveinek minősítésénél a bányászati szakképzettséget is előírja és megkívánja.

Nálunk ösidőktől fogva megvolt a bányászati szakhatósági intézmény; megvolt már akkor is, midőn az igazságszolgáltatás a közigazgatástól nem volt még elkülönítve.

A közigazgatás és a jogszolgáltatás teljes elkülönítését nálunk az 1869. évi IV. t.c.z. (alaptörvény) eszközölte ugyan, de bányaugyekben ez az elkülönítés korábban történt, jelesen 1854-ben, az ausztr. ált. bányatörvény életbe léptetése idején, amidőn a mai nap is fennálló, s tisztán adminisztratív jellegű bányahatóságok szerveztettek.

Később az országbírói értekezlet ezen adminisztratív jellegű (I. fokú) bányahatóságokat bírói hatalommal is felruházta volt, kimondván, hogy az első folyamodású bányabíráskodás, mely az osztr. bányatörvény szerint a bányakapitányságok hatásköréből kivétetvén, ekkoráig némely országos, illetőleg megyei törvényszékek által gyakoroltatott, megszüntetetik, s jövőre ezen bányabíráskodás ideiglenesen a bányakapitányságokra bízatik (Orsz. bir. ért. VII. rész, II. fej., 2. §.).

Az országbírói értekezlet ezen határozománya jogéletünk terén határozott visszaesést jelez⁵, mert általa a már egyszer elkülönített bányaugyi adminisztráció a polgári jogszolgáltatással újra egyesítettet: másrészt azonban nem lesz érthetetlen ez intézkedés, ha meggondoljuk, hogy az országbírói értekezlet legfőbb törekvését az 1848 előtti intézmények lehető változatlan visszaállítása képezte.

Az 1869. évi IV. t.c.z. az egész vonalon elrendelvén a közigazgatás és a jogszolgáltatás elkülönítését, a bányakapitányságoknak bírói hatáskörét is meg kellett szüntetni, ami 1872-ben az 1871. évi XXXI. t.c.z. hatályba lépte folytán meg is történt. Ezen időtől fogva bányaugyekben az I. folyamodású bíráskodást egyes kir. törvényszékek, mint bányabíróságok gyakorolják, a bányakapitányságok pedig tisztán, mint adminisztratív

⁵ Meg kell itt jegyeznem, hogy ez a változtatás, amennyiben a bányabíráskodásnál a bányászati szaktudás követelménye nem volt eléggé érvényre emelve, csak a modern jogállam, s a fejlettebb alkotmányi s kormányzati rendszer elvei szempontjából nevezhető visszaesésnek; ellenben a praktikabilitás követelményei szempontjából ez a változtatás még haladást, illetve javítást is jelenthetett, mert ennek folytán a bányaugyi igazságszolgáltatás oly hatóságra bízott, amely közegeinek kettős (jogi és bányászati) szakképzettségénél fogva megnyugtatóbb garanciát nyújtott arra nézve, hogy a bányaugyi jogviták eldöntésénél lehetőleg érvényesülni fog a jog és igazság követelménye.

hatóság működnek.

Az alkotmány helyreállítása után már több ízben munkába vett bányatörvény alkotási kísérletek során az egyes törvénytervezetek mindannyiszor a bányügyi közigazgatásnak az általános közigazgatástól való elkülönítése, illetve a külön szakhatósági rendszer fenntartása mellett foglaltak állást. E munkálatok folyamán azonban elvértve itt-ott oly nézetnyilvánításokkal is találkozunk, hogy a mai szakhatósági rendszer megszüntetése mellett a bányügyi közigazgatási teendők teljesítésével is az általános közigazgatási hatóságokat kellene megbízni.

Így pl. az 1884. évi bányatörvény-javaslat tárgyalására összehívott értekezletnek 1884. évi ápr. hó 28-án tartott ülésében *dr. Fascho-Moys Sándor*, a belügyminisztérium képviselőjében jelen volt osztálytanácsos helyezkedett ilyen álláspontra. Azt hiszem, szigorúan a jelen tanulmányom tárgyi keretében maradok meg akkor, ha ezt az állásfoglalást és a reá vonatkozó érvelést kritikai észrevételezés tárgyává teszem.

Dr. Fascho-Moys Sándor szerint az úgynevezett kiváltságos szakhatóságok indokoltak lehettek a rendőri államalkat idejében, midőn jogegyenlőség nem létezett, minden hatóság tehát azok érdekeit igyekezett a többiek érdekeinek háttérbe szorításával is védeni és érvényre juttatni, kiknek létét köszönte, vagy legalább is amelyeknek különleges védelmére rendelve volt.

Természetes folyományát képezte tehát ennek az állapotnak az, hogy minden társadalmi csoport külön hatóságot igyekezett magának törvény vagy kiváltság útján szerezni, melynek eljárására nézve azután az illető foglalkozás természetének, néha csak pusztán kényelmi igényeknek megfelelő szabályokat alkotott, vagy eszközölt ki, minek egyik következménye a jogszabályok egyoldalú ismerete s alkalmazása volt.

Midőn a rendi alkat helyére alkotmányban úgy, mint igazgatásban az állampolgári társadalom lépett és az egyes ellentétes érdekű társadalmi csoportokkal szemben mindinkább éreztetni kezdte az államakarat általános és korlátlan érvényesülését és meghonosította a feltétlen jogegyenlőséget: a kiváltságokkal a kiváltságos külön hatóságok alapja is megszűnt. Ma már valamennyi társadalmi csoport egyenlő jogú tényezője az államéletnek, érdeke az államnak is, az államhatalom tehát valamennyit ugyanazon oltalomban részesíti, s egyenlő mérvben gondoskodik a maga közegei által valamennyi jogkörének épségben tartásáról, és minthogy mindegyik jogköre egyenlő, nem lehet többé attól tartani, hogy az egyik joga és érdeke a másikénak alárendeltetik.

A modern államművészetnek ennél fogva kiváló törekvését képezi a különböző érdekeket szolgáló szerveknek egységesítése, s míg a szétágazó érdekeket az igényeikhez alkalmazott anyagi jogszabályok különfélesége által igyekszik védeni, ezek alkalmazását lehetőleg egyöntetűvé teszi s ugyanazokra a közegekre bízta, egyenlően tartozván ezek védeni és támogatni minden érdeket a többivel szemben.

Jelenleg tehát dr. Fascho-Moys Sándor véleménye szerint a külön bányahatóságok azelőtt talán létezett szükségessége még azon további indokból sem áll fenn többé, különösen Magyarországon, mert a törvény gondoskodott arról, hogy a bányákkal foglalkozó hatósági közegek a szükséges szakismeretekkel is bírjanak. (V. ö.: Az 1884. bányatörvény-javaslat tárgyalására összehívott értekezlet jegyzőkönyvei. Budapest, 1884. 298. lap.)

A vázolt okoskodás, illetve az abban méltatott jogtörténeti fejlemény nem szolgáltat helyes, kellő és elfogadható alapot a bányászati szakhatóságok létjogosultságának

elbírálására.

Ebben a fontos kérdésben nem lehet, nem szabad általános jogtörténeti momentumok alapján határozni, mert ez egy oly kormányzati politikai kérdés, melyet csak a bányászat különös viszonyaiból folyó célszerűségi és esélyességi követelmények mérlegelése mellett lehet helyesen és tárgyilagosan eldönteni. Máskülönben pedig a jogtörténetre támaszkodó fentebbi érveléshez így elvontan is sok szó férhet.

Így mindenekelőtt határozott tagadásba kell vennünk azt, mint ha a bányászati adminisztráció mai szakhatóságait valami *kiváltságos* hatóságoknak lehetne tekinteni. Még a hajdankori bányászat hatósága sem tekinthető csakis a bányászattal foglalkozók társadalmi csoportja érdekeinek szolgálatában álló kiváltságos szakhatóságnak, mert még a rég letűnt korban, a rendi államalkat idején is a bányahatóságok őrizetére bízott bányaipar üzéséhez nemcsak a bányászattal foglalkozók társadalmi csoportjának magánérdeke, hanem jelentős állami érdekek, kiváltképpen a merkantil felfogás uralma idejében imminens fiskális tekintetek és mindenkoron általános társadalmi (gazdasági) érdekek is fűződtek, miért is hajdan a bányaipar az uralkodó hatalom részéről mindenkor dédelgetve volt, s a bányaiparral foglalkozók, különösen az u. n. bányavárosok épp ennek köszönhették kiváltságos jogi helyzetüket.

Szóval elismerem, hogy volt valaha, s kicsiben némileg még most is van⁶ kiváltságos bányászosztályunk, de kiváltságos bányászati szakhatóságunk oly értelemben, hogy ez csak a bányászattal foglalkozók társadalmi csoportjának magánérdekeit szolgálta volna, sohasem létezett. Nem egyéni, vagy osztályérdekek, hanem fontos tárgyi momentumok vezettek hajdan is a külön bányahatóságok szervezésére, A «hajdan» alatt nem akarom itt az ókort, vagy pláne a praehisztórikus időket érteni, midőn a zordon bércek s hegyek között megtelepedett bányászok mit sem törődve a külvilággal, a legridegebb elkülönültségben éltek, s nem érintette őket az álladalmi élet szerves működése, amely korszak tehát jelen vizsgálódásaink szempontjából bátran a reá borult ködös homályban maradhat, hanem azt az újabb korszakot, amidőn az államélet szerves működése már mindenütt felismerhetővé válik, nevezetesen, amidőn a közhatalom már a bányászat viszonyainak általános rendezésére is gondolhatott, miközben a bányaügyek adminisztrálására és a bányászati jogszolgáltatásra külön szervezett intézményeket állított fel.

Akkor is célszerűségi szempontok (nem pedig társadalmi osztályérdek) hozták létre a bányászat önálló igazgatását, mert akkor is nyilvánvaló volt, hogy a közhatalom ide vonatkozó tevékenysége az intézkedő orgánumban különös szakképzettséget tételez fel.

De menjünk tovább az ismertetett különvélemény méltatásában.

Igen, a rendi államalkat megszűnt, s helyét a modern alkotmányos állam váltotta fel, mely a jogegyenlőség elvének diadalával köszöntött be. Ezen epochális vállalkozással

⁶ A bányászattal foglalkozók mai társadalmi érdekcsoportja is élvez az anyagi bányajog határmányáiban gyökerező bizonyos kedvezményt, amilyen pl. a kisajátítási, vasútépítési, stb. jog; vagy ilyen maga a modern bányaművelési szabadság is, mely a földtulajdonosi jogoknak a közérdekből való korlátozását jelenti. Mivel azonban a bányászati jogszerzés nincsen egyesek vagy egyes társadalmi osztályok számára fenntartva és biztosítva, hanem a bányaművelési szabadság az egész vonalon a maga eszményi tisztaságában érvényesül, s mivel egyébként az általános jogrend uralma a bányászatra és a bányászattal foglalkozók társadalmi csoportjára is változatlanul kiterjed: bányászati privilégiumokról, s privilegizált bányászosztályról manapság már tulajdonképpen nem beszélhetünk.

természetszerűleg a különböző osztályok és társadalmi csoportok elkülönöttségének és többé-kevésbé kiváltságos helyzetének is meg kellett szűnnie. E fordulat azonban a bányásztársadalmat külön jogállásban már nem találta; de ha úgy találta volna is, a jogegyenlőség diadalával csak e külön jogállásnak, az egyes privilégiumoknak és praerogatíváknak kellett volna megszűnniük anélkül, hogy e korszakos változás a bányaügyi közigazgatás és jogszolgáltatás külön szakhatóságainak megszüntetését és principialiter követelhetné volna. Mert a külön organizmussal működő bányászati igazgatási rendszer a jogegyenlőség elvével korántsem ellenkezik, de sőt tárgyilagos vizsgálat mellett még vonatkozásba sem hozható vele.

És ez nagyon természetes, mert hiszen a külön bányászati szakhatóságok statuálása korántsem jelent valami kiváltságadást a bányászattal foglalkozók társadalmi csoportjának. Ilyesmit még feltételezni sem lehet, mert hiszen nyilvánvaló, hogy a bányahatóság nem a bányásztársadalomnak áll szolgálatában, nem azok magánérdekeit igyekszik megvédeni és érvényre juttatni, hanem elsősorban a bányaműveléshez fűződő közérdekeket és a bányaipar terén megnyilatkozó nemzetgazdasági követelményeket, szóval azt a célt szolgálja, hogy a bányászati téren a jog uralmának biztosítása mellett az álladalom és társadalom érdekei lehetőleg biztosíttassanak és előmozdítottassanak.

Az elkülönített administratív bányászati szakhatóságok, továbbá az általános közigazgatás fensőbb egységét és harmóniáját sem veszélyeztetik, s fenntartásuk manapság, az alkotmányos államalkat idején sem mondható anachronizmusnak; ellenkezőleg éppen az állami élet fejlődése érlelé meg azon eszmét, hogy a bányászat fejlesztése és felvirágoztatása érdekében lehetőleg külön szervezetet kell adni a bányászati közigazgatásnak.

Mert a modern alkotmányos államéletben a közjólét az általános anyagi boldogulás megvalósítása is államcélznak tekintetik, a bányaipar felvirágoztatása pedig a dolog természeténél fogva egy igen fontos és szükséges lépést jelent e cél megvalósítása felé; a bányaipar azonban csak ott virágozhatik, ahol a bányaművelés materiális feltételén, t. i. az ásványkincsek előfordulásán kívül a bányászati jogviszonyok is kellő módon rendezvék, s meg vannak alkotva e téren is a jog uralmának intézvényes biztosítékai; ezeknek egyik leghatásosabb tényezőjét pedig a megfelelő bányaügyi közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet képezi.

A bányaügyi közigazgatás intézése — mint már láttuk — nemcsak jogi, hanem bányászati szakképzettséget is feltételez; a mai bányászati szakhatóságok teendőinek legnagyobb és legfontosabb részét tehát az általános közigazgatási hatóságok csak az esetben lennének képesek teljesíteni, ha az egyes intézkedő orgánumok a megkívántató kettős szakismerettel kellő mértékben bírnának. Hogy az általános közigazgatási hatóságok a bányaügyekben szakértőkkel dolgozzanak, vagyis hogy a szükséges ügyhatósági intézkedés esetről-esetre meghallgatandó bányászati szakértő véleményére támaszkodják: könnyű belátni, hogy ez a rendszer korántsem tekinthető a kérdés ideális, illetve praktikábilis megoldásának. Mert a bányászati foglalkozás minden más ipari és technikai foglalkozástól egészen elüt; sajátos világ az, melyet a laikus, bármily kitűnő jogász legyen is, soha át nem tekinthet és eléggé meg nem érthet. Építészeti, vegyészeti, gépészeti, tengerészeti, haditechnikai stb. kérdéseket a laikus előtt is kellő világításba helyezhet a szakvélemény, a bányászati ügyeknél

azonban sok esetben azt sem fogja tudni a nem szakképzett orgánium, hogy tulajdonképpen mi is a dolog lényege, hogy mily kérdéseket intézzon a szakértőhöz, hogy mi képezi a szakértői véleményben a döntő momentumot, stb.

Az elmondottakból következik, hogy az a bányaiügyi közigazgatási rendszer felel meg legjobban az észszerűség és gyakorlatiasság követelményeinek, melynél az egyes hatósági orgániumok együtt, s önmagukban bírják a bányaiügyi igazgatás intézéséhez megkívántató kettős szakképzettséget.

Ha ez így van, akkor önként érthetőleg a különálló bányászati szakhatóságok mellett kell állást foglalni, mert csak nem léphetünk elő azzal az abszurd követelménnyel, hogy a közigazgatásnak az egész vonalon való egységesítése kedvéért a bányászati szakképzettség megszerzése az általános közigazgatás intézkedő orgániumainál az egész vonalon kötelezővé tétessék.

Ami a szakképzettség vázolt principiális és ügydöntő követelményét illeti: dr. Fascho-Moys Sándor erre nézve elég megnyugvást talál azon egyszerűen odavetett, s eléggé meg nem fontolt kijelentésében, hogy a törvény (bizonyára a bányatörvényt érti alatta) gondoskodott arról, hogy a bányaiügyekkel foglalkozó általános közigazgatási közegek is bírjanak a szükséges szakismeretekkel.

Mintha bizony a bányatörvény tudása kimerítené, vagy csak némileg is megközelítené a szükséges szakképzettséget; mintha bizony az alaki bányaijog a már annyira kifejlődött bányászati tudományágot is egész terjedelmében felölelhetné! De sőt ha ez, t. i. a bányászati szaktudás kodifikálása valamiképpen elképzelhető és keresztülvihető volna is, akkor sem vezetne célhoz, mert a bányászati szakképzettséghez oly könnyűszerrel hozzájutni, nevezetesen a bányászati szakismereteket pusztán csak könyvekből elsajátítani nem lehet.

Erőszakosnak és túlhajtottnak kell minősítenünk a közigazgatás minden áron való egységesítésének követelését. Hiszen akik erre az elvi álláspontra helyezkednek, azoknak nem szabad megelégedniük a bányászati közigazgatás különyszerű intézményeinek megszüntetésével, hanem a vasúti, tengerészeti, hadügyi stb. közigazgatás különleges organizmusúak megszüntetését és e hatóságok teendőinek az általános közigazgatási hatóságokra való átruházását is követelniük kell. Hová vezetne az ily szertelen követelés? Hol találhatnók fel ez esetben az egyes szakkérdések megnyugvást keltő objektív elintézésének garanciáit?

Ha nem ajánlatos, nem indokolt ezen különyszerű közigazgatási hatóságok megszüntetése, akkor a fentebb előadott okokból még kevésbé igazolt ez a követelmény a kauzális bányahatóságok megszüntetése tekintetében.

Egyszerűsítsünk, egységesítsünk, de ne tovább, mint amennyire azt az álladalom és a társadalom érdekei és feladatai megkívánják és megengedik; s ne feledjük el, hogy a munkamegoszlás világát alakító elvének fejlettebb államéletben a modern kormányzati politika kívánalmaihoz képest a közhatósági intézmények szerkezetében is helyell-közzel bizonyos mértékig múlhatatlanul érvényesülnie kell.

Az előadottak nyomán tehát azon végkövetkeztetéshez jutunk, hogy a bányaiügyi közigazgatásnál a német szakhatósági rendszernek határozott előny és elsőbbség adandó a francia általános, egységesítő igazgatási rendszerrel szemben.

Ez álláspont helyességét még az a körülmény is igazolja, hogy még

Franciaországban, az egységes általános igazgatási rendszer eme klasszikus hazájában is az ottani újabb-kori bányajogi reform-mozgalmak körében az érdekeltek közvéleménye mindinkább a szakhatósági rendszer felé hajlik.

Dr. Fascho-Moys Sándor fentebb ismertetett és méltatott véleményén kívül még két más, a szakirodalomban kifejezésre hozott véleményről is meg kell emlékezni e helyen.

Az egyik a korán elhunyt *Tóth Gáspár* volt kir. ítélőtáblai bírónak a «Bányászati és Kohászati Lapok» 1896. évfolyamában «Az alkotandó bányatörvény problémáiról» címen megjelent közleményében olvasható.

De *Tóth Gáspár* nem kormányzati-politikai, vagy másféle elvi okokból foglalja a mai kauzális bányahatósági intézmény megszüntetése mellett állást, hanem azt mondja, hogy a bánya-szabírósnak és a külön bányahatóságnak létjogosultsága csak addig indokolható, míg ki lehet mutatni, hogy kettős minősítéssel bíró közegek ügykörének, mert az kétségtelen — mondja cikkíró — hogy ebben az esetben az ügyek nagyobb jogi biztosíték mellett nyernek elintézés; mihelyt azonban kétségtelenül bebizonyítva áll előttünk, hogy a kettős minősítés (bányászati és jogi) nincs meg, (t. i. a mai szervezetben nincsen meg) sem a külön szabírósnak, sem a külön szakhatóságnak fenntartását elfogadható okokkal támogatni nem lehet.

Ezekből a sorokból igen szembeszökő következtelenséget lehet kiolvasni, mert ha valaki elismeri azt, hogy elvileg a szakhatósági rendszer a helyesebb, akkor annak azon az alapon, hogy a mai szervezet hiányos, nem az egész intézmény megszüntetése mellett, hanem az észlelt hiányok pótlása, más szóval a mai intézmény észszerű és célirányos reformja mellett kell demonstrálnia. Csakis az ily állásfoglalást lehet logikusnak és következetesnek minősíteni.

Egyébként meg kell itt jegyezni, hogy *Tóth Gáspár*, aki a bányatörvény-javaslat kidolgozására kiküldött vegyes bizottságnak is egyik tanácskozó tagja volt, annak idején, midőn a bizottság a bányászati közigazgatás szervezetére, illetve a mai szakhatósági organizmus reformjára vonatkozó előadói tervezetemet tárgyalta, meg sem kísérelte az idézett közleményben kifejezésre hozott véleményének és javaslatainak érvényre emelését.

Felemlítendőnek tartom továbbá, hogy *Tóth Gáspárnak* a megszüntetendőnek vélt bányaügyi szakhatósági intézmény pótlására vonatkozó javaslata nem fedi a dr. Fascho-Moys Sándor által proponált reformot, mely szerint a bányahatóságok összes teendői az általános közigazgatási hatóságokra lennének ruházandók. *Tóth Gáspár* különbséget tesz a bányahatóságok *a)* iparhatósági, *b)* kataszteri nyilvántartási és telekkönyvi, *c)* bányarendészeti és bíraskodási és *d)* bányaadó- és bányailleték kezelési teendői között, s azt mondja, hogy az *a)* alatti teendőket az iparhatóságok a *b)* és *c)* alattiakat egyrészt a polgári-, másrészt a kihágások és vétségek felett ítélő bíróságok, a *d)* alatti teendőket pedig a pénzügyi hatóságok hatáskörébe kellene utalni, mert mindaz, amit ma a bányahatóságok végeznek, teljesen azonos jogi természetű ama hatósági funkciókkal, melyeket a már létező hatóságaink minden más ipari és kereskedelmi ágra nézve ma is teljesítenek.

De e mellett elkerülhetetlenül szükségesnek tartani a *bányafelügyelői* és a *hites bányamérnöki* intézmény meghonosítását, de hatósági hatáskör nélkül. A bányafelügyelő hivatalos kötelessége lenne a bányauzem technikai rendészeti ellenőrzése és a törvénybe ütköző minden cselekvénynek az illető hatósággal való

közlése. A hites bányamérnök pedig lenne az a szakértő közeg, akit úgy a hatóságok, mint pedig a bíróságok, valamint a felek is igénybe vehetnének a felmerülő speciális bányászati szakkérdések megvilágításánál.

Hogy Tóth Gáspár a szakhatósági intézmény megszüntetésével kapcsolatban a bányafelügyelői intézmény felállításának szükségességét hangsúlyozza, ezt csak helyeselni lehet. Más kérdés, hogy melyik álláspont helyesebb? A dr. Fascho-Moys Sándoré-e, mely a mai szakhatóságot összes teendőiben az általános közigazgatási hatósággal helyettesítené, vagy pedig a Tóth Gáspáré, mely a mai szakhatósági hatáskört több hatóság között osztaná meg. Minket ugyanez a kérdés — miután a szakhatósági rendszer fenntartása mellett foglaltunk megokoltan állást — nem érdekel; de ha mégis választanunk kellene a proponált kétféle megoldás között, inkább az első elfogadását ajánlanám, mert a bányahatósági teendőknek több hatóság közti megosztása minden előny nélkül csak komplikáltabbá tenné a bányászati közigazgatást, gyakori hatásköri összeütközésekre vezetne, s lépten-nyomon kételyeket támasztana a hatáskör kérdésében.

Azt is határozottan perhorreszkálnunk kell a Tóth-féle javaslatban, hogy ő a bányarendészet gyakorlását bírói hatáskörbe utalná, mert a bányarendészet a közigazgatásnak képezi egyik fontos működési ágát, annak bírói hatáskörbe való utalása tehát homlokegyenest ellenkeznék a modern alkotmány- és kormányzati politikának az egyes státushatalmi irányzatok (közigazgatás és igazságszolgáltatás) éles elkülönítésében megnyilatkozó, s az 1869. évi IV. t.c.z.-ben minálunk is kifejezésre hozott vezérelvével.

Tóth Gáspár nézetének további kritikai méltatásától — miután ő a szakhatósági rendszert megfelelő szervezet, jelesül a hatósági közegek megfelelő kettős szakképzettsége mellett helyesebbnek tartja — eltekinthetünk.

A másik vélemény az «Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület» pécsvidéki osztályának a bányatörvény-javaslat legújabb előadói tervezetére vonatkozó észrevételei között került felszínre, s tudtommal *Singer* Bálint t. barátom, nagymányoki bányaigazgató volt az, aki az eszmét felvetette, s az osztály állásfoglalására irányító befolyást gyakorolt.

E vélemény szerint fenntartandó volna ugyan a mai szakhatósági rendszer, de szakítani kellene a bányahatósági tisztviselőktől eddig megkívánt kettős minősítés követelményével; e helyett az elsőfokú hatóságoknál teljes minősítésű és megfelelő gyakorlattal bíró okleveles bányamérnököket, a másodfokú hatóságnál pedig bányamérnököket teljes minősítésű jogászokkal (ügyvédekkel vagy bírakkal) vegyesen kellene alkalmazni.

Az eszme nem új, mert az ily hatósági szervezet megfelelne a poroszországi bányahatósági szervezetnek, mely egy külön árnyalatot képvisel az önálló bányaugyi közigazgatás német jellegű rendszerében.

A pécsvidéki osztály javaslatát azzal indokolja, hogy manapság a kívánt kettős minősítésnél sem a jogi, sem a bányászati szakképzettség nem teljes, s nem lenne teljes az új bányatörvény-javaslatba foglalt követelmények

- a) teljes elméleti jogi minősítés mind a két államvizsgálattal, vagy a szigorlatokkal,
- b) bányamérnöki oklevél

érvényesülése esetében sem, mert ekkor is hiányozni fog a tisztviselőknél úgy a bányászati, mint a jogi gyakorlat; már pedig ezek igen lényeges dolgok.

Távolról sem vonom kétségbe, hogy a szervezet kérdése e javaslat nyomán is megoldható: másrészt azonban lehetetlen elismernem, hogy a kettős minősítés követelményének elejtése *logikus, szükséges, avagy célszerű* intézkedés volna.

Azt hiszem, hogy mindenki be fogja látni, miszerint sokkal helyesebb, ha a bányaugyi igazgatás intézéséhez megkívántató kettős szakképzettség egy egyénben összpontosul, mert így — miként azt a bányatörvény-javaslat legújabb előadói tervezetének indokolásában kifejtettem — kevesebb szakegységre van szükség, gyorsabb az adminisztráció, s a dolog természeténél fogva alaposabb és tárgyilagosabb lesz minden intézkedés. Ahol a megkívántató jogi és bányászati szakképzettség elkülönözten két egyénben összpontosul, ott ezen kétféle szakismeret, ez a két rendbeli, egymástól lényegesen elütő, egészen más és más eszmekörben mozgó tudás sohasem egészítheti ki egymást annyira, mint ha a kettő egy elmében lakozik.

Ennélfogva a *célszerűségi* tekintet határozottan a kétféle minősítés fenntartása és megfelelő kiegészítése mellett szól.

De lássuk a *szükségességi* szempontot.

A kettős minősítés elejtésének hívei az ily irányú reform szükségességéből indulnak ki, vagy legalább erre a szempontra is nagy súlyt fektetnek. Azt mondják, hogy a bányahatósági szaktisztviselők létszámát a kellő számú jelentkezők hiányában a mai csonka kettős minősítés követelménye mellett is igen bajos fenntartani s a beálló fogyatéket kiegészíteni; mi lesz hát akkor, ha a törvény az eddigieknél még sokkal terheesebb feltételekhez fogja kötni a bányahatósági szolgálatra való minősítést?!

Ez az aggály nem osztható, mert minden attól függ, hogy milyen lesz a bányahatósági szaktisztviselők javadalmazása, milyenek lesznek ezen a pályán az előmeneteli esélyek.

Hogy minálunk 8—10 évvel ezelőtt alig akadt már végzett jogász, ki a bányászati akadémiára beiratkozott volna, azon a legkevésbé sem lehetett csodálkozni, mert akkor a bányahatósági szolgálatban, miként azt fentebb már közelebbről ismertettük, szerfölött kedvezőtlenek, valósággal elriasztók voltak a javadalmazási és előmeneteli viszonyok. Hogyan kívánhattuk volna a végzett jogászoktól, hogy a négy évi jogi szaktanfolyam bevégezése után még a sokkal terheesebb bányászati szaktanulmányokra is vállalkozzanak, midőn akkortájt a közszolgálat más ágazataiban az egyszerű jogi szakképzettséggel sokkal előbbre lehetett menni s sokkal gyorsabb ütemben, mint kettős szakképzettséggel a bányahatósági pályán ?!

Ha azonban a bányahatósági tisztviselők létszámának elkerülhetetlenül szükséges emelése, a tisztviselőknek az egyes fizetési osztályokba való méltányos beosztása, valamint e tiszti státus előtt az eddig elérhetőknél magasabb rangosztályok megnyitása által vonzóbbá fog tétetni a bányahatósági szolgálat; ha az állam az alkalmazottak javadalmazásánál és rangsorozásánál figyelembe veszi, hogy tőlük nagyobb minősítést kíván, akkor a kettős szakképzettségű egyének hiányától abszolúte nem tarthatunk.

Ez kétszer kettő négy, amit lehetetlen kétségbe vonni. A gyakorlati tapasztalás is meggyőzhet bárkit ez állítás igazságáról. Ott van pl. Ausztria példája. Ott is kettős minősítést kíván a bányahatósági tisztviselőktől az 1871. VII. 21. törvény, s a teljes kettős elméleti végzettségen kívül a bányászati gyakorlat is be van vezetve, még sincs

szakegyénekben hiány; ellenkezőleg még fölös számban is kerülnek ott e pályára, s a jelentkezők jobbára a fiatalság tehetségesebb és szorgalmasabb elemeiből kerülnek ki, akik közül többen a megszabottnál hosszabb időt is töltenek a bányauzemi gyakorlatban, miután nem ritka eset, hogy egyeseknek a bányahatósághoz való beosztásra megfelelő állás-üresedés hiányában hosszabb-rövidebb ideig várakozniuk kell.

El kell ismernünk továbbá, hogy Ausztriában a bányaugyi közigazgatás tényleg magas színvonalú. A közigazgatás magas színvonala pedig csak ily színvonalon álló tisztikar mellett érhető el.

S vajon minek köszönhetik ott a helyzet ilyen kedvező alakulását? Hiszen a magyarországi és az ausztriai bányahatósági intézmény ugyanazon törzs hajtása; a hetvenes évek elején, midőn az osztrák bányahatósági reform keresztülvitetett, ott is érezhető volt a bányahatósági szolgálatra jelentkezők csekély száma és fogyatékosabb készsége. A változás nem tulajdonítható másnak, minthogy Ausztriában a bányahatósági intézmény reformjánál nagy súlyt fektettek arra, hogy a javadalmazás és az előmeneteli viszonyok méltányos javítása által biztosítsák a bányahatósági tisztii személyzet fogyatékának természetes utánképződését, s egyúttal vonzóvá tegyék a pályát a tehetségesebb, ambiciózusabb és munkaszerető szakegyénekre nézve is.

A bányahatósági szolgálat, melynél úgy a jogi, mint a bányászati szaktudás érvényesítésére, s a nemes ambíciók kielégítésére oly sok tér és alkalom nyílik, annyira érdekes és sokoldalú, hogy az esetben, ha a szervezésnél méltányos javadalmazásról, s megfelelő karrier lehetőségéről is gondoskodik az állam, bizonyos remélhető, miszerint a minősítés fáradságosabb és költségesebb megszerzése dacára a legjobb erők és tehetségek fogják e pályán boldogulásukat keresni.

Ausztriában a bányahatósági szaktisztviselők létszáma és javadalmazása a következő:

Rendszeresítve van:

- 1 udvari tanácsos (statuson kívül) IV. rangoszt. 14000 K,
- 4 bányakapitány, V. rang-osztály 10000—12000 K,
- 15 főbányatanácsos VI. rang-osztály 6400—8000 K,
- 15 bányatanácsos VII. rang-osztály 4800—6000 K,
- 26 főbányabiztos VIII. rang-osztály 3600—4400 K,
- 22 bányabiztos IX. rang-osztály 2800—3200 K,
- 10 adjunktus X. rang-osztály 2200—2600 K fizetéssel.

Ha ezen adatokat a magyarországi bányahatósági státusra vonatkozólag fentebb közölt adatokkal összehasonlítjuk, legottan szembe tűnik, hogy minálunk az utolsó évtizedben eszközölt számottevő javítások dacára még mindig mennyivel kedvezőtlenebb a helyzet.

Így is azonban már fölös számban jelentkeznek a végzett jogászok a selmeczi bányászati főiskolához, így pl. a múlt tanévre 3 bányahatósági ösztöndíj (gyakornoki segélydíj) üresedett meg ottan, s 16 volt a pályázó végzett jogászok száma, akik közül legtöbb már a tudori fokot is megszerezte.

Világos tehát, hogy a kettős minősítés elejtése mellett a szükségesség követelményével érvelni nem lehet.

Ha már most az előadottak szerint nem lehet kételkednünk abban, hogy célszerűségi szempontból a mai kettős minősítés megfelelő alakban való fenntartása előnyösebb, s hogy a szükségesség szempontja sem hozható fel indokul a kettős minősítés elejtése mellett: akkor csak az oly reformot minősíthetjük logikusnak, mely a kettős minősítés elejtése helyett a mai kettős minősítés hiányosságának megszüntetését tekinti itt elérendő célnak.

Ama kritikai észrevételek során, melyeket a fentebbiekben dr. Fascho-Moys Sándornak, Tóth Gáspárnak és az «Országos Magyar Bányászati Egyesület» pécsvidéki osztályának a bányügyi közigazgatás szervezete kérdésében elfoglalt álláspontjára, illetve különvéleményére nézve előadtam, azt hiszem eléggé megvilágítottam azt az előzőkben feltett kardinális kérdést, hogy vajon fenntartandó-e elvileg a nálunk az ausztr. ált. bányatörvénnyel meghonosított kauzális bányahatósági (szakhatósági) intézmény?

A közölt kritikai észrevételek nyomán erre a kérdésre csak igenlő feleletet lehet adni.

S ezzel természetesen a bányarendészet organizmusának kérdésében is állást foglaltunk, még pedig oly irányban, hogy a bányarendészet főszerveit jövőre is a bányügyi adminisztráció különálló szakhatóságai képezzék.

Egyelőre még csak a bányarendészet főszerveiről beszélünk; annak megvitatása, hogy vajon a bányarendészet intenzivitásának és hatályosságának fokozása végett nem volna-e tanácsos más kisegítő szervekről is gondoskodni, s hogy mik legyenek e szervek, s miként illeszthetők be a bányügyi közigazgatás organizmusába, ez alkalommal nem fogja képezni feladatunkat. Erről a kérdésről legközelebb külön közleményben fogok értekezni.

Ami a bányászati közigazgatás köréből kizárólag és elkülönözten a bányarendészeti feladatokat illeti, nem vonom kétségbe, hogy e tekintetben a francia rendszer is kielégítheti a követelményeket, s lehetővé teszi az ide vonatkozó közhatalmi teendőknek eredményes teljesítését. Másrészt azonban senki sem vonhatja kétségbe, hogy a legkisebb, a legtávolabbi ok sem forog fenn arra nézve, miszerint a bányarendészet működésének hatályossága tekintetéből a francia rendszer akár elvi, akár gyakorlati szempontból elébe tétessék a német rendszernek. S ez utóbbi rendszer számára a francia rendszerrel szemben első tekintetre felismerhető előnyt biztosít az a fontos körülmény, hogy a német szakhatósági rendszernél a bányászat közigazgatása a működő szervek tekintetében megosztva nincsen, a bányászati közigazgatás összes feladatait egy és ugyanazon szakszervezet végzi, minélfogva e rendszer mellett már a priori is sokkal inkább biztosítottnak tekinthető a közigazgatás e jelentős ágazatának összhangja és egysége, s a bányászati közigazgatási apparátus szerves összműködése, holott a francia rendszernél a dolog természetéből kifolyólag mindenkor nehézséggel fog járni a bányászati szakszervezetnek az általános közigazgatási hatósági szervezetbe való beillesztése, s aligha lesz valaha elérhető és biztosítható e bifurkált hatósági organizmus működésének teljes benső összhangja és egysége.

Ha tehát nyilvánvaló, hogy a szakhatósági rendszer mellett minden tekintetben kellőleg — s ha nem jobban, legalább is annyira, mint a francia rendszernél — elérhető, megvalósítható és biztosítható a bányarendészet működésének szakszerűsége, gyorsasága, folytonossága és hatályossága, vagyis a bányarendészet működéséhez

fűzhető minden elvi követelmény; ha továbbá kétséget nem szenved, hogy a bányászati közigazgatás feladatainak megoldása körül e rendszer sokkal inkább biztosíthatja az egységet és benső összhangot; s végezetül, ha az sem hozható fel e rendszer hátrányául, mintha talán az drágább volna a francia általános közigazgatási rendszerénél, ahol a bányászati közigazgatásnak az általános közigazgatással való összefüggésénél fogva talán még több szakembert kell alkalmazni, mint az elkülönített, s az ország bányászati viszonyaihoz mérten szervezkedő szakhatósági rendszer keretében: akkor bányajogunk célba vett kodifikálása során öntudatosan, s kellőleg megokoltan nem lehet más javaslatot tenni a törvényhozásnak, minthogy a magyar bányatörvény megalkotásánál a mai szakhatósági intézmény fenntartása, de nem változatlan fenntartása, hanem megfelelő újjászervezése mellett foglaljon állást. Hogy a bányaugyi közigazgatás, illetve a bányarendészet mai szakhatósági szervezete mely irányokban s mily vezérelvek nyomán s milyen konkrét változtatásokkal szervezendő újjá, — ezen kérdésekre most már — miután az előzőkben közelebbről megjelöltük a bányarendészet helyes organizálásának legfőbb momentumait, s rámutattunk a minálunk fennálló szakhatósági intézmény szervezetének fogyatkozásaira, igen könnyen s igen röviden megadhatjuk a feleletet.

A reform keresztülvitelénél a következő elv és gyakorlati követelményekre kell a fő súlyt fektetni:

1. A bányarendészet szakszerűségének fokozása és lehető biztosítása céljából revízió alá veendő a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. t.c. 11. §-a, mégpedig oly irányban, hogy a bányahatósági közszolgálatra nézve a bányamérnöki oklevél megszerzése és két évi bányászati (üzemi) gyakorlat is kötelezővé tétessék.

Azon idő óta, ahogy a bányarendészetéről írt első két közleményem, melyekben a bányarendészet köréről és feladatairól «de lege ferenda» értekeztem a «Bányászati és Kohászati Lapok» 1903. évfolyamának 5. és 8. számában, napvilágot látott, már nyilvánosságra került a bányatörvény-javaslat legújabb előadói tervezete.

Mint a bányatörvény előkészítésére kiküldött vegyes bizottság előadója azon szerencsés helyzetbe jutottam, hogy az idézett közleményekben felállított vezérelveket és szükségesnek jelzett reformintézkedéseket a Tervezetben is kifejezésre hozhattam.

Mint minősítési kellék, a bányamérnöki diploma is elő van írva a Tervezetben. A bányauzemi gyakorlatról nem tétetik ugyan ott említés, amennyiben azonban az üzemi gyakorlat az oklevél megszerzésének előfeltételét fogja képezni, ennek praecizizirozása nem a törvénybe, hanem a végrehajtási utasításba tartozik. E kérdéssel csak az esetben kellene magában a törvényben foglalkozni, ha hosszabb gyakorlatot kívánnánk a bányahatósági szaktisztviselőktől, mint amennyit a fennálló szabályok az oklevél megszerzésének előfeltételeként megszabnak.

Bányászati szakoktatásunk legújabb államvizsgálati rendje a bányajogászokat azon kedvezményben részesíti, hogy már egy évi gyakorlat után államvizsgára bocsátja őket. Ez a kedvezmény — gyakorlati államvizsgáról lévén szó — nem indokolt. Az a körülmény, hogy valaki jogot végzett, teljesen közömbös az illető bányászati szaktudásának mértékére nézve. Ez a kedvezmény elvileg csak akkor állhatna meg, ha a bányahatósági (bányaugyi közigazgatási) praxisnak a gyakorlati bányászati kiképzés tekintetéből legalább kétszer akkora értéket lehetne tulajdonítani, mint a bányauzemi

gyakorlatnak. E kétféle gyakorlat azonban nem helyezhető egymással párhuzamba. A bányamérnöki gyakorlati államvizsgajelöltje méltán és helyesen csak az üzem körében eltöltött gyakorlatára támaszkodhatok.

Ennélfogva, szükségesnek és indokoltnak tartom, hogy a bányatörvényhez kiadandó végrehajtási utasításba kifejezetten felvétsessék, miszerint a bányamérnöki szakvizsga előfeltételét képező gyakorlati időt a bányahatósági tisztjelöltek is az üzem körében kötelesek eltölteni, és hogy a gyakorlat időtartama a bányajogászoknál is éppen annyi, mint a csak bányászati főiskolát végzett egyénekénél.

A bányajogászoknak ne a gyakorlati idő megrövidítésével adjunk kedvezményt, mert ez a szolgálati rendtartás egyik princípiumával ellenkezik, hanem a gyakorlati idő méltányos honorálásával, úgy a bányahatósági tisztjelölti javadalmazás, mint az államvizsgára következő előléptetés tekintetében.

A bányauyi közigazgatás legfőbb vezetésével megbízott miniszter lesz hivatva arra, hogy a bányahatósági tisztjelölteknek az egyes üzemekhez gyakorlati szolgálatra való beosztása iránt intézkedjék. Miután a rendészeti szempontból legfontosabb bányaművelési ág, t. i. az ásványszénbányászat terén, nálunk a magánvállalkozás uralja a tért, a bányahatósági tisztjelöltek üzemi praxisa nem szorítkozhatik csak az állami bányaművekre. Magán bányavállalataink kétségkívül szívesen nyújtanak majd tért és alkalmat az illetők gyakorlati kiképzésére.

Kérdés támad, vajjon a bányászati szakbeli minősítés vázolt mértéke meg fog-e felelni az esetben is a követelményeknek, ha a Tervezet álláspontjához képest a finomító művek és az azokkal kapcsolatos telepek az iparrendészet köréből a bányarendészet körébe helyeztetnének át?

A bányászati főiskola jelenlegi tanrendje szerint a bányamérnöki szaktanfolyam e tekintetben nem képezi ki közelebbről a hallgatókat, s a bányászati és kohászati szakbeli kiképzés elkülönöttségénél fogva az ide vonatkozó tananyag be sem illeszthető a bányamérnöki szakiskola tantervébe. Az a követelmény, hogy a bányahatósági pályára készülő végzett jogászok a bányamérnöki szakiskolán kívül a kohómérnöki szakiskolát is végezzék, igen messze vezetne, főként a mai viszonyok között, midőn magában a bányamérnöki szakoktatás is már négy évi tanfolyamú. Azt a tervet sem helyeselhetem, hogy a selmeczi főiskolán külön szaktanfolyam szerveztessék a jogvégzett egyének számára, mely a bányászati közigazgatás intézéséhez leginkább szükséges szaktudományokat úgy a bányászati, mint a kohászati technika köréből egyaránt felölelné.

A félképzettség, ha kettős is, mindig csak félképzettség marad, a bányászati közigazgatás pedig egész embert kíván. Az ily fél kiképzés ki sem elégítené az ambíciózusabb hallgatókat, már csak azért sem, mert ez az összetákolt vegyes tanfolyam hallgatása egyes egyedül a bányahatósági szolgálatra képesítené őket, s a gyakorlati bányászat körében föltétlenül elzárná előttük a boldogulás útját.

A bányászati közigazgatás intézésénél, bármennyire kiszélesbül is a bányarendészet köre, mindenkor a bányászati szaktudás követelménye fog a homloktérben maradni, ennélfogva a minősítés meghatározásánál is a bányászati szakképzettségre kell itt a fősúlyt fektetni; a kohászati szakoktatás köréből pedig meg kell elégednünk továbbra is az eddigi enciklopaedikus elméleti kiképzéssel, mely a bányahatósági szolgálatban ott, ahol arra szükség leszen, önképzés és gyakorlat útján kellő mértékre kifejleszthető.

S annyi kétségtelen, hogy a finomító művek bányarendőri felügyelete a szakszerűség követelménye szempontjából ily minősítés mellett is haladást fog jelenteni a mai iparrendőri felügyelettel szemben.

A bányahatósági szaktisztviselők jogi minősítése a bányarendészet gyakorlása szempontjából igen alárendelt jelentőségű (de nem mondhatjuk, hogy minden jelentőség nélküli, főként a bányarendészet represszív irányú működése közben), minélfogva a jogi minősítés tekintetében kívánatos reform részletes tárgyalását a bányarendészet szervezetével foglalkozó jelen közleményemben mellőzhetőnek tartom s csakis arra a véleményre óhajtok még itt pár szóval reflektálni, mely a bányahatósági szaktisztviselők jogi képzettsége tekintetében a bírói, illetve ügyvédi minősítésig akarna elmenni.

Ennek a véleménynek különösen Tóth Gáspár adott kifejezést az irodalomban. (Lásd fentebb már idézett értekezését a «Bányászati Lapok» 1869. évfolyamában.)Túlhajtott követelmény, melyet sem elméleti, sem gyakorlati okokkal nem lehet támogatni.

A bírói, illetve ügyvédi kvalifikáció (teljes elméleti jogvégzettség és megfelelő gyakorlat után bírói, illetve ügyvédi vizsga) megszerzése világszerte csak a jogszolgáltatás körében kötelező; a közigazgatásnak nevezett másik státushatalmi működési körben megelégszenek az elméleti jogvégzettséggel, s a gyakorlati szakképzettség megismerésének igazolására e működési kör különállásának megfelelőleg speciális közigazgatási gyakorlati vizsgálati intézményt szerveznek, még pedig külön-külön az általános (politikai) közigazgatás, a pénzügyi, a hadügyi, a vasúti stb. közigazgatás körére nézve.

És ez igen természetes egy rendszer a modern jogállamban, ahol a közigazgatás a jogszolgáltatástól élesen el van különítve, s ahol e két közhatalmi működés körében a szükséges gyakorlati szakképzettség tartalmát eltérőleg jelöli meg a teendők és feladatok különbözősége.

A bírói vagy ügyvédi oklevél kétségkívül a gyakorlati jogi szakképzettségnek jele, de nem a közigazgatás, hanem a jogszolgáltatás körében; a bírói vagy az ügyvédi vizsga tehát nem helyettesítheti a gyakorlati közigazgatási vizsgát.

A bányahatóságok hivatásszerű tevékenysége imminens közigazgatási tevékenység. Mire való volna hát itt a bírósági, illetve ügyvédi gyakorlat, a bírói, illetve ügyvédi szakvizsga? Ha az elméleti jogi szakképzettség igazolásán kívül még további gyakorlati minősítést is megkívánnánk itten, akkor azt külön bányaugyi közigazgatási szakvizsga alakjában kellene szerveznünk. Ezzel én távolról sem akarom a bírói vagy az ügyvédi minősítés értékét kisebbiteni, hanem csak azt jelzem, hogy ez a minősítés a közszolgáltatásnak más mezején érvényesítendő, s hogy nagyon zavart és összekuszált volna az a minősítési rendszer, mely a bírói, illetve ügyvédi diploma köteles megszerzését a közigazgatás egyes ágazataira is kiterjesztené.

2. Bányarendészetünk organizmusa a működés gyorsaságának, folytonosságának és hatályosságának biztosítása szempontjából is gyökeres reformra szorul. Hogy miért, ezt az előzőkben már részletesen megvitattuk. Az ott előadottakból a szükséges reform tartalma is önmagától leszűrődik. Két főkövetelmény lép itt előtérbe.

Az egyik: az elsőfokú bányahatóságok kellő száma, a székhelyük helyes megválasztása és kerületeik czélarányos beosztása, a másik pedig: elegendő szaktisztviselői állás

rendszeresítése és elegendő hitel engedélyezése a rendőri teendők, költségeire.

Az első követelmény megvalósításánál vezérelvnek tekintendő, hogy bányászatunk minden nagyobb gócpontján vagy annak közelében fel kell állítani egy elsőfokú bányahatóságot. A dolog természetéből következik, hogy az elsőfokú bányahatóságoknak sem a száma, sem a székhelye nem állapítható meg véglegesen. Ennek a tervezetnek mindenkor a bányászat tényleges viszonyaihoz kell simulnia. Ennélfogva sem az elsőfokú bányahatóságok számát, sem azok kerületének és székhelyének meghatározását nem lehet a bányatörvénybe beiktatni.

Hogy az ország bányászatának ez idő szerinti helyi megoszlására való tekintettel hány elsőfokú bányahatóságot kellene szerveznünk jelenleg, s hova kellene elhelyeznünk azoknak székhelyét, ennek tárgyilagos és ezéltudatos megállapítása igen nagy körültekintést és elfogulatlanságot tételez fel.

Nem lehet most feladatom, hogy ily részletkérdésekkel - bármily nagy gyakorlati jelentőséget tulajdoníthatunk is azoknak - behatóan foglalkozzam, csak hozzávetőleg annyit jegyzek meg, hogy első tekintetre, különösen a következő városok és községek kínálkoznak elsőfokú bányahatósági székhelyeknek:

1. Budapest (Esztergomvidéke és Tatabánya is ide tartozhatik),
2. Miskolcz,
3. Salgó-Tarján,
4. Selmeczbánya,
5. Besztercebánya (különösen akkor, ha a vasfinomítóművek is bányarendőri felügyelet alá helyeztetnek),
6. Rozsnyó,
7. Gölniczbánya,
8. Igló,
9. Sopron,
10. Pécs,
11. Nagybánya,
12. Nagyvárad,
13. Oravicza vagy Resicza,
14. Orsova,
15. Abrudbánya,
16. Marosújvár,
17. Petrozsény,
18. Brád,
19. Zágráb,
20. Pozsega vagy Eszék.

Ismétlem, hogy a székhelyek illetén megválasztása nem tekinthető minden szempontból megfontolt, komoly tervnek, hanem csak amolyan futó, madártávlati szemlén szerzett összbenyomások eredményének.

Az elsőfokú bányahatóságok számának szaporításával kapcsolatban a bányahatósági szaktisztviselők létszáma is természetszerűleg szaporítandó.

3. Bányarendészetünk mai szervezete reformra szorul végül még abból a szempontból

is, hogy e szervezet a bányarendőri szakközegek anyagi függetlenségének, megközelíthetlenségének és szigorú kötelességérzésének feltételeit és biztosítékait is kielégítő mértékben foglalja magában.

Láttuk fentebb, hogy ezeket a feltételeket és biztosítékokat az állammal szemben az illető tisztviselők illetményeinek méltányos rendezésében kell keresnünk, s miáltal vonzóvá is tesszük a pályát egyszersmind.

Azt is láttuk fentebb, hogy a bányahatósági szaktisztviselők javadalmazása tekintetében sokkal előbbre vagyunk ma, mint voltunk egy évtizeddel ezelőtt; de még távolról sem vagyunk ott, ameddig a jól felfogott államérdekek és a méltányosság követelményeként el kell mennünk.

Manapság a VI. fizetési osztállyal pályájának zenithjére ér a bányahatósági szaktisztviselő. Pedig ha nem veszi magának azt a fáradságot, hogy két szakot végezzen, hanem csak az egyikkel, akár a jogival, akár a bányászattal indul neki az életnek, sokkal szebb karrier lehetősége nyílik meg előtte. Hol van itt a méltányosság, hol van itt a való igazság?!

A helyzet kedvezőtlen volta egy másik irányban mindjárt a pálya kezdetén érezteti hatását, még pedig természetesen deprimáló hatását. Ugyanis évek múlnak el, mire a bányahatósági szaktisztviselő az ő hosszas tanulmányai, s széleskörű kettős kvalifikációja dacára a IX. fizetési osztályba jut; jogásztársai, akik nem küzdöttek tovább a második diplomaért, ez alatt jóval megelőzték őt. Ez is anomália és méltánytalanság.

A több igényt, melyet az állam a bányahatósági tisztviselőkkel szemben támaszt, a tőlük követelt aránytalanul és összehasonlíthatatlanul nagyobb szakképzettséget, mely sokkal több anyagi áldozatba és küzdelembe került, már a pálya kezdetén is honorálni kell. A mint a méltányosság követelményeként a kezdő fizetések megállapításánál különbséget teszünk az alacsonyabb minősítésű (középiskola) és a magasabb minősítésű (főiskola) tisztviselők között, úgy az alkalmazottak ez utóbbi kategóriájában is ugyancsak a méltányosság követelményeként különbséget kell tennünk az egyszerű és a kettős felsőbb minősítéssel bíró tisztviselők között, az utóbbiak számára egy osztállyal magasabb kezdő fizetést biztosítván.

A méltányosság követelménye tehát, hogy a bányahatósági szaktisztviselők rangsorozása a IX. fizetési osztállyal kezdődjék, s hogy a jelöltek csak a bányauzemi gyakorlati időt töltsék a X. fizetési osztályban.

Ezek a reformintézkedések, nevezetesen a *karrier lehetőségének intézményes biztosítása és a kezdő állás magasabb rangsorozása* múlhatatlanul keresztül viendők, ha az állam súlyt akar fektetni arra, hogy úgy a rátermettség, mint a megbízhatóság tekintetében a hivatás magaslatán álló bányahatósági tisztikar álljon rendelkezésére.

A bányarendészetet tárgyzó értekezéseim sorozatában legközelebb *a bányarendészet segédszerveiről* fogok szólni ugyancsak a bányajogalkotás feladatai szempontjából.

Wahlner Aladár műveinek bibliográfiája

1888.

Az oraviczai kir. bányakapitányság kerületének bánya- és kohóipara az 1887-dik évben.

(Bányászati és Kohászati Lapok (BKL.) 21. évf. 1888. 118-120.)

1889.

Bányaszerencsétlenségek Szekulon és Dománban.

(BKL. 22. évf. 1889. 161-163, 169-171, 177-179, 185-187.)

1890.

Bányaszerencsétlenség és az élő-nyomozás.

(BKL. 23. évf. 1890. 126-128, 135-137, 143-145, 152-155, 175-178.)

1897.

A kutatási jogosítványok megszűnéséről.

(BKL. 30. évf. 1897. 8-11, 24-25, 46-48, 67-70, 82-85.)

Magyarország bánya- és kohóipara 1896. évben.

(BKL. 30. évf. 1897. 209-211, 230-232, 252-254, 271-273, 290-291, 305-307, 316-320, 331-332, 347-349, 365-369, 382-386, 400-404.)

1898.

A zártkutatmány érvényesülése más bányajogosítványokkal szemben, különösen a csonka vagy részben ideális fenntartott mező.

(BKL. 31. évf. 1898. 2-5, 13-14, 27-30, 62-64, 76-79, 95-99, 116-120, 137-141, 157-159.)

Bányaszerencsétlenség a dománi Széchen-aknában 1898. január 24-én.

(BKL. 31. évf. 1898. 47-53.— Pótlás. 70.)

Magyarország bánya- és kohóipara 1897. évben.

(BKL. 31. évf. 1898. 318-320, 335-336, 357-360, 374-378, 388-393, 405-412, 426-434.)

A köszénbányászat jogi szabályozásának reformja.

(BKL. 31. évf. 1898. 349-357, 367-374.)

1899.

A köszén a mai bányajogrend keretében.
(Selmezbánya, 1899. Joerges Ágost özv. és fia könyvnyomdája)

A bányaművelési szabadság és a köszén.
(BKL. 32. évf. 1899. 5-10, 27-29, 37-38.)

Még egyszer a köszén-kérdésről. Észrevételek Tóth Gáspár „Köszén és bányaszabadság” című közleményére.
(BKL. 32. évf. 1899. 104-106, 124-126, 142-144, 161-164.)

Magyarország bánya- és kohóipara 1898. évben.
(BKL. 32. évf. 1899. 393-398, 417-424, 439-455, 465-486.)

1900.

Munkásviszonyok. A bányamunkások helyzete Magyarországon.
(Selmezbánya, 1900. Joerges Á. özv. és fia könyvnyomdája)

Magyarország bánya- és kohóipara 1899. évben.
(BKL. 33. évf. 1900. 264-271, 293-296, 307-312, 323-325, 342-346, 357-362, 376-383.)

1901.

Magyarország bánya- és kohóipara 1900. évben.
(BKL. 34. évf. 1901. 293-298, 309-316, 325-328, 345-349, 364-372, 389-395, 411-418, 425-434.)

1902.

A kutatási engedély meghosszabbításának főkélléke, - halmozott kutatási engedélyek.
(BKL. 35. évf. 1902. 1-5.)

Kutatási jogintézményeink reformja.
(BKL. 35. évf. 1902. 62-66, 88-90, 101-105, 117-122, 132-138, 147-154, 167-170, 176-186, 198-202, 212-222, 241-247, 266-274, 291-294.)

Magyarország bánya- és kohóipara 1901. évben.
(BKL. 35. évf. 1902. 394-397, 419-426, 448-464, 492-505, 542-551.)

1903.

A bányarendészet köre a bányajogalkotás feladatai szempontjából.
(BKL. 36. évf. 1903. I. köt. 241-257.)

A bányarendészet feladatai (De lege ferenda).
(BKL. 36. évf. 1903. I. köt. 433-451, 560.)

Magyarország bányá- és kohóipara 1902. évben.
(BKL. 36. évf. 1903. II. köt. 505-537, 569-607, 641-664.)

1904.

A bányamunkások balesetre való biztosításáról.
(BKL. 37. évf. 1904. I. köt. 433-455.)

Még egyszer a bányamunkások biztosításáról (Hozzászólás).
(BKL. 37. évf. 1904. I. köt. 755-769.)

Észrevételek Gálocsy Árpádnak a zártkutatmány alakját tárgyzó indítványára.
(BKL. 37. évf. 1904. I. köt. 833-841.)

A bányamunkások biztosításának kérdéséhez.
(BKL. 37. évf. 1904. II. köt. 219-238.)

Magyarország bányá- és kohóipara az 1903. évben.
(BKL. 37. évf. 1904. II. köt. 497-521, 562-579, 625-647, 726-740, 779-795.)

1905.

A bányarendészet szervei a bányajogalkotás feladatai szempontjából.
(BKL. 38. évf. 1905. I. köt. 521-536, 585-601.)

China bányajoga.
(BKL. 38. évf. 1905. I. köt. 745-750.)

Magyarország bányá- és kohóipara 1904. évben.
(BKL. 38. évf. 1905. II. köt. 473-510, 545-569, 609-636, 673-688, 737-757.)

1906.

A zártkutatmányi jogvédelem hatálya a külmértéki ásványelőfordulások tekintetében.
(BKL. 39. évf. 1906. I. köt. 274-281.)

Magyarország bányá- és kohóipara az 1905. évben.
(BKL. 39. évf. 1906. II. köt. 725-851.)

1907.

Franciaország köszénbányászata és a courrieresi bányaszerencsétlenség.

(BKL. 40. évf. 1907. I. köt. 401-432, 465-486, 529-553, 601-621, 665-685.)

Magyarország bányá- és kohóipara az 1906. évben.
(BKL. 40. évf. 1907. II. köt. 705-870.)

1908.

Magyarország bányá- és kohóipara az 1907. évben.
(BKL. 41. évf. 1908. II. köt. 697-862.)

1909.

Gázkitörések a dománi Almássy-aknában.
(BKL. 42. évf. 1909. I. köt. 168-171.)

Osztrák bányajogi reformok.
(BKL. 42. évf. 1909. I. köt. 209-219.)

Osztrák törvényjavaslat a munkásmegbízottak bányarendőri intézményének meghonosításáról.
(BKL. 42. évf. 1909. I. köt. 357-371.)

Magyarország bányá- és kohóipara az 1908. évben.
(BKL. 42. évf. 1909. II. köt. 719-896.)

Magyarország és Bosznia-Hercegovina bányá- és kohóipara az 1908. évben.
(Pallas r.-t. Budapest, 1909. Kl. a „Bányászati és Kohászati Lapok”-ból.)

1910.

Wahlner Aladár: Magyarország bányá- és kohóipara az 1909. évben.
(BKL. 43. évf. 1910. II. köt. 737-923.)

Magyarország és Bosznia-Hercegovina bányá- és kohóipara az 1909. évben.
(Pallas r.-t. Budapest, 1910. Kl. a „Bányászati és Kohászati Lapok”-ból.)

1911.

Magyarország bányá- és kohóipara az 1910. évben.
(BKL. 44. évf. 1911. II. köt. 755-946.)

1912.

Magyarország bányá- és kohóipara az 1911. évben.
(BKL. 45. évf. 1912. II. köt. 753-1019.)

1913.

Magyarország bányá- és kohóipara az 1912. évben.
(BKL. 46. évf. 1913. II. köt. 705-1064.)

1915.

Magyarország bányá- és kohóipara az 1913. évben.
(BKL. 48. évf. 1915. I. köt. 353-772.)

1916.

Magyarország bányá- és kohóipara az 1914. évben.
(BKL. 49. évf. 1916. I. köt. 387-852.)

1917.

Magyarország bányá- és kohóipara az 1915. évben.
(BKL. 50. évf. 1917. II. köt. 1-476.)

1920.

Magyarország bányá- és kohóipara az 1916. évben.
(BKL. 53. évf. 1920. II. köt. 285-815.)